

MUHAMMED KUTUB

Düzeltilmesi Gereken Kavramlar

RISALE

RİSALE

3. Baskı: İstanbul, 2008

ISBN 975-6223-24-3

Düzeltilmesi Gereken Kavramlar / Muhammed Kutub

Tercüme: Nureddin Yıldız

Kapak: Ramazan Erkut
Ofset Hazırlık: İbrahim Akdağ

Baskı-Cilt: Step Ajans, Bağcılar / İstanbul

Bilimevi Basın Yayın Ltd. Şti.
F. Kerim Gökay Cad. Okul Sk. Altunizade Sitesi, F Blok, D: 9 Altunizade/İstanbul
Tel: (0 216) 327 65 61 - Faks: (0 216) 327 65 81
risale@risale.com.tr

MUHAMMED KUTUB

DÜZELTİLMESİ GEREKEN KAVRAMLAR

Çeviri
Nureddin Yıldız

RISALE

Muhammed Kutub, 1919 yılında Mısır'ın Asyut şehrinde doğdu. Merhum Seyyid Kutub'un küçük kardeşidir. Liseyi bitirdikten sonra girdiği Kahire Üniversitesi'nin İngiliz Filolojisi bölümünü ve Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Üniversite yıllarında bir yandan psikoloji üzerine eğitim görürken, öte yandan İslâmî araştırma ve incelemelerde bulundu. Nasır yönetimine karşı verdiği mücadele dolayısıyla 1954'te hapse giren Muhammed Kutub 1955'te serbest bırakıldı. Ancak 1965'te tekrar hapse atıldı ve 1971'e kadar burada kaldı. İslâm dünyasında çeşitli üniversitelerde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Yazarın elinizdeki kitaptan başka yayınlarımız arasından çıkan diğer eserleri şunlardır: *İslâm İnancı*, *Örnek İslâm Toplumu* ve *İslâmî Açıdan Tarihe Bakışımız.*

İÇİNDEKİLER

DÜZELTİLMESİ GEREKEN KAVRAMLAR

SUNUŞ

Bugün İslâm âlemi tarihi boyunca geçirdiği dönemlerin en kötülerinden birini yaşıyor. Önceki yüzyıllarda şimdi olduğu gibi problemler bütün müslümanlara aynı anda gelmiyordu. Zaaf, sıradanlık ve yokluk İslâm ümmetinin tamamını kuşatmıyordu.

Meselâ Endülüs felâketi müslümanların geçmiş yüzyıllarda yaşadığı olaylardan biriyse, Filistin sorunu da bunlardan biridir. Müslümanlar Endülüs'ten el etek çekerken, genç Osmanlı Devleti de İstanbul'u zorluyor ve onu İslâm dünyasına başkent yapıyordu. Ardından da ordularıyla Viyana'ya kadar giderek Avrupa'nın içlerine giriyordu. Ama Filistin düştüğünde, müslümanlar dünyanın her yerinde pek çok olumsuzlukla karşı karşıya kaldılar. Filistin, Habeşistan, Eritre, Çad, Nijerya, Hindistan, Afganistan... Güçlerini birleştirmiş devletlerin İslâm'a ve müslümanlara komplolar kurduğu bir sırada İslâm âlemi parçalanıyor, yine parçalanıyor, tekrar parçalanıyordu.

Bu, İslâm âleminin yaşadığı, geçmişte bir benzeri olmayan kritik bir durumdur.

Bu olanlar gelişigüzel değildir. İnsan hayatında hiçbir şey rastgele olmaz zaten. İnsanî hayatta her şey, aksamayan, yaratılmışlardan hiçbirine ayrıcalık göstermeyen ilâhî kanunlara göre olmaktadır:

"Sen ilâhî kanunlarda bir değişiklik bulamazsın. Sen ilâhî kanunlarda bir başkalaşma da bulamazsın." (Fâtır, 43)

Allah Tealâ'nın kâinatta geçerli kanunlarından biri de, bir ulusa verilen nimetleri onlar kendilerini değiştirmedikçe yani yoldan sapmadıkça değiştirmemesidir:

"Bu, bir topluluk iyi gidişini değiştirmedikçe Allah'ın da verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden ve Allah'ın işiten, bilen olmasındandır." (Enfal, 53)

Allah Tealâ'nın kâinatta geçerli kanunlarından bir diğeri de, salihlerin soyundan olduğu için kimseye ayrıcalık etmiyor oluşudur:

"Rabbi İbrahim'i birtakım emirlerle denemiş, o da onları yerine getirmişti. Allah, 'Seni insanlara önder kılacağım.' demişti. O 'Soyumdan da önderler yap, ya Rabbi!' deyince, Allah, 'Zalimler benim ahdime erişemez.' buyurmuştu." (Bakara, 124)

Onlara da müminlerden ve salihlerden olmaları için imkân tanır:

"Allah sizden inanıp iyi işler yapanlara vaat etti: Onlardan öncekileri nasıl sahip ve egemen kıldıysa, onları da yeryüzünde sahip ve egemen kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini sağlamlaştıracak, korkularının ardından onları (tam) bir güvene erdirecektir. Onlar hep Bana kulluk ederler ve Bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Ama kim(ler) bundan sonra da inkâr ederse işte onlar, yoldan çıkanlardır." (Nur, 55)

Fakat Kur'ân-ı Kerim'i normal bir miras gibi devralanlar; onu kendilerine ait ve bağlayıcılığı olan değil de babalarından ve dedelerinden kalan bir şey gibi görenler, işte kötü nesil onlardır. Yüce Allah'ın kitabında, İsrailoğulları'ndan söz edilirken, müslümanların onların sonlarından ders almaları için onlara şöyle hitap edilmektedir:

*"Aralarından yerlerine gelen birtakım kötüler, Kitab'a mirasçı oldular. 'Biz nasıl olsa affedileceğiz.' diyerek Kitab'ın hükümlerini

değiştirme karşılığında bu değersiz dünyanın mallarını alırlar; yine ona benzer geçici bir şey kendilerine gelince onu da kabul ederlerdi. Onlardan Allah'a karşı ancak gerçeği söyleyeceklerine dair Kitab üzerine söz alınmamış mıydı? Kitab'da onları okumamışlar mıydı? Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için, ahiret yurdu daha hayırlıdır."* (A'raf, 169)

Allah Tealâ'nın;

"Onların ardından, namazı bırakan, şehvetlerine uyan bir nesil geldi. İşte bunlar azgınlıklarının karşılığını göreceklerdir." (Meryem, 59) dediği kimseler de onlardır.

Bunlar hep, insanların hayatında olayları yönlendiren ilâhî kanunlardır. Kimseye hoşgörülü davranmadığı gibi, hiçbir insanın arzusuna göre de değişmezler.

Yüce Allah, İslâm ümmetine birçok açıdan lütufta bulunmuştur. Daha önceki ümmetlerden takva sahiplerine vaat ettiği gibi onlara da göğün ve yerin bolluğunu bağışlamıştır:

"Eğer kasabaların halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı, onlara göğün ve yerin bolluklarını verirdik." (A'raf, 96)

Resûlullah'ın (s.a.) uyarıp dikkatlerini çektiği duruma düşünce de egemenlik, huzur ve güven; alçaklığa, zaaf ve yıkıma, sürgüne, felâketlere, ölümlere dönüştü:

"Milletlerin, o burun çanağına üşüştüğü gibi, üzerinize üşüşmesinden korkulur. 'O gün azınlık olacağımızdan mı ya Resûlullah?' dediler. Buyurdu ki: Siz o gün çok olacaksınız. Ama sel(in üzerin)deki çer çöp gibi." (Ahmed ve Ebu Davud'un rivayeti)

Değişen nedir? Ve değişme nasıl oldu?

Müslümanların hayatlarında tarih boyunca pek çok sapmalar oldu. İlâhî yöntemden her sapışta, sapmanın şekline ve etki derecesine, üm-

metin -yönetici, âlim ve halkıyla- tutumuna göre hızlı veya yavaş ortaya çıkan sonuçları da vardı şüphesiz. Nihayet sapma son noktaya gelince de sonucu huzur, egemenlik ve güven yerine bugün gördüğümüz zaaf, yoksulluk ve korku olmuştur.

Bu kitapta uzun sapma çizgisinden söz etmeyeceğiz. Sapmanın sadece belli bir çeşidine değineceğiz. O da, müslümanların mevcut durumları için en kritiği veya bütün tarihteki sapmaların özü olabilir.

Samimî davetçilerden çoğu müslümanlara gelen felâketin, sağlıklı İslâmî yapıdan sapan ahlâk ve gidişatları sebebiyle olduğu kanısındadırlar. Müslümanların ahlâkî çöküntüye girdikleri son derece açıktır. Yaşamlarına bulaşan yalan, hile, ikiyüzlülük, zaaf, korku, eğik başlar, dine yamanan şeyler, günahlar, gençliğin yaşadığı dağılma ve çözülme, insanların günahları ve inkârcılığı olağan saymaları... Evet, daha başka onlarca nitelik ve işler... Hiçbirinin İslâm'da yeri yok ama "müslümanların" yaşadığı ortam da budur!

Yine de ahlâkî sapma, müslümanların, yaşamlarındaki tek sapma da değildir; en tehlikeli olan sapma da değildir. Problem sadece ahlâktaki sapma olsaydı -kötülüğüne rağmen- çok daha kolay olacaktı!

Problem büyüyerek "kavramlar"daki sapmaya kadar vardı... "Lâ ilâhe illallah"tan başlamak üzere İslâm'ın temel kavramları bunun içindedir.

Ahlâkı bozuk ama dinin gerçeğini tasavvuru doğru olan bir insanın ahlâkî bozukluğunu düzeltmek için çalışırsın; ama kafasındaki kavramları düzeltmek için çaba sarf etmezsin. Halbuki sapma, kavramların kendisindeyse, önce kavramların sonra da ahlâkın düzeltilmesi için ne kadar yoğun bir çaba gerekir acaba?

İslâm âleminin bugünkü gerçek durumu budur: Sapma ahlâk noktasını aşmış ve dinin temel ilkelerine kadar inmiştir. Bu nedenle de İslâm, Resûlullah'ın (s.a.) dediği garipliği yaşamaktadır:

"İslâm garip başladı; başladığı gibi yine garip olacaktır." (Müslim)

Garip oldu; ama kendi insanları arasında garip! Ondan sapmış tavırları şöyle dursun, onu özüne muhalif anlıyorlar. Yüce Allah'ın Kitabında ve Resûlü'nün (s.a.) sünnetinde belirtilen ve müslümanların ilk yol gösterici âlimlerinin (Allah onlardan razı olsun) hayatlarında en iyi şekliyle uygulanan haliyle karşılaştılar da onu mu yabancı görüyorlar!

Problemi özünden çözmeliyiz: Kavramlar yanlış kaldıkça, sadece ahlâkın düzelmesi için yapılacak çalışmalar tam bir sonuç vermeyecektir. Ümmet de asrımızda düştüğü bataklıktan çıkamayacaktır. İlk müslüman topluluğun İslâm'ın birinci garipliğini kaldırmak için gösterdiği çaba gibi, biz de ikinci gariplik dönemini kaldırmak için yoğun bir çaba sarf etmeliyiz.

Günümüzde İslâmî uyanıştan beklenen de bu yoğun çabadır. İlk yapılacak şey de çalışma yönteminin düzeltilmesidir.

Bu dini anlamaya nereden başlamalı?

Allah'ın Kitabı, Resûlü'nün (s.a.) sünneti ve ilk dönem müslümanlarının (r.anhüm) örnek hayatlarından mı, yoksa İslâm ümmetine uzun yolu boyunca değişik etkenler ve ekollerle, bulanık fikirlerle olan yakınlığıyla kavramlarımıza giren sapık ve yabancı fikirlerden mi? Çalışma yöntemi düzeltildikten ve buna bağlı olarak da, sonraki müslümanların hissinde, İslâm'ın temel kavramlarında oluşan sapmalar da aslına çevrildikten sonra, öncekilerden aşağı kalmayan bir görev daha düşüyor bize: Bu dinin kavramlarına göre sağlam bir eğitim, kendisiyle sonuç umulan gerçek çalışmadır. Ne var ki sağlam bir temel olmadıkça o da bir sonuç vermez.

Bu kitap bazı İslâmî kavramların düzeltilmesi için yapılan mütevazı bir çalışmadan ibarettir. Kavramların Allah Teâlâ'nın kitabı, Resûlü'nün (s.a.) ve ilk dönem müslümanlarının (r.anhüm) örnek hayatlarından kaynaklanan ilk şeklini gösterip, İslâm ümmetinin tarihi boyunca eklenen sapmaları çıkarmaktadır.

Bu eserde İslâmî beş temel kavramı işledim: "Lâ ilâhe illallah" (Allah'tan başka ilâh yoktur), ibadet, kaza-kader, dünya-ahiret, uygarlık ve dünyanın imarı.

Okuyucu kitabın büyük bir bölümünde "Lâ ilâhe illallah" ve "ibadet" kavramlarının işlendiğini görecektir. Yersiz de değildir bu.

"Lâ ilâhe illallah" İslâm şartlarının birincisi ve en büyüğüdür. Müslümanların hayatındaki en büyük sapma da onda olmuştur. İbadet de öyle. Bu iki kavram geniş ve kapsamlı anlamıyla ümmetin yükselişinde ve eylemlerinin büyüklüğünde gözlemleniyordu. Şimdiki dar ve cılız anlamıyla da müslümanların sıkıntısını çektiği yıkık hayat çıktı ortaya...

Bu kavramlar düzeltilir ve müslümanların nefislerinde gerçek ve canlı-faal durumu yerleşirse, Yaradan'ın lütfuyla, müslümanların içine düştüğü bütün saplantılar ve bunların hayatlarında bıraktığı izlerin düzeltilmesi için yol açılmış olacaktır.

Bu mütevazı çalışmamda Yaradan beni bir noktada başarılı kılarsa, lütufları için şükrediciyim O'na.

Başarı ancak O'nunladır.

Muhammed Kutub

Birinci Bölüm
"LÂ İLÂHE İLLALLAH" KAVRAMI

"Lâ ilâhe illallah", İslâm'ın birinci ve en büyük esasıdır. Namaz, oruç, zekât ve hacdan önce gelir. Bu, dinde her şeyden öncedir.

Kur'ân-ı Kerim'i okuyanlar, Allah Teâlâ'nın kitabının en fazla önem verdiği konunun açıkça tevhit (Lâ ilâhe illallah) konusu olduğunu görürler. Kur'ân-ı Kerim'in toplamı içinde -Mekke'de nazil olan sûrelerde biraz daha yoğun olmakla beraber- en büyük yeri kaplayan da budur.

İlk anda zihne şu konu takılabilir: Yüce Allah'ın kitabında "Lâ ilâhe illallah"a bu derece ağırlık verilmesinin nedeni, Kur'ân-ı Kerim'e ilk muhatap olanların Allah'a ortak koşanlar (müşrikler) oluşudur. Batıl inançlarının ve ilâhlık konusundaki yanlış düşüncelerinin düzeltilmesi için tevhit konusunun onlara fazlaca işlenmesi uygundu.

Fakat, inanç sistemi istikrar bulup, İslâm toplumu ve İslâm Devleti kurulduktan, toplumda başta Yüce Allah yolunda cihat olmak üzere İslâmî görev ve gerekler uygulandıktan sonra Medine'de nazil olan sûrelerde de aynı konu işlenmeye devam edildi. Bunlar açık bir üslûpla konunun önemine işaret etmektedir. Tevhit konusu bir zaman konuşulup başka bir söze geçilecek bir konu değildir. Tersine, o konu-

şulur, onunla başka bir söze geçilir; hiçbir zaman o bitmez.[1] Nisa sûresindeki şu ayet düşüncemize kesin bir delil olsa gerek:

"Ey inananlar! Allah'a, Peygamberine, peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaplarına inanın. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını ve ahiret gününü inkâr ederse şüphesiz derin bir sapıklığa sapmıştır." (Nisa, 136)

İmana çağırılanlar fiilen müminlerdir:

"Ey iman edenler!" İman etmeye çağırıldıklarına da bilfiil iman etmişlerdir. Onlar Allah'a, Resûlüne, Resûlüne indirdiği Kitab'a ve ondan önce indirilen kitaplara imana çağırılıyorlardı. Halbuki Allah Tealâ Bakara sûresinde onlar için şöyle buyurmuştur:

"Peygamber ve ona inananlar, ona Rabbinden indirilene inandı. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandı." (Bakara, 285)

O halde "Lâ ilâhe illallah" gerçeği insan hayatında süreklidir. Sadece kâfirler inanması, müşrikler inançlarını düzeltmesi için ona çağırılmazlar. Müminler de ona çağrılır: *"Ey iman edenler! İman ediniz!..."*

İlk kanunun "Lâ ilâhe illallah" olması tuhaf karşılanmamalı.

Kur'ân-ı Kerim, sadece bir din kitabı olduğu için değil, insanın hayat programını çizen bir kitap olduğu için tevhide bu özeni gösteriyor.

İnsan hayatı göklerin ve yerin kendisiyle yaratıldığı Hakk'ı bilmedikçe düzelmez. Yaşayışı o Hakk'a uymalı, ondan sapmamalı, O'nun gereklerine de yan çizmemeli.

Hakk, "Lâ ilâhe illallah"tır. Yaratıcı yalnız O, rızık veren yalnız O, Hâkim yalnız O, yöneten yalnız O, Kayyûm (Kendiliğinden var olan

[1] Bkz. M. Kutub, *Kur'ân-ı Kerim Etütleri.*

ve daima işte güçte olan) yalnız O'dur; O'ndan başka yaratan, rızık veren yoktur.

Bunların gereği de yalnız O'na ibadet edilmesi, O'na başkasının ortak koşulmaması ve ibadette O'ndan başkasına yönelinmemesidir.

Zaten bu, Yüce Allah'ın kulları üzerindeki hakkıdır. Yaratıcı, Râzık (rızık veren), Mün'im (nimet sahibi) ve iyilik sahibinin hakkı, ibadette O'nun dışında, yaratamayan, rızık ve nimet veremeyen ve iyiliği dokunamayana yönelmemektir. Bu aynı zamanda insanın kendi sorunudur da.

Hâlık (Yaratan), Râzık, Mün'im ve iyilik sahibi olan Yüce Allah gerçekten kulluğun yapılacağı tek ilâhtır. İlâhlık ve terbiye edicilikte tektir çünkü O. Fakat Allah Tealâ kullara ve ibadetlerine muhtaç değildir. Kullarının O'na ibadet etmesi veya O'nu inkâr etmesi mülküne etki etmez. Kutsî bir hadiste Allah Tealâ şöyle buyuruyor:

"Kullarım! Mü'mininiz-kâfiriniz, iyiniz-kötünüz sizden en takvalı birinin kalbi üzere olsalar, bu benim mülküme bir şey eklemez. Mü'mininiz-kâfiriniz, iyiniz-kötünüz sizden en kötü birinin kalbi üzere olsanız, bu da benim mülkümden bir şey eksiltmez." (Müslim)

Allah Tealâ yüce kitabında Hz. Musa'nın (a.s.) dilinden şöyle buyurur:

"Siz ve yeryüzünde bulunanlar hep nankörlük etseniz, iyi bilin ki Allah zengindir, övülmüştür." (İbrahim, 8)

Ya insan? Onun durumu başkadır!

O bir taraftan hayatının her ânında Rabbinin lütfuna muhtaçtır.

"Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah'tan başka bir yaratan var mıdır? O'ndan başka ilâh yoktur. Nasıl aldatılıp da döndürülürsünüz?" (Fâtır, 3)

Bir taraftan da yaratılış olarak ibadet edicidir. Ömrünün bilerek veya bilmeyerek herhangi bir şeye ibadet etmeden geçen hiçbir ânı yoktur.[2] O hayatının herhangi bir bölümünde üçüncüsü olmayan iki durumdan birini yaşamaktadır. Ya hiçbir şirk karışmadan yalnız Yaradan'a kuldur ya da O'nun dışında bir şeye kuldur. İster onunla beraber olsun isterse ondan ayrı bir şey, ikisi de aynıdır. Yüce Allah bunu "şeytana kulluk" olarak adlandırıyor. Zira bu, şeytanın çağrısına kabul etmektedir:

"Ey Âdemoğulları! Ben size söylemedim mi? Şeytana tapmayın, o sizin düşmanınızdır. Bana tapınız, doğru yol budur, diye?" (Yasin, 60-61)

Yüce Allah'ın insanı yarattığı yapıda da şehvetlere karşı aşırı bir sevgi vardır. Bu sevgiyi Kur'ân-ı Kerim şu şekilde betimliyor:

"Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşten, salınmış atlardan, davarlardan ve ekinlerden gelen zevklere aşırı düşkünlük, insanlara süslü (cazip) gösterildi. Bunlar sadece dünya hayatının geçimidir. Asıl varılacak güzel yer, Allah'ın yanındadır." (Al-i İmrân, 14)

Bu şehvetler her ne kadar Yaradan'ın dilediği bir hikmetten dolayı insanın yaratılışında bulunuyorsa da[3] şeytanın insanı O'na kulluktan -günahlarda olduğu gibi- geçici olarak uzaklaştırmak için girdiği kapılardır.

"Zânî (zina eden kimse) zina ederken mümin olarak zina etmez, hırsız çalarken mümin olarak çalmaz." (Buhari-Müslim)

2 Hatta inkârcı olduklarını, hiçbir şeye inanmadıklarını söyleyenler bile, arzu ve şehvetlerine ibadet etmektedirler: *"Arzusunu ilâh edineni görmedin mi?"* (Câsiye, 23)

3 Allah Teâlâ'nın insanın yeryüzünde hilâfet fonksiyonunu yerine getirmesi için gerektiğini bildiği özelliklerdir bunlar. Fakat yine de Yüce Allah'ın mubah kıldığı ölçülerde olmalı. Bu, aynı zamanda insan hayatında bir sınav noktasıdır. *"İbadet Kavramı"* konusunda da buraya değineceğiz.

Ya da şirk, küfür veya inkârla O'nun arasını tamamen açar:

"Beni azdırdığın için, and olsun ki, senin doğru yolun üzerinde onlara karşı duracağım; sonra önlerinden, artlarından, sağ ve sollarından onlara sokulacağım; çoğunu sana şükreder bulamayacaksın, dedi." (A'raf, 16-17)

İnsan hem Yaradan'a hem de şeytana kul olarak yaşayamaz:

"Yüzüstü sürünen mi, yoksa doğru yolda düpedüz yürüyen mi daha doğru yoldadır?" (Mülk, 22)

"De ki: Kör ile gören bir olur mu? Veya karanlıkla aydınlık bir midir?" (Rad, 16)

Kullar Yüce Allah'ın fazlı ve keremiyle, tevhidi ve ibadeti ihlâsla O'nun için yapma haklarını yerine getirdiler mi, Allah Teala'nın yaratmış olduğu "ahsen-i takvim" yani en güzel şekil üzerinde kalırlar. Dünyadaki hayatları da en iyi, en temiz ve en güzel hayat olurken, ahirette de Yaradan'ın onlara vaat ettiği karşılığı bulurlar. Halbuki inkâr etmeleri halinde dünyada hayvan gibi yaşarlarken, ahirette de Yüce Allah'ın uygun gördüğü cezayı bulurlar.

"Doğrusu Allah, inanıp yararlı işler işleyenleri içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Durakları ateş olduğu halde kâfirler, zevklenirler ve hayvanlar gibi yerler." (Muhammed, 12)

"Tâğuta kulluk etmekten kaçınan ve Allah'a yönelenlere müjdeler var. Müjdele kullarımı." (Zümer, 17)

İşte bunun için insan her zaman "Lâ ilâhe illallah"a muhtaçtır.

Kâfir veya müşrik de itikadını düzeltmek için "Lâ ilâhe illallah"a muhtaçtır. Müminse dikkat edip, kendisindeki şeytanın giriş noktalarını, Yaradan'a olan hak ibadetinden onu alıkoymaması için ona muhtaçtır.

Her durumda "Lâ ilâhe illallah" insan hayatında belli bir görev üstlenir. Gereği olmayan veya hayat gerçeğinde boşa çıkan söylenmiş sıradan bir söz değildir.

Şimdi "Lâ ilâhe illallah"ın ilk müslümanların hayatlarındaki etkisini görelim. Ondan önce de müşrik Arapların bunu reddedip, ona davete karşı tarihin aktardığı sürtüşmeye niçin girdiklerini öğrenelim...

"Lâ ilâhe illallah" Hz. Âdem ve Hz. Nuh'dan Muhammed'e (s.a.) kadar bütün peygamberlerin ortak davetidir. Cahiliyenin karşı tutumu da hep aynıdır; tarih boyunca değişmemiştir: Reddetme, engel olma, yüz çevirme ve zarar verme...

Özellikle cahiliyenin ileri gelen azgınlar grubu olmak üzere, cahiliye mensuplarını tarih süreci içinde ortak tavra iten nedir?

"And olsun ki biz Nuh'u kendi milletine gönderdik: 'Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım; Allah'tan başkasına kulluk etmeyin; doğrusu ben hakkınızda can yakıcı bir günün azabından korkuyorum.' dedi."

"Milletinin inkârcı ileri gelenleri: 'Senin ancak kendimiz gibi bir insan olduğunu görüyoruz? Daha başlangıçta sana, bizim ayak takımı dışında kimsenin uyduğunu görmüyoruz. Sizin bizden bir üstünlüğünüz de yoktur; biz sizi yalancı sanıyoruz.' dediler." (Hûd, 25-27)

"Ad milletine kardeşleri Hûd'u gönderdik. Şöyle dedi: 'Ey milletim! Allah'a kulluk edin, O'ndan başka ilahınız yoktur; yoksa sadece yalan uyduran kimseler olursunuz." (Hûd, 50)

"Ey Hûd! Sen bize bir belge getirmeden senin sözünden ötürü ilâhlarımızı terketmeyiz ve sana inanmayız." (Hûd, 53)

"Semûd milletine kardeşleri Salih'i gönderdik: 'Ey milletim! Allah'a kulluk edin; O'ndan başka ilahınız yoktur; sizi yeryüzünde yaratıp orayı imar etmenizi dileyen O'dur. Öyleyse O'ndan mağfiret dileyin, sonra da O'na tevbe edin. Doğrusu Rabbim size yakın olan ve duaları kabul edendir.' dedi."

"'Ey Salih! Sen bundan önce, aramızda kendisinden iyilik beklenir bir kimseydin; şimdi babalarımızın taptıklarına bizi tapmaktan men mi ediyorsun? Doğrusu bizi çağırdığın şeyden şüphe ve endişedeyiz.' dediler." (Hûd, 61-62)

"Medyen halkına kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Şöyle dedi: 'Ey milletim! Allah'a kulluk edin; O'ndan başka ilahınız yoktur. Ölçüyü, tartıyı eksik tutmayın. Doğrusu ben sizi bolluk içinde görüyorum ve hakkınızda kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum," (Hûd, 84).

"'Ey Şuayb! Babalarımızın taptığını bırakmamızı emreden veya mallarımızı istediğimiz gibi kullanmamızı men eden senin namazın mıdır? Sen doğrusu aklı başında, yumuşak birisin.' dediler." (Hûd, 87)

Arap cahiliyesi, daha önce bütün Resûllerle gelen bu davetin ilk kez karşısında değildir. O halde Arap cahiliyesi niçin bu düşmanca tavra bürünüp, önceki cahiliyelerin yaptığı gibi, onu kesin bir tavırla reddetti?

Sadece bir cümle için mi? Yoksa o cümlenin anlamı ve gerekleri için mi? Onların hissinde bu cümlenin kesin anlamı neydi acaba? - Cümlenin anlamına göre- onların hayat şekliyle, çağrıldıkları ya da "Lâ ilâhe illallah" dairesine girmeleri halinde olmaları umulan hayat şeklinin belirgin farkı neydi?

Gereği ve anlamı olması halinde özellikle Kureyş'in bu sebeple tavır alması, konumunu kaybetmesine ve önde gelen yiğitlerinin öldürülmesine neden olan sürtüşmelere girmesi düşünülemez ne sonraki ne de önceki hayatlarında bir şey değiştirmeyecekse! Diğer Arapların da bir cümleden dolayı ağır savaşlara girmeleri makul değildir.

Kureyş, içinden çıkardığı bir şairiyle diğer kabilelere karşı övünen bir kabileydi... Ya içlerinden bir peygamber çıkınca? Kureyş'e aynı anda

siyasî ve ekonomik bir merkez olma ayrıcalığı veren bir "dinî" liderliği vardı. İçlerinden bir peygamberin çıkması, dinî liderliklerini daha da güçlendirecekti. Buna bağlı olarak siyasî ve ekonomik yönlerini de güçlendirecekti.

O halde Kureyş'i -sadece söylenecek bir sözden ibaretse- bu cümleyi ağzına almaktan alıkoyan nedir?

Resûlullah (s.a.) müslüman olmasını istediği amcası Ebu Talib'e; *"Onu söyle! O; Allah'ın yanında sana şefaatçi olacağım bir cümle..."* diyordu. Bu yalın, gereği olmayan veya onunla bazı değişiklikler gerekmeyen bir cümle olsaydı, Ebu Talib onu geri çevirir miydi? Yoksa, söylemekle beraber hayat programının tamamının, bölümlerden her bir bölümünün tamamen değişmesi gerekeceği için mi onu söylemedi?

Çok açık bir şey, tartışmaya gerek yoktur zannederim.

Çağırıldıkları hayatla, yaşadıkları hayat arasında bir uçurum vardı. Davete karşı çıkışlarının çeşitli şekilleri ve sebepleri vardı:

Vahiy olayını yalanlıyorlardı... Öldükten sonra dirilmeyi, hesaba çekilme ve cezayı yalanlıyorlardı. İlâhların tek bir ilâh olmasını kabul etmiyorlardı. Babalarının yaptığını bırakıp Yaradan'ın indirdiğine uymayı, helâl ve haramlarının O'nun helâl ve haram olarak belirledikleri olmasını da kabul etmiyorlardı.

Bir de "ahlâkî" çıkmazları vardı: İçki, kumar, zina (fuhuş), öldürme, soygun, vurgun, kızların gömülmesi, yetimlerin malını yeme, aralarında yaygın olan zulüm ve haksız yere tecavüz...

Özetle; inanç, helâl-haram, ahlâk ve düşünceyi içeren kapsamlı anlamıyla, Yüce Allah'tan bir din kabulünü benimsemedikleri gibi, O'ndan inen bir dinin bağlayıcılığını da kabul etmiyorlardı.

Kur'ân-ı Kerim'in önemle vurguladığı, bütün sorunları içeren iki temel konu vardı: İbadetin tek olan Yaradan'a yapılması ve helâl-haramda O'nun indirdiğine uyulması.

"Aralarından bir uyarıcının gelmesine şaşırmışlardı. İnkârcılar; 'Bu pek yalancı bir sihirbazdır; ilâhları bir ilâh mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir.' demişlerdi." (Sâd, 4-5)

"Onlara 'Allah'ın indirdiğine uyun.' denince; 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız.' derler. Ya şeytan, babalarını alevli ateşin azabına çağırmışsa?" (Lokman, 21)

Kur'ân-ı Kerim, En'am ve Nahl sûrelerinde Allah Teâlâ'ya ortak koşanların bu tutumunu çok ince bir deyişle özetliyor:

"Puta tapanlar, 'Allah dileseydi babalarımız ve biz putlara tapmaz ve hiçbir şeyi haram kılmazdık.' diyecekler. Onlardan öncekiler de bizim şiddetli azabımızı tadana kadar böyle demişlerdi." (En'am, 148)

"Allah'a eş koşanlar; 'Allah dileseydi O'ndan başka hiçbir şeye ne biz ve ne de babalarımız tapardı. O'nun buyruğu olmaksızın hiçbir şeyi haram kılmazdık.' dediler. Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı. Peygamberlere apaçık tebliğden başka ne görev düşer?" (Nahl, 35)

Şirk, inançta Yaradan'dan başka ilâhların varlığına inanma, amelde ve ibadette de O'ndan başkasına yönelme ve O'ndan başkasının haram-helâl belirlemesidir.

İşte bunun için müşrik Araplar, "Lâ ilâhe illallah"ı söylemeyi kabul etmediler.

Red ve engel olma tavrının yalnız Arap cahiliyesine ait olmadığına değinmiştik. Önceki bütün cahiliyelerin ortak tavrıdır bu. Az önce ilettiğimiz En'am ve Nahl sûrelerinin ayetleri de buna değinmişti:

"Onlardan öncekiler de bizim şiddetli azabımızı tadana kadar böyle demişlerdi."

"Kendilerinden öncekiler de böyle yapmıştı."

Peygamber kıssaları da bu tarihî gerçeği vurgular. Bir peygamberin gönderildiği her cahiliye toplumunda peygambere engel olmaya, onu yalanlamaya, onun çağrısına set olmaya koşuşan bir "mele (toplumun ileri gelenleri)" ve liderlerine (küçük bir azınlık dışında) uyan "yığınlar" görürüz.

Yığınlar, alıştığı ilâhlarını bırakmayı kabul etmezler. Çünkü yığınlar, -cahiliyelerinde- algılanan eşyaya biraz daha bağlıdırlar. Eliyle tutabileceği, yakınındaki ilâhlar onun cahilî sapıklıklarını benimsiyor, kurban veya ibadet ilkeleriyle ona yaklaştığı veya dokunduğu zaman onu maddî bir yakınlık ve elle tutulur bir halde buluyor!

Fakat "mele (ileri gelenler)", yığınlara göre daha aydın ve daha güçlüdürler. Gönderilen peygamberle onları savaşa iten de, "egemenlik" sorunu ölçüsünde bir "ilâhlar" sorunu değildir.

Onların ilâhlara bağlılığı, gerçekçi olmaktan çok şeklîdir. Ne kadar öyle görünseler de onları savunmaları, onların adıyla yığınları sömürmeleri ve yığınların göğsünde onların kutsiyetinden kaynaklanan kutsal bir egemenliği kendilerine tanımalarından kaynaklandığı kadar, ilâhlarına inandıklarından kaynaklanmıyor!

Onlara göre gerçek sorun egemenlik sorunudur: Onlar mı? Yoksa, koyduğu kuralların uygulanması yoluyla Allah mı?

Bütün cahiliyelerdeki azgınlar ve zorbaları "Lâ ilâhe illallah" çağrısıyla savaşa iten gerçek sebep budur.

Ellerindeki egemenlik, yığınları yönetip ezdikleri otorite gerçekte onların hakkı değildir. Yaratıp rızıklandıran Yüce Allah'ın hakkıdır. Yalnız O, helâl ve haram belirleyebilir, serbest bırakıp yasaklayabilir. Allah Teâlâ gibi iyilik ve nimet sahibinden başkasının din koyma hakkı yoktur. Ve Yüce Allah; "*Zâtına benzer hiçbir şey olmayan*"dır. (Şûra, 11)

"Yaratan, yaratmayan gibi midir? Hiç düşünmüyor musunuz?" (Nahl, 17)

"Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka ilâh yoktur. Nasıl oluyor da (tevhitten) çevriliyorsunuz?" (Fâtır, 3)

Ne var ki toplumun üst kademesi, ister açık bir diktatörlük, isterse perde gerisinden bir diktatörlükle[4] yığınlar üzerinde otorite kurmuş, onların da arzu ve şehvetlerini gideriyor veya sadece kendi arzu ve şehvetlerine hizmet ediyor olsalar, bu gerçeği bilmezlikten gelirler. Onlar otoritelerini kanunlar veya -yazılı ya da örfî- yasalarla helâl-haram, mubah-yasak koyma yetkisini sürdürürler.

Onlara, "Lâ ilâhe illallah", "Allah'a kulluk edin. O'ndan başka ilâhınız yoktur" diyen bir peygamber geldi mi her şey alt üst olur.

Yönetim tabakası da, aralarında aslan payı için sürtüşebilirler. Kimi zaman da bu sürtüşme halkla onların arasında olur; otoritenin ne oranda onlarda olacağı, yığınlara avunmaları için ne kadarını lütfedileceği kavgasıdır bu genelde. Ama peygamberler gelip, "Lâ ilâhe illallah", "Allah'a kulluk edin; O'ndan başka bir ilâhınız yoktur" dediler mi, iş değişir. O zaman konu otoritenin onlardan alınıp güç ve kuvvet sahibi olan Yaradan'a, haram-helâl koyma hakkının sahibine verilmesi olayıdır.

İşte bunun için, yönetimi elinde bulunduranlar, "Lâ ilâhe illallah" çağrısından koltuklarına aday olanlardan daha fazla çekinirler. Bütün güçlerini bu çağırıya savaş için hazırlarlar. Savaşta kullandıkları araçlardan biri de, kimi zaman olayı ters yüz ederek kandırdıkları, kimi zaman da korkutarak kullandıkları yığınlardır.

"Firavun; 'Bırakın beni,' dedi. 'Musa'yı öldüreyim de Rabbine yalvarsın (bakalım O, Musa'yı kurtaracak mı?) Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde bozgunluk çıkaracağından korkuyorum.'" (Mümin, 26)

4 *Çağdaş Fikir Akımları* kitabının "Demokrasi" bölümünde, kapitalizmin demokrasiye nasıl egemen olduğunu, "halk" kendisini egemenliğin kaynağı sanarken seçkinlerin kendi çıkarlarını nasıl gerçekleştirdiklerinizi okuyabilirsiniz.

"Sonra onların ardından Musa ve Harun'u ayetlerimizle birlikte Firavun'a ve adamlarına gönderdik; böbürlendiler ve suç işleyen bir topluluk oldular."

"Onlara katımızdan gerçek (mucize) gelince; 'Bu, apaçık bir büyüdür.' dediler."

"Musa: 'Size gelen gerçek için (böyle) mi diyorsunuz? Büyü müdür bu? Halbuki büyücüler, iflâh olmazlar.' dedi."

"Dediler ki: 'Sen bizi, babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden çeviresin de yeryüzünde büyüklük yalnız ikinize kalsın diye mi bize geldin? Biz size inanacak değiliz!'" (Yûnus, 75-78)

"Kavmini küçümsedi, onlar da ona boyun eğdiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavim idiler." (Zuhruf, 54)

Mekke'deki olay da aynı olaydı. "Mele (ileri gelen tabaka)" Kureyş'ti orada. Davetle savaşı ve ona set olmayı o üstlenmişti. Gerçekte Kureyş'le Hz. Muhammed (s.a.) arasında bir savaş değildi bu; onlarla Resûlullah'ın (s.a.) yüklendiği "davet" arasındaki bir savaştı:

"Onlar seni yalanlamıyorlar! Fakat zalimler Allah'ın ayetlerini bile bile inkâr ediyorlar." (En'am, 33)

İşler tam karışık olduğu bir zamanda Kureyş, Resûlullah'a (s.a.) elçisini gönderdi. Davetten vazgeçmesi halinde mal, mülk ve dünya varlığını sunuyordu! Düşmanlık onlarla Resûlullah'ın (s.a.) şahsı arasında değildi. Düşmanlık onun davete yapışıp bırakmamasından kaynaklanıyordu. Onlar da buna dayanıp sabredemiyorlardı. Sonra da onlarla davetin temsilcisi arasında bir savaşa dönüşmesi kaçınılmaz olmuştu.

Ardından Allah Teala kimilerinin "Lâ ilâhe illallah"a iman etmesini diledi. Bu insanlar tarihin ünlü örnek nesliydi. "Lâ ilâhe illallah" nasıldı onların hayatında? Ondan ne anlıyorlardı?

Sadece Allah'ın bir olduğunu, bu büyük evrende O'ndan başka bir ilâh olmadığını onaylamaktan ibaret miydi? Yoksa kalpte tasdik, dilde ikrar mı?

Ya da nefislerinde ve günlük hayatlarında bundan daha büyük, daha derin ve kapsamlı bir şey mi?

Olayın aslına bakalım:

Araplar toprak, çevre, dil, inançlar, kültür, tarih gibi birleştirici unsurların varlığına rağmen birlik değillerdi; parça parça yaşıyorlardı. İslâm onları bu durumdan, "insanlar için çıkarılmış hayırlı ümmet" durumuna getirdi.

"Lâ ilâhe illallah" gerçeğini şirkin (yani Allah'a ortak koşmanın) kaba çeşidi olan putçuluğun ortadan kaldırılmasına has kılan bazı tarih kitaplarının belirttiği gibi sadece putlar Arap yarımadasında tapınılan rabler değildi. Fesat (bozgunculuk) da, yine bazı tarih kitaplarının belirttiği gibi ahlâkî bozukluklardan olan içki, kumar, zina, kızların gömülmesi, baskınlar, hırsızlık ve sosyal zulümlerden ibaret değildi.

"Lâ ilâhe illallah" insanları şirkten tamamen arındırıyordu. Şirk de tek bir çeşit değildi, çok renkli bir şeydi. Sonunda da şu iki başlık altında toplanıyorlardı: İlâhların çokluğu ve Yaradan'ın indirdiğinden başkasına uyma.

Kabile tapınılan bir rab idi. Baba ve dedelerin örfü tapınılan bir rab idi:

"Onlara, 'Allah'ın indirdiğine uyun.' denince; 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız.' derler. Ya şeytan babalarını alevli ateşin azabına çağırmışsa..." (Lokman, 21)

Arzu ve şehvetler de tapınılan rablerdi. Kureyş ve diğer büyük kabileler, Araplara dilediğini haram yapan rablerdi:

"Saptırmak için hürmetli ayların yerlerini değiştirip geciktirmek, küfürde, gerçekten ileri gitmektir. İnkâr edenler Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına uydurmak için, onu bir yıl haram, bir yıl helâl sayıyor, böylece Allah'ın haram kıldığını helâl kılıyorlar. Kötü işleri kendilerine güzel göründü. Allah inkâr eden toplumu doğru yola eriştirmez." (Tevbe, 37)[5]

"Kendi arzularına göre, 'Bu Allah'ındır, bu da putlarımızındır' diyerek, Allah'ın yarattığı hayvan ve ekinlerden pay ayırdılar. Putları için ayırdıkları Allah için verilmez ama Allah için ayırdıkları putlarına verilirdi; ne kötü hüküm veriyorlardı!"

"Böylece putlara hizmet edenler, puta tapanların çoğunu helâke sürüklemek, dinlerini karma karışık etmek için çocuklarını öldürmelerini onlara iyi göstermişlerdir. Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Sen onları ve iftiralarını bir tarafa bırak."

"'Bu hayvanları ve ekinleri dilediğimizden başkasının yemesi yasaktır. Bir kısım hayvanların sırtına yük vurmak da haramdır' iddiasında bulunarak ve bir kısım hayvanları keserken de Allah'ın adını anmamak suretiyle O'na iftira ederler. Allah yaptıkları iftiralara karşı onları cezalandıracaktır."

"'Bu hayvanların karınlarında olan yavrular yalnız erkeklerimize mahsus olup, eşlerimize yasaktır! Ölü doğacak olursa hepsi ona ortak olurlar.' dediler. Allah bu türlü sözlerin cezasını verecektir, çünkü O egemendir, bilendir."

"Beyinsizlikleri yüzünden, körükörüne çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri -Allah'a iftira ederek- haram

Araplar cahiliye dönemlerinde Allah'ın haram kıldığı dört ayı kabul ediyorlardı. Lâkin arzularına göre bu aylardan dilediklerinin haramlığını kaldırıyor, yerine başka aylardan koyuyorlardı. Sonuçta haram ayların sayısı yine dört ay oluyordu. Ayet buna değiniyor.

sayanlar mahvolmuşlardır; onlar sapıtmışlardır, zaten doğru yolda da değillerdi." (En'am, 136-140)

Putlara ibadetin yanında şirkin bütün bu çeşitlerinden aynı önem derecesiyle Kur'ân-ı Kerim nefisleri, kalpleri, düşünce ve tavırları arındırmak için "Lâ ilâhe illallah"a davet ediyordu. Resûlullah'ın (s.a.) Mekke'deki cihadı da Yaradan'ın yönlendirmesi ile bunun içindi.

Yeniden diriliş ve hesaba çekilmenin Kur'ân-ı Kerim'in Mekke müşriklerine hitabında önemli bir yer tutması da Allah Tealâ'nın kalplerinde şirkin her çeşidini ve etkilerini atmada ahiret gününe imanın ne derece önemli olduğunu bilmesinden dolayıdır. Onlar, öldükten sonra dirileceklerine ve şirklerinden dolayı hesaba çekileceklerine kesinlikle inanmasalar şirklerini bırakıp ondan sıyrılamazlar. Bu ister ibadet şirki olsun, ister ittiba (bir başkasına yanlışta uyma) şirki...

Müminlerin nefisleri "Lâ ilâhe illallah"la şirkin renklerinden aklanınca onlarda büyük bir değişme oldu. Sanki onlar, yeniden doğmuşlardı.

Yalın bir tasdik ve yalın bir ikrar değildi bu olay.[6]

Demir parçasında atomların yeniden dizilip elektrikli mıknatısa dönüşmesi gibi, âdeta onların da yapıları yeniden dizilmişti.

Hakk'a yöneliş hayatın her kesiminde büyük bir değişme getirmişti. Kalplerini, ruhlarını ve tavırlarını yağmalamış olan uydurma rablerin bağlılığı kalkmıştı. Kalplerini ve ruhlarını tek bir kulluk meşgul ediyordu: Ortağı olmayan Bir Allah'a kulluk..

O örflerle beraber, onlara bağlı olan diğer yanlış düşünceler de ortadan kalktı. Artık kabile, baba ve dedelerin örfü,[7] âdetler, gelenekler zihinlerinde bir sinek kanadı kadar kıymet taşımıyor, tavır ve düşüncelerinde onları

6 Tasdik: Gerçek ve doğru olduğunu kabul etme. İkrar: İnancını açıktan söylemek, kabul ve tasdik etmek, Hakkı itiraf etmek. (Mütercim)

7 Günümüzdeki "kamuoyu" denen olgunun karşılığıdır.

kamçılamıyordu. Artık kan bağı veya "çıkarlar" onları birleştirip dağıtmıyordu.

Hatta bütün problemleri ve çekiciliği ile dünya bile, "Lâ ilâhe illallah"a imanlarından önce olduğu gibi onların tek uğraşı değildi. Değerleri de ahiretten kopmuş bir dünya belirlemiyordu.

Birleşmenin de dağılmanın da anahtarı "Lâ ilâhe illallah"tı. Bu tevhit kelimesi ona inanan kalpleri birbirine bağlıyor ve diğerleri ile aralarını ayırıyordu. Önceki birlikleri nefislerinden atan yeni birlik de "Lâ ilâhe illallah"tan kaynaklanıyor, onun etrafında dönüyordu. Yeni varlığı olduğu gibi "Lâ ilâhe illallah"tandı.

Onları "Lâ ilâhe illallah"a davet eden ve Yaradan'ın onlara mesajını kendisinde temsil eden Resûlullah (s.a.) da Erkam'ın (r.a.) evinde onlarla buluşuyor ve yalnız bir insanın bütün insanlık tarihindeki başarabildiği en büyük işi onlarla organize ediyordu: Örnek neslin "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerine göre, onun ahlâkına göre eğitilmesi...

Resûlullah'ın (s.a.) elinde "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri ve ahlâkına göre yapılan üstün eğitimle de tarihteki en hayırlı ümmet yetişti.

Kimi insanlar "Lâ ilâhe illallah"ın bütün gerekleriyle onlardan istendiği ve örnek nesle her etkiyi gösterdiği kuruntusuna kapılıyorlar. Zira onlar -daha önce- müşriktiler! Eğer başka bir durumda olsalarmış kendilerinden sadece tasdik ve ikrar istenecekmiş!

Bu, Mürcie[8] düşüncesinin ümmetin üzerinde işlediği bir cinayettir. Diğer etkileriyle de adım adım, "Lâ ilâhe illallah"ın içeriğini çıkarıp, sonunda da ruhtan mahrum bir cümle haline getirdi.

Bu vehmi tartışmadan önce Medine'de müminlerin "Lâ ilâhe illallah"la olan bağlantılarını ele almak istiyorum.

---

8 Mürcie: Kebîre (büyük günah) işleyen müslüman, kâfir olur diyen Haricîlerin tam aksine, "Küfür halinde ibadet fayda vermediği gibi, iman halinde de günah zarar vermez" iddiasında olan bir fırkadır. (Mütercim)

Daha önce söylediğimiz gibi, Medine'de de "Lâ ilâhe illallah" ayetleri kesilmedi. Çünkü o, yolun başında hatırlanıp sonra, başka yere gidilen bir şey değildir. Tersine, yolun başında hatırlanır ve her yere de onunla gidilir. Medine'de nazil olup bu konuyu açıklayan sûrelerden örnekler görelim.

Bakara sûresi, devlet kurulduktan sonra, müminlerin hayatlarını organize etmeye başladıkları çeşitli konuları ele alır. Önce inançları düzeltip, sağlıklı bir yapıda kökleşen ve ardından farz ibadetleri yerine getirilen müminlerin niteliğiyle başlar:

"Elif lam mîm. İşte o kitap; kendisinde hiç şüphe yoktur, müttakîler (günahtan sakınanlar ve arınmak isteyenler) için yol göstericidir. Onlar ki, gayba inanıp namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah rızası için) harcarlar. Sana indirilene ve senden önce indirilene inanırlar, âhirete de kesinlikle iman ederler. İşte onlar Rablerinden bir hidayet üzeredirler ve umduklarına erenler, işte onlardır." (Bakara, 1-5)

Sadece tasdik ve ikrarla yetinmeyip, o zamanlar farz kılınan namaz kılmayı ve zekât vermeyi de ekleyen bu, "inanan", "takvalı" ve "umduklarına erenler" ibarelerine ne demeli acaba?

Yeter size, denebilir mi? İstenenin hepsini yaptınız ve cenneti garantilediniz... Yoksa onlara; "Allah size farz kıldı... farz kıldı... farz kıldı... Seçenekli de değil üstelik, mecburi" mi demeli?

İman gerçeğinin sadece tasdik ve ikrarla değil de, imana işaret eden belirli amellerle olduğunu bildikleri için onlara şöyle denir:

"Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir. Fakat iyi olan, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, Kitab'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğurunda mal veren, namaz kılan, zekât veren ve sözleştiklerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır." (Bakara, 177)

İnançla ilgili ayetlerle başlayan Al-i İmrân sûresi de baştan sona "Lâ ilâhe illallah" gerçeğiyle doludur:

"Elif lâm mim. Allah, Ondan başka ilâh olmayan, diri, her an yaratıklarını gözetip durandır. Kendisinden önceki kitapları tasdik eden Hak Kitab'ı sana indirdi. Önceden ihsanlara yol gösterici olarak Tevrat ve İncil'i de indirmişti. O, doğruyu yanlıştan ayıran Kitab'ı indirdi..." (Al-i İmrân, 1-4)

Bu sûre inancın asıllarını açık ve kesin bir üslûpla belirtiyor; beraberinde de gereklerine değiniyor. Gerekler arasında en belirgini, yeryüzünde bu hakkın kabul ettirilmesi için harp konusu vardır. Şu büyük eğitici ders de bu sûrede geçer:

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde akıl sahiplerine şüphesiz deliller vardır."

"Onlar ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler: 'Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın? Seni tesbih ederiz. Bizi ateşin azabından koru.' derler."

"Rabbimiz! Sen ateşe kimi sokarsan, onu şüphesiz rezil etmiş olursun, zulmedenlerin hiç yardımcıları yoktur."

"Rabbimiz! Doğrusu biz 'Rabbinize inanın.' diye inanmaya çağıran bir daveti işittik de, iman ettik. Rabbimiz! Günahlarımızı bize bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al."

"Rabbimiz! Peygamberlerinle vaat ettiklerini bize ver, kıyamet günü bizi rezil etme. Sen şüphesiz sözünden caymazsın."

"Rableri onlara karşılık verdi: Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun kadın olsun, iş yapanın işini boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, memleketlerinden çıkarılanların, savaşanların ve öldürülenlerin günahlarını elbette örteceğim. And olsun ki, Allah katından bir nimet olarak, onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Nimetin güzeli Allah katındadır." (Al-i İmrân, 190-195)

Allah'ı ayakta, oturarak ve yanları üzereyken zikreden şu sadık müminler, göklerin ve yerin yaratılmasını düşünüyorlar, batıl yere değil de Hakk'la yaratıldığını anlıyorlar. Hakk, insanların dünya hayatında yaptıklarının hesabını vermelerini gerektirir. O halde öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilme zorunludur. Allah Teâlâ'ya onları ateşten koruyup cennete koyması için dua ederken, isteğin bağlı olduğu şeyleri de yapıyorlar: Onlar imana çağıran Hz. Peygamber'i (s.a.) duyar duymaz, iman ettiler. Halleri ve sıfatları bu olan müminlere Yaradan'ın arzularını kabul ettiği haber veriliyor. Niçin kabul etti arzularını Allah Teâlâ? Tasdik ve ikrar, düşünüp gereğini yaptığından dolayı mı? Veya aralıksız süren zikirden dolayı mı? Ya da ateşten korunma ve cennete girmede hararetli yakarıştan dolayı mı?

Yoksa, bunlardan başka, bunların hepsinin gereği olan bir şey için mi?

"Rableri onlara karşılık verdi... İş yapanın işini boşa çıkarmam."

Verilmek istenen yön açıktır. İstenen ve Allah Teâlâ'nın karşılık verdiği şey; düşüncelerin, zikrin çalışmaya dönüşmesidir. Sûre Hakk'ın yeryüzünde ikrarı için cihat konusunu işlediğine göre ayet de çeşidi, sözün gelişine uygun olarak getirdi: Allah Teâlâ yolunda hicret edenler... Allah Teâlâ yolunda yurtlarından çıkarılanlar... Allah Teâlâ yolunda eziyet görenler... Allah Teâlâ yolunda öldürülenler... Sadece bunlar, istenen ameller olduğu için değil de, üslûp bunu gerektirdiği için...[9]

"İman edenler"e seslenen ayetlerin bulunduğu Nisa sûresi, onlardan iman etmelerini, bilfiil iman etmiş oldukları şeylere iman etmelerini istiyor. İman edenlere: Siz istenen şekliyle iman ettiniz, kuvvetlendirip korudunuz ve üzerine titrediniz de, kalplerinizi ve vicdanlarınızı onunla doldurdunuz, tasdik ve ikrar da ettiniz; bundan sonra günlük hayatınız ve tavırlarınız arzularınıza uygun olabilir ya da örfünüzdeki gibi olabilir demiyor. Tersine, sonu şu ayetlerle bağlanan miras hükümlerini bildiriyor:

---

9 *Kur'ân-ı Kerim Araştırmaları* adlı kitapta bu anlama değindik (bkz. Al-i İmrân sûresi).

"Bunlar Allah'ın yasalarıdır. Allah'a ve peygamberine kim itaat ederse, onu içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada temellidirler, büyük kurtuluş budur."

"Kim Allah'a ve peygamberine baş kaldırır ve yasalarını aşarsa, Allah onu, temelli kalacağı cehenneme sokar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır." (Nisa, 13-14)

Onlara ailevî ve sosyal ilişkilerini belirleyecek belirli bir yön çiziyor ve dayanacakları dayanaklarını da öğretiyor:

"Ey inananlar! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulü'l-emre (yöneticilere) itaat edin. Eğer bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, -Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız- onun halini Allah'a ve peygambere bırakın." (Nisa, 59)

İşlerin Yüce Allah'a ve Resûlüne havale edilmesini, hayata ait işlerin Yüce Allah ve Resûlünün hükmüne göre düzenlemeyi Allah'a ve ahiret gününe imana bağladıktan sonra, onu şart kabul ediyor: "Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız."

Ardından da Resûllerini sadece bir tebliğ ve duyuru için göndermediğini haber veriyor. Biri çıkıp da: Bana tebliğ etti, öğrendim, tasdik ve ikrar ettim, demesin. Tersine onları boyun eğsinler diye gönderdi:

"Biz her peygamberi ancak, Allah'ın izniyle itaat olunması için gönderdik." (Nisa, 64)

Hükümler, emir ve yasaklar ve "iman edenlere" yapılan yönlendirmelerden sonra da, imanın dilek olmadığını, hissedilebilen amel şeklinde imanın, gerçek bir tasdiki gerektirdiğini vurguluyor:

"Bu sizin kuruntularınıza ve Kitab ehlinin kuruntularına göre değildir. Kim fenalık yaparsa cezasını görür, kendisine Allah'tan başka ne dost ne de yardımcı bulur."

"Erkek veya kadın, mümin olarak kim yararlı işler işlerse, işte onlar cennete girerler. Kendilerine zerre kadar zulmedilmez." (Nisa, 123-124)

"Dinin" olgunluğu ve nimetin tamamladığı duyurusu geçen[10] Maide sûresinin tamamı, yiyecek-içecek, muamelât ve ahkâmda Allah Teâlâ'ın helâl ve haram kıldıklarını açıklar. Sûrenin başındaki ilk ayet; "*Ey iman edenler! Akitleri yerine getirin...*"le başlayarak müminlere yönelik mesajlar verir.

Bu sûre açık bir üslûpla diğer Yüce Allah'ın dinini uygulamayı vurgulamıştır. Hükmün bir üçüncüsü olmayan iki çeşidi bulunduğunu açıklar; ortası da yoktur. Ya Allah Tealâ'nın hükmü ya da cahiliyenin...

"Yoksa onlar cahiliye hükmünü mü arıyorlar? İyice bilen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?" (Maide, 50)

"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte kâfirler onlardır."

"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte zalimler onlardır."

"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte fâsıklar onlardır." (Maide Sûresi, 47)

Medine'de nazil olan diğer sûreler de böyledir: Hepsi iman edenlere (ikrar ve tasdik edenlere) hitaptır. Onlar için diyordu ki: Mekke'den muhacir olarak getirdikleri ya da (ensardan olanlar) Medine'de üzerinde oldukları -ki Hicret emredilip uyguladıkları bir "amel"dir- tasdik ve ikrar, Medine'de yeni gelen hükümler, teklif, emir ve yasaklara uymalarını gerektirir. Şimdi imanlarının doğruluğuna ölçü olacaktır. Yoksa o, Allah Tealâ'nın kabul etmediği ve ateşin en alt katmanlarında cezalandırdığı bir münafıklıktır.

"Sana indirilen Kur'ân-ı Kerim'e ve senden indirilenlere inandıklarını iddia edenleri görmüyor musun? Tağutların önünde

10 *"Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım."* (Maide, 3)

yargılanmalarını isterler! Oysa onu tanımamakla emrolunmuşlardı. Şeytan onları derin bir sapıklığa saptırmak ister... " (Nisa, 60)

"Hayır; Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar." (Nisa, 65)

"Münafıklar; 'Allah'a ve peygambere inandık, itaat ettik.' derler, sonra da içlerinden bir zümre bunun ardından yine yüz çevirirler. İşte bunlar inanmış değillerdir."

"Aralarında hüküm vermek üzere Allah'a ve peygamberine çağrıldıkları zaman, birtakımı hemen yüz çevirirler. Ama hak kendilerinden tarafa ise, itaatla koşa koşa gelirler."

"Kalplerinde hastalık mı var, yoksa şüphelenmişler midir, yahut Allah'ın ve peygamberinin onlara haksızlık yapacağından mı korkmaktadırlar? Hayır, onlar sadece zalimdirler."

"Aralarında hüküm verilmek üzere Allah'a ve peygambere çağrıldıkları vakit; 'İşittik, itaat ettik.' demek ancak müminlerin sözüdür. İşte saadete erenler onlardır."

"Allah'a ve peygambere itaat eden, Allah'tan korkan ve O'ndan sakınan kimseler, işte onlar kurtulanlardır." (Nur, 47-52)

"Doğrusu münafıklar cehennemin en alt tabakasındadırlar. Onlara yardımcı bulamayacaksın." (Nisa, 145)

Medine'de nazil olan sûrelerin getirdiği "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleriyle beraber, Maide sûresinin "*Bugün size dininizi tamamladım...*" ayeti bize "Lâ ilâhe illallah"ın tam bir hayat programı olduğunu da açıklamıştı: İnanç, ibadet, amel ve tavırları da içermekteydi. Yüce Allah'ın birliğine itikadı (zâtı, isimleri, sıfat ve fiillerinde tevhidi) ve ortaksız, yalnız O'nun kulluk ilkelerini sadece O'nun dinini uygulamayı, "Lâ ilâhe illallah" ahlâkını yaşamayı ve diğer çok ünlü emirleri içermişti.

Mekke'de nazil olan sûrelerde inanç yönünün ağır bastığını görüyoruz: Allah Tealâ'ya, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere, hayır ve şerriyle kadere ve ahlâk bahislerine, ibadete ait hususlar Mekke'de farz kılındı. Medine'de nazil olan sûrelerse yoğun bir şekilde hakimiyet konusuna, O'nun dinini uygulamaya ve bunun imanın temeli kabul edildiğine, diğer ahlâk bahisleri ve Medine'de farz kılınan ibadetlerle beraber değinmemiştir.

Ama helâl-haram koyma hakkının hiçbir ortak olmadan sadece Yaradan'ın hakkı olduğunu, O'nun indirdiği dışında bir şeyi mutlak hüküm kabul etmenin ve buna rızanın şirk olduğu konusunun ayrıntısıyla, müslümanlara Medine'de kararlaştırıldığı zannı büyük bir yanlıştır. Tersine pek çok Mekkî sûrede, ahlâkî bir nitelik olarak değil de, "Lâ ilâhe illallah"a imanın bir aslı olarak kesin bir tavırla belirtilmiştir. Örnek olarak Mekke'de inen A'râf sûresinin şu ayetine bakınız:

"Rabbinizden size indirilen Kitab'a uyun, O'ndan başka dostlar edinerek onlara uymayın. Pek az öğüt dinliyorsunuz." (A'râf, 3)

Bu ayet neyi ifade ediyor?

İnsanlar iki durumdadırlar. Birincisi emredilen ikincisi de yasaklanan bir şeydir: İman ve şirk.

İman, "*Rabbinizden size indirilen Kitab'a uyun*" ayetinde özetlenmiş.

Aksi -Allah'ın indirmediğine uyma- dostlara (ortaklara) uymadır. O da açık bir şirktir.

Yine A'râf süresindeki şu ayete bakınız:

"Bilin ki yaratma da emir de O'nun hakkıdır." (A'râf, 54)

Aynı anda iki şeyi vurguluyor: Emir yalnız O'nundur. Emir burada mutlaktır; herhangi bir alan veya konuyla sınırlı değildir. Göklerde, yerde ve insan hayatında emir... Göklerde ve yerde olan ayetin öncesinden anlaşılıyor:

"Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşa hükmeden, gündüzü -durmadan kovalayan- geceyle bürüyen, ayı, yıldızları, hepsini buyruğuna baş eğdirerek var eden Allah'tır."

İnsan hayatındaki de ayetin devamından anlaşılmaktadır: "Rabbinize gönülden ve gizlice yalvarın. Doğrusu O, aşırı gidenleri sevmez. Düzeltilmişken, yeryüzünde bozgunculuk yapmayın."

Yani O'nun emrinden çıkarak azmayın. Yüce Allah'ın katından inenle düzeldikten sonra, O'nun dini dışında bir şeye uyarak yeryüzünde bozgun çıkarmayın!

Ayetin üzerinde durduğu, göklerde, yerde ve insan hayatında hükümranlık hakkı Hâlık yani yaratma gücünden kaynaklanmaktadır. Yaratmaya gücü olan, tek başına emrin sahibi olur. Madem ki sadece Allah Tealâ yaratma gücüne sahiptir, göklerde, yerde ve insan hayatında hükümranlık da O'na aittir.

Yine Mekke'de nazil olan, Şûra sûresindeki şu ayete bakınız:

"Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a aittir. İşte bu Allah benim Rabbimdir. O'na güvenirim ve O'na yönelirim."

Önemli bir ilkeyi vurguluyor: İnsanların yaşamlarında yüzleştikleri şeylerde çözüm Yaradan'a bırakılmalı. Ayetteki "herhangi bir şey" geneldir, mutlak olarak her şey demektir. Yani herhangi bir şeyin helâl-haram, mubah, mekruh, güzel amel vb. oluşu mutlak olarak O'nun hükmüne bağlıdır. Bir önceki ayette, A'râf sûresindeki ayetin ifade ettiği anlamı tekrarlıyor:

"Demek onlar Allah'tan başka dostlar edindiler? Oysa dost, ancak Allah'tır. O, ölüleri diriltir. Her şeye kadirdir." (Şûra, 9)

Her şeyde Yüce Allah'a teslim olmak imandır. Bunun tersi ise O'ndan başka dostlar edinmek, yani şirktir. O da batıl bir iştir. Çünkü tek dost O'dur: Ölüleri dirilten O'dur. Herşeye kadir olan da O'dur.

Bir de Şûra sûresinin şu ayetine bakınız:

"Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara meşru kılacak ortakları mı vardır? Eğer kesin yargı bulunmayacak olsaydı aralarında hemen hükmedilirdi. Doğrusu zalimlere can yakıcı azap vardır." (Şûra, 21)

Fakat En'am sûresinin şu ayetleri konuyu daha ayrıntılı ifade ediyor olsa gerek:

"Allah size Kitab'ı açık olarak indirmişken O'ndan başka bir hakem mi isteyeyim? Kendilerine kitap verdiklerimiz, onun gerçekten Rableri katından indirilmiş olduğunu bilirler. Öyleyse sen şüpheye düşenlerden olma!"

"Rabbinin sözü doğruluk ve adaletle tamamlandı. O'nun sözlerini değiştirebilecek yoktur. O işitir ve bilir."

"Yeryüzündekilerin çoğunluğuna itaat edersen seni Allah yolundan saptırırlar. Onlar ancak zanna uyarlar, sadece tahminde bulunurlar."

"Doğrusu Rabbin, yolundan kimin saptığını daha iyi bilir. Doğru yolda olanları da en iyi O bilir."

"Allah'ın ayetlerine inanıyorsanız, üzerine Allah'ın adı anılmış olan şeyden yeyin."

"Size ne oluyor ki, Allah size darda kalmanızın dışında, haram olanları genişçe açıklamışken adının üzerine anıldığı şeyden yemiyorsunuz? Doğrusu çoğunluk, heva ve heveslerine uyarak, bilmeden sapıtıyorlar. Aşırı gidenleri en iyi bilen Rabbindir."

"Günahın açığını da gizlisini de bırakın. Günah kazananlar, kazandıklarına karşılık şüphesiz ceza göreceklerdir."

"Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanları yemeyin, bunu yapmak Allah'ın yolundan çıkmaktır. Doğrusu şeytanlar sizinle tar-

tışmaları için dostlarına fısıldarlar, eğer onlara itaat ederseniz şüphesiz siz müşrik olursunuz." (En'am, 114-121)

Ayetler şaşkınlık ifade eden bir soruyla başlıyor: "*Ondan başka bir hakem mi isteyeyim?*" Helâl-haram belirlemenin yalnız Yaradan'a ait olduğunu, herhangi bir işte O'ndan başkasına hakem olması için başvurulmasını ve O'nun geniş bir kitap indirdiğini, artık kimsenin O'ndan başkasına müracaat etmek için delili kalmadığını belirtmektedir.

Dikkat edilirse ayet, Mekkî bir sûrenin ayetidir. Mekke'de de insanların hayatlarında gereksinim duyacakları hükümler inmemişti henüz. Yasama ayetleri Medine'de tamamlandı. Ayetin değindiği, ayrıntıya ait hükümler değildir. Sadece büyük bir konuyu -hükümranlık konusunu- inancın bir aslı olarak dile getirmiştir. İtikat, anlamı ve uygulaması -prensip olarak- Yaradan'dan inene uymak olmadıkça ne tamdır ne de doğru. İnen ister az olsun ister çok, ister inançla alâkalı, isterse ahlâk veya hükümlerle ilgili olsun![11]

Ayetler, Yüce Allah'ın sözünün son söz olduğunu, doğru ve adil olduğunu, ona uymayanların da, zanna uyan ve böylece hidayete eremeyen dalâlet ehli olduğunu belirterek devam ediyor.

Ardından da bütün bu anlatılanların tekidi ve temelini kuvvetlendirmek için anlatılan konu geliyor: Helâl ve haram koyma meselesi. Son söz kimin olacak? Müminlerin ve müşriklerin tutumları nedir? Bu konuda insanı mümin veya müşrik yapan nedir? Konu şu meselenin etrafında dönüyor: Müşrikler Mekke'de ölmüş bir hayvan için O'nun ismini anmıyor, sonra da yenmesini helâl sayıyorlardı. Bu işe de O'nun bir izni ve bir delil olmadan şer'î bir iş niteliği veriyorlardı. Allah Tealâ müminlere Yüce Allah'ın ismi anılmayanı (O'nun haram ettiği ölüyü) yemelerini yasakladı ve onları uyararak, müşriklere itaat

[11] *Fî Zilâli'l-Kur'ân*'da bu konuyu geniş bir şekilde okuyabilirsiniz. (En'am sûresi, 114-121. ayetlerinin tefsiri)

ederlerse onların da müşrik olacaklarını bildirdi. Çünkü Allah Tealâ'dan bir delili olmayan cahilî bir kanuna uyuyorlardı.

Bundan anlaşılmıştır ki, bu konu Medine'de başlamamıştır. Mekke'de, İslâmiyet kök salarken ve "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri açıklanırken başlamıştır. Ardından da Medine'de Maide sûresindeki kesin hükümler geldi. Mekke'de inanç kuvvetlendirilirken, Allah Tealâ'yı ve Resûlünü hakem yapmadıkça kimsenin mümin kabul edilmeyeceği bildirildi.

Bu, ilâhî teklif yönüydü. Medine'de müminlerin hayatına bakalım; Allah'tan gelen bu emri nasıl karşıladılar ve nasıl uyguladılar...

O örnek neslin içinde, hiç kimse duraklayıp; "Bu emirler (Allah'ın kitabı veya peygamberinin sünnetiyle gelenler) bağlayıcı mıdır? Bunlar imana dahil midir, yoksa fazladan mıdır? Allah'tan olduklarını tasdik yeter mi, yoksa uygulaması da mı gerekiyor? İnsan, içlerinden birini yapmasa yine mümin olur mu?" gibi sorular sormadı.

Yüce Allah ve Resûlünün imanlarına şehadet ettiği müminlerden veya içlerinde küfür taşıdıkları halde mümin görünen münafıklardan hiçbiri böyle bir şey sormadı.

Onlar da bunlar da biliyorlardı ki; "Lâ ilâhe illallah" söylenip de işi biten bir kelime değildir, bazı gerekleri vardır. Müminlerle münafıklar, aralarındaki köklü bir farka rağmen gereklerini uyguluyorlardı. Şu kadar ki, müminler inanarak ve onu indiren Yaradan'a itaat için, cennetine ve rızasına nail olmak için yaparken münafıklar da, inanmadan gizli veya açık, bıkkınlıkla ya da kurtulmak için hilelere başvurarak yapıyorlardı.

"Münafıklar, Allah'ı (güya) aldatmağa çalışırlar. Oysa O, onların aldatmalarını kendilerine çevirir. Namaza kalktıkları zaman da üşene üşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı pek az anarlar." (Nisa, 142)

"İçinizden bir kısmı var ki, pek ağır davranır. Eğer size bir felâket erişirse; 'Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım.' der."

"Eğer Allah'tan size bir nimet erişirse, sizinle kendisi arasında hiç sevgi yokmuş gibi; 'Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da büyük bir başarı kazansaydım.' der." (Nisa, 72-73)

Müminler bir tarafa, münafıklardan bile hiçbiri, dünya hayatında somut bir "Lâ ilâhe illallah" sözüyle, gereklerinden tek bir tanesini yapmadan İslâm unvanına kavuşabileceğini düşünmemişti. Zaten bu, İslâm toplumunda olabilecek bir şey de değildi.

Müslüman bir toplumda bir kişinin İslâm'ın hiçbir amelini yapmadan "müslüman" ismini taşıyor olabilmesi düşünülemez.

En azından bir namaz konusu var!

İslâm toplumunda hiç kimse, bütün uyarılara rağmen ardarda üç gün namazı terk edemez. Bu konuda ısrar ederse cezalandırılır.

Böylece anlaşılmıştır ki, müslüman bir toplumda İslâm'ın amellerinden hiçbirini yapmadığı halde, o toplumda yaşıyor olması bir kenara, bir insan "müslüman" ismini bile taşıyamaz bir insan. Bu tip iddialar ancak (Mürcie düşüncesinin desteğiyle) İslâm iddiasında olan cahiliye toplumlarında bulunabilir. O da bu dinin ruhundan tamamen uzaktır.

Şimdi "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri konusunu üç ayrı noktadan ele alalım. Üçü de sonuçta aynı yere varmaktadır:

1. Bütün istenenin tasdik ve ikrardan ibaret olması ya da tasdik ve ikrarın dünya ve ahirette İslâm sıfatının verilmesi için yeterli olması halinde dinin iniş sebepleri yerine gelir mi?
2. Resûlullah'ın (s.a.) ve yüce ashabının "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerinden uyguladıkları, kendiliklerinden nafile ibadet olarak yaptıkları, emredilmemiş şeyler miydi?

3. İnsanlık açısından, bir insanın bir şeye inanması, ardından da bütün tavırlarının inandığının tersi veya muhalifi olması normal midir?

Birinci noktadan başlayalım: Allah Tealâ peygamberleri insanlığa niçin gönderiyor, onlarla beraber niçin kitaplar indiriyor?

Böylece önemli bir konuda kendi kendimize cevap veremeyiz, kimsenin de cevap vermesi uygun düşmez. Önünden ve ardından batılın girmediği Kitabı'nda Allah Tealâ bunun cevabını bizzat üstlenmiştir:

"Biz her peygamberi ancak, Allah'ın izniyle, itaat olunması için gönderdik." (Nisa, 64)

"And olsun ki biz elçilerimizi açık delillerle gönderdik ve onlarla beraber Kitab'ı ve (adalet) ölçü(sün)ü indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler. Ve kendisinde büyük bir kuvvet ve insanlara birçok faydalar bulunan demiri indirdik. Bu, Allah'ın dinine ve peygamberlerine görmeksizin yardım edenleri meydana çıkarmak içindir. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür." (Hadid, 25)

Özel bir konumu ve belirli hedefleri olan son peygamberlikten söz etmeden, Hz. Âdem'den ve Hz. Nuh'tan (a.s.) Hz. Muhammed'e (s.a.) kadar olan peygamberlerden genel olarak söz eden bu iki ayeti düşünelim.

Ayetlerden biri, O'nun katından peygamber gönderilen insanlardan birinin, "Emri bana ulaştırdı, bildim" diyebileceği tebliğ için gönderilmemiş olduğunu haber veriyor. "Emri bana ulaştırdı, bildim ve itaat ettim" demesi içindir bu. Bununla kendisine gönderilen elçiye icabet etmiş ve gönderiliş amacını yerine getirmiş olur.

Diğer ayet de, hedefi açıklayıp sınırlıyor. İnsanların adaletle yaşaması... Çok kapsamlı fakat öz bir ifadedir bu.

Diğer Kur'ân-ı Kerim ayetleri ve sünnet-i seniyye insanlığın arzusuna terk etmeden en ince noktalara kadar adaleti açıklar. Zira "adalet"in belirlenmesi insanlara kalacak olsa, her şey alt üst olurdu:

"Eğer Hak, onların arzularına uysaydı, gökler, yer ve bunların içinde bulunan kimseler bozulur giderdi." (Mü'minûn, 71)

Az önceki ayetten anlaşılan şudur: Peygamberlerin gönderilmesi, kitapların indirilmesi somut bir tebliğ ve bildiri için değil, insanların hayatında uygulamaya yönelik bir hedefin uygulanması içindir. O hedef ise; Allah'ın yolunun uygulanması, insanların bu dine ve yola baş eğmeleridir. Zira insanlar arasında adaleti getirecek tek yol budur. Yani tasdik ve ikrardan sonra yeryüzü gerçeğinde yapılması gereken bir iş vardır. O olmadan peygamberlerin gönderilip, din indirilmesindeki hedefe varılmış olmaz. Din sadece gerçekte uygulanırlığı olmayan sloganlar, ileri veya geri götürmeyen, insanların hayatında bir şey değiştirmeyen, kalplerdeki kuruntular olarak kalır. Ayette "demir", "kuvvet", "Allah'ın dinine ve peygamberine yardım" kelimelerinin geçmesinden de çok açık bir ifadeyle, "insanların adaletle yaşaması için" O'nun yolunda cihadın, istenen eylemler arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Âdem ve Hz. Nuh'tan (a.s.) Hz. Muhammed'e (s.a.) kadarki bütün peygamberlerle yerine getirilen bu hedefin, diğerlerinin dışında ve hepsine ek olarak son peygamberlikte özel bir konumu, özel emirleri vardır.

Allah Tealâ önceki peygamberler ve ehli için şöyle buyuruyor:

"Oysa onlar, doğruya yönelerek, dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermekle emrolunmuşlardı. Dosdoğru olan din de budur." (Beyyine, 5)

Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliği dahil olmak üzere, bütün peygamberlikleri kuşatan bu emrin yanında, Son Peygamber'in (s.a.) diğer peygamberlere göre ayrı bir yeri vardır, onların dışında başka emirleri vardır.

Allah Tealâ'nın kader ve dilemesinde Hz. Muhammed'den (s.a.) sonra başka peygamber göndermemek vardı:

"Muhammed içinizden herhangi bir adamın babası değil, o Allah'ın elçisi ve peygamberlerinin sonuncusudur." (Ahzâb, 40)

"Benden sonra nebi yoktur." (Buhari-Müslim)

Yine Allah Tealâ'nın kader ve dilemesinde bu son peygamberlikte dinin tamamlanması ve bütün insanlık için olması vardı:

"Bugün, size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslâmiyeti beğendim." (Maide, 3)

"Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik; fakat insanların çoğu bilmezler." (Sebe', 28)

"De ki: 'Ey insanlar, ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi Allah'ın elçisiyim.'" (A'râf, 158)

"Bütün ulusların hepsine gönderildim." (Buhari-Müslim)

Bunların toplamı son risaletin sahibi ümmetin, önceki mümin ümmetler gibi tek değil de iki ayrı teklifle[12] sorumlu tutulmalarını getirmiştir.

Önceki ümmetler "dini yalnız O'na has kılarak" ibadet etmek, sadece kendi sınırlarında din ve tekliflere göre yaşamakla yükümlüyken, müslüman ümmet, aynı teklifle yükümlü tutulmuştur. Ayrıca da bu dini Resûlullah'a (s.a.) halef ve onun bir devamı olarak bütün dünyaya yayma ve yalnız O'nun dini kalıncaya kadar cihat etmekle de yükümlü tutulmuşlardır:

"İçinizden hayra çağıran, iyiliği buyurup kötülükten men eden bir topluluk bulunsun." (Ali İmran, 104)

"Fitne kalmayıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın." (Enfal, 39)

[12] Teklif: Allah Tealâ'nın insanları, emir ve yasakları üzerine hareket etmeye görevlendirmesi, Allah'ın emirleri. (Mütercim)

Bunun gereği bu ümmetin, tasdik ve ikrardan sonra istenen "amel"in tarihteki geçmiş bütün ümmetlerden istenenden çok daha büyük ve önemli olmasıdır.

Tasdik ve ikrar, amel olmadan önceki ümmetler için Allah'tan gelen tekliflerde yeterli olmuyordu. Herbirine, Yaradan, teklifler farz etmiş ve O'nun izniyle itaat edilmesi için -sadece tebliğ için değil- peygamberler göndermiştir. Özel niteliğiyle bu ümmetin de, tasdik ve ikrarla boynundaki ilâhî teklifleri (emirleri) geçiştirmesi mümkün değildir. Aynı anda iki emirle yükümlüdür: Kendi içinde O'nun için doğru yolda olmak ve İslâmiyet'i bütün yeryüzüne yaymak.

İstenenin yetersiz tasdik ve ikrardan ibaret olması halinde, Kâbe'nin şirk ve putlardan arınması düşünülebilir miydi? Mekke veya Arap yarımadası demiyoruz. Mücahitlerin O'nun yolundaki cihatlarının nuru yayılan diğer İslâm âlemi de değil...

Kuru bir tasdik ve ikrarla Medine'de İslâm'ın bir devleti olur muydu?[13] Bu devletin bütün Arap yarımadasını kuşatması, yarım yüzyılda batıda okyanusa, doğuda Hindistan'a ulaşması mümkün müydü?

İstenen sadece tasdik ve ikrar olsaydı ya da müslümanlar böyle anlasalardı, içten Yahudilerin, dıştan da müşrik Kureyşlilerin tehdit ettiği Medine'deki devletin sağlam olarak ayakta kalması, Arap yarımadasının tamamını hâkimiyeti altında tutması, daha ilerisi, iki büyük şirk devletinden biri olan Sasanîler'i yok edecek, ikincisi olan Romalılar'ı da temelinden sarsıp gölgesini bile dünyadan kaldırması ve bu devletin daha sonra, ilim, uygarlık, güç ve kuvvette dünyanın merkezi ve mihveri haline gelmesi olacak şey miydi?

Mevzuyu ikinci noktaya getirelim şimdi; söz de ona geldi zaten. Soruyoruz: Resûlullah'ın (s.a.) ve değerli ashabının "Lâ ilâhe illal-

13 Medine'de devlet, hicretten sonra kurulmuştur. Bu da müslümanların Allah Tealâ'nın emriyle yaptığı bir ameldir. Tasdik ve ikrar sınırından ilerde bir ameldir.

lah"ın gereklerindeki uygulamaları, üzerine vacip olmadan kendiliklerinden nafile olarak yaptıkları bir şey miydi?

Burada karıştırılabilecek bir husus, var: Ashab nesline göre (r.anhüm) nafile ve teklif arasındaki fark.

Vakıuna el-Muasır adlı kitabımda açıklamıştım: Örnek neslin özelleştiği nokta, Allah'tan gelen emirleri yerine getirmek değildir. Teklifler bütün nesillere farz olan ve onlardan da istenen bir şeydir. O neslin özelleştiği nokta, bu teklifleri çok üstün bir dereceyle yerine getirmiş olmasıdır.

Allah Tealâ harbi farz kıldı.

Ama yanındaki azığı birkaç hurmayla evinden cihat için çıkan ve cennete giden yolda kendisini geri kalmış sayarak; "Bunları yiyecek kadar beklesem, çok uzun bir şey!" deyip, hurmalarını elinden attıktan sonra kendisini savaş alanına atıp şehit düşen insan!... İşte bu, ilâhî teklifin uygulanmasında üstün bir derecededir. O ve benzerleriyle örnek nesil ashab, özelleşmiştir bunda. Fakat harbin kendisi, ilâhî teklife icabettir, sadece o nesle de ait değildir, geneldir.

Allah Tealâ, İslâm toplumunun tamamından, o topluma lütfettiği zenginliklerle genel hayra katılmalarını istemiştir. Zenginler, nisap fazlası mallarından verirler ve devlet de ayetin açıkladığı muhtaçlara dağıtır onu (bkz. Tevbe, 60). Allah yolunda yapılacak harcamalar içinse, zekâttaki gibi ölçüler konmamıştır. Resûlullah (s.a.) buyuruyor ki:

"Malda zekâtın dışında bir hak vardır." (İbni Mace)

Allah yolunda yapılan bu harcama sadece ilk neslin yaptığı bir şey değildi. Zira, bu bütün nesillere emredilmiş bir tekliftir.

Ama bütün malını verenler...

Misafiri geldiğinde, çocuklarına yetecek kadarından başka yiyeceği olmayan ve hanımına; "Kandili söndür, çocukları da yataklarına yerleş-

tir." deyip, yalnızlık hissetmesin diye misafirin yanında yiyor gibi yapan hakkında Allah Tealâ'nın şu ayeti indirdiği insan:

"Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerinden önde tutarlar." (Haşr, 9)

O ve bu, Allah Tealâ'nın farz kılmadığı bir nafile ibadettir. Eşsiz nesil yapabilmiştir onu ve benzerlerini.

Resûlullah (s.a.) buyuruyor ki:

"Helâl de bellidir haram da. Aralarında müteşebihât[14] *vardır. Kim şüphelerden kaçınırsa dinini korur. Bir tehlikenin etrafında dolaşan, ona düşebilir."* (Buhari-Müslim)

Müminlerden dinlerini korumaları için şüphelerden sakınıp, açık helâllerde kalmaları ve bunun dışında kalanlardan da uzaklaşmalarını istemiştir. Bu, her yüzyılda bütün müslümanlar için bir tekliftir. Ama "Harama düşmek korkusundan helâllerin onda dokuzunu terk ediyorduk." diyenler... Bu Allah Tealâ'nın farz etmediği bir nafile ibadettir, bunu da o nesil yapmıştır.

Kimi insanların zihninde karışabilen iki şeyi tamamen ayırmış olduk böylece. Eşsiz neslin O'nun emriyle yaptığı şeyler; bu yalnız onlara ait değildir, bütün nesiller içindir, terk etmeleriyle günahkâr olurlar. Ve köklü, derin imanlarıyla O'nun emirlerine karşı pek hassas olan kişilikleriyle güzel amelleri farzları gibi yapmaları...

Şimdi de teklif olduğu için, (nafile oldukları halde farzlar gibi yaptıkları şeyler değil) yaptıkları amellerine bakalım:

Yüce Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün (s.a.) sünnetinde olan şeylere uyma, herhangi bir işte O'na ve Resûlüne başvurmayı ilk nesil, üzerlerine farz olmadan nafile olarak mı yapıyordu?

[14] Müteşabihât: Anlamı açık olmayan ayet ve hadis. Muhkem'in karşıtı (Mütercim)

Allah Tealâ yolunda gerçek bir cihat, teklifin dışında nafile bir ibadet midir?

Toplumun fertleri arasındaki dayanışma, müminler arasındaki gerçek kardeşlik, iyilik ve takvada yardımlaşma, mal, kan ve ırzların korunması ve bunların bütünüyle gerçekleşen ümmet anlamının gerçek şekli, teklif edilmedikleri nafileler miydi? Yeryüzü gerçeğinde ilâhî adaletin sağlanması, "Lâ ilâhe illallah"ın ahlâkıyla ahlâklanma, ahitlere vefa... Teklif olmadan yapılan nafileler miydi? Onların hissinde, imana ek olarak yapılan şeyler miydi bunların hepsi? Hiçbirini yapmasalar da, somut bir tasdik ve ikrarla iman, nefislerinde ve hayatlarında gerçekleşir miydi?

Yoksa bütün içtenlikleriyle -Kur'ân-ı Kerim ve Resûlullah'tan (s.a.) öğrendikleri gibi- bu tekliflerin yerine getirilmesinin, kelime-i tevhide imanın gereği olduğuna mı inanıyorlardı? Ardından da O'na yakınlaşma için o yüksek değerlere mi ulaşmışlardı?

İslâm için yapılacak bütün çalışmaların, asıldan fazla, o asla dâhil olmaması makul mü? O zaman dinin kıymeti nedir? İnsanların hayatındaki fonksiyonu nedir?

Allah Tealâ, kalplerde örtülsün, göğüslerde yerleşsin ama insanların hayatında bir değişiklik yapmasın, hakkı destekleyip batılı kaldırmasın, iyilikleri uygulamasın kötülüğe de tepki göstermesin diye mi kitaplar indirdi, Resûller gönderip onları sabır ve sürekli cihatla mükellef kıldı?

Şu ümmetin varlık amacı bu mu?

"Siz insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, fenalıktan alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz." (Al-i İmrân, 110)

Bu ümmetin çıkarılmasındaki hedefin fazladan; varlığı veya yokluğu aslı etkilemeyen anlamda olması makul mü?

Yoksa "Lâ ilâhe illallah"la gerekleri arasındaki bağlantı ile nesle, ashaba (r.anhüm) hastı, onlardan sonra gelenler için tasdik ve ikrarın dışında bir amel yoktur mu, diyecekler? Bu sözün kitap, sünnet veya sağlıklı bir mantıktan dayanağı var mıdır?

"Belirli bir nesil ya da belirli şahıslar "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleriyle bağlıdırlar, onların dışındakiler, kalpleriyle tasdik edip dilleriyle de kelime-i tevhidi söylemekle yükümlüdürler. Sadece -tasdikle beraber- onu söylemeleri halinde onlardan istenen yerine gelmiştir, kimse başka bir şey isteyemez" diyen bir hüküm veya mantık var mıdır? Onlar kendilerinden lütfedip, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerinden birini yaparlarsa ne âlâ, yapmazlarsa bir sorumlulukları yoktur; iman sahibidirler zaten!

Gerçekten ilk nesil, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini kendinde ve hayat gerçeğinde, tarihte tekrarı olmayan bir şekilde uygulamıştır. Sonraki kuşaklar da uzun yüzyıllar boyunca, adım adım gereklerden kopmuş, sonunda da neredeyse tamamen sıyrılacak duruma gelmiştir. Ama bunun nedeni ilk neslin, sonraki nesillerde olmayan özel emirlerle mükellef olması veya diğer nesillerin önceki nesillere emredilenlerden muaf tutulması değildir.

İlk neslin yetişmesinde etkisi olan şartlar, onlardan tarihin örnek neslini çıkarmıştır. Önce cahiliyeti sonra da İslâm'ı yaşadılar. İlâhî nimeti algılayıp, onu hakkıyla takdir ettiler ve üzerine titrediler. Resûlullah (s.a.) da aralarında yaşıyordu. Ondan direkt alıyorlar, onun gözü önünde eğitim görüyorlar ve yükselebilecekleri en son noktaya kadar yükseliyorlardı. Buna ek olarak yeni olmanın, azimleri kamçılayan, güçleri son sınırına kadar kullandıran etkisi de vardır. Yapı oluştuktan sonra gelenler böyle değildir. Bir de, yapıyı kendi eliyle kurup yorulanlar, onun güzelliğini lekeleyebilecek bir ize karşı bile titiz olurlar.

Bu şartların tamamı o eşsiz nesli, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini uygulamakta, diğer kuşakların yetişemediği üstün noktaya getirmiştir.

Teklifler aynı tekliflerdir, O'nun Kitabı ve Resûlü'nün (s.a.) sünnetindeki gibidir. Onları uygulamaya koymak ise, "Lâ ilâhe illallah"ın gereğidir. Hakikatte herhangi bir nesille ilgisi yoktur.

Şimdi son noktaya gelip soruyoruz: Beşerî kişilikte insanın bir şeye inanıp da, bütün tavırlarının inandığının gereklerine muhalif veya zıt olması mümkün müdür?

Psikolojik hastalıklarla ilgilenenlerin kişilik parçalanması (şizofreni) diye tarif ettikleri bir durum vardır. Hastanın, biri diğerinden tamamen ayrı iki kişiliği olur. Adeta aralarında bir bağ yok gibidir. Örneğin, biri iyi diğeri de kötüdür. Hasta, kendi kontrolünde olmadan sinirsel krizleri ânında birinden öbürüne geçer. Bu, sahibinden teklifi kaldıran bir hastalıktır. Bu hastalık kendisiyle beraber gelen tasarruflardan ve ona işaret eden şeylerden anlaşılır. Yani ruhî durumuyla beraber olan fiilî tavırlar.

Varsayım olan duruma gelince o da; doğal halinde (düşünce ve iradesi sağlam) bir insanın kendi içinde herhangi bir şeye inanıp da uygulamalarının bütününde içindeki inanca işaret eden hiçbir şeyin olmamasıdır. (Gözetleyen karşıtlarının gözlerinden tamamen korunmayı gerektiren baskı dışında) insanî yapının gereğinde, gerçekleşmesi imkânsız bir durumdur bu. Tarihte kimse bundan söz etmemiştir.

Fiilen var olan herhangi bir şeye imanla beraber o imana zıt bazı tasarrufların bulunması mümkündür. Bu doğal bir haldir. Hatta insanın tasarruflarında çoğunluk da odur. Fakat bu da sebepsiz olmaz ve işaretlerden arınmış değildir.

Sebeplerine gelince: İnsan benliğinde mevcut olan, benlikte hareketli etkilere uyarak tekliflerden sıyrılma eğilimidir. Zira teklifler -görünüşte olduğu gibi- gerek miktarı ve gerekse doğrultusu itibarıyla isteklere konmuş bağdır. Bu nedenle nefisler, hiçbir frenleyici olmadan isteklere eğilimli olduğunda tekliflerden sıyrılmaya çalışır. Fakat psikolojik araştırmalar sonucunda "iman"ın da (o da yaratılıştır, insanın benliğinde bir şeye inanma vardır) isteklere bir bağ olduğu, miktar ve

doğrultusunu belirlediği anlaşılmıştır. İstekler imanın varlığı halinde, onun yokluğundaki güçle çıkış yapamazlar. İnsanın tasarrufları da iç-benliğinde faal olan güç ve zabıtların sonucudur. Aynı anda bu zabıt ve kuvvetlerin oranına göre, ya daha fazla imanın gereklerini yapar ya da daha fazla terk eder. Oranların değişmesiyle de tek bir insanın hali, zamandan zamana değişir. Ama hiçbir durumda imanın etkisi sıfır olmaz.

İnsan benliğinin doğası budur. Bunun için de Yaradan'ın nuruyla bakan âlimler, "İman artar ve eksilir." demişlerdir: Günahlarla eksilir, ibadetlerle artar.

Gerek isteklerin serbest bırakılan oranında ve gerekse belirlenen doğrultuda, dinin bir kayıt olduğu şüphesizdir.

Allah Tealâ buyuruyor ki:

"İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır, sakın bunları aşmayın." (Bakara, 229)

"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, bunlara yaklaşmayın." (Bakara, 187)

İnsanın yapısındaki isteklere sınırlar getiriyor. Bu istekleri de şu ayet özetliyor:

"Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşten, (otlağa) salınmış atlardan, davarlardan ve ekinlerden gelen zevklere aşırı düşkünlük insanlara süslü (cazibeli) gösterildi. Bunlar sadece dünya hayatının geçimidir. Asıl varılacak güzel yer, Allah'ın yanındadır." (Al-i İmrân, 14)

Kur'ân-ı Kerim diyor ki:

"Ey insanlar, yeryüzünde bulunan helâl ve temiz şeylerden yeyin, şeytanın adımlarını izlemeyin, çünkü o, sizin apaçık düşmanınızdır." (Bakara, 168)

"Allah'a ortak koşan kadınlarla, onlar inanıncaya kadar evlenmeyin. (Allah'a ortak koşan) hoşunuza gitse de, inanan bir cariye ortak koşan (hür) bir kadından daha iyidir." (Bakara, 221)

İsteklerin yürütüleceği doğrultuyu da belirtiyor.

Helâl ve haramların hepsi dinin, miktarını ve şeklini belirlemek için şehvetlerin yoluna koyduğu bağlardır.

Bundan da ötede başka bir açıdan şehvetlerin önüne koyup, miktar ve şeklini belirleyen, kayıtlar getiren teklifler vardır: Namaz, oruç, hac, "Lâ ilâhe illallah"ın gerektirdiği ahlâklar ve hepsinin de zirvesinde O'nun yolunda cihat gibi.

Şehvetleri ya da etkenleri Allah Tealâ, insan yapısına gereksiz olarak koymamıştır. Allah Tealâ gereksiz işten uzaktır. Yola konan kayıtlar da amaçsız değildir.

Yüce Allah, insanın yaratılış sebebi olan yeryüzünün halifeliği misyonu ve insanın dünyanın imarı için, çalışma, hareket ve üretimini teşvik edecek etkenlere ihtiyacı olduğunu biliyordu. Bu, insandan istenen ve yeryüzündeki mevkiinde ona takdir edilen hedeflerden biridir.

"Rabbin meleklere 'Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim.' demişti." (Bakara, 30)

"Sizi yeryüzünde yaratıp orayı imar etmenizi dileyen O'dur." (Hûd, 61)

Nitekim O'nun dünyada insan için takdir ettiği yaşamın da sebeplerindendir:

"Sizin yeryüzünde kalıp bir süre yaşamanız lâzımdır." (Bakara, 36)

Aynı anda da insanın yaratılış sebebi olan sınav noktasıdır:

"Biz yeryüzündeki şeyleri, kendisine süs olsun diye yarattık ki, onların hangisinin daha güzel iş yaptığını deneyelim." (Kehf, 7)

Yaradan onların da, insandan istenen gerçek halifelik misyonunu uygulayabilmesi için, insan yapısında gerekli olduğunu bilmişti. İsteklere güvenli sınırları aşma yoluyla verilen cevaplar, insanı helâk ve ifsat eder; en güzel şekilde yaratılmış bir insanı O'nun belirlediği üstünlükten uzaklaştırır. Hayvandan onu kesin bir çizgiyle ayıran da odur.

Göklerin ve yerin, dağların taşımaktan kaçındığı (çünkü o statüde yaratılmamışlardı) emaneti taşıyabilmesi için insan o şekilde yaratıldı. Kayıtlar insan hayatında çift fonksiyon icra eder. İnsanın şehvet ve arzularını giderip, enerjisinden bir miktarını hapsederek hepsini his alanına dağıtma, sonra da bu enerjinin doğrultusunu belirleyip onu hisler seviyesinden, insanı varlığın en üst seviyesine -insanı hayvandan ayırt eden emanete- saf "değerler" noktasına çıkarır.

Böylece insanın yapısı etkilerle zabıtlar arasında dengede kalır. En güzel şekildeyken varlık amacını yerine getirir.

Fakat insan her durumda bu niteliği koruyamaz ve dengesini devam ettiremez.

"Andolsun biz önceden Âdem'e tavsiye etmiştik, unuttu. Biz onda bir azim bulamadık." (Taha, 115)

"Âdemoğullarının hepsi hata etmektedir. Hata edenlerin en hayırlısı tevbe edenlerdir." (Ahmed, Ebu Davud, İbni Mace, Dâremî)

Burada günah meydana gelir. Bu, iki sebepten biri veya aynı anda ikisiyle olur. Ya etkilerin insana baskısını artırması veya bir an için insanda bağların zayıflaması. Ya da iki sebebin birleşmesi; etkilerin artması, miktar ve doğrultuyu belirleyen iradenin zayıflaması. Etken sebeplerin katılım oranına göre de sonuç ortaya çıkar. Etki zayıf olunca, zaptı da kolay olabilir, şiddetli olması halinde de iş, iradenin ne oranda güçlü olduğuna bağlıdır. Eğer kuvvetli bir iradeyse etkileri tamamen kaldırır ve günah meydana gelmez. Kur'ân-ı Kerim'in "lemem" (küçük günah, günaha yaklaşma) dediği şekilde geçer. Ama zayıfsa, baskı önünde yıkılır gider.

Yüce Allah'a ve ahiret gününe iman, şehvetlerin baskısı önünde dayanma gücü veren en kuvvetli yardımcı öğelerdendir. İman ne kadar kuvvetli ve köklüyse, O'nun belirlediği sınırlar içinde insanın kontrolü de o oranda olur. (Yani O'nun emirlerine itaat ve farzlarını yerine getirme.) Bunun anlamı, insanın insanîlikten çıkıp, isyan etmeyen bir

melek olması değildir. Gerçek anlamı ibadet ve kendini zaptetme, teklifleri yerine getirme onun hayatında asıl, diğerlerinde batmadığı gelip geçen şeyler olmasıdır. Ve şu ilâhî nitelik onu kapsar:

"Ve onlar bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günâhları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Ve onlar bile yaptıklarında ısrar etmezler. İşte onların mükâfatı Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Çalışanların mükâfatı ne güzeldir." (Al-i İmrân, 135-136)

Fakat O'na ve ahiret gününe iman zayıflayınca, -zayıflama oranına göre- önceki durumun tersi, asıl olur. Yaradan'ın emirlerine göre istikamet de, ardında günah ve bozgun olan gelip geçici bir hal olur.

Bütün durumlarda imanın egemenliği sıfır değildir. İnsanın İslâm amellerinden hiçbirini yapmaması şeklinde varlığı ve yokluğu denk olmaz. Günah âlimlerin icmaı ile insanı İslâm'dan çıkarmaz.[15]

Ancak -yapmamış olsa bile- günahı helâl sayma İslâm'dan çıkarır. Helâl sayma ve günaha düşme tamamen ayrı şeylerdir.[16]

Günaha düşme, insanî yapıya arız olup unutturan bir ândır. Daha önce Hz. Âdem'in (a.s.) unuttuğu gibi... Kararlılığı pasifleşir ve hâlâ kalbinde olsa bile imanı hissinde toplanmış olmaz. Resûlullah'ın (s.a.) hadisinde de buna işaret ediliyor olsa gerek:

"Zâni zina ederken mümin olarak zina etmez, hırsız çalarken mümin olarak çalmaz." (Buhari-Müslim)

Ardından insan kendine gelir ve hatırlar; Allah Tealâ'dan affını dilemeye yönelir, Yaradan da onu bağışlar.

---

15 Bu görüşten sadece Haricîler ayrılmıştır; onlar da İslâm'ın, dışında bir gruptur-lar. (Mütercimin notu; Haricîlerin hâlâ yaşayan bazı kolları vardır ve ehl-i kıbledirler. Müellifin bu notu kapalıdır.)

16 Kendisiyle küfür hâsıl olan kalbin amellerinden biridir.

Ama haramı helâl kabul etme Yaradan'a kulluk ve O'na boyun eğmede büyüklük iddiasıdır. Onu yapan adeta hal diliyle veya sözle diyor ki:

"Bu, Allah'ın dediğidir. Benim ise bu konuda başka bir hükmüm vardır." Şeytanın Âdem'e (a.s.) secde hususunda O'na isyanını ilân ederken dediği gibi: "Ben ondan iyiyim. 'Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın.' dedi." (Sâd, 76)

Veya:

"Ben salsâl'dan (pişmiş çamurdan), değişken bir balçıktan yarattığın insana secde edemem." (Hicr, 33) dedi.

İşte Allah Tealâ bunu bağışlamaz, zira bu bir şirktir:

"Allah kendine ortak koşulmasını bağışlamaz, bundan başka herşeyi dilediğine bağışlar." (Nisa, 116)

Fakat müslüman bir toplumda sınır nedir? Küfrün bütün toplumu ve bütün İslâmî fiilleri kuşatması mümkün mü? Ondan sonra da sadece bir tasdik ve ikrarla toplum nasıl müslüman kalacak?

"Tasdik ve ikrar" ilkesini "iman" olarak görür ve insan İslâmî amellerden hiçbirini yapmasa bile, -amel imanın içinde değildir gerekçesiyle- imanı onlarla var kabul edip, buna binaen de bu kadarını İslâm sıfatını almak, ahirette de cennete girmek için yeterli görürsek, fertlerden birine bu fırsatı tanımamız halinde başka bir fertten veya istemeleri durumunda fertlerin toplamından onu nasıl alıkoyarı? Tamamı bu şekilde "müslüman ve mümin" olan bir toplumun varlığı halinde doğacak sonuç nedir? O toplumda Yaradan'ın peygamberler gönderip, kitaplar indirmesindeki isteğinden bir şeyler gerçekleşir mi?

Hatırlama bakımından peygamberi göndermedeki hedefi belirleyen ayete dönelim:

"And olsun, biz elçilerimizi açık delillerle gönderdik ve onlarla beraber Kitab'ı ve (adalet) ölçü(sün)ü indirdik ki insanlar adaleti yerine getirsinler." (Hadis, 25)

Bu yapıyla insanlar adalete uyarlar mı?

Yine hatırlama açısından, bizzat bu ümmetin çıkarılmasındaki hedefi gösteren ayetleri görelim tekrar:

"Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmet oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten men edersiniz ve Allah'a inanırsınız." (Al-i İmrân, 110)

"Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahit olasınız. Peygamber de size şahit olsun." (Bakara, 143)

"Allah uğurunda O'na yaraşır şekilde cihat edin. O sizi seçti ve dinde size bir güçlük yüklemedi. (Sizin dininizi de) babanız İbrahim'in dini (gibi geniş kapsamlı yaptı, daraltmadı). O (Allah) bu Kur'ân-ı Kerim'den önce(ki kitaplarda) de, bu(Kur'a)nda da size "müslümanlar" adını verdi ki peygamber size şahit olsun, siz de insanlara şahit olasınız. Haydi, namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a sarılın; sahibiniz O'dur. Ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır (O)." (Hac, 78)

Bu tarzda, söz konusu hedeflerden bir şey gerçekleşir mi? Bu ve benzeri yanlış düşüncelerden (ya da yanlış tavırlardan) O, İsrailoğulları'nı hatırlatarak bizi uyarmamış mıydı:

"Onların ardından, yerlerine birtakım kötü insanlar geldi ki, Kitab'a varis oldular, şu alçak (dünya)nın menfaatini alıyorlar: 'Biz nasıl olsa bağışlanacağız' diyorlar. Kendilerine ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Peki Kitap'ta Allah hakkında, gerçekten başka birşey, söylemeyeceklerine dair onlardan söz alınmamış mıydı? (Kitapta bu hususta kendilerinden söz alınmamış mıydı?) Ve onun içindekini okuyup öğrenmediler mi? Ahiret yurdu

(günahlardan) korunanlar için daha hayırlıdır. Düşünmüyor musunuz?" (A'raf, 169)

Yoksa bu sadece İsrailoğulları'nın boynunda olup da "müslüman ümmetin" muaf tutulduğu bir teklif midir? Huzeyfe (r.a.) bu yanlış düşüncenin giderilmesi için şöyle demişti:

"Her iyi sizin, her kötü de onların olsa İsrailoğulları ne güzel kardeş olurdu size?" (Taberî bu sözü Huzeyfe'den bir kaç yolla rivayet etmiştir. Bkz. *Tefsir-i Taberi*, 6/253, üçüncü baskı, 1388 h.)

Bu, "iman" ve "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri hakkında yanlış düşünceleri barındıran bir "toplum"un, Resûlullah'ın (s.a.) bir uyarıcı olarak haber verdiği çer çöp olması da normaldir. Milletler, bilfiil bu çer çöpe üşüşmüşlerdir de. O ise, iman için yeterlidir kuruntusuyla tasdik ve imanla yetinmektedir.

Müslüman bir toplumda Yaradan'ın hoşgörebileceği başkaldırılar olur. Ama en azından iki amel her durumda kalır, hiçbir insan o toplumda müslüman muamelesi görebilmesi için onlardan el çekemez. İç durumu hakkında hesabı O'ndadır, dünyada acıklı bir azaptan kurtarmıştır kendisini: Namaz ve Yaradan'ın emirlerinin uygulanışı. Bu iki hüküm İslâm toplumunda on üç yüzyıl müslümanın doğal amellerindendi (iç yapısında kâfir ve münafıklar bulunsa da). Kuşaklar boyunca müslümanların düştüğü bütün sapıklıklara rağmen... İslâm'ın tekliflerinden kurtulmak için yapılan bütün kaçamaklara rağmen... İnsanlar bu iki ameli açık seçik sadece son yüzyılda terk ettiler.

İnsanın "Lâ ilâhe illallah'ın bütün gereklerinden sıyrıldıktan sonra da mümin olarak kalması mümkün değildir. Allah Tealâ'nın elçiler gönderip, onlarla kitaplar indirmesindeki hedefler açısından imkânsızdır. Şu sözün sahipleri neye dayanıyorlar acaba? "Tasdik ve ikrar imanda istenenin tamamıdır. İnsan amelleri de yaparsa derecesi yükselir, yapmaması halinde de tasdik ve ikrarla tamamen gerçekleşen imanına zararı yoktur!"

Bu sözün Mürcie ve onları benimseyenlerin görüşü olduğunda şüphe yoktur. Mezhepler tarihine kısa bir göz gezdirme bize, İslâm'ın ruhuna bu yabancı fikirleri sokan kaynağı gösterecektir. Gerçi eski Mürcieler, İslâm'ı kavramadaki bütün saplantılarına rağmen, modern Mürcie'nin yaptığı gibi namazı ve O'nun dininden hükümranlık unsurunu kaldırmaya hiç yeltenmediler. Çünkü ilk on üç yüzyıl boyunca kimsenin aklından, üç gün art arda namazı terkettiği veya O'nun dininden başka bir dine egemenlik hakkı tanıdığı halde yine de müslümanım diyerek toplum içinde yaşantısını sürdürebileceğini düşünmemişti.

Yine modern Mürcie, onun için Yaradan'ın bir kitap göndermediği, bir Resûl indirmediği yeni bir İslâm'ı, eski Mürcie'nin attığı tohumlardan ürettiler. Yükümlülükleri olmayan İslâm! Ya da İslâmsız (teslimiyetsiz) İslâm!

Eski ve yeni Mürcie, iman hususunda, dünya hayatı için dille ikrar, ahiret hayatı için de tasdik ve ikrar yeterlidir derken neye dayanmıştır?

İlk dayanakları "iman" kelimesinin sözlük anlamıdır. İman tasdiktir derken Kur'ân-ı Kerim'deki "amel-i salih"le ilgili ayetlerde imana atfedildiklerini söylemişlerdir: ("İman edenler ve salih işler yapanlar" -Ellezine âmenû ve amilûssalihât...-) İki eylem arasındaki "vav" değişikliği gerektirir. O halde "iman" ve "salih işler" başka başka şeylerdir. Ne aynıdır, ne de ona dâhildir, iddiasındadırlar.

Dil açısından dayandıkları şey açık bir hatadır.

Kur'ân-ı Kerim'deki iman, salât (namaz) ve zekât gibi terimler, sözlük anlamındaki genel anlama dâhildir. Fakat İslâm'daki kullanılan manasıyla artık, bunların özel bir nitelik ve anlamı oluşmuştur. Sözlük anlamıyla delil alınamazlar.

Salât (namaz), sözlükte dua anlamındadır. Ama namaz için, "İslâmî terminolojideki özel manasıyla, somut bir duadır" diyebilir miyiz? Öyle ki, herhangi bir şekliyle dua bizi, rükûsu, secdesi, kıraati, öncesinde temizlik şartı, vaktinde eda gibi detaylarıyla namazdan muaf tutabilir mi?

İman da öyle. Sözlükte "tasdik" demektir ama İslâmî terminolojideki manası, tasdikin belli bir şeklidir.

Bu şekilde imanın amelleri vardır:

"Müminler o kimselerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman (o ayetler onların) imanlarını artırır ve (onlar) Rablerine tevekkül ederler."

"Namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah rızası için yoksullara) verirler?"

"İşte gerçek müminler onlardır. Onlara Rablerinin katında dereceler, bağışlanma ve tükenmez rızık vardır." (Enfal, 2-4)

"Hayır, Rabbin hakkı için onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin, verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar." (Nisa, 65)

"Ey inananlar, Allah'a itaat edin, Resûle ve sizden olan ulü'l-emre (yöneticiye) itaat edin. Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz; Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız, onu Allah'a ve Resûlüne götürün. Bu daha iyidir ve sonuç bakımından daha güzeldir." (Nisa, 59)

Bunlar hep, Kur'ân-ı Kerim'in imanla ifade ettiği "tasdik"in, özel terim olarak anlamıyla gerekleri arasındadır. Sözlük anlamı alınarak delil yapılamazlar. Nitekim, salât (namaz), zekât ve diğer İslâmî terimlerin sözlükteki kullanılışı ve sözlük anlamının delil olarak kullanılamayacağı gibi.

İslâm âlimlerinin ittifakına göre, organlarla yapılan günah imandan çıkarmaz. O halde, iman amelle bağlantılı olmayıp, kendi başına ayakta duran bir şey olmalı. Aksi takdirde, günah işleyen iman sıfatını boşa verir ve mümin sayılmaz!

Günahın bu şekilde bir delil olarak kullanılması diğer delillerinde olduğu gibi açık bir yanlıştır. Evet, günah imandan çıkarmaz ama kesinlikle ona etki eder. Günahın insanın durumuna etkisi araştırmaya gereksinim olmayan bir hakikattir, görülen ve bilinen bir şeydir bu. Fakat bize, imanın insanî kalbin hakikati ve günahın kalpteki etkisi hususunda insanların en bilgini olan Resûlullah'ın (s.a.) sözü yeterlidir:

"Kul bir hata etti mi kalbine bir nokta konur. Terk edip tevbe ve istiğfar edince de kalbi cilâlanır. Tekrar dönerse artırılır, ta ki kalbini istilâ eder. Allah'ın (şu ayette) zikrettiği pastır işte o: "Hayır onların işleyip kazandıkları şeyler, kalplerinin üzerine pas olmuştur. Hayır doğrusu o gün onlar Rablerinden perdelenmişlerdir. Sonra onlar elbette cehenneme gireceklerdir." –Mutaffifin, 14-16– (Müslim ve Malik'in rivayeti)

Kalp imanın yeridir; imanda, siyah kalple beyaz kalp nasıl aynı olur? İman ibadet ve günahtan etkilenir, artar ve azalır. Hiçbir durumda artma halinin azalma hali gibi olması düşünülemez.

Yine de sahası ne kadar genişlerse genişlesin günah için sınırlar koymalıyız. Onları da biz kendimiz koyamayız; O'nun kitabı ve Resûlünün sünnetinden çıkarılmıştırlar.

Günahı helâl görme değildir. İnsan yasak olan şeyi yapmasa bile, haramı helâl sayması imandan çıkarır. Günahta imanın aslını bozan bir şey yoktur. Yüce Allah'a rağmen helâl ve haram koyma, imanı kaldıran şeylerdir. Günahın aynı anda veya tek bir şahısta "Lâ ilâhe illallah"ın bütün gereklerini kapsaması da mümkün değildir. Hayatı boyunca İslâm'ın amellerinden hiçbirini yapmayan birinin kalbinde imandan bir zerre olması muhaldir.

İnsanlardan İslâm'a girmeleri için sadece kelime-i şehadetin isteniyor olmasını da delil göstermişlerdir. Kelime-i şehadeti söyleyen hemen müslüman kabul edilir ve dünya hayatında görünen hükümler ona uygulanır, ahirette hesabı O'nadır.

Bu konu "Lâ ilâhe illallah"ın anlaşılmasında ayakların en çok kaydığı yerlerden biridir. Zira aslında doğru olan bu sözlerin işareti zannettikleri gibi değildir. İşte delil:

Evet, Resûlullah'a (s.a.) gelip; *"Eşhedü en lâilaheillallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah"* (ya da bu anlamda bir söz) diyen hemen müslüman kabul ediliyordu. Bunu kalbinde nifakla da söylemiş olsa, müslüman topluma katılıyordu. Fakat bunu, yalnız dille "Lâ ilâhe illallah" demenin dünya hayatında İslâm sıfatını verdiği ve insandan dünya hayatında müslüman kalabilmesi için başka bir şey istenmeyeceği, ahirette hesabının O'na olacağına delil göstermek yanlıştır.

Dinden dönme olayı bu soruna kesin çözüm getiriyor: Diliyle hâlâ "Lâ ilâhe illallah" dediği halde, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerinden bir şeyi meselâ, namaz, oruç, zekât veya haccı inkâr etse ya da isteyerek ve razı olarak O'nun kanunlarından başka bir şeyin hükmünü istese, dünya hayatındaki cezası ölümdür. Ahiretteki cezası da (tevbe etmedikçe) ateşte sonsuz kalmaktır.

Allah Tealâ'nın adlinden, kendisinden istemediği, mecbur tutup bildirmediği bir şeyden dolayı bir insanın dünya hayatında öldürülmesini ahirette de ateşte kalmasını emretmesi düşünülebilir mi?

Mürcie ve onlara kananların delil göstererek belirttikleri dış yapıyı almamız halinde, o insandan diliyle kelime-i tevhidi söylemesinden başka bir şey istenmemiştir. Fakat dinden çıkanın (kelime-i tevhidi söylemeye devam ettiği bir durumda) dünya ve ahiretteki adaleti anlaşılamamıştır. Ancak dille söylenen bu söz, söyleyenin bildiği ve onunla yükümlü olduğunu kabul ettiği belirli gerekleri içerirse... Tereddüt etmesi halinde, -diliyle sözleri tekrar etmesine rağmen- dünya hayatında ölümüne, ahirette de ateşte sonsuza kadar kalacağına hükmedilir.

Başka türlü olması mümkün mü? Yani sözün hiçbir zorunluluğu içermemesi, söyleyeni, bağlayıcılığı olmamasına rağmen, kendisinden

istenen sadece kelime-i tevhidi söylemesi olacak. Sonra da isteneni yapmaya devam ediyor olduğu halde şu ağır cezaya çarptırılacak!

Hayır! Sorun ancak tek bir ilkede çözülebilir. Diliyle kelime-i tevhidi söylemesi istendiğinde, içinden de bu şehadetin gereklerini (O'ndan gelene uyma ve O'nun emirlerini uygulama) benimsemesi istenmiştir.

Denebilir ki: Bu, İslâm niteliğini alabilmesi için zorunlu olsaydı, Resûlullah (s.a.) "Lâ ilâhe illallah"ı söyleme gerekliliğini belirttiği gibi onu da belirtirdi. Ama biz bunu doğrulayacak deliller göremiyoruz.

Deriz ki: Resûlullah'ın (s.a.) bu konuyu belirtmediği doğrudur. Kelime-i tevhidi söylemek için gelen; namaz kılacağını, zekât vereceğini, Ramazan orucunu tutacağını, gücü yeterse hacca gideceğini de kabul ediyor. Yüce Allah'ın dinini uygulayıp, cahiliye kanunlarına uymayacağını da kabul ediyordu. Bundan dolayı Resûlullah (s.a.) bunların hepsi Lâ ilâhe illallah'ın gerekleridir diye bir uyarıda bulunmamıştır.

Tersine Resûlullah'ın (s.a.) dediği şudur:

"'Lâ ilâhe illallah'" deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Onu derlerse benden kanlarını, mallarını ve servetlerini korurlar. Ancak hakkı olanı..." (Buhari-Müslim)

Evet, Resûlullah (s.a.) bu sözden başkasını belirtmemiştir. Sözün içerdiği gereklilikleri de eğitim aşamasında belirtmiştir. Muaz'ı (r.a.) Yemen'e gönderirken şöyle buyurmuştu:

"Sen ehl-i kitap bir kavme gidiyorsun. Onları ilk çağırdığın şey, Allah Azze ve Celle'ye ibadet olsun. Eğer bunu kabul ederlerse, onlara Allah'ın gündüz ve gecelerinde beş vakit namazı farz kıldığını haber ver. Eğer yaparlarsa onlara, Allah'ın zenginlerinden alınıp fakirlerine verilen zekâtı farz kıldığını haber ver..." (Müslim)

Din âlimlerinin ifadesine göre talim (eğitim) bitti mi konu, "zaruret-i diniye"den (dinin gereklerinden) olur. Yani kelime-i tevhidi söyleyen, kendisinden namaz kılma, zekât verme, Ramazan orucu ve

imkânı halinde haccın istendiğini bilir. Bilir ki Allah Tealâ hükümler indirmiş ve onları bu dini kabul edenlere farz kılmıştır. İslâm toplumunda bunlar işler, gerisi batıldır. Bu bilgiye binaen; kim "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini kabule yanaşmazsa, dünya ve ahirette şiddetli azapla cezalandırılır.

"Rabbinin sözü hem doğrulukça, hem de adaletçe tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur." (En'am, 115)

Diğer bir taraftan da İslâmî toplum gerçeği vardır. "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini benimsemede aynı kuvveti barındıran İslâmî toplumun buluşundan itibaren İslâm'ın bilfiil ayakta olan ve gerçekçi bilinen yaygın bir görünüşü olan yapısı vardır. O, ne teori ne de hayaldir. "Lâ ilâhe illallah" diyen her müslümanın gündüz ve gecede belirli namazları kılacağı, senenin belirli bir zamanında oruç tutacağı, malının zekâtını vereceği, gücü yeterse hacca gideceği, O'nun indirdiği ve müslümanlara helâl-haram belirttiği belirli hükümlerini uygulayacağı biliniyordu. Önceden müslümanın bunlarla bağlı olduğunu ve müslüman olmasının gereği olduğunu, bunlardan birini inkârı halinde dinden dönme haddinin uygulanacağı, dinden çıkmış birisi olacağını biliyordu o. Mantıkî ve makul olan, kelime-i şehadeti söylemeye geldiğinde dinin gücünü kabulü ve ona karşı koymamayı da benimsemiş olmasıdır.

Elbette bu onun esasa ait olmayan (fer'î) hükümlerden çoğunu bilmiyor olmasını engellemez. Zaten bu meselelerin çoğunun, din ilimlerinde uzmanlaşmış olanların bileceği bir ağırlığı vardır. Fakat bilinmemesi mümkün olmayan, Yaratan'dan gelene bağlanma ve bu bağlanmanın genelde "Lâ ilâhe illallah"ın gereği olduğu ilkesidir.

İşte bunun için İslâm'a girmek üzere gelenden kelime-i şehadet isteniyor, namaz, oruç, zekât, hac ve Yaradan'ın emirlerine uyması ikrarı istenmiyordu. Çünkü bunlar eğitim döneminden sonra zarurat-ı diniyeden (dinin gereklerinden) olmuştur. Artık diliyle kelime-i tevhidi söy-

ledikten sonra, gereklerinden birinde tereddüt eden, dünya hayatında dinden dönme cezasına, ahirette de ebedî ateşte kalmaya mahkûmdur.

Kimi insanların zannettiği gibi, müslüman toplumda "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerine bağlanma sadece müslümana ait değildir. Kâfirlerden ve ateşin en alt katmanlarında olanlardan bir münafık da olsa, "Lâ ilâhe illallah" diyen her insanın durumu budur. Kâh sözünden, kâh namazı kılışındaki tembellikten veya diğer işlemlerinden tanınan münafık, müslüman toplumda hayatının korunmasını, İslâmî hükümlerin kendisine uygulanmasını ancak, "Lâ ilâhe illallah"ı söylemesi, O'nun hükümranlığını benimsemesi ve en azından namazı kılmasıyla sağlayabilir.

Müminle münafığın ayrıldığı nokta, O'nun hükümlerine uyma (en azından namazın edası) değildir. Müslüman bir toplumda insanlar müslüman niteliği alıp, bu niteliği koruyabilmeleri ve dinden dönme cezasından kurtulabilmeleri için bu açıdan aynı konumdadırlar. Açık fark ise şudur: Münafık bütün bunları ikiyüzlülüğü ve hayatını koruması için yaparken, mümin iman, tasdik, ibadet ve Yaradan'a yakınlık için yapar. Yani müslüman toplumda İslâmî görünüm ancak kelime-i şehadetin söylenmesi ve gereklerine uymakla elde edilir. (En azından namaz kılmakla) İslâm tarihinin on üç yüzyıllık uzun döneminde müminiyle münafığıyla insanlar bunu bilmiş ve uygulayagelmişlerdir.

Delil getirdikleri şeylerden biri de, Üsame b. Zeyd olayıdır: Üsame kılıcıyla sıkıştırdıktan sonra "Lâ ilâhe illallah" diyen birini öldürmüş, Resûlullah (s.a.) da buna fena halde kızıp, sert bir şekilde onu kınamıştı. Devamlı; "Lâ ilâhe illallah dedikten sonra mı öldürdün onu?" diyordu. Adam onu kılıç korkusuna söylemişti, yani mümin değildi şeklindeki itirazını da kabul etmedi ve şöyle buyurdu: "Kalbini mi yardın ki, dediğini biliyorsun?"

Olaydan onların anladığı gibi bir sonuç çıkmaz aslında.

"Lâ ilâhe illallah", kılıcı kesinlikle kaldırır. Yani söyleyenin öldürülmesini men eder. Ama ona İslâm sıfatı verir mi? Üsame olayında karıştırılan mesele budur.

Korunmak için de olsa "Lâ ilâhe illallah" diyen hakkında Yaradan'ın hükmü, öldürülmesinin caiz olmadığıdır. Fakat İslâm hükümlerini uygulamazsa müslüman muamelesi görmeye devam eder mi? Mesela; "Lâ ilâhe illallah" sözünden sonraki ilk namaz vaktinde namaza kalkmadı ve reddetti. Hükmü nedir? Hükmü dinden çıkmadır, ve ona dinden çıkmanın cezası uygulanır.

"Lâ ilâhe illallah" dedi ve kılıç ondan kalktı. Evet. Durum açıklamaya muhtaçtır. Münafık olarak bile olsa, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerine uyduğu anlaşılırsa dünyada müslüman işlemi görür, ahiretteki hesabı da Yaradan'a kalmıştır. Aksi takdirde sözü aleyhine kullanılır; diliyle söylediği "Lâ ilâhe illallah" gereklerinden uzak kalmasıyla ona dinden dönme cezası uygulanır.

Bütün durumlarda, herhangi bir insanın dünya hayatında İslâm sıfatının sabitliği kelime-i şehadetten sonra -mümin veya münafık olarak- "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerine uymasına bağlıdır.

Müslüman toplumda günahlar olur. Ne kadar çoğalırsa çoğalsın iki önemli noktada durur ve onları hiçbir durumda aşmaz. Allah Tealâ'nın dininin hükümranlığı ve namazın edası.

Başka bir dayanakları da Resûlullah'ın (s.a.) "Allah nerededir?" diye sorduğu cariye olayıdır. Göğe işaret edince; "Ben kimin?" diye sormuş, "Resûlullah!" demişti. Efendisine; "Onu azat et, o müminedir." buyurmuştu. Diyorlar ki: "İmanın ispatı için kelime-i şehadeti söylemekten başka bir şey istenseydi, Resûlullah (s.a.) somut bir sözle (veya ona işaret eden bir işaretle) iman sıfatını vermezdi."

Eski ve yeni Mürcie'nin tartıştığı önemli konular bunlardır. Dünya hayatı için sadece kelime-i şehadetin söylenmesi, ahiret için de sadece ikrar ve tasdik gerektiğini söylüyorlardı sonuçta.

Âlimlerimiz onların delillerini cevaplandırıp çürütmüştür.

İmam Şatibî (r.a.) soyut olayların kesin dinî hükümleri (nassı) iptal edemeyeceğini, bu hükümlerin ondan işaret yönünden daha kuvvetli ve güvenli olduğunu, yani, zatında sahih olduğunu fakat ona kıyas yapılmayacağını söyler.[17]

İmam İbni Teymiye (r.a.) de kelime-i şehadetin dünya hayatında hükümlerin icrası için kâfi olduğunu, ama imana delil olmadığını söylemektedir.[18]

---

[17] İmam Şatibî diyor ki: (*Muvafakat*, 3/165-166, Kahire) Genel bir kural sabit oldu mu, kişisel olaylar ve olayların hikâyeleri ona etki etmez. Bunun delili de şunlardır:

a) Kural kesinlik kazanmıştır. Çünkü biz, küllî ve kesin asıllarda konuşuruz. Şahsî olaylar zanna açıktır. Zanlı, katî olana karşılık olamaz, ona muaraza edemez.

b) Kaide katî delillere dayandığı için başka bir olasılık taşımaz. Kişisel olaylarsa, ihtimallidir, zahirinin aksine veya zahirine göre, fakat asıldan istisna edilmiş olabilir. Bu durumda olan da küllî bir kaideyi iptal edemez.

c) Şahsî olaylar cüz'idir, düzenli kaideler de küllîdir. Cüz'iyât külliyatı bozamaz.

[18] İmam İbni Teymiye diyor ki: (el-Fatevâ, Kitabu'l-İmân, yedinci cilt, 209-215. sayfalar arasından özetlenmiştir. *Beyrut*, 1398 h.)

Deriz ki: Cariye için söylediği: "Onu azat et, o müminedir" sözüyle onların delil göstermeleri meşhurdur. İbni Küllab da onunla delil gösterip şöyle diyordu: "İman, tasdik ve kavlin toplamıdır." Onun sözü Cehm ve bağlılarının sözüne yakındır. Bunda bir delil yoktur. Zira dünyadaki hükümlerin uygulandığı zahirî iman sahibi ahirette ehl-i saadetten olan imanı lüzum ettirmez. Mümin olmadıkları Allah'a ve ahiret gününe iman ettik diyen münafıklar zahiren mümindirler; insanlarla namaz kılıyor, oruç tutuyor, haccediyor ve savaşıyorlardı. Resûlullah'ın (s.a.) döneminde olan münafıklar gibi. Müslümanlar onlarla evleniyor, miras ortağı yapıyorlardı. Allah Tealâ, keffaret için mümin bir kölenin azadını emredince, insanlara kalbinde imanı olduğunu bildiklerinden başkasını azat etmek düşmezdi. Bu sanki onlara; "Kalbinde iman olduğunu bildiğinizden başkasını öldürün" demek gibiydi. Onlara insanların kalplerini kontrol veya karınlarını yarmaları emredilmedi. İmanlı olduğunu açığa varan birini gördüler mi, azadı onlar için caiz olmuştur.

Cariyenin sahibi Resûlullah'a (s.a.) onun mümine olup olmadığını sorduğunda, müslümanla kâfirin ayırt edildiği zahirî imanı sormuştu. Aynı şekilde adağı olan biri de, kalbinde imanı olduğunu bildiğinden başkasını azat etmesi gerekmez ona. O bunu mutlak olarak bilemez. Hatta bunu hiç kimse bilemez. Amaç, Peygamber (s.a.) o cariye hakkında zahirî hükümlerin uygulandığı zahirî imandan haber vermiştir.

"Lâ ilâhe illallah" diyenin onun gereklerine bağlı olduğu kabul edilir, ilke olarak başka bir şey düşünülemez. Çünkü bu bağlılık dinin gereklerinden biridir. Bu var kabul ettiğimiz ilkeyle İslâm sıfatını alır, yani somut sözcüklerle değil de, sözcüklerin kapsadığı anlamlar ile... Gereklerden kaçınması halinde, kelime-i tevhidi hâlâ söylüyorsa, İslâm'dan dönmüştürler. Bilmiyordum sözü, müslüman bir toplumda, dinden dönme cezasının verilmesine engel olmaz. İslâm'ın, uygulandığı on üç yüzyıl boyunca bir defa dahi insanlardan birinin İslâm'ın: "Lâ ilâhe illallah diyen cennete girer." ve "Kim Allah'dır.

Son olarak da dayandıkları şey, Resûlullah'ın (s.a.); "Lâ ilâhe illallah diyen cennete girer." ve "Kim Allah'tan başka ilâh olmadığını bilerek ölürse cennete girer." veya bu anlama gelen sözleridir.

Kimi âlimlerin dediği gibi bu hadisler, Mekke'de tekliflerin inişinden önce söylenmişti, Medine'de hükümsüz kılındılar, dememiz şart değildir.

Hafız Münzifî diyor ki:

"İlim ehlinin ileri gelenlerinden bir gruba göre, "Lâ ilâhe illallah" diyen cennete girer veya ateşe haram edilir ya da benzeri mutlak, ifadeler davetin tevhidi somut ikrar saydığı İslâm'ın ilk dönemlerindeydi. Farzlar gelip, sınırlar belirtilince bunlar hükümsüz kılındı. Bu görüşün delilleri açıktır. Dahhak, Zühri, Süfyan-ı Sevrî ve diğer bir grup bu görüştedir. Başka bir grubun görüşü de şudur: Bu hususta hükümsüzlük iddiasına gerek yoktur. Dinin rükünlerinden ve İslâm'ın farzlarından olan ne varsa o, kelime-i şehadeti ikrarın gereği ve tamamlayıcısıdır. İkrar ettikten sonra inkâr veya dikkate almayarak farzlardan birini yapmazsa (çeşitli olanaklar itibara alındıktan sonra) küfrüne ve cennete girmeyeceğine hükmederiz." (*Et-Tarğîb ve't-Terhib*, 3/220, Muhammed Muhyiddin Abdülhamid tahkiki)

İbni Kayyım da diyor ki:

"Tevhit, kulun somut olarak Allah'tan başka yaratıcı olmadığını, Allah'ın her şeyin rabbi ve sahibi olduğunu ikrar etmesi değildir; puta tapanlar da bunu ikrar ediyorlardı ama müşriktiler. Tersine tevhit, Allah Tealâ'nın sevgisini, O'nun için eğilmeyi, O'nun için zillete katlanmayı, itaatine tam bir boyun eğmeyi, ibadette O'nun için ihlâsı, sahibiyle günahlara götüren sebepler ve onlarda ısrarın arasına giren bütün söz ve amellerde verme-alma, sevgi-düşmanlık da O'nun yüce veçhini istemeyi kapsar. Bunu bilen Peygamber'in (s.a.) "Onunla Allah'ın cemalini umarak, "Lâ ilâhe illallah" diyene Allah ateşi haram eder." ve "Lâ ilâhe illallah diyen ateşe girmez" veya insanlardan çoğunu meşgul eden benzer hadisleri de anlar.

Bazıları bunları hükümsüz zannederken, bazıları da emir ve yasakların gelip, dinin istikrar bulmasından önce olduğunu, bazıları da müşrik ve kâfirlerin ateşi olduğunu iddia etmişlerdir. Başka bir grup da girmeyi ebedîliğe yorumlayarak, anlamı oraya ebedî olarak girmez şeklindedir demişlerdir. Resûlullah (s.a.) bunu somut dilin sözü olarak koymamıştır. Bu İslâm dininin bilinen şekline zıttır. Münafıklar da, onu bilerek inkârlarından dolayı ateşin en alt katmanlarından oldukları halde dilleriyle söylüyorlardı. Bu muhakkak, kalbin ve dilin sözü olmalı. Kalbin sözü bilinmesini, tasdikini red ve ispatta neyi içerdiğinin bilinmesini, Allah'tan başkasından nefyedilen O'na mahsus olup, başkasına verilmesi imkânsız olan ilâhlığın hakikatini bilmeyi ve bu mananın kalpte ilim ve bilgi olarak, yakîn ve hâl olarak bulunması, söyleyenine ateşi haram eder." (*Medâricu's-Sâlikîn*, 1/30-322. Daru'l-Kitâb el-Arabi baskısı, 1392 h.)

Şimdi diyoruz ki; Yüce Allah'ın cömertliğinde bir darlık yoktur. Dilerse "Lâ ilâhe illallah" diyen ve kalbinde zerre miktarı hayır bulunanı ateşten çıkarır. Ya da lütfuyla hiçbir hayrı olmayan bir kavmi ateşten çıkarır. Bu O'nun işidir. O'nun fazlıdır. O'nun rahmetidir.

Fakat göz atılması gereken bir konu kalıyor:

Günahları için azabı tattıktan, Yaradan kullar hakkında hüküm verip, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini yapanlardan müstahak olanları sınırsız cömertliğiyle cennete koyduktan, Resûlullah (s.a.) da O'nun kullarından lâyık olanlara şefaat ettikten sonra, insanlardan bir grubun varacağı şu son, -O'nun fazlı ve rahmetiyle- ateşte O'nun kalmalarını dilediği süreden sonra sonsuza kadar kalmaktan kurtulmuş olmalarıdır.

Şu son mu, insanın koşuştuğu, ilk ânından beri enerjisini tükettiği hedefi olmalıydı. Daha iyi anlaşılması için bir örnek verelim. En üstün örneği ise O, verir:

Sınavlarda "kurtarma komisyonu" adlı komisyonlar kurulur. Bunlar sınavlarda başarısız olanların durumuna bakıp, kurtarılması uygun olanları kalmaktan kurtarırlar. Başarısızlar listesinden çıkması için en ufak bir ipucu buluncaya kadar listeleri karıştırırlar.

Öğrenciler işin başındayken kendi kendilerine, "Kurtarma komisyonu kolay bir çabayla bizi kurtarıp, hatta çalışmamış olanları bile kurtarıyorlar" deseler, eğitim sisteminin bütünü için başarı düşünülebilir mi? Hedeflerinden hangisi gerçekleşir, imtihanların bir fonksiyonu olur mu?

Bir kere daha diyoruz: O'nun cömertliğinde bir sınır yoktur. Rahmeti her şeyi kapsamıştır. Günahlarımızı mağfiret edip, hatalarımızı bağışlaması, zaafımıza bakarak ayak kaymalarımızı gidermesi ve hatalarımızı örtmesi için dua ederiz.

Fakat biz zannediyoruz ki, Resûlullah'ın (s.a.) hadisiyle kimsenin O'nun rahmetinden umut kesmemesi kastedilmiştir. Mürcie'nin ondan teklifleri olmayan bir İslâm çıkarıp, Yaradan'ın bu dinle isteğinin bu olduğunu iddia etmeleri kastedilmemiştir. Delilimiz şudur: Resûlullah (s.a.) kendisine; *"Ya Resûlullah! İnsanları müjdeleyeyim mi?"* diye soran Muaz'a (r.a.); *"Müjdeleme, kayıtsız kalırlar."* buyurur. (Buhari-Müslim)

Sonra Allah Tealâ ahirette günahkârlara tolerans gösterir ve işledikleri günahlara karşılık azabı tattıktan sonra onları ateşte sonsuza kadar bırakmaz, geniş rahmeti onları da kuşatır ve orada sonsuza kadar kalmaktan kurtarıp cennete koyar. Dinin bütün üyeleri veya ekseriyetin ateşe yuvarlanan ve ardından Rablerinin rahmetiyle orada ebedî kalmaktan kurtulanlar olursa, bu dinin dünya hayatındaki durumu nasıl olur?

Bugün yaşadığımız gerçek bu konuda en iyi delildir. Düşkünlük, pasiflik ve zaaf, müslümanlardan hiçbir korku ve endişesi olmayan düşmanlarının kazanması, değerlerine, kanlarına, servet ve mallarına devamlı süren saldırıları... İnsanlar seldeki çer çöp oldu mu sonuç budur. Onların böyle olması ancak müslümanlıklarının gereklerine bakılmadan kuru bir tasdik ve ikrar müslümanlığının olmasındandır ancak. Allah Tealâ kullarından dinini boşa vermelerini, çıkarılış sebeplerine yan çizmelerini ve bunun da dinin ölçüldüğü kalıp olmasını kabul eder mi?

Kuvvetli bir iman ve "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerinde sabit ayaklı bir toplum, zayıf imanlıları, tembelleri ve ağırdan alanları da barındırabilir. Yoluna devam edip, hedeflerini gerçekleştirir. Fakat hepsi veya çoğunluğu zayıf imanlılar, tembeller ve ağırdan alanlardan oluşursa bir şey yapabilir ve bir sonuca gidebilir mi?

Kuvvetli bir ağaç sararmış, kurumuş yaprakları, hatta bazı kuru dalları bile barındırabilir. O dallar ve yapraklarından etkilenmeden de meyvesini verir. Fakat ağaçtaki her yaprak sararıp solma hakkını ve ağaçtan düşmediği halde o durumda kalma hakkını isterse, bu ağaç için yok olup gitmekten başka bir yol var mıdır?

Allah Tealâ kullarına olan rahmetinden, o zayıfları -O'nun dilediği kadar- cehennem ateşinde bekletip kirlerinden arındırdıktan sonra kabul ediyor diye bizim; "Müminlerden istenen bu kadardır, fazlası değil, kim bundan fazlasını mükelleflerden isterse O'nun dinine ekleme yapmaktadır" dememiz doğru mudur?

Üçüncü defa diyoruz ki: Yüce Allah'ın cömertliğinde bir sınır yoktur, dilediğini rahmetine dâhil eder. Ama O, bu teklifleri indirmiş ve

müminlere farz kılmıştır. Cennete girmek oturup kuruntu kurmakla olmaz diyen de O'dur:

"Bu sizin kuruntularınıza ve Kitab ehlinin kuruntularına göre değildir. Kim fenalık yaparsa cezasını görür, kendisine Allah'tan başka ne dost ve ne de yardımcı bulur."

"Erkek veya kadın, mümin olarak, kim yararlı işler işlerse, işte onlar cennete girerler, kendilerine zerre kadar zulmedilmez." (Nisa 124-125)

Bundan sonra, Allah Tealâ kullarından dilediğine sınırsız bir lütufta da bulunabilir...

Bu hadislerde bizi en fazla meşgul eden taraf, yine Mürcie'nin getirmiş olduğu yorumdur.

İlk Mürcie taraftarları, "Lâ ilâhe illallah" kavramında yaptıkları bütün tahriflere rağmen iki noktada durmuş, onları imanın gereklerinden çıkardıkları "ameller"den saymamışlardır: Namaz ve O'nun dininin uygulanması. Her ne kadar teorik olarak "amelin hepsi imanın gerekleri dışındadır" diyorduysalar da, fıkıhtan konuşurken -ki, çokları fıkıh âlimidir- müslüman toplumda insanın İslâm sıfatını koruyabilmesi için yapması gereken birtakım işler olduğunu da iyi biliyorlardı. En önemlileri, namaz ve O'nun dinini uygulamadır.

Fakat yeni Mürcie bu kadarla kalmadı.

Allah Tealâ'nın helâl ve haramlarını tanımayan bir toplumda doğdular. Namazın eda edilmediği bir toplumda Mürcie'nin zehirli fikrini alıp, "Lâ ilâhe illallah"ın her gereğini kapsayacak şekilde geliştirdiler fikirlerini. Dediler ki: "Lâ ilâhe illallah diyen, İslâm amellerinden hiçbirini yapmasa da mümindir." İlk Mürcie taraftarlarının durduğu son iki engeli de aştılar, böylece O'nun helâl ve haramlarını tanımayan toplumlara İslâm toplumları kisvesi giydirdiler. Ağızlarıyla "Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah" diyen herkese müslüman sıfatını verdiler!

Delil olarak gösterdikleri; "Lâ ilâhe illallah diyen cennete girer." hadisine tekrar dönmüyoruz. Medine'de inen tekliflerle hükümsüz kılınmış olduğuna değinmeye gerek görmediğimizi söylemiştik. Burada da şunu söyleyeceğiz: O hadis, şirkten arınmayı şart koşan Resûlullah'ın (s.a.) diğer hadisleriyle tahsis[19] edilmiştir.

Resûlullah (s.a.) buyuruyor ki:

"Hangi kul ki, Lâ ilâhe illallah der, sonra da onunla ölür, muhakkak cennete girer." (Müslim)

"Allah'a bir şeyi şirk koşmadan ölen cennete girer." (Müslim)

Hadisler arasında yapılan karşılaştırma ve birleştirme bize "Lâ ilâhe illallah" hakkında şu sonucu vermektedir: Şirkten arınma ahirette O'nun kabulü için şarttır. Allah Tealâ bunu kitabında net bir üslûpla belirtmiştir:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını (şirk) bağışlamaz, bundan başka herşeyi dilediğine "bağışlar." (Nisa, 116).

Şirkin çeşitleri vardır. Hatip ve vaizler ise bir kısmını anlatıp gerisini aktarıyorlar!

İbadet çeşitlerinden biriyle (dua, yardım dileme, nezir, adak, hayvan boğazlama vb.) Yaradan'dan başkasına yönelmenin şirk olduğunda şüphe yoktur. Hatipler de çoğunlukla şirkin bu çeşidini anlatırlar.

Allah Tealâ'nın yanı sıra rızık veren fayda ve zararı dokunan başka şeylerin varlığına inanmak da açık bir şirktir. Hatipler buna da değinir.

Yüce Allah'ın indirdiği dışında bir şeyle helâl ve haram koyma, ve buna razı olma... O da şirktir şüphesiz. Ama insanlar bu son yüzyılda şu kritik meseleyi bilmiyorlar ya da bildirilmiyorlar. Şirkle günahı ayırt etmiyorlar. Şirkin bu çeşidine bağışlanmış bir günah gözüyle bakıyorlar. Tabiî eğer günahı olmayan mubah bir "gereklilik" gözüyle bakmıyorlarsa!

---

19 Tahsis: Sözün içerdiği anlamı daraltma, bir kısmını çıkarma (Mütercim)

Nasıl oluverdi bu?

Haçlı emperyalizmi ayaklarını bastığı her beldeye gelir gelmez İslâm hükümlerini kaldırdı. Sonra insanlara denildi ki: Size zararı yoktur! Namazını kılıp, orucunuzu tuttukça müslümansınız, O'nun diniyle yönetilmeseniz de!

Peşinden de Haçlı emperyalizmi (ve içindeki Yahudi) insanların üzerine onları namaz ve oruçtan alıkoyacak şeyleri salıverdi. "Lâ ilâhe illallah dedikçe müslümansınız, zararı yok."

Böylece İslâm'ın insanla tek bir bağı kaldı. İnsanların hayatında asla bir gereği olmayan "Lâ ilâhe illallah"ın dille söylenmesi. Ardından yeni Mürcie zehiriyle geldi ve "İnsanlar için bir sakınca yoktur! İman tasdik ve ikrardır. Lâ ilâhe illallah diyen, İslâm amellerinden hiçbirini yapmasa bile mümindir" dedi.

Daha önce söylediklerimizi tekrar edecek değiliz. Fakat oldukça önemli bir konuyu hatırlamak zorundayız. (Geçici olarak "amel" konusunu ve eski Mürcie'nin dalâletlerini bir kenara bırakarak) "Lâ ilâhe illallah," şirkten uzak olduğu sürece O'nun katında makbuldür. Şirk karışması halinde bozulmuş ve Allah'ın katında kabul edilirliği kalmamıştır.

Bu son yüzyılda müptelâ olduğumuz problemlerden biri de, insanlara abdesti bozan şeyleri anlatıyor ve bunu yüzlerce sayfada yüzlerce defa dinî okullarda talebelere öğretiyoruz da "Lâ ilâhe illallah"ı bozan şeylerden söz etmiyoruz. Anlatsak da *ittiba şirk*ine değinmeden sadece itikat ve ibadet şirkinden oluyor anlatılan. Temelden yanlış bir prensibe dayanmıyor bu: *İttiba şirki*, milletten (dinden) çıkarmayan *küfr-i amelîdir!*

Adiy b. Hatim Resûlullah'ın (s.a.) yanına girdi.

"Hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan ayrı rabler edindiler. Meryem oğlu Mesih'i de. Oysa kendilerine yalnız tek ilâh olan Allah'a

ibadet etmeleri emredilmişti. O'ndan başka ilâh yoktur. O onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir." (Tevbe, 31)

ayetini okuyordu. Adiy;

"Ya Resûlallah; Onlara ibadet etmediler." dedi. Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: "Onlara haramı helâl, helali de haram yaptılar, onlar da uymadılar mı onlara?" "Evet." dedi. Buyurdu ki: "İşte bu onlara ibadetleridir." (Tirmizî)

Yüce Allah böyle diyor. Resûlü (s.a.) böyle diyor. Onlar da "Bu küfr-i amelîdir, küfr-i amelî dinden çıkarmaz" diyorlar!

Helâl-haram koyma konusunun inancın baş konularından olduğu ve Mekke'de nazil olan surelerin, insanların hayatına hükmeden ayrıntılı hükümler inmeden ona değindiğini söylemiştik. Allah Tealâ Mekke'de insanları İslâm'a çağırırken şöyle buyurmuştur:

"Rabbinizden size indirilen Kitab'a uyun. O'ndan başka dostlar edinerek onlara uymayın." (A'raf, 3)

"Yoksa, Allah'ın dinde izin vermediği bir şeyi onlara meşru kılacak ortakları mı vardır?" (Şûra, 21).

"Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a aittir." (Şûra, 10).

Mekke'de müminlere de şöyle buyurmuştu:

"Üzerine Allah'ın adının anılmadığı kesilmiş hayvanları yemeyin, bunu yapmak Allah'ın yolundan çıkmaktır. Doğrusu şeytanlar sizinle tartışmaları için dostlarına fısıldarlar, eğer onlara itaat ederseniz şüphesiz siz müşrik olursunuz." (En'am, 121)

Ardından Medine'de ayrıntılı hükümler inip, İslam'ın uygulanması, kulları Yaradan'ın hükümlerine bağlayıcı, helâli O'nun helâl ettiği, haramı da O'nun haram ettiği olunca Medine'de yeni bir sorun çıktı: Benliklerini O'nun hükümlerine baş eğdirmedikleri halde, İslâm'ı ka-

bul etti görünen münafıklar sorunu. Geleneklerine göre önünde yargılanmak istiyorlardı. (O'nun hükmü dışında herşey tağuttur.) Helâl ve haramın O'nun dileğine göre değil de, arzu ve geleneklerine göre olmasını istiyorlardı.

Ve onlar için de Yaradan'ın kesin hükmü indi:

"Hayır, Rabbin hakkı için onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olamazlar" (Nisa, 65)

"(Münafıklar) 'Allah'a ve Resûle inandık ve itaat ettik.' diyorlar. Sonra onlardan bir grup, bunun ardından dönüyor. Bunlar inanmış değillerdir."

"Onlar, aralarında hükmetmesi için Allah'a ve Resûlüne çağırıldıkları zaman hemen onlardan bir grup yüz çevirir." (Nur, 47-48)

Bundan anlaşılmıştır ki dinin olgunluğuyla beraber imanın doğruluk ölçüsü, inanç ve ibadetlerin edasındaki müspetlikten sonra O'nun dini önünde hükmolunacaktır. Artık sadece itikadın düzgünlüğü yetmiyordu. İnanç ve ibadetlerin edasındaki tamlık da yetmiyordu. Çünkü; "Lâ ilâhe illallah"ın Mekke'dekinden daha fazla gerekleri olmuştu. "Lâ ilâhe illallah"a iman (aslı bozmayan günaha rağmen) onun bütün gereklerine bağlanmayı zorunlu kılıyordu.

Davetin başında Mekke'de "Lâ ilâhe illallah"ın bütün gerekleri; O'nun birliğine ve O'ndan tebliğde bulunması için Resûlü'ne (s.a.) gönderdiğine inanmaktı. Allah Tealâ'nın dinine girmek isteyen bir insandan istenen de buydu. Bazı ibadetler farz edilince istenen de, O'nun birliğine, Resûlü'ne (s.a.) gönderdiğine inanmak ve o ibadetleri eda etmek oldu. Medine'de ibadetler tamamlanıp, hükümler indirilince istenen gerekler de, O'na, Resûlüne (ve vahyin belirlediği ayrıntılara) iman ve farz ibadetleri eda ile O'nun emirlerine bağlanmak oldu. Bunlardan biri diğerinin yerini tutmayacağı gibi artık ondan yeterli de kılmaz artık.

Münafıklar tehvit konusunda veya (üşene üşene yapsalar da) ibadetler konusunda mücadele etmiyorlardı. Fakat müminin dünya hayatındaki tasarruflarını kontrol altına alan hükümlerden sıyrılmak istiyorlardı. Tağutun hükmüne eğilimliydiler. Medine'deki ayetler de münafıklardan açılan söz münasebetiyle O'nun indirdiğiyle hüküm konusuna ağırlık verdi. Zira o günün de gündemindeki konu oydu. Allah Tealâ'nın şu kesin hükümleri indi:

"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte kâfirler onlardır." (Maide, 44), *"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte zalimler onlardır."* (Maide, 45), *"Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, işte fasıklar onlardır."* (Maide, 47), *"Yoksa cahiliye hükmünü mü arıyorlar? İyice bilen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?"* (Maide, 50)

Birinin çıkıp; onlar münafık oldukları için Yaradan bu hükmü indirdi, haklarında ve onlar için "Allah Tealâ'nın dinini hakem yapmadıkça inanmış olmazlar" dedi. Mümin olsalardı Allah onlardan, bu şartı istemezdi, demesi şaşılacak bir sözdür doğrusu!

Hayret! Müminler nasıl mümin oldular? Münafıklar da niçin münafık oldular ki? Müminler itikat sağlığı ve ibadetlerindeki tavırlarından sonra O'nun dinini hakem yaptıkları için mümin olmadılar mı? Başka bir şeyle mümin olabilirler miydi?

"Aralarında hüküm verilmek üzere Allah'a ve peygambere çağırıldıkları vakit; 'İşittik, iman ettik.' demek, ancak müminlerin sözüdür." (Nur, 51)

"Allah ve Resûlü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur." (Ahzâb, 36)

Müminler ancak, "Lâ ilâhe illallah" dediklerinden itibaren O'ndan geleni kabul edip teslim oldukları için mümin oldular. Yüce Allah'ın önünde muhakeme olunmak üzere çağırıldıklarında; işittik ve itaat ettik derler.

İman niteliği onlar için devam etmiştir. Çünkü "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleriyle amel etmekteydiler.

Allah Teală'nın diniyle muhakeme olunma münafık oldukları için sadece münafıklara zorunlu kılınmamıştı. Tersine, "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" diyen herkes için zorunluydu bu. İçten ve rızayla teslim olup, bağlananlar müminlerdir. Ama, içten razı olmadığı ve teslim de olmadığı halde dıştan kabullenmiş görünenler, işte Yaradan'ın münafıklar dediği onlardır. (Yine de onlar, açıkça reddetmiyorlardı, zira o zaman münafık değil dinden çıkan durumuna düşeceklerdi ve müslüman toplumdaki cezaları da ölüm olacaktı.)

Meselenin özeti; helâl-haram konusu, "Lâ ilâhe illallah"la direk ve sağlam bir şekilde bağlantılıdır. Bu bağlantı da hiçbir durumda kopmaz.

"*Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte onlar kâfirlerdir*" ayetinde fıkıh âlimleri, "*Helâl saymadıkça kâfir sayılmaz, eğer helâl saymıyorsa dinden çıkarmayan, küfrün gerisinde bir küfürdür.*" demişlerdir.

Taraflardan birinden rüşvet aldığı için önündeki meselede, O'nun indirdiği dışında bir şeyle hüküm veren kadı da bu yaptığıyla küfre düşmüş sayılmaz. Allah Teală'nın gazabına uğramış bir günahkârdır.

İçtihat edip önündeki konuda yanılan ve O'nun indirdiği dışında bir şeyle hüküm vermiş olan biri ise günahkâr değildir. Tersine, niyeti ihlaslı oldukça içtihadına mükâfat da vardır.

Ve fıkıh âlimlerinin saydığı diğer durumlar...

Evet... Fakat önündeki bir konuda fıkıh kitaplarında sayılan herhangi bir nedenle -helâl saymadan- O'nun indirdiği dışında bir şeyle hüküm vermek başka, kaynağı o olmadan bir şeyi helâl veya haram sayma başka bir şeydir. Tamamen ayrı şeylerdir ikisi. Çünkü birinci durumda her ne kadar uygulamada ona muhalif oluyorsa da, Yaradan'ın dinini kaynak olarak kabulündeki itirafı bozulmuyor. Ama ikinci durumda, -O'ndan bir delili olmadan- kendi yanından O'nun dinine zıt haramlar-helâller koyuyor, ardından da hal diliyle veya açıkça; "O'nun dinini değil, benimkini uygulayın, çünkü bu ona denktir veya O'nunkinden daha üstündür, kıymetlidir" diyor.

İslâm tarihinde fıkıh âlimleri, bunun dinden çıkaran bir küfür olduğunda görüş ayrılığına düşmemiştir.

Yine fıkıh âlimlerinin tarihte hiç görüş ayrılığına düşmediği ve dinden çıkaran bir küfür olduğunu kabul ettikleri bir mesele de şudur: Bilmesine rağmen ve kendi iradesiyle Yaradan'ın dini dışında bir helâl-haram koymaya razı olma. Doğal olarak ikrah (zorda kalma) buna dahil değildir, ikrahta rıza yoktur. Çünkü Allah Teală buyuruyor ki:

"*Gönlü imanla dolu olduğu halde, zor altında olan kimse müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip, gönlünü kâfirliğe açanlara Allah katından bir gazab vardır; büyük azab da onlar içindir.*" (Nahl, 106)

Allah Teală'nın indirdiği dışında yasama, Yaradan'ın indirdiğine zıt olana rıza, ikisi de O'nun hükmünde "Lâ ilâhe illallah"ın iptalidir. Bunun için de bu konuda kesin bir hüküm inmiştir:

"*Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, işte kâfirler onlardır.*" (Maide, 44)

İmam İbni Kesir,

"*Yoksa cahiliye hükmünü mü arıyorlar? İyice bilen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?*" (Maide, 50)

ayetinin tefsirinde diyor ki:

"Allah Teală, her hayrı kapsayan ve her şerri nehyeden hükmünden çıkıp, Allah'ın dinine dayanmadan insanların koyduğu diğer kavram ve teorilere kayanları kınamaktadır. Ehl-i cahiliyenin, kendi arzu ve kanaatlerine göre koydukları sapkınlık ve cehaletlerle hükmetmesi gibi. Tatarların da, kralları Cengiz Han'ın çeşitli dinlerden

alıntıladığı hükümleri toplayan kitapla kraliyet politikasını belirlemeleri (ki kitapta pek çok hüküm kendi görüş ve arzusuna göre konmuştur) ve Allah'ın kitabı, Resûlünün sünnetinden daha önde tutulan, uygulanan bir kanun haline gelmesi gibi. Onlardan kim bunu yaparsa kâfirdir, Allah'ın ve Resûlünün hükmüne dönünceye, az ya da çok başka bir şeyle hükmetmeyinceye kadar onunla savaşılması gerekir" (bkz. *Tefsir-i İbni Kesir*, Maide Sûresi 50. ayet tefsiri.)

"Lâ ilâhe illallah"la, Yaradan'ın dinini hakim kılma arasındaki bu güçlü bağlantı on üç yüzyıl, müslümanların hissinde belliydi. Onlar, başka türlü bir İslâm düşünemiyorlardı. Bir "müslümanın" başka türlü müslüman olabileceğini de düşünemiyorlardı. Bilfiil yeryüzünde uygulanan din hükümleri de konuya ağırlık veriyor, insanlar onun dışında bir sistemi düşünmüyor, olabileceğini de zannetmiyorlardı.

Müslümanlarca İslâm'da küfür, müslümanla kâfir arasında (pek çok açık farka rağmen) iki önemli fark vardı: Namaz ve O'nun helâl-haram koyması. Müslümanlar namaz kılarlar ve O'nun dinini hakem yaparlar; kâfirler ise namaz kılmazlar ve O'nun hükümleri önünde muhakeme olmazlar. Fakat haçlı ihtilâlinin topraklarında egemen olup, O'nun dini hayattan uzaklaştırıldıktan ve müslümanları İslâm'dan soğutacak her yol denendikten sonra, müslümanların hissinde de önemli değişmeler oldu.

İlk nesil bu gerçeği açıkça görüyordu.

İlke olarak İslâmın helâl ve haram koyma yönünün bir kenara atılması küfürdür. İşin aslında bunu yapanlar da, İslâm toprağını gasp eden kâfir haçlılardır.

Ne var ki, sonraki nesillerde iş çok karıştı.

Başka kitaplarımda müslümanları İslâm'dan çıkarmak için yapılan çalışmaları anlattım.[20]

Sonra, müslüman ismi taşıyıp, Yaradan'ın indirdiği dışında bir şeyle hükmeden yöneticiler geldi. İnsanlara da; onlar müslümandırlar, "zaruret", Allah'ın indirdiğinden başkasıyla hüküm vermeyi gerektiriyor deniyordu.[21]

Egemen güçlerin etkisiyle insanların İslâm'dan kopukluğu arttı. Açıkça; kalkınma, uygarlık, ilerleme ve kurtuluş için O'nun dininden uzaklaşmak, medenî Avrupa'nın izinden gitmek gerektiğini söylediler. "Gelişme" yoluna girilmeliydi. "Din insanları hareketten alıkoyan bağlardır. Kabul etsek de etmesek de yolumuz, Avrupa'nın yoludur; dini attıktan sonra ilerlemiştir onlar. Gelişme kanunlarına göre de, "gericilik", gelişme için hareket eden tekerleği durdurması şöyle dursun, yerinde bile kalamaz!"

Bunlar olup biterken de insanlara, "Lâ ilâhe illallah" dedikçe "müslüman" oldukları söyleniyordu!

"Modern, günümüz müslümanı"nın hali budur.

"Lâ ilâhe illallah" bütün içerik ve gereklerinden soyutlandı. Artık, havada söylenen ve Resûlullah'ın (s.a.) sözünü ettiği köksüz olduğu için kendisini kontrol edemeyen, selin sürüklediği "çer çöp"ün bağlandığı bir kelime oldu.

Yeryüzünde mevcut olan İslâm milletinin kökleri, "Lâ ilâhe illallah"tır. Bu kökler gerçek içeriğinden soyutlanır ve kabuk canlı bir içerik olmadan boş kalırsa, bir şeye tutunması, selin sürükleme gücüne dayanması mümkün müdür? Acaba onlar daha önce "İnsanlar için çıkarılmış hayırlı ümmeti" bitiren aynı kökler olur mu?

İslâm tarihinin uzun süreci içinde, "Lâ ilâhe illallah"ın gerçek içeriğinden soyutlanması için çok etkenler olmuştur. Tekliflerden kaçınma,

---

20 Bkz. "*Vakıunâ el-Muasır*", "*Âsâru'l-İnhiraf*" bölümü.

21 "*Vakıunâ el-Muasır*"da Şeyh Reşid Rıza'nın bu anlamdaki bir fetvasına ve bizim ona cevabımıza bakınız.

uyarının yetersizliği, aşırı bolluk, siyasi baskı ve Mürcie düşüncesi, hepsi uzun zaman boyunca, "Lâ ilâhe illallah"tan canlı içeriğinin çıkarılması için etkili olmuştur.

Tekliflerden kaçınma insanlığın doğasında vardır. Dünyanın ağırlığı, şehvetlerin ağırlığı onu çeker. Tedavisi de öğüttür:

"Öğüt ver; doğrusu öğüt inananlara fayda verir." (Zâriyât, 55)

Öğüt, çeşit ve derecede yeterli olmazsa, tekliflerden kaçınma devam eder ve artar.

Dünyaya egemen olmalarıyla müslümanlara bulaşan lüks, onların Yaradan'ın sağlam ipine sarılmış olan avuçlarını gevşetti. Müslümanlar yeryüzü malına rağbet ederek O'nun tekliflerinden kaçındılar; dine yamanan şeyler ve günahlar arttı. Bunların hepsi "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerinden çıkmak demektir.

Lükse karşılık mistisizm düşüncesi doğdu. Temiz insanlar kendilerini, bolluk içindeki toplumda yayılan kirlerden uzaklaştırdılar. Fakat diğer bir taraftan da iyiliği emredip kötülüklerden sakınmayı terk ettiler. Yani "Lâ ilâhe illallah"ın canlı içeriğinden bir bölümünü soyutladılar. Siyasi baskı da buna katkıda bulundu. İyiliği emredip fenalıktan alıkoyma, güç sahiplerini kızdırıyor, aşırılıklarına ve saplantılarına karşı çıkanlara saldırmalarına sebep oluyordu. İnsanlar da kendi kabuklarına çekiliyor, "din" ise kişisel tavırlara dönüşüyordu; toplumsal yönü pasifize oluyor, sadece ibadet yönü yoğunlaşıyordu.

Siyaset, "Lâ ilâhe illallah"la ilgisi olmayan bir kavram oluyordu.

Peşinden de Mürcie düşüncesi çıkıyor ve insanlara; "İman tasdik ve ikrardır" diyordu!

Haçlı emperyalizmi geldiğinde "Lâ ilâhe illallah", müslümanların benliğinde, onları İslâm dairesinde tutan en son noktaya gelmişti. Günahlara batmıştı müslümanlar. Yani, namazın edası ve O'nun dininin uygulamasının sınırındaydılar. Müslümanların benliğindeki yıkımın bu

noktaya gelmesi haçlıları çağırmış ve İslâm toprağına egemen kılmıştır. Müslümanlar kelime-i tevhidin gereklerini hatırlasalar ve gerçek âleminde onları uygulasalar, kendi toplumlarındaki iktidarları daha güçlü olurdu. Gereklerin arasında O'nun düşmanları için hazırlık yapmak ve o yolda hayırda bulunmak vardı:

"Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihat için bağlanıp beslenen atlar (her türlü savaş malzemesi) hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka, sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız tam olarak size ödenir, hiç haksızlığa uğratılmazsınız." (Enfal, 60)

O'nun gerekleri arasında, insanı yeryüzü egemenliğine götüren ilim tahsili de vardı; ilimsiz egemenlik yoktu.

"İlim talebi farzdır." (İbni Mace)

Gerekleri arasında "Lâ ilâhe illallah"ın ahlâkı ile ahlâklanmak da vardır: Doğruluk, emanet, ihlâs, güzel iş yapma, başkalarının hukukuna saygı, iyilik ve takvada yardımlaşma, günahta ve düşmanlıkta yardımlaşmama vb... Bunların kaybı yıkımın en büyük etkeni olduğu gibi, varlığı da yeryüzü egemenliğinin en büyük araçları arasındadır...

"Birbirinizle çekişmeyin, yoksa korkuya kapılırsınız, devletiniz[22] gider." (Enfal, 46)

"Toptan Allah'ın ipine sarılın, ayrılmayın." (Al-i İmrân, 103)

"Ey insanlar! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın, belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da başka kadınları alaya almasınlar, belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın; birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın; inandıktan

[22] Ayette geçen "Rîhukum" kelimesini, "devletiniz", "kuvvet" vb. şeklinde tefsir edenler olmuştur. Yazarın işlediği konuya ve üsluba daha yakın olduğu için, "devlet" şeklindeki manayı tercih ettik (Mütercim).

sonra yoldan çıkmış olmak ne kötü bir addır. Tevbe etmeyenler, işte onlar zalimlerdir."

"Ey inananlar! Zannın çoğundan sakının, zira, zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin suçunu araştırmayın; kimse kimseyi çekiştirmesin, hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksinirsiniz; Allah'tan sakının, şüphesiz Allah tevbeleri daima kabul edendir, acıyandır." (Hucurât, 11-12)

Gerekler ve gerekler...

Gereklerden soyutlanma müslümanlara "inançta gerilemeyi" getirdi. İlmî, medenî, maddî, ekonomik, askerî ve siyasî vb. gerileme de ondan doğdu. Haçlılara davetiye çıkartan ve İslâm toprağında hakan yapan da odur. Fakat, müslümanları İslâm dairesinde (bütün günahlara rağmen) saklayan bu en son noktaya kindar haçlılar ve yanlarında da şerh' Yahudiler buna razı olamazlardı, İslâm'a karşı planları için güvenli değildi bu.

"Güçleri yeterse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşa devam ederler." (Bakara, 217)

"Kitap ehlinin çoğu, hak kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki çekememezlikten ötürü, sizi inandıktan sonra küfre döndürmeyi isterler." (Bakara, 109)

Evet... Bu düşük derecede de olsa, İslâm dairesinde olan müslümanların bulunması, büyük kapsamlı gerçekliğinden bütün uzaklaştırmalara rağmen, gerçeğe yeniden dönmelerine karşı güvence vermiyordu. Allah Tealâ bu ümmete dinini yenileyecek (tecdit) birini göndermesi halinde, solduktan sonra, bakım ve sulamayla yenilenen ağaç gibi yenilenebilirdi; yeter ki kökler canlı kalsın:

"Allah'ın hoş bir sözü, kökü sağlam, dalları göğe doğru olan -Rabbinin izniyle her zaman meyve veren- hoş bir ağaca benzeterek nasıl örnek verdiğini görmüyor musun?" (İbrahim, 24-25)

İngiltere Mısır'a girdiğinde İngiltere'nin başbakanı olan Gladson elindeki Kur'ân-ı Kerim'i sallayarak şöyle demişti: "Bu kitap Mısırlıların elinde oldukça o topraklarda yerleşmemize imkân yoktur."

Amerikalı şarkiyatçı Thomas Ben de; *Mukaddes Kılıç* adlı kitabında, müslümanların tarihini, Asya ve Afrika'daki zaferlerini özetledikten sonra diyor ki: "Şimdi durum değişti; müslümanlar avcumuzun içindedir. Fakat bir kere olan, tekrar olabilir. Hz. Muhammed'in (s.a.) bağlılarının kalbinde tutuştuğu meşale, söndürülmeyen bir meşaledir."

İşte bunun için haçlılar (Yahudiler de içlerinde olmak üzere) müslümanları İslâm'dan tamamen çıkarmak için çalıştılar.

"İlâhî yardımın bu toprakların yönetiminin eline verdiği beyaz adamın misyonu, Hıristiyan uygarlığını mümkün olan noktaya kadar yerleştirmektir. Öyle ki; insanlar arasındaki ilişkilerin aslı o olmalı (yani İslam'a bedel). Şüphe uyandırmamak için de, müslümanların Hıristiyanlaştırılması için çalışılmamalı, resmî makamda İslâm dinini kabul ettiğini gösteren biri olmalı, dinî törenler bulunmalı."

Müslümanlar gafletteyken istedikleri hep oldu. İslâm dinini yönetimden uzaklaştırmakla başladılar, müslümanları namazdan alıkoymakla bitirdiler. Yavaş ama sonucu güvenli planla müslümanlar, İslâm'dan arda kalan her şeyden el etek çektiler.

Mürcie de el etek çekme olayını örtmek için zorluk çekmedi. Cahiliye toplumlarını İslâmî toplumlar olarak adlandırdı. Diliyle "Lâ ilâhe illallah" diyen herkese de İslâm sıfatını verdi. İslâm, somut bir tasdik, dış belirtisi de somut bir ikrardı artık.

Sözü bu noktaya getirdik ki, kimileri, mevcut nesillere, kâfir olduklarını hükmünü vereceğimizi düşünüyorlar. Kendileri açısından bu konuyu "tehlikeli" bulunca prensip olarak da olsa, buna karşı çıkıyorlar. Böyle bir gerçeğin kabulünün onları bu hükme varmaya götüreceğinden endişelidirler!

Diğer kitaplarda sorunumuzun insanlara hüküm çıkarmak olmadığını, başka, -ve bizim nazarımızda- insanlardan bu kuşağa hüküm çıkartmaktan daha önemli bir sorunu hedefliyor olduğumuzu yazdık.

Bugün İslâm topraklarında yaşayan insanlara, İslâm veya küfür hükmü vermemiz, onları cennete veya cehenneme koyacak değildir. Onlar hakkında ve bütün evren için tasarruf eden ancak Allah'tır.

"Dilediğini rahmetine dâhil eder; zalimler için elîm bir azap hazırladı." (İnsan, 31)

Biz devlet değiliz ki dinden dönenlere had uygulayalım. Biz sadece davetçi durumundayız; bu dine karşı üzerimize verilen emaneti yerine getirmeye çalışıyoruz. Ona doğru yürüdüğümüz ve bir kısmını elde etmeye çabaladığımız şey, insanlara açıklama (beyan) görevidir. Onlara, İslâm'ın ikinci gariplik döneminde[23] bu dinin gerçeklerinden kaçanları açıklamaya çalışıyoruz.

Bugün İslâm topraklarında[24] yaşayan toplumlara "cahiliye toplumları" dediğimizde bununla, halkının müslüman olmadığını veya tersi ispat edilinceye kadar, onlarda aslın küfür olduğunu kastettiğimizi zannedenlere burada da diyoruz ki: Topluma verilen bir hüküm şahıslara özgü değildir; tersine bir yerin "dar-ı küfr" (küfür ülkesi) veya "dar-ı İslâm (İslam ülkesi) olmasına benzer. Fıkıh âlimleri bir yerin; "dar-ı küfr" veya dar-ı İslâm" niteliği alması orada oturanlara bağlı değildir, halkının inançları ne olursa olsun, Allah'ın dininin geçerli olduğu bir yer, "dar-ı İslâm"dır. Halkının inançları ne olursa olsun, O'nun dini dışında bir düzenin hükümran olduğu yer de "dar-ı küfür"dür demişlerdir.

Müslümanlar fethettiğinde Mısır dar-ı İslâm olmuştu, halkının çoğu İslâm dininden değildi, bir zaman da öyle kalmışlardı. Hindistan

[23] Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: *"İslâm garip başladı ve başladığı gibi garip olacaktır. Gariplere müjdeler olsun."* (Müslim)

[24] İslâm toprağı ile bir müddet de olsa İslâmın idaresinde olan memleketleri kastediyoruz.

da, halkının çoğu gayr-ı müslim olmasına -ve hâlâ öyle olmalarına rağmen müslümanların fethiyle dar-ı İslâm oldu. Dar-ı İslâm, halkının inancı itibara alınmadan hükümlerin uygulanırlığına binaen deniyordu.

Aynı şekilde Haçlıların Şam'da kurduğu -bir kısmı yüz yıl devam etti- devletçikler de, halkının müslüman olmasına rağmen dar-ı küfr sayılıyordu. Çünkü Haçlılar orada, O'nun indirdiğinin dışında şeylerle hükmediyorlardı.

Müslüman toplum, O'nun helâl ve haramlarıyla hükmedilen, İslâmî düşüncenin, kavram ve adabın, onun yolundaki tavırların yönlendirdiği (halkının inancına bakılmadan) toplumdur. Cahiliye toplumu da, O'nun dini egemen olmayan, halkının inancına bakılmadan, O'nun ahirette onlar için vereceği cennete veya cehenneme girme hükmü de itibara alınmadan İslâmî prensiplerin, kavram ve adabın, onun yolundaki tavırların yönlendirmediği toplumdur.

Bugün İslâm toprağında yaşayan insanlar karmaşık bir yapı gösteriyorlar, tek bir hükme girmezler. Şüphesiz içlerinde müslümanlar da vardır. Çünkü, "Lâ ilâhe illallah" diyorlar, ibadetleri eda edip, cahiliyeti reddederek, O'nun dinini arzuluyorlar. İçlerinde şüphesiz, kâfirler de vardır. (Dış görünüşlerine göre bunları söylüyoruz, hesapları ahirette Allah'adır.) Çünkü, "Lâ ilâhe illallâh" deseler de[25] O'nun dininin üstünlüğünü reddediyorlar. Onların çeşitli yorumları vardır. Kimi, "Dinin hayatla işi ne?" Kimi, "On dört yüzyıl önce inmiş dinin hükümleri bugünün gelişmiş insanını nasıl tatmin edebilir? Gelişmiş bir hayat için gelişmiş sistemler kaçınılmazdır, İslâm'ın yerine, sosyalizmi vb. almalıyız" der. Başka birtakımı da; "Dinin amaçları kalkmıştır, bugünün hayatında yeri yoktur" derken, başkaları da: "Din, gericilik ve gerilemedir; ilerici olabilmemiz için ondan sıyrılmamız ve onun atılması gere-

[25] *"Allah'a ve peygambere inandık, itaat ettik derler; sonra da birtakımı yüz çevirirler. İşte bunlar inanmış değillerdir."* (Nur, 47)

kir" derler. Bir diğeri de; "Din kulla rab arasındaki ilişkidir, yeri de kalptir ve ondan dışarı çıkmamalıdır, hayat gerçeğinde yeri yoktur" der.

Bir de nitelikleri açık olmayan kalabalık bir kitle vardır. Ama onlardaki genel görünüm İslâm'ın gereklerinden uzaktır. İnsanların, haklarında hüküm vermekte ihtilâf ettikleri de onlardır. Bizim, haklarında hüküm vermeyi hedeflemiyoruz dediğimiz de onlardır. Biz, bütün insanlara, "Lâ ilâhe illallah"ın hakikatini açıklamayı amaç edindik. Zira inanıyoruz ki, Yaratan'ın bir emaneti olmasından da öte, bu açıklama, insanların hayatında bir değişmeyi sağlayabilir. Kendi benliklerindekini değiştirip, Yaradan'ın emrine uyarlarsa O da onları değiştirir. Bugün her yerde yaşadıkları, zillet, pasiflik ve yokluktan onları çıkarıp, O'nun mümin kullarına vaat ettiği izzet ve egemenliği verir onlara.

"Allah sizden, inanıp, iyi işler yapanlara vaat etti; onlardan öncekileri nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine sağlamlaştıracak ve korkularının ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir. Onlar hep bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar" (Nur, 55)

İnsanların (şahıslar) durumu budur. "Toplum"un ise, başka bir hükmü vardır.

"Toplum", sadece fertlerin birliği değildir. Aynı zamanda o fertleri bağlayan düzendir de. Ona göre birbirleriyle muamele ederler, ilişkilerini ve bağlantılarını o düzenin esasına göre ayarlarlar.

Bu kurala göre: Bugün mevcut toplumlar için ne diyebiliriz? Onları yöneten düzen nedir? İlgi ve bağlantılarını sınırlayan nedir? Düşüncelerini belirleyen, eğitim yöntemlerini, yayın yöntemlerini ve uygulayacakları tavırlarını çizen nedir?

Resûlullah (s.a.), ashabının en değerlilerinden birine sinirli ânında ağzından çıkan bir tek kelimeden dolayı;

"Sen kendisinde cahiliye olan bir adamsın." demişti. Halbuki o adam sadece, siyah birine, "Siyahın oğlu!" demişti. Allah Resûlü ise; "Onu, annesiyle mi ayıpladın, sen kendisinde cahiliye olan bir adamsın!" buyurdu. (Buhari, Müslim)

Resûlullah (s.a.) bizim toplumlarımızı nasıl isimlendirirdi acaba?

Hayatları nasıl olursa olsun, "Lâ ilâhe illallah" diyen herkese, yaşayışları o kelimenin gereklerine ne kadar zıt olursa olsun, müslüman niteliği verenler, bunu takvalarından yapmaktadırlar! Onlar, bütün bu takvalarına rağmen, davet konusunda, farkında olmaksızın ağır bir hata işlemektedirler.

Eğer bu toplumlar İslâmî ise, bu insanların hepsi de müslümansalar, insanları İslâm'ı kabule veya onu redde iten nedir?

Bütün kötülükleriyle bu toplumların yaşadığı gerçek, insanları İslâm'dan alıkoyacak en ağır engeldir. İslâm sıfatını ona verir ve; "İslâm bütün bu kötülükleri görmezlikten geliyor ve müslüman adını ne yaparlarsa yapsın insanlara veriyor, yeter ki -dilleriyle Lâ ilâhe illallah desinler" dersek, özellikle tekliflerden kaçınan gençleri komünizm, sosyalizm, monarşi ve diktatörlükten ve diğer yıkıcı ekol ve fikirlerden alıkoyan nedir?

Bütün bu kötülüklere ve İslâm toprağında bugün var olan sapıklıklara takva ve haramdan sakınma kabından İslâm sıfatını verirken, bu kötülüklerin hepsini İslâm dairesi içinde göstererek İslâm'a gelmelerine engel olduğumuz gençler için Yaradan'dan korkalım.

Bunları anladıktan ve cahiliyet sıfatının bu toplumlara söylenmesiyle insanların şahısları amaçlanmadığı anlaşıldıktan ve bizim bu araştırmayla insanlar üzerinde fert fert hüküm vermek değil de. İslâm'ın ikinci gariplik döneminde insanların "Lâ ilâhe illallah"a ilişkin iman hakikatlarından unuttuklarını açıklamak ve insanları bu hakikata göre, durumlarını düzeltmeye davet amacında olduğumuz anlaşıldığına göre, konumuza; "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerine dönebiliriz.

Daha önce "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerinden ve ilk neslin (r.a.), O'nun kitabı ve Resûlullah'ın (s.a.) taliminden onu nasıl anladıklarını anlatmıştık. Zannederim gayet açık bir üslûpla da eski ve yeni Mürcie'nin, insanlardan mümin olmaları için istenenin sadece, tasdik ve ikrar olduğunu, "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleriyle amelin, özellikle de O'nun dininin uygulanmasının şart olmadığını iddia ettiklerini, bu iddialarının O'nun kitabı ve Resûlü'nün (s.a.) sünnetinden veya İslâm'ın en doğru anlayıp, en güzel uygulayan neslin içinde de hiçbir dayanakları olmadığını ve bunun "Lâ ilâhe illallah"ı temelinden yıktığını ve insanları İslâm'dan çıkardığını anlatmıştık.

Şimdi de, günümüz müslümanının yaşadığı durumdan söz edeceğiz.

İki açıdan ele alacağız onu: Allah Tealâ'nın dininin geçerli olmadığı modern hayatta insanların İslâm niteliğini korumaları için gereken en düşük noktanın belirlenmesi ve İslâm tarihinin bütününde, kötülükte bir benzeri olmayan durumu yaşayan günümüz insanlarının kurtuluş yolu.

Önce uzayan söz arasında unutulma olasılığı olan bir hakikati hatırlayalım.

Bu hakikat: Müslüman bir toplumun varlığında insanlar sadece dilleriyle "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah" dediler mi İslâm'a giriyorlar ve dünya hayatında müslüman sayılıyorlardı (hesapları ahirette O'nadır). Ama bunun anlamı somut bir sözün, -hiçbir gereği olmadan- onlara bu sıfatı verdiği değildir. Bilakis o söz, zaruret-i diniyeden (dinin gereklerinden) olan belirli bir gereği de barındırmaktadır: İlâhî düzenin üstünlüğü ve onun egemenliğinin gerekliliği, Allah Tealâ'nın sözüne uyularak, tartışılan her şeyde ona başvurmayı da ikrardır aynı anda:

"Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek Allah'a aittir." (Şûra, 10)

"Eğer herhangi bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahiret gününe (gerçekten) inanıyorsanız onu Allah'a ve Resûlüne götürün." (Nisa, 59)

Dinin gereklerinden olan bu gerçeğe yan çizen müslüman toplumda ağır bir ceza uygulanır. Ağzıyla kelime-i tevhidi söylemeye devam ettiği halde dinden dönme cezasını yer. Kesin bir şekilde bu gösteriyor ki, içinde gereklerini kapsamayan bir dille söyleme İslâm sıfatı vermiyor.

Yüce Allah'ın dini uygulanmayan asrımızdaki Arap dünyasına dönüp bakalım. İster liberal demokrasi densin, isterse sosyalizm ya da komünizm veya Yaradan'dan olmayan herhangi bir isim: Yüce Allah'ın dini yerine cahiliyet egemendir.

"Lâ ilâhe illallah" gerekleri insanlara İslâm sıfatını verdiği en düşük derecesinde nasıl yerine gelecektir?

Burada, İslâmî görünümden söz etmiyoruz. Konu arasında ona da değineceğiz.

Davetçilerin görevi insanlara sahte bir İslâm belgesi vermek değildir. Rableri katında kovulmuş olsalar bile, dünya hayatında kendilerini nasıl İslâm kisvesine sokacaklarını göstermek de değildir. Bilakis davetçilerin görevi, insanlara, ahiret gününde Allah için makbul olan gerçek müminlerin nasıl olabileceklerini açıklamaktır:

"O gün Allah'a temiz bir kalple varanın dışında ne oğullar ne de mal fayda vermez." (Şuarâ, 88-89)

Az sonra açıklayacağımız gibi, dünya hayatında İslâmî kisveyi elde edebilmek için "Lâ ilâhe illallah" sözü dışında bazı şartlar vardır.

İslam sıfatını veren en düşük dereceyi, yorum, götürmeyecek şekilde sahih bir hadis kesin olarak açıklamıştır. Resûlullah (s.a.) buyuruyor ki:

"Allah'ın benden önce bir ümmete gönderdiği her peygamberin ümmetinden havarileri ve ashabı olmuştur muhakkak; onun sünnetini alıp, emirlerine uyarlar. Sonra onların ardından, yapmadıklarını söyleyip, emredilmediklerini yapanlar gelir. Onlarla eliyle cihat eden mümindir, onlarla diliyle cihat eden mümindir, onlarla kalbiyle cihat eden de mümindir. Bundan sonra ise, imandan hardal tanesi kadar yoktur. (Müslim)

Yine (s.a.) buyuruyor ki:

"Üzerinizde, bildiğiniz ve inkâr ettiğiniz emirler olacaktır. Kerih gören uzak olur, inkâr eden kurtulur. Fakat razı olup tâbi olan..." (Müslim)

Birinci hadis muhtelif derecelerde, cahiliye hükmüne karşı eliyle, diliyle veya kalbiyle cihat edenlere imanı tespit ederken, ondan ötesi için tamamen reddetmektedir. İkinci hadis de aynı şekilde cahiliye hükmüne razı olup uyanın imanını reddetmektedir.

Yüce Allah'ın kitabını ve Resûlü'nün (s.a.) sünnetini inceleyenler iyi bilirler ki, iman ve İslâm lafızları aynı ayet veya hadiste zikredilirse, imanla kastedilen kalbin ameli, İslâm'la kastedilen de âzaların amelidir. Ama sadece biri zikredilirse, red veya ispatta ikisine de şamildir. Yani, hadiste geçen red aynı anda İslâm'ı da imanı da reddetmektedir; inatçıların bu dinin âlimlerinin icmasına muhalefet ederek iddia ettiği gibi imanı reddediyor ama İslâm'ı reddetmiyor şeklinde değildir.

İnsanların göğüslerini yarıp niyetlerini, iç dünyalarını göremeyiz. İşimiz de bu değildir zaten. Ancak diliyle veya tavrıyla cahilî bir sistemin hükmünü isteyen bir düşünceye bağlılığını açıklarsa ya da halinden dini önemsemediği anlaşılırsa onun durumu şüphelidir.

Bunu söylüyoruz ki, insanlar O'nun terazisinde nerede olduklarını bilsinler:

"And olsun, biz elçilerimizi açık delillerle gönderdik ve onlarla beraber Kitab'ı ve Mizan'ı indirdik ki, insanlar adaleti yerine getirsinler." (Hadîd, 25)

Yüce Allah'ın mizanı (terazisi): Yüce kitabında kuralları açıklanmıştır. Diyor ki: Hüküm iki çeşittir, üçüncüsü yoktur. Ya Allah Tealâ'nın hükmü ya da cahiliye hükmü...

"Yoksa cahiliye hükmünü mü arıyorlar? İyice bilen bir toplum için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?" (Maide, 50)

"Allah ve Resûlü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur." (Ahzâb, 36)

Kalple mücadelenin ne olduğunu bilmedikçe O'nun tartısı hakkında bu kadar bilgi yetmez. Allah Tealâ'nın dini yeryüzünü kapladığı zaman insanı iman dairesinde saklayan en düşük amel odur, ondan sonra da imandan hardal tanesi kadar da yoktur. Mürcie düşüncesinin etkisiyle insanlardan çoğu, kalple mücahedeyi -ya da kalple inkârı- insanın diliyle; "Allah'ım bu seni memnun etmeyen bir kötülüktür" demesinden ibaret sanıyor olmuştur. Ya da kalbiyle onun, Yaradan'ı memnun etmeyen bir kötülük olduğuna inanacak, sonra o kötülüğe karşı tutumu da, ona razı olup yapanın tavrı gibi olacak!

Çünkü Mürcie düşüncesi imanı somut tasdik ve ikrardan ibaret kılıp amelden soyutladığı gibi, aynı şeyi kalple inkâra da uygulayarak onu kalpte gizli, bilineceği bir eylemi olmayan bir iş haline getirdi.

İmam Gazalî, kalple inkârın hakikatini açıklarken diyor ki:

"(İkrime'den o da İbni Abbas'tan (r.a.) Resûlullah (s.a.) buyurdu ki: "Bir mazlumu öldüren adamın yanında sakın durma, lanet, orada bulunup da onu müdafaa etmeyene iner." Dedi ki: Resûlullah (s.a.) buyurdu: "Kişiye hakkın olduğu bir yerde bulunup da onu söylemekten başkası yaraşmaz. Ecelini öne almaz o, onun rızkını da engellemez."

Bu hadis zalim ve fasıkların konaklarına girmenin caiz olmadığına, değiştirmeğe gücü yetmediği kötülük olan yerlerde bulunmamasına işaret ediyor. Zira Efendimiz, lanet orada bulunana iner, demiştir. Güçsüz olduğunu ileri sürerek kötülüğe kayıtsız kalmaya- zorunluluk olmadan- cevaz yoktur.[26]

Bu anlamından dolayı kalple mücadele, "mücahede" diye isimlendirilmiş, yani cihat konusuna girmiştir. En düşük derecesinde de olsa "iman" diye isimlendirilmiş, O'nun gazabı ile insan arasında engel olabilmiştir.

Şimdi de bu bölümün son noktasına gelelim. Kurtuluş yolu...

İnsanların kurtuluşunun yolu kavramların düzeltilmesi, özellikle de "Lâ ilâhe illallah" kavramının düzeltilmesidir, dediğimiz zaman, çoklarının hayretlerinden ağzı açılıyor, inanmıyorlar!

Kimilerine göre kurtulmanın yolu fakirlik ve cehaletle savaşmaktır. Güçlü bir iktisat kurulması, aça yiyecek, işsize iş, okuyana okuma olanağı bulmaktır...

Bazılarına göre de, çökmüş ahlâkın düzeltilmesidir: Yaygın rüşvet, yalan, nifak, sahtekârlık, aksaklık, korkaklık, kişiliğin boşa verilmesi, umursamazlık...

Yine bazılarına göre de, ayrılığın giderilip, birleşmesinin sağlanması, safların birleştirilip, kinlerin kaldırılması ve genel uygulamanın egemen olmasıdır.

Yığınla görüşler var...

Biz de diyoruz ki: Bunların hepsi için evet, hepsi reformdur ve istenmektedir. Ama yol nasıl olacak?

Tam bir yüzyıl bunların ıslahını denedik; okullar, enstitüler, üniversiteler açtık, yollar, fabrikalar yaptık, yolları taksilerle, evleri buzdo-

[26] *İhya-ı Ulûmu'd-Dîn*, c. 7, sh. 9, Dar el-Fikr el Arabî baskısı.

lapları, fırınlar ve televizyonlarla doldurduk. Az da değildir bu yaptıklarımız! Sonra?

Sorunlarımız azalacağına büyüdü. Problemlerimiz biraz daha düğüm halini aldı. İnsanlar önünde zaaf, zayıflığımız ve pasifliğimiz arttı. Artık yalnız büyük uluslar, oburun çanağına üşüştüğü gibi üzerimize üşüşmüyor, yokluk ve zillet içindeki kutupların insanları bile çanağa ilk uzananlar, mal ve ırzlara, kana ilk koşanlardan oldular.

Biz diyoruz ki: İnsanlar hayretten ağızlarını açsalar da, kızanlar inkâr etseler de, kurtulmanın yolu, "Lâ ilâhe illallah"tan başlamak üzere İslâmî kavramların düzeltilmesidir.

"Lâ ilâhe illallah"ı dille söylenen bir kelime zannedenler, şaşkınlığa düşeceklerdir şüphesiz. Zira o sözü her gün yüz milyonlarca defa söylenir görüyorlar, kötülüğü de hiç sarsılmıyor, tersine kuvvetlenip genişliyor, günlerin geçmesiyle hacmi de artıyor görürler...

"Lâ ilâhe illallah"ı tasdik ve ikrar zannedenler şaşma ve inkârla ağızlarını açacaklardır elbette. Zira onlar da kendi görüşlerine göre, tasdik ve ikrarın mevcut olduğunu görüyorlar... Ama çözülmüş tek bir sorun, rahatlatıcı bir hal almış tek bir bunalım yoktur!

Genelde inancı "peşin kabul edilmiş" hususlardan ibaret görenler de böyle. "Kabul"de fiilen vardır. O halde inancın dışında bir şey için çalışılmalı. Çünkü onlara göre bu tamamdır. Ama hayat sathında değişen bir şey yoktur, yakın veya uzak gelecekte değiştirme gücünün bir belirtisi de yoktur.

Onlar veya bunlar, hepsi "Lâ ilâhe illallah"ı canlı gereklerinden soyutlayarak dille söylenen, hayat gerçeğinde değeri olmayan bir kelimeye çeviren Mürcie düşüncesinin kurbanıdırlar.

Biz Mürcie düşüncesine tepki gösterip, düzeltilmesine ve doğrultulmasına davet ederken bunu somut bir tartışma için yapmıyoruz. Üm-

metin hayatında zehirli etkilerini, aynı anda da İslâm'ın ruhundan ne kadar uzak olduğunu görüyoruz.

Yolu bulabilmek için sormak istiyoruz: Bugün müslümanların dert yandığı hastalıklar (ilmî, medenî, fikrî, ahlâki, ekonomik, siyasî ve maddî geri kalmışlık) İslâmî hastalıklar mıdır? Yani, İslâm'ın kabul edilmesi, ona devam edilip, korunmasından mı kaynaklanmıştır?

Sinirlerin körüklediği nefsî arzulardan çıkan bir cevap değil de, gerçekçi ve ilmî bir cevap bekleyerek de şunu soralım: İslâm'ı kabul edip, yaşayan ve koruyan ilk nesilde bunlardan biri var mıydı? Yoksa, bugün gördüğümüz manzaranın tam aksi miydi?

Son olarak da şu soruyu soralım: Hangi nesil "Lâ ilâhe illallah"ın bütün gereklerini yerine getirdi, hangi nesil "Lâ ilâhe illallah"ı içeriğinden çıkarıp dille söylenen bir cümle haline getirdi?

Cevabı doğru tespit edersek, İslâm dünyasının yeni tarihinde meydana gelen hastalıkların sırrını da kavrarız?

Gerçekten, "Lâ ilâhe illallah" son nesillerin hissinde bozulan tek kavram değildir; istisnasız bütün İslâmî kavramlar buna dahildir. Bugünkü durum da bu kavramlardaki bozulmanın aynı andaki sonucudur. İbadet, kaza-kader, dünya-ahiret, uygarlık ve dünyanın imarı kavramları okunurken anlaşılacaktır bu.

"Lâ ilâhe illallah" İslâm'ın ilk esası ve en büyüğü olduğu için, etkileri ve önemi de, doğru veya yanlış uygulaması oranında daha büyük olmuştur. İslâm'ın on üç yıl Mekke'de bu konuya ısrarla eğilmesi de bundan dolayıdır; Medine döneminin bütününde de...

"Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini, ilk neslin Resûlullah'tan (s.a.) kavradığı şekilde zihinlerimizde tazelenmesi lazım:

İlk gerek: O'ndan başka hiçbir ilâh olmadığını, rablik ve ilâhlıkta tekliğini, isim, sıfat ve fiillerinde birliğini kabul etme (itikat tevhidi).

İkincisi: İbadetin ortaksız, sadece Allah Tealâ'ya yapılması (ibadet tevhidi).

Üçüncüsü: Helâl ve haramı belirleme yetkisinin sadece Allah'a ait olduğunu tanıma.[27]

Dördüncüsü: Allah Tealâ'nın müminlere farz kıldığı tekliflerin yapılması: İlim tahsili, dünyanın ilâhî programa göre imarı, O'nun düşmanları için hazırlık, davetin yeryüzünde neşredilmesi ve hepsinin başında da O'nun yolunda cihadı, bu teklifler arasında sayabiliriz.

Beşincisi: Kitap ve sünnette ayrıntılarıyla bulunan "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri ile ahlâklanma. (Dört ve beşincinin sıralamasında da aynı şeyi söyleyebiliriz. İkisi de gerçek imanın oluşması için gereklidir.)

"Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri için getirdiğimiz bu yorum, kendiliğimizden, delilsiz ortaya attığımız bir şey midir?

Davet alanında çalışanlardan biri bana şöyle demişti, -sorularında da ihlâs seziyordum-. Resûlullah (s.a.) bize İslâm'ın beş temel üzerine kurulduğunu haber vermiştir: Yüce Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına; Muhammed'in O'nun Resûlü olduğuna şehadet, namaz kılma, zekât verme, Ramazan orucu ve imkân bulabilen için Beyt'i hac... Allah Tealâ'nın dini ile muhakemeyi nereden getirdin, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerinden olduğunu neye binaen söylüyorsun. Resûlullah (s.a.) sadece onu söylemeyi istemişti? Hemen dedim ki: Bu, Yaradan'ın kitabında kayıtlıdır:

"Hayır; Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni hakem tayin edip, sonra senin verdiğin hükmü içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar." (Nisa, 65)

[27] Bir, iki, üç şeklindeki sıralama önem sırasına göre değildir. Söz gereği böyle sıralanmıştır. Yoksa imanın aslına bağlı olması ve birinin inkârıyla İslâm'dan çıkmak bakımından aynı öneme haizdirler.

Bu konunun "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri arasına sokulmasına gelince, bu dinde gayet tabiî bir şeydir. Madem ki imanın ancak, sorunlarımızda O'nun dinine gitmekle yerine geleceğini kabul ediyoruz, bu konu İslâm'a hangi esasından girecek: Namazda mı? Zekâtta mı? Oruçta mı? Hacda mı? Bunlardan birinden girmemesi halinde birinci rükünden, O'ndan gelen herşeye bağlanmayı ifade eden "Lâ ilâhe illallah"tan başkası kalmıyor. Yüce Allah'ın emrettiği bütün teklifler gibi sorunlarımızda dinine gitme O'nun şartı da ona dâhil olur...

Aslında İslâm'ın tamamı "Lâ ilâhe illallah"ın gereğidir. Çünkü O'nun birliğini, mülkünde, yaratmasında, yönetmesinde, kontrolünde, rızık vermesinde ve kudretinde ortağı olmadığını ikrar; O'na yalnız O'na ortaksız ibadettir. Yani; emrettiğinde O'na itaat. Emrettiklerinin toplamı da "İslâm"dır.

Allah Tealâ, belirli ibadetleri barizleştirip, kendi başlarına duran rükünler yaptığına göre, yine O'nun emri olan diğer teklifleri tabiî olarak, İslâm'ı ve İslâm'ın içerdiği her şeyi kapsayan birinci rükne dahil edeceğiz.

Eğer böyle değilse, yeni ve eski Mürcie taraftarları bize söylesin, o teklifleri İslâm'ın hangi esasına dâhil edeceğiz? Eğer hiçbir esasına girmiyorsa İslâm'daki yerleri nedir? Hepsi farz tekliflerdir. Bazıları da itikadın aslına dâhildir!

Şehadeti ikrar etmenin anlamı, O'ndan gelene uymaktır. Böylece istisnasız Allah'tan gelen bütün teklifler ona girer.

Burada insanlığın, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerine muhalefet ettiği hususların hangilerinin küçük hangilerinin de büyük günahlardan olduğunu ve hangilerinin şirk alanına girdiğini belirtme durumunda değiliz. Biz burada, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini doğru şekliyle yapmaları halinde beşerin hayatında meydana gelebilecek değişiklikleri ve "Lâ ilâhe illallah"ın mazmunundan çıkarılıp şirk veya günah şekliyle O'nu sadece dille söylenen hakikatta bir etkisi olmayan cümle haline getirilmesiyle meydana gelecek olumsuz izleri açıklıyoruz.

Yine de şunu açıklayacağız: İtikat tevhidinde meydana gelebilecek herhangi bir sapma şirktir. İbadet tevhidinde (ibadetin bütün çeşitlerini yalnız Allah için yapma) meydana gelecek herhangi bir sapma şirktir. Egemenlik tevhidinde meydana gelecek bir sapma şirktir. Üçü de inancın aslına dâhil olmakta aynıdırlar, herhangi birindeki şirk dinden çıkaran şirk-i ekberdir (büyük şirktir).

"Allah'a eş koşanlar: Allah dileseydi O'ndan başka hiçbir şeye ne biz ve ne de babalarımız tapardı. O'nun buyruğu olmaksızın hiçbir şeyi haram kılmazdık." (Nahl, 35)

Bu, ibadet ve egemenlik şirkini kapsıyor.

"Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, papazlarını ve Meryem oğlu Mesihi rableri olarak kabul ettiler. Oysa tek ilâhtan başkasına kulluk etmemekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka ilâh yoktur. Allah, koştukları eşlerden münezzehtir." (Tevbe, 31)

Bu ayet de egemenlik ve inanç şirkini kapsıyor. Hepsi aynıdır.

Müslümanların ilk nesilleri "Lâ ilâhe illallah"ı olduğu gibi anlayıp, hayatlarında uyguladıkları için:

"İnsanlar için çıkarılmış hayırlı ümmet" oldular. Yeryüzüne egemen ümmet onlardı. İlim, medeniyet ümmeti, değerler ve ahlâk ümmeti onlardı. Çeşitli dallarda tarihin şahit olduğu mucizeler onların elinde meydana geldi. Ama ümmetin son nesillerinin benliğinden Lâ ilâhe illallah kavramı -diğer kavramlarla beraber- kopup hayatında tatbiksiz kalınca, Resûlullah'ın (s.a.) uyarısı onlarda gerçekleşti: "Milletlerin, oburun çanağına üşüştüğü gibi, üzerinize üşüşmesinden korkulur. 'O gün azınlık olacağımızdan mı ya Resûlullah' dediler. Buyurdu ki: Siz o gün çok olacaksınız. Ama sel(in üzerin)deki çer çöp gibi." (Ahmed ve Ebu Davud'un rivayeti).

Bu ümmet düşmanlarının elinde oyuncak gibi oldu; söz ve amelde hep helâke sürüklüyorlar onu ve dininden soğutuyorlar:

"Fitne öldürmekten beterdir." (Bakara, 217)

Bataklıkta onlara uydukça da onu daha fazla batırıyorlar!

Bugün ümmet kurtuluş yolunu arıyor...

Biz insanlara, kurtuluş yolu, "Lâ ilâhe illallahtan başlayarak İslâmî kavramların düzeltilmesiyle olur" derken bazıları da basit bir tavırla, kavramların düzeltilmesi çabasının, açlara ekmek bulma, okuyacaklara eğitim olanağı sağlama, fabrika yapma veya güçlü olmayı göz ardı ettiğimizi zannediyor.

Bu, aklın almayacağı bir şeydir!

Resûlullah (s.a.) Mekke'de insanların inancını düzeltip müminlere "Lâ ilâhe illallah"ın hakiki anlamını gösterirken onlara; "İtikadınızı düzeltene kadar yemeyin, alışveriş yapmayın, Lâ ilâhe illallah'ın anlamını iyice öğrenene kadar kendinize bir rızık teknesi aramayın" demiyordu.

Oysa o (s.a.) onları eğitiyor, onlar da yiyip içiyorlar, alışveriş yapıyorlar, yeryüzünde dolaşıyorlardı. Allah Tealâ'dan iniş tertibine göre, bütün çalışmaları istikamet üzere olup, sonuçta "insanlar için çıkarılmış hayırlı ümmet" olmaya kadar onları "Lâ ilâhe illallah" hakikatinin gereklerine göre eğitiyordu.

Biz bugün, "Lâ ilâhe illallah"tan başlamak üzere İslâmî kavramların düzeltilmesi gerekir derken, Resûlullah'ın (s.a.) yöntemini kastediyoruz. Düzeltmenin gerçekleşmesi için ekmek yolları kapansın, fabrikaların yapımı ve orduların silahlandırılması veya okulların açılması dursun demiyoruz.

Bugün "reform" için çabalarken, insanlarda görev duygusunun yokluğundan da şikâyet ediyoruz. Kimse, kendiliğinden üzerinde yapması gereken görev vardır, diye hareket etmiyor, ancak şahsî çıkarı varsa, helâl-haram gözetmeden çalışıyor. Küçük memur rüşvetsiz çalışmaz, büyüğü de haramı tatmadıkça iş yapmaz. Nasıl olacak bunun reformu?

Kıymetli zamanlarımızı ve nadir fırsatları boşa verip, yapılarımızda büyük zarara yolaçan çalışmalarımızdaki plansızlık ve başıboşluktan şikâyet ediyoruz, nasıl düzelebilir bu?

İnsanlardaki nifak, yalan, aldatma, sahtekârlık ve emanet kıtlığından şikâyet ediyoruz, ıslah yolu nedir bunun?

İşler yapılırken tembellik, gevşeklik, ciddiyetsizlikten şikâyetçiyiz ama nasıl düzeltilecek?

Sorunlarımızın ele alınmasında ilmî ruhun yokluğundan dert yanıyoruz, çünkü olayı arzulara yer vermeden inceleme ruhundan mahrumuz, plan ve düzeni istemiyoruz, nasıl düzelebilir bunlar?

"Cemaat ruhunun" yokluğundan ve dar, kinci, bencil ferdiyetçilik ruhunun baskısından şikâyetçiyiz, nasıl ıslah ederiz bunları?

"Liderlerimizin hiyanetinden, düşmanlarımıza çalıştıklarından, otorite ve yöneticilik şehvetinin devamı için vatanlarımızı, düşmanların çıkarlarına kullandırdıklarından şikâyetçiyiz ama hal çaresi ne?

Şikâyet... Şikâyet ve şikâyet... Yüz yıldan fazla oldu -aldatarak veya aldanarak- kendimizi düzeltmeye çalıştığımızı, kurtuluş yolu aradığımızı zannediyoruz.

Acı sonuç, yolun sonu oldu!

Hiçbir inanç kaydı olmadan, okullar açmayı, fabrikalar kurup orduları güçlendirmeyi, ekmeği bollaştırmayı düşünenler zannediyorlar ki "eylemciler", "gerçekçiler" ve "bilimsel" olanlar onlardır, sağlıklı amaçların sahibi, kusurlardan arınmış, hayallerden uzak, insanları sorunlarından kurtaracak çalışmada abideleşmiş kimseler görürler.

Biz kimseye, okullar açmayın, fabrikalar kurmayın, ekmeği bollaştırmayın, orduları güçlendirmeyin demiyoruz. Bütün gücümüzle şunu diyoruz: Eğer bunları sahih bir inanca dayanmadan yaparsanız sonuç,

yüz yılı aşan zaman diliminde uluslarınızın çabasından alınan gördüğünüz sonuçtur.

Okullar açacağız. İyi ama çocuklarımıza ne öğreteceğiz oralarda?

Modern basın araçları geliştireceğiz... Peki de halklarımıza ne vereceğiz onlarla, neye davet edeceğiz?

Fabrikalar kuracağız. Tamam da müdürleri, görevlileri ve işçileri nasıl çalışacaklar, ürünleri nereye gidecek?

Olaylı günlerde (1967) Gazze'nin yöneticisi olan General Abdülmümin Hüsnî, yanlışlıkla arabasıyla Yahudi bölgesine girdiği için tutuklandığında, Yahudilerin sorgulamasını anlattı bana. Bir müddet aynı yerde tutuklu kalmıştık kendisiyle.[28]

İlk yönelttikleri soru şu olmuştu: "Hâlâ Mısır ordusunda İhvan-ı Müslimîn üyesi bulunuyor mu?" "Kesinlikle hayır, ama niye soruyorsunuz?" deyince de şu cevabı veriyorlar: "1956 yılında olan bir şeyi unutamıyoruz. İhvan-ı Müslimin'den iki subay Mitlan geçidinde Yahudi saldırısını engellemek için altı saat silahları başında ölesiye çarpıştılar!

Yahudi silahtan çekinmiyor (her zaman kendisinde daha gelişmişi bulunuyor); topun gerisinde savaşan insanın inancından çekiniyorlar. "Lâ ilâhe illallah"tan çekiniyorlar. Çünkü o, sahip oldukları bütün silahlardan daha ağırdır.

Tekrar "sorunlarımıza" dönüyoruz!

"Gerçekçiler", "pratik ve bilimsel olanlar" diyorlar ki: "Bırakın Allah aşkına inanç sözünü. Gelin realiteye bakalım. Gelin milyonlarca aç mideyle ilgilenin; İslâm âleminin sıkıntısını çektiği ekonomik sorunlara, geri kalmışlığına, açlığına nüfusunun çokluğu ve kaynaklarının azlığına kalıcı çareler arayın bizimle beraber."

[28] Yahudiler olay günü onu tutuklamış, daha sonra salıvermişlerdi. Ardından kendisinin bilmediği nedenlerle Abdünnasır tutuklattı onu. Cemal Abdünnasır ölünceye kadar birkaç ay "Karatır" tutuklu evinde kaldı ve serbest bırakıldı.

Biz de diyoruz ki: "Evet arayalım! Tam yüz yıldır da arıyoruz. Ama ne elde edildi? Ne kadar ilerleyebildik?"

Biz (hayalciler, gaybçılar, düşçüler...) diyoruz ki: "İslâm toprağı, petrolüyle, madenleriyle, tarım ürünleriyle, su varlığıyla, geniş birleşik alanıyla, insan gücüyle (Allah Tealâ'nın bir lütfü olarak), dünyanın en zengin bölgesidir. Fakat bugün yeryüzünün en fakir insanları, en çok sorunu olan insanlarıdırlar."

Niçin?

Müslümanlar gerçek müslüman oldukları, "Lâ ilâhe illallah"ın gereklerini hayatlarına uyguladıkları zaman (dünyanın ilâhî programa göre imarı, ilim tahsili ve düşmanlar için yığınak yapma bunlar arasındadır) fakir miydiler?

Yoksa müslümanlar, dünyanın en zenginleri ve en ileri olanları, dünyada en çok itibarı olanlar mıydı o zamanlar?

İnançta gerileyince, ilimde, ekonomide, orduda, siyasette ve fikirde ahlâkta da gerilediler. Haçlı Avrupa onlara egemen oldu. Topraklarına saldırıp, varlıklarını çaldı, ezdi ve köleleştirdi onları, kanlarını emdi; onların sırtından Avrupa büyüdü. Onların da perişanlığı arttı ve nihayet bugüne gelindi.

Bugün başına gelenlerden kurtulmaya çalışıyorlar: Kimi zaman sosyalizmi, kimi zaman da sanayileşmeyi, başka bir zaman süperlerden borç almayı deneyerek; ama her defasında sorunlar azalacağına büyüyor. Paralarının değeri düşüyor, borçlar bütçeleri zorluyor, üretim düşüyor, açlık artıyor. Ahlâk da bunlarla beraber bozuluyor, toplum çözülüyor, bozgun yaygınlaşıyor?

İnsanlara, gelin liderlerinizi değiştirin, sizleri köleleştiren, çalıp, kanınızı emen baskıncıları kovan, eski güç ve kuvvetinize kavuşmanın yolu budur demeyeceğiz.

"Gerçekçilere", "eylemcilere" ve "ilimcilere" (!) fabrika kurmayı durdurun, iflas eden bütçelerinize kaynak aramayı bırakın demiyoruz. Fakat şunu söylüyoruz: İnsanları sahih inanca ve doğru olan şekliyle eğitime yönlendirmedikçe uğraşılarınız delik kabı suyla doldurmaya benzeyecektir. Siz ne kadar doldurursanız o boşalacaktır.

Sanayileşme -onların diliyle- bir uygarlık çabasıdır, somut makinenin yaptığı bir iş değildir.

Bizse diyoruz ki: Dünyanın ilâhî programa göre iman, "Lâ ilâhe illallah"ın kapsamlı ve çok yönlü gereklerinden biridir. "Lâ ilâhe illallah" usulüne göre gerçekleşen bir sanayileşmede işçiler, bugün olduğu gibi, otorite sahiplerine yağcılık, nifak, yol arkadaşlarını ihbar yoluyla yaklaşarak "sosyalizmin" gölgesinde çalmayacaklardır. Büyük memurlar da fabrikanın üretimini, kolay yoldan haram kazanç elde etmek için karaborsada satıp çalmayacaklardır. Sonunda ganimete ortak oldukları için büyük hırsızlara gözlerini kapatan yöneticiler de olmayacaktır.

İşte ancak o zaman, fakirliğin giderilip, girdilerin artması ve mahallî paranın değerini yükseltmekle sanayileşme hakikî rolünü oynayacaktır. İnsanların haksız kazancı, faizi kaldırmalarıyla da bereket olacak. Allah Tealâ, sıkıntıları kaldıracaktır onlardan... Göklerden ve yerden bereket bulacaklardır.

"Reformcular" dediğimiz gibi, başıboşluktan ve gelişigüzel iş yapmaktan, sorunların ele alınmasındaki ilmî ve amelî ruhun olmayışından dert yanıyorlar. Hepsi doğru ama sebebi nedir? Tam yüz yıl bu ayıpları düzeltmek için uğraşmamış mıydı onlar? Niçin başarısız oldular ki?

Allah Tealâ'nın kaderiyle İslâm'ın yayıldığı bölge, genellikle sıcak ve ılıman havanın olduğu bölgedir (Az bir bölümü hariç). Bu çevre

doğasıyla, düzenden hoşlanmayan başıboş, planlamayı istemeyen, gelişigüzel, kısa nefesli, sinirli insanları barındırır.

İslâm ise onları "insanlar için çıkarılmış hayırlı ümmet" yaptı.

Söylediklerimi tekrar etmek istemiyorum.

Bu ümmet, dininden düzen ve tertibi, dayanıklılığı, çalışma ruhunu, doğru bakış açısını; başıboş, gelişigüzel, dağınık bir çevredeyken öğrenmişti. Bu da kapsamlı ve çok yönlü "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleriyle amelin eserlerinden biriydi. "Lâ ilâhe illallah" hakikî içeriğinden soyutlanıp, sadece tasdik ve ikrardan ibaret kaldığı zaman İslâm'ın etkisi de azalmış ve eski çevre şartları yeniden insanlara egemen olmuştur. İnsanlar başıboşluğa, düzensizlik ve dağınıklığa, dayanıksızlığa dönmüşlerdir.

"Reformcular" da bundan şikâyet ediyorlar. Haklıdırlar. Fakat insanların benliğine egemen olan bu ezici hal nasıl düzeltilecektir. İnanıyoruz ki bu şartlara galip olabilecek tek şey -Allah'tan ilk defa indiği şekliyle, gerçek manasıyla- inançtır.

İnsanlara kurtuluşun yolu, "Lâ ilâhe illallah" kavramından başlamak üzere İslâmî kavramların düzeltilmesidir derken, ne dediğimizin farkındayız.

İnsanlardan çoğunu ümitsizliğe götüren önemli siyasî, ekonomik, sosyal, fikrî ve ahlâkî sorunlarımızın bulunduğunu iyi biliyoruz. Ama şunu da iyi biliyoruz ki, insanların İslâm'ın hakikatına dönmesi hesaba alınmadan, ıslah için yapılacak her çalışma, yolun başında boşa çıkacaktır. Bunun ispatı için bir yüzyıllık tecrübe yetmez mi?

Doğusuyla batısıyla Avrupa, bizim mahrum olduğumuz bütün güç ve kuvvet sebeplerini elinde bulunduruyor. Bizde de aynı sonuçlara (güç ve kuvvete) ulaşabilmek için aynı yolu izlemeliyiz gerekçesiyle Batı usulü bir ıslaha yeltenenler, insanların hayatında cereyan eden ilâhî kanunları bilmiyorlar. Allah Tealâ'nın nurundan mahrumdurlar. O mahrumiyetle düşünüyorlar.

İnkârcı kâfir Avrupa'da olup bitenler en azından Yüce Allah'ın kanunlarından ikisinin gerçekleşmesidir:

"Kendilerine yapılan uyarıları unutunca, üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik." (En'am, 44)

"Kimler dünya hayatını ve süsünü isterse onlara oradaki amellerin(in karşılığın)ı tam veririz ve onlar orada hiçbir eksikliğe uğratılmazlar." (Hûd, 15)

Avrupa bir yandan küfrü tercih ederken aynı anda da dünya hayatına ve süslerine kapıldı, bu uğurda büyük uğraş verdi, bu iki kanuna göre de Allah onlara dünya egemenliği verdi.

Ama tercüme akıllı ıslahcılar, yine O'nun kanunlarından olan iki konuyu bilmiyorlar:

a) Allah Tealâ, müslümanları, kâfirleri egemen kıldığı yolla egemen kılmaz, ancak O'nun yolunda düzgün yürüdükleri zaman onları egemen kılar:

"Allah sizden, inanıp iyi işler yapanlara vaat etti: Onlardan öncekileri nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine sağlamlaştıracak ve korkularının ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir. Onlar hep bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar." (Nur, 55)

Ama yoldan uzaklaşırlarsa, yeniden yola dönünceye kadar onları hükümran kılmaz.

b) Kâfirlerin bu egemenliği, sonsuza kadar sürmez. Sadece O'nun takdir ettiği sınırlı bir zaman süreci içindir, sonra kâfirleri helâk kanunu tamamlar onu:

"Kendilerine yapılan uyarıları unutunca, üzerlerine her şeyin kapılarını açıverdik; kendilerine verilenle sevince daldıkları sırada da ansızın onları yakaladık, birden bire bütün umutlarını yitirdiler."

"Böylece zulmeden milletin ardı kesildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun." (En'am, 44-45)

Bugün Batının kendisi için, -meydana gelmesi uzak görünse de- uygarlıklarının yıkıma yol tuttuğu belli olmuştur!

"Onlar öncekilerin kanunundan başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda bir değişme bulamazsın; Allah'ın kanununda bir sapma bulamazsın." (Fâtır, 43)

Bir de kâfir Avrupa'nın -kâfir olduğu için- bilmediği büyük bir gerçek vardır: Avrupa'nın sınırlı bir zaman için sürdüğü, Yaradan'ın yalnız müminlere lütfettiği bereketi olmayan varlık, sadece dünya hayatıdır. Ahirette onlar için ateşten başka bir şey yoktur:

"Kimler dünya hayatını ve süsünü isterse onlara oradaki ameller(in karşılığın)ı tam veririz ve onlar orada hiçbir eksikliğe uğratılmazlar."

"Ama onlar öyle kimselerdir ki ahirette onlar için yalnız ateş vardır ve yaptıklarının hepsi orada boşa çıkmıştır. Amelleri hep batıl olmuştur." (Hûd, 15-16)

"İnkâr edenler ise (dünya hayatından biraz) zevklenirler, hayvanların yediği gibi yerler, (sonunda) yerleri ateştir." (Muhammed, 12)

Ama müslümanlar, onlar bunun için çalışmazlar! Allah onlara yeryüzü egemenliği ve dünyada güven vaat etmiştir. (Dünya hayatını isteyenlerin nihaî hedefidir bu). Bir de dünya hayatında gök ve yerin bereketlerini vaat etmiştir. (Kâfirler ne kadar çok varlıkları olsa da bundan mahrumdurlar.) Bir de kalp huzuru. Kâfirler ondan da mahrumdurlar, zira onun yolu zikrullahtır, onlarsa O'nu zikretmezler. Bunların hepsinin üstünde de, ebedî kalacakları, altından ırmaklar akan cennetler ve daha büyüğü, Yüce Allah'ın onlardan razı olması vaadi vardır onlara:

"(O) ülkelerin halkı inanıp (Allah'ın azabından) korunsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden bolluklar açardık." (A'raf, 96)

"Onlar ki, inanmışlardır ve kalpleri, Allah'ı zikirle yatışır; iyi bilin ki ancak Allah'ı zikirle kalpler yatışır." (Ra'd, 28)

"Allah inanan erkeklere ve inanan kadınlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinden güzel meskenler vaat etmiştir. Allah'ın (onlardan) razı olması ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur." (Tevbe, 72)

Kim cehennem ateşini cennete yeğler de ondan sonra, da müslüman olduğunu iddia edebilir?

Evet, kurtuluş yolu, "Lâ ilâhe illallah"tan başlayarak İslâmî kavramların düzeltilmesidir. İnsanlara, sihirli bir değneğin kendilerine doğru uzanıp, nefislerinde İslâmî kavramları düzeltmekle sadece sorunlarını çözeceğini ve gerçek dünyasında eylemlerine devam edeceklerini söylemiyoruz.

Tersine onları, bütün dünyanın üzerlerine mızrağını dürtmesine karşı uyarıyoruz; Sorunlarına pratik çareler bulabilmeleri için, ilâhî sistemin kendisinden kaynaklanan bir çaba isteği ve zorunluluğu; ekonomik, ilmî, medenî, teknolojik, düşünce, siyaset ve savaştaki geriliğin vb. ortadan kaldırılması için.

Burada şöyle bir söz çıkabilir: Biz o halde niçin çaba sarf edelim, gerektiğinden fazla kendimizi niye yoruyoruz? Doğu veya Batı Avrupa'dan hazır çareler alalım; bütün dünyanın düşmanlığını üzerimize çekeceğimize. Bu sorunun cevabı, tam yüz yıllık tecrübedir. Tam yüz yıl, köklü sorunlar çözülmedi, daha da kördüğüm oldu, pasiflik, zillet ve zaafın dışında. İnsanın zehirini artırması ve her defasında şifa bulacağına inanması ahmaklıktır.

Evet, İslâm'ın yolu zordur, evet yorucudur; tehlikelerle çevrilidir. Evet, evet ama özgür insanların yoludur o. Kölelerin yolu ise köle ruhlu insanların olsun. Bizim çağırdığımız "Lâ ilâhe illallah" eski ve yeni Mürcie'nin çağırdığı değildir.

Eski ve yeni Mürcie'nin çağırdığı, "tasdik" ve "ikrar"dan ibarettir, insanların bugün yaşadığı acı gerçeklerden bir şey değiştirmez; nerede kaldı ki, kültürlü genci İslâm'dan alıkoyan, gerçek hayrın, aynı anda dünya ve ahiret hayrının yerine geldiği tek yoldan uzaklaştırması... Biz Batı kültürüne alışmış bir gence, "Bugünkü toplumlar İslâmîdir, şu gördüğün çer çöp, işte onlar, "müslümanlar"dır" dersek, herhangi bir sorununu halletmesi için İslâm'a yönelmesini ondan nasıl bekleriz?

Bizim çağırdığımız "Lâ ilâhe illallah", Yaradan'ın kitabından indirdiği, Peygamber'in (s.a.) ashabına öğrettiği ve ilk nesil müslümanların anladığı şekliyle "Lâ ilâhe illallah"tır.

Gerekleri olan bir kelime-i tevhittir o!

İtikat tevhidi. İbadet tevhidi. Egemenlik tevhidi. "Lâ ilâhe illallah"ın gerekleri ile ahlâklanma, ilim tahsilini, dünyanın ilâhî programa göre imarını, Allah Tealâ'nın düşmanları için yığınak hazırlamayı, davetin yeryüzünde yayılması ve O'nun yolunda cihadı kapsayan ilâhî teklifler...

Onu bütün gereklerinden soyutlayan yeni Mürcie düşüncesiyle insanlara bulaşan Mürcie düşüncesi "Lâ ilâhe illallah"tan atılınca; onu dilleriyle söyleyenlerin hayatında, gerekleri de uygulanıp, yalnız, ortaksız, Yaradan'a kulluk etmeleri ve O'nun için mücadele vermeleri halinde...

İşte o gün... Bütün hayatları değişecektir; pasiflik, zillet, yokluk, fakirlik, cehalet, hastalık onlardan gidecektir. Allah Tealâ -vaat ettiği üzre- onları yeniden yeryüzünde hükümran kılacaktır. Sihirli bir değnekle de olmayacaktır bu. Ter, kan ve gözyaşlarıyla olacaktır. Ama bugün zillet için döktükleri ter, bu zillete vergi olarak akıttıkları kan, yokluk için döktükleri gözyaşları değildir onlar.

Tüm uğraşlar Yüce Allah'ın yolunda olacaktır. Bunun karşılığında O, dünya hayatını bereketlendirecek, ahirette de cennetiyle ödüllendirecektir.

İkinci Bölüm
İBADET KAVRAMI

Müslümanların geriden gelen kuşaklarındaki "Lâ ilâhe illallah"tan sonra, en tehlikeli sapma, ibadet kavramını algılayışlarındaki sapmadır.

İnsan ilk müslümanların ibadetten anladıkları geniş ve derin, kapsamlı kavramla modern kuşakların anladığı dar ve sıradan kavramı karşılaştırınca, bu ümmetin o yüksek mevkiinden bugün yaşadığı darboğaza nasıl düştüğüne, insanlığın liderliği ve önderliği makamından, ulusların her taraftan, kurtların avına üşüştüğü gibi üzerine üşüştüğü duruma nasıl geldiğine şaşmamaktadır. Aynı zamanda da İslâmî uyanışın, içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulup, Yaradan'ın ondan beklediği konuma "insanlar için çıkarılmış hayırlı ümmet"e dönebileceği, tutması gereken yolu da öğrenmektedir.

İlk nesillerin hissinde ibadetin doğru olan anlamı, Allah Tealâ'nın

"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım..." (Zariyât, 56)

sözünden anlaşıldığı gibi, O'na ibadet insanın varlık amacının tamamıdır. Bu ayet-i kerime onların hissinde büyük ve köklü, insanın hayatını kapsayan bir manayı temsil ediyordu. Kur'ân-ı Kerim, onların diliyle inmişti. O dilin inceliklerini anlıyor ve belâgatındaki sırları idrak edi-

yorlardı. Ayetin manasından insanın varlığının tamamen ibadete hasredildiğini, başka bir şeye asla hamdedilemez olduğunu çıkarıyorlardı. Ayetin üslûbu, Arap dilinde ancak bu manada kullanılır: İnsanlığın varlığında O'na ibadetin dışında bir olguyu kaldırıyor ve varlığın amacını O'na ibadete bağlıyor.[29]

Bunun yanında O'nun azametini de doğru bir şekilde kavrıyorlardı. Buna bağlı olarak da kulun -kulluk makamında- Yaradan'a karşı -ulûhiyet makamında- kulluk ve ibadet ihlâsını aynı oranda idrak ediyorlardı.

Böylece onların hissinde ibadet kavramı, İslâm'dan uzak bir İslâm anlayışına sahip olan son nesillerin yaptığı gibi, sadece kulluk belirtilerinde sınırlı kalmamıştı.

Zahirî ibadetlerin, insandan O'nun tarafından istenen "ibadet"in bütününe karşılık gelmesi elbette mümkün değildir. Ayetin belirttiği gibi, insanın varlık amacı, O'na ibadete hasredildiğine göre insan sadece zahirle istenen ibadeti nasıl yerine getirecektir?

Zahirî ibadetler, gündüz ve gecenin ne kadarını kapsar? İnsanın ömründen ne kadarını kapsar?

Ömrün geri kalanı? Gücün sürekliliği? Vaktin artanı? Nereye gitti ve nerede harcandı? İbadete mi harcandı yoksa başka bir yere mi? Eğer

[29] Bazı insanlar yararsız yere zihnî bir tartışmayı körüklüyorlar. "İnsan ibadet için değil ibtilâ (imtihan) için yaratılmıştır!" diyorlar ve O'nun şu ayetlerine dayanıyorlar: "*Biz insanı katışık bir nutfeden yaratmışızdır; onu deneriz.*" (İnsan, 2)

"*O, hanginizin daha güzel iş yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı.*" (Mülk, 2)

"*Biz yeryüzündeki şeyleri kendisine süs olsun diye yarattık ki onların hangisinin daha güzel iş yaptığını deneyelim.*" (Kehf, 7)

Kur'ân-ı Kerim, bir bölümü diğerini yalanlamaz, bütün ayetler birbirini tefsir edip açıklar. Bu ayetlerde de çelişki yoktur, insanın dünya hayatında karşılaştığı ibtîla (sınav), yeryüzündekilerin ona ziynet yapılıp, insanın bu ziynetlere karşı tutumu sınanır: Allah Tealâ'ya ibadet edecek mi yani, onlardan yararlanmada O'nun helâl ettiği sınırda duracak mı, yoksa, şeytana kulluk edip, O'nun sınırını aşacak mı? Yine O'na ibadet (kulluk) istenendir, insanın varlığındaki amaçdır.

ibadetin dışındaysa, ayetin vurguladığı insanın varlık amacı, O'na ibadet nasil yerine gelecektir? İnsan kendiliğinden varlığı veya varlığından bir bölümü için O'nun izni olmayan amaçlar nasıl koyabilir?

İnsan ne kadar uğraşsa da, Yaradan'a karşı üzerindeki ibadet görevini namaz, oruz, zekât ve hac gibi kulluğun belirtisi olan şeylerle yerine getiremez. İnsan melek değildir, olamaz da.

Halbuki, bildiğimize göre, melekler aralıksız gece gündüz tesbih eden nuranî, şeffaf varlıklardır:

"*O'nun yanında bulunanlar, O'na kulluk etmekten büyüklenmezler ve yorulmazlar.*" (Enbiya, 19)

Allah Tealâ'ya hiçbir emrinde asi olmayan da yalnız onlardır:

"*Onun başında gayet katı, şiddetli, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildikleri şeyi yapan melekler vardır.*" (Tahrim, 6)

Ama insan; bir avuç yeryüzü toprağından ve Yaradan'ın bir üfleyişle ruhundan yaratılmış varlık! Şeffaf ruhu yanında, çekişip sürtüşen, yiyip içen, yorulup uyuyan bir ceset ve hissî, manevî hayat gereklerinde düşünen, hatırasıyla çeşitli dallarda dolaşan akıldan oluşur insan. O, gece gündüz ara vermeden, tesbihi bırakmadan ibadet eden melekler gibi Allah Tealâ'ya ibadet edemez.

Allah Tealâ, insana melekler gibi ibadeti emretmeyi dileseydi, ona meleklerin aralıksız tesbih gücünü verir ve onu baştan değişik bir yapıda yaratırdı. Fakat Allah Tealâ, rahmetinden dolayı bir nefse kaldıracağından fazlasını yüklemez. Yarattıklarında her birine, onun kaldırabileceği ve gücünün sınırları içinde ibadeti emreder.

Bütün evren, içindeki varlıkla Rabbinin emriyle Rabbine ibadet etmektedir.[30] Her biri Yaradan'ın onun için hazırladığı yol üzeredir:

[30] Cinlerin ve insanların asileri dışında.

"O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur ama siz onların tesbihlerini anlamazsınız." (İsrâ, 44)

"Görmedin mi, Allah(ı); göklerde, yerde bulunan kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan birçoğu hep O'na secde ediyorlar..." (Hacc, 18)

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve arza; 'İsteyerek veya istemeyerek (varlığa) gelin.' dedi. 'İsteyerek geldik.' dediler." (Fussilet, 11)

Fakat Allah Tealâ, insanı bütün varlıkların içinde ayrı bir yapıda yaratmayı diledi:

"İşte görünmeyeni de, görüneni de bilen, üstün ve merhametli olan O'dur."

"O'dur ki, her şeyin yaratılışını güzel yaptı ve insanı yaratmağa çamurdan başladı."

"Sonra onun neslini bir özden, hakir bir su(yun özü)nden yaptı."

"Sonra onu düzeltti, ona kendi ruhundan üfledi. Ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yarattı. Ne kadar az şükrediyorsunuz!" (Secde, 6-9)

Ona lütuflarını hazırladı ve yaratılış amacına uygun olan ilmi öğretti:

"Bir zamanlar Rabbin, meleklere; 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.' demişti." (Bakara, 30)

"Âdem'e isimlerin tümünü öğretti." (Bakara, 31)

"Ona bu işte yardımcı olacak araçları da hizmetine verdi: 'Göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendinden (bir lütuf olarak) size boyun eğdirdi.'" (Casiye, 13)

Ve bunları ona göklerin ve yerin taşımakta acze düştükleri emaneti yüklenmesi için verdi:

"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara sunduk; onu yüklenmekten kaçındılar, on(un sorumluluğun)dan korktular; onu insan yüklendi." (Ahzab, 72)

O bütün bunlardan dolayı hep zorluklar ve sürtüşmeler içindedir:

"Biz insanı zorluklar arasında yarattık." (Beled, 4)

"Ey insan, muhakkak sen, Rabbine doğru (varan bir yol üzerinde) çabalayıp durmaktasın, nihayet O'na varacaksın." (İnşıkak, 6)

Allah Tealâ ona, yapışma, misyonuna ve çeşitli açılardan gücüne, içinde bulunduğu sıkıntıya ve hep onunla beraber olan zorluklara uygun bir ibadet emretmiştir. Emredilen ibadet varlıklar arasında onu özelleştiren imkânlarına, geniş faaliyet alanlarına ve taşıdığı emanete de uygundur. Onu hiçbir şeyde çaresiz bırakmayan, gücünden fazlasını yüklemeyen bir ibadettir o. Aynı anda da teklif ânından ölümüne kadar bütün varlığını ve ömrünü içine alan bir ibadettir. Şuurlu anlarından hiçbir ânı ve hareketlerinden hiçbir vakti boş bırakmaz:

"De ki: 'Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm hep âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur." (En'am, 162-163)

İnsanın mükellef olduğu ibadet budur işte: Namazı, nüsük'ü (ibadet sembollerini) ve onunla beraber hayatı kapsar. İlk nesil de ibadetin manasını böyle anladı. Onu sadece belirli ibadetlere hasretmedi; sadece onları eda ettikleri anları ibadet ânı, hayatlarının da geri kalanı "ibadet dışı" olmadı!

Onların hissinde hayatın tümü ibadetti. Bazı sembollerse, diğer istenen ibadetlerin edasında insana ruhî güç veren anlardı; yolcunun yolda kullanmak için azık aldığı gibi, onlar da ibadetleri azık olarak yanlarında bulunduruyorlardı. Rableri onları nitelediği şekliyle:

"Allah'ı ayakta, otururken ve yanları üzereyken zikrediyorlardı." (Al-i İmrân, 191)

Yani, bütün durumlarda.

Çok defa tekrar ettik: Onların zikri ne somut dille, ne de somut kalple idi.

İnsanın gerçekten uzaklaştığı, Rabbiyle baş başa olmak için dünyadan kopması, bununla da yeryüzü gerçeğindeki çalışmadan ayrılması olan, ibadet amaçlı yalnızlık (halvet) ve o yolla olan zikir de örnek nesilden nakledilmemiştir.

Buharî ve Müslim'in rivayetinde, müslümanlardan bir grup bunu yapmak isteyince Resûlullah (s.a.) onlara izin vermemiştir.

"Üç kişi Resûlullah'ın (s.a.) evlerinden birine gidip, O'nun (s.a.) ibadetini sordular. Öğrenince de sanki az gördüler onu. Dediler ki: Biz nere, Resûlullah (s.a.) nere? Onun geçmiş ve gelecek günahı bağışlanmıştır! Biri; Ben hep oruç tutup hiç iftar etmeyeceğim, diğeri; Ben de hiç uyumayıp, gece kıyamda olacağım, üçüncüsü de; Ben de kadınlarla evlenmeyeceğim, dedi. Resûlullah (s.a.) duyunca (bu sözleri), buyurdu ki: Siz mi böyle dediniz? Ama ben vallahi, Allah'tan en çok korku duyanınız ve O'na en çok ibadet edeninizim. Fakat oruç tutuyor ve iftar ediyorum, kıyam ediyorum, uyuyorum ve kadınlarla evleniyorum; sünnetimden yüz çeviren benden değildir."

Onlar ibadet ederken, muhtelif şekilleriyle hayatı da yaşıyorlardı. En büyük ibadetleri de hayatın muhtelif dallarında çalışmaktı.

Yüce Allah'ı zikrediyor ve nefislerine soruyorlardı: Bulundukları yer, O'nu razı edecek bir yer midir yoksa gazap ettirecek bir yer midir? Eğer razı olacağı bir yerdeyseler O'na hamd ederler, tersi ise O'ndan affını dileyip, tövbe ederlerdi:

"Ve onlar kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Ve onlar, bile bile yaptıklarında ısrar etmezler." "İşte onların ödülü Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Çalışanların mükâfatı ne güzeldir" (Al-i İmrân, 135-136)

Allah Tealâ'yı hatırlayıp, nefislerine soruyorlardı. Şu anda O, bizden ne istiyor? Yani, şu anda üzerimize farz olan teklif hangisidir? Eğer teklif; *"Dünya hayatını ahiret hayatı karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar."* (Nisa, 74) ise, Yaradan'ı hatırlamak (zikir) onları O'nun yolunda cihada götürüyordu.

Eğer teklif; *"Onlarla (kadınlarla) iyi geçinin."* (Nisa, 19) ise, Yaradan'ı zikir (hatırlama) onları, O'nun kadınlara karşı emrettiği bu görevi yerine getirmeye zorluyordu.

Eğer teklif; *"Kendinizi ve ailenizi bir ateşten koruyun ki onun yakıtı insanlar ve taşlardır."* (Tahrîm, 6) ise, Yaradan'ı zikir onları, çoluk çocuğun, onların tavırlarını ilâhî ölçülerle zaptedecek, düşünce ve fikirlerini, amellerini Yaradan'ı razı edecek ilâhî programa göre eğitmeye itiyordu.

Eğer teklif; *"Haydi yerin sırtlarında dolaşın, Allah'ın verdiği rızıktan yiyin; sonunda dönüş O'nadır."* (Mülk, 15) ise, Yaradan'ı zikrin gereği, yeryüzünün sırtlarında dolaşmak ve O'nun belirlediği helâl ölçülerinde rızık talep etmekti, çünkü dönüş O'nadır.

Eğer teklif; *"İlim talebi farzdır."* (İbni Mace) ise, Yaratan'ı zikrin gereği, ilâhî yönteme göre yeryüzünün imarı için ilim tahsiline koşmaktı. Bu ilim, insana helâl ve haramı, mubah, güzel amelleri ve mekruhu öğreten dinî ilim de olabilir. Allah Tealâ'nın göklerde ve yerdekini insanın hizmetine sunduğu ilâhî üstünlüğün yerine gelmesi için, evrendeki güç kaynaklarını keşfetme ilmi de olabilir:

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendinden (bir lütuf olarak) size boyun eğdirdi." (Casiye, 13)

Bu boyun eğdirme ancak insanın, maddenin özellikleri ve evrendeki saklı enerjinin bilinmesi yolunda uğraşması, hammaddeleri insanların gereksinimlerini gidermede -ve O'nun helâl kıldığı ziynet ve süsü elde etmede- kullanmak için bedenî çabayla tamamlanır!

Önceki bölümde, onları Rablerinin nitelediği ayetlerdeki açık işaretler geçmişti:

"Göklerin ve yerin yaratılışında, gecenin ve gündüzün gidip gelişinde elbette akılselim sahipleri için ibret verici deliller vardır."

"Onlar ayakta, oturarak ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. 'Rabbimiz, bunu boş yere yaratmadın, sen yücesin, bizi ateş azabından koru.' derler.

"Rabbimiz sen birini ateşe soktun mu, onu perişan etmişsindir, zalimlerin yardımcıları yoktur.

"Rabbimiz! Biz 'Rabbinize inanın.' diye imana çağıran bir davetçi işittik, hemen inandık. Rabbimiz! Bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, iyilerle beraber canımızı al!"

"Rabbimiz! Bize elçilerine vaat ettiğini ver, kıyamet günü bizi yüzüstü bırakıp rezil etme. Zira verdiğin sözden caymazsın."

"Rableri onlara karşılık verdi: 'Ben, sizden erkek kadın hiçbir çalışanın işini boşa vermeyeceğim. Hep birbirinizdensiniz. Hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, yolumda işkence edilenler, vuruşanlar ve öldürülenler... Elbette onların kötülüklerini örteceğim ve onları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacağım. (Yaptıklarına) Allah katında bir karşılık olarak (bu nimetleri vereceğim). Karşılıkların en güzeli Allah katındadır." (Al-i İmrân, 190-195)

Ayetlerin işaret ettiği -daha önce de değindiğimiz gibi- Yaradan'ın tefekkür, inceden inceye düşünme, dua ve yakarışlara, bütün bunların hayat gerçeğinde amele dönüşmesinden sonra cevap verdiğidir.

Yüce Allah'ın kitabına serpiştirilen bu ibareler ve Resûlü (s.a.) izleyen ilk nesil ve onları takip eden sonraki neslin müminleri, istenen ibadetin Allah Tealâ'ya kulluğun simgelerine, ilk akla gelen ibadetlere (namaz, zekât gibi) sıkıştırılmadığını, bundan daha geniş ve kapsamlı olduğunu anladılar. Namaz ve haccın, insanın hayatı, hatta ölümü bile kapsayan diğer ibadetleri yapmak için hareket noktası olduğunu anladılar.

Aslında ölüm bir ibadet olamaz; insanın iradesi yoktur onda. Fakat Allah Tealâ'nın; "Hayatım, ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir; O'nun ortağı yoktur." sözündeki amaç, insanın O'na ortak koşmadan ölmesidir. Bu, insanın -ölümünde- Yaradan'a ibadet edebileceği en düşük derecedir. Ama en yüksek derece, O'nun yolunda şehit olarak ölmesidir. O ise, ibadetin zirvesidir.

Sadece bu yolla, hayatı ve ölümü kapsayan olgun, çok yönlü bir ibadetin edasıyla, insanın varlık amacı yerine gelir ve insan -gücü nisbetinde- Yaradan'a karşı, istenen ibadeti yapmış olur. Çağdaş müslümana bu, tuhaf hatta zulüm görünecektir. Nesiller boyunca, ibadet sembollerine müslümandan istenen ibadetin bütünü ve onu eda ettiği zaman, üzerindeki bütün ibadet borcunu eda etmiş, kimsenin fazlasını talep edemeyeceği şekilde bakar olduktan sonra bu anlama yabancı olur.

Fakat, İslâmî kavramların belirlenmesinde kaynağımız kitap, sünnet ve ilk neslin kitap ve sünneti sağlıklı uygulayış şekilleri olmalı. Resûlullah (s.a.) onların (r.anhüm) yüzyılların en hayırlısı olduğuna kesin şehadet etmiştir:

"Hayırlınız benim asrımdır, sonra peşindeki." (Buhari-Müslim)

Kaynak budur... Uzun tarihleri boyunca müslümanlarda görülen sapmalar ve eksiklikler değil. Bu sapma ve eksikliklerin uzun tarih sürecinde meydana gelmesi insanlık için garipsenecek bir şey değildir:

"And olsun biz, önceden Âdem'e tavsiye etmiştik; unuttu. Biz onda bir azim bulmadık." (Tâhâ, 115)

Fakat (İslâm'ın garip yaşadığı günümüzde) şaşılacak husus, doğru olanın yanlışla yer değiştirmesi ve yanlışın doğruymuş gibi revaç bulmasıdır. Birisi çıkıp bize doğru olanı, kitap ve sünnette, ilk nesil müslümanların hayatında olduğu gibi sunsa, onu aşırılıkla suçluyor, doğrudan kaçınıyoruz!

Kur'ân-ı Kerim, O'nun cinleri ve insanları ancak ve ancak O'na ibadet etsinler diye yarattığını haber vermektedir:

"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." (Zariyat, 56)

Sonra Yüce Allah insanlara teklifler farz kılmıştır:

"Allah'a kulluk edin, O'na bir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya ve elinizin altında bulunan kimselere iyilik edin." (Nisa, 36)

"Hiç şüphesiz Allah size emanetleri ehline teslim etmenizi[31] *ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür."*

"Ey inananlar! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulü'l-emre (yöneticilere) itaat edin. Eğer bir şeyde çekişirseniz -Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız- onun hallini Allah'a ve peygambere bırakın. Bu hayırlı ve sonuç itibariyle en güzeldir." (Nisa, 58-59)

"Dünya hayatını ahiret hayatı karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, biz ona yakında büyük bir ödül vereceğiz." (Nisa, 74)

"Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihat için bağlanıp beslenen atlar (her türlü savaş malzemesi) hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız tam olarak size ödenir, hiç haksızlığa uğratılmazsınız." (Enfal, 60)

[31] Emanetlerin başında da tek olan Allah Tealâ'ya kulluğu ikrar vardır. Bu ikrarsa, O'nun birliğine kesin itikadı, ortaksız yalnız O'nun için ibadetlerin edasını ve her şeyde O'na başvurmayı kapsar.

"Onlarla (kadınlarla) iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, bilin ki, sizin hoşlanmadığınız bir şeye Allah, çok hayır koymuş olabilir." (Nisa, 19)

"O size yeri ele geçirilmiş kıldı. Haydi onun sırtlarında yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş O'nadır." (Mülk, 15)

"Tartıyı adaletle yapın, terazide eksiklik yapmayın." (Rahman, 9)

Daha onlarca sosyal, fikrî, ruhî, itikadî ve ahlâkî teklifler...

Resûlullah (s.a.) da teklifler koymuştur:

"İlim talebi farzdır." (İbni Mace)

"Allah herşeye güzel (yapmay)ı yazmıştır. Öldürdüğünüzde öldürmeyi güzel yapın. Kestiğinizde kesmeyi güzel yapın. Sizden biriniz (keserken) bıçağını biletsin, kestiğine eziyet etmesin." (Müslim, Ebu Davud, Nesaî ve İbni Mace)

"Yedi helâk edici (şey)den kaçının. 'Onlar nedir ya Resûlullah?, dediler. *Buyurdu ki: 'Allah'a şirk, sihir, hak (hadden, kısasen vb.) olan dışında Allah'ın haram kıldığı canı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, cihat günü kaçmak ve suçsuz mümine (kadınlara) zina isnat etmek."* (Müslim)

"Sizden biriniz yerken sağıyla yesin, içerken sağıyla içsin. Muhakkak şeytan soluyla yer, soluyla içer." (Müslim)

"Resûlullah (s.a.) bize yedi şeyi emretti ve yedi şeyi yasakladı: Hasta ziyaretini, cenazeye koşmayı, hapşıranı teşmîti[32]*, yemini ye-*

[32] Hapşıranın "elhamdülillah" demesinden sonra, yanındaki mümin kardeşinin "yerhamukellah" demesi. (Mütercim)

rine getirmeyi, mazluma yardımı, davet edene icabeti, selâmı yaymayı emretti. (Müslim)

"Allah'ın benden önce bir ümmete gönderdiği her peygamberin ümmetinden havarileri ve ashabı muhakkak olmuştur; onun sünnetini alıp, emirlerine uyarlar. Sonra onların ardından, yapmadıklarını söyleyip, emredilmediklerini yapanlar gelir. Onlarla eliyle cihat eden müminidir, onlarla diliyle cihat eden müminidir, onlarla kalbiyle cihat eden de müminidir. Bundan sonra ise, imandan hardal tanesi kadar yoktur." (Müslim)

Daha onlarca siyasî, sosyal, ekonomik, fikrî, ruhî, itikadı ve ahlâkî teklifler...

Bütün bunların Allah Tealâ'nın cinlerin ve insanların yaratılmasındaki amaç olduğunu açıkladığı ibadete göre mevkii nedir? Bütün bu teklifler ibadetin içinde mi olacak, yoksa dışında mı kalacak? Dışında kalması halinde, teklifin tamamını ibadete hasreden, başka bir şeye değinmeyen ayet-i kerimenin anlamı nasıl anlaşılacak?

O halde tabiî olarak, ibadet, son nesillerin sandığı gibi, sadece ibadet sembolleri, şiarları olan (namaz, oruç gibi) bölümlere sıkıştırılmamalı; şu iki ayetin ifade ettiği geniş manayı içermelidir:

"De ki: Namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm; âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim." (En'am, 162-163)

Açıktır ki, ayetlerdeki hitap Resûlullah'adır (s.a.). Fakat onun ardından bütün ümmetinedir de. Resûlullah'ı (s.a.) özellikle muhatap alması, onun müslümanların ilki olmasından dolayıdır. Teklifse, kelime-i şehadeti söyleyen her müslümanadır.

İlk nesiller ibadeti böyle -Allah Tealâ'nın emrettiği gibi- anladılar.

Onların içindeki bir müslümanın O'nun yolunda cihattaki görevinde duyarlılığı, namaz görevindeki duyarlılığı gibiydi. Burada da O'na

ibadet ediyor, orada da. İbadetlerden biri öbüründen kurtarmıyor. Çünkü tek başına her biri, O'nun istediği ibadetin tamamlanmış anlamını gerçekleştirmiyor.

Onun, nefsini fuhuştan koruması, yeryüzünden şirki silmek için cihat ederek tevhidin neşri, Yaradan'ın helâl ve haramlarının uygulanması için çalışacak müslüman ümmetin çoğalması amacıyla evlenmeye olan duyarlılığı, ibadete olan duyarlılığıydı. Onun hissinde ibadet kavramı, Yaradan'ın mubah kıldığı helâlde olduğu sürece bedenin zevkini tatmin hissiyle zıt düşmüyordu. Resûlullah (s.a.);

'Sizden birinin cinsel ilişkiye girmesinde bile sadaka vardır.' dediğinde, ilk anda şaşa kaldılar. Dediler ki: 'Ya Resûlullah! Bizden biri, şehvetle hanımına yaklaşır, sonra da bundan dolayı sevap mı alır?' Resûlullah (s.a.) onlara açıklayıp buyurdu ki: 'Ne dersin? Harama yönelse ona günah olmayacak mıydı? Helâle yöneldiğinde ise, onun için ecir alır.'" (Müslim)

Ve artık hayrette kalmadılar. Anladılar ki, İslâm'da Yaradan'ın rızası aranıp, emirleri gözetildikçe bedenin faaliyetleri ibadettir.

Rızık peşinde koşmada, ilim tahsilinde, dünyayı imarında ve cesedinin, aklının, ruhunun falaliyetlerinde... Müslümanın hissinde bunların hepsi ibadetti.

Mecazî değil, hakikat manasında bir ibadet. Namazı eda ettiği, ihlâsla yaptığı bir ibadet.

Ve böylece o ümmet, her yönde bir şeyler yaptı ve mucizeler gerçekleştirdi.

Bu köklü duyarlılık; her yaptığında O'nun insanı yaratış amacı olan ibadeti gerçekleştiriyor düşüncesi olmasa ve namazı eda ettiği hisle onu yapmasaydı, bu ümmet şirkin kalelerini tarihte benzeri olmayan bir hız ve kolaylıkla sökemez, onu silemezdi. Yeryüzünde ilâhî adaletin uygulaması, işlemlerdeki üstünlük, sözlere vefa, şecaat, savaş ve

barış meydanlarında aynı oranda kahramanlık örneklerini ortaya koyamazdı. Ne büyük ilmî hareketi, ne de ileri medeniyet hareketini gerçekleştiremezdi. Bunların hepsini ya da hiçbirini gerçekleştiremezdi.

O halde müslüman, Yaradan'ın onu yaratış sebebi ve varlığının amacı olan amacı gerçekleştirmek için Rabbine nasıl ibadet etmeli?

Her şeyden önce O'nu tevhitle başlayacak. Yani O'ndan başka hiçbir ilâh olmadığını, rablik ve ilâhlıkta tekliğini, isim, sıfat ve fiillerinde yalnızlığını ikrar.

"Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur." (Muhammed, 19)

"Allah'a ibadet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın." (Nisa, 36)

Bu birinci ibadetin -önceki bölümde de değindiğimiz gibi- ancak onlarla tamamlanan gerekleri vardır. Mürcie'nin insanları, O'nun kitabı ve Resûlü'nün sünnetinden bir dayanağı olmadan aldattığı şekliyle, somut dille söylenip işi biten ve defteri kapanan bir kelime değildir.

Onun gerekleri bağlayıcı olmadaki farklılığı ile beraber İslâm'ın tamamıdır. Gerekleri arasında imanın aslıyla ilgili olanı vardır. Allah Tealâ'nın ortaksız birliğine inanç, ibadetleri ortaksız yalnız O'na yapma, ortaksız, sadece O'nun helâl ve haramlarını uygulama... Kul ancak bunlarla mümin olur. Bazıları da imanın kemali (olgunluğu) ile ilgilidir: "Lâ ilâhe illallah" gerekleri ve O'nun farz kıldığı diğer teklifler... Kulun imanı ancak onlarla kemal bulur. Sonra, O'ndan gelen her şeyi ikrar ve ona bağlanmayı ifade eden "Lâ ilâhe illallah"tan sonra ibadet çeşitleri gelir.

İslâm, anlamlı bir hikmetten dolayı ibadet çeşitleri üzerinde çok durmuştur. Bu ibadetler kalbi devamlı ve yenilenen bir şekilde Yaradan'a bağlar. Yolun geri kalan kısmında insanın azığını artıracağı istasyonlar gibidirler.

Müslümanlar her zaman, İslâm'ın bu ibadet çeşitlerine (namaz, zekât, hac vb.) gösterdiği özene dikkat etmiş, onları uygulayıp, üzerle-

rine üşüşmüşlerdir. Ne var ki, sonraki nesiller bu uygulamada birtakım yanlış anlama ve uygulama hatalarına düşmüşlerdir.

Birinci ve en kritik hata, istenen ibadetlerinin tamamını görünen ibadetlere (namaz, hac vb.) hasretmiş olmalarıdır.

Bu yanlış anlamanın peşinden "Lâ ilâhe illallah"ın bütün itikadî ve uygulamaya yönelik gereklerinin ibadet dairesinden çıkarılması geldi. İbadet insanların hissinde, "Lâ ilâhe illallah"la değil, namazla başlıyor oldu.

Ayrılığın başlangıcı bir "kavram" sorunuyla geldi: "Lâ ilâhe illallah" inanç, şeair (namaz, oruç, hac vb.) ise "ibadet" sayıldı. Bu kavram ayrılığının tehlikeli sonucu aynı şekilde "ibadet" ve "muamelât"[33] kavramları arasında da vardı.[34]

Tehlike ilk başta, "inanç" Yaradan'dan indiği ve ilk nesil müslümanların anladığı hakikî manasına alındığı zaman daha sınırlıydı: Allah'tan başka bir ilâh olmadığını, rablik ve ilâhlıkta, isim ve sıfatlarında bir olduğunun kabulü ve bunların insanın hayatındaki, inançla ilgili, fikrî ve tavır olarak gerekleri... Fakat, tevhit akidesini işleyip onu, bütün canlı manasından sıyırarak, ahirette kurtuluş için tasdik, dünyadaki kurtuluş için de lafzı ikrara çevirince O'nun kullarına farz kıldığı hakikî "ibadet"in önemli bir bölümü düştü. Geri kalan kısmı da -en iyi şekilde eda edilse bile- O'nun halkı yaratış sebebi olan ibadetin hakikî manasına karşılık olmaktan uzaktır.

İlk anda meselenin bu kadar tehlikeli olmadığı sanılabilir. Müslümanlar -her ne kadar ibadet kavramını dar kalıplarla sınırlandırırsa da

---

33 Muamelât: Fıkıhta şahıs ve aile hukuku, miras, ticaret, borçlar ve iş hukuku ile ilgili konular. (Mütercim)

34 İslâm âlimleri "inanç", "ibadetler" ve "muamelât"ı ilmî gerekçelerle terim olarak ayırmışlardır. Ama onların hissinde "din" hepsini kapsıyordu, sadece bir tanesine bağlanamazdı Veya bir tanesi, kapsamlık ve tekamülle ya da insanlara uygulamada zorunluluk açısından dini temsil edemezdi. Fakat, uzun tarih boyunca meydana gelen sarsıntılar, insanların zihninde bu terimsel taksim, kötü bir iz bıraktı. "İbadet" kavramı, görünen ibadetlere sıkıştırıldı, akide ve muamelât çıkarıldı.

-iç benliklerinde kelime-i şehadeti ikrarı -ki, İslâm'ın birinci esasıdır- kaldırmaları mümkün değildir.

Ne var ki, modern müslümanın hayatında gözlenenler meselenin tehlikeli olduğunu gösteriyor.

İbadetin doğru anlamını kavramak onun, namaz, oruç, zekât ve hacdan önce yalnız, ortaksız Yaradan'a kulluğu ikrarla beraber günümüz müslümanın hayatındaki zıtlık bulunamazdı. Milyonlarca insan, sadece bazı ibadetleri yerine getirmenin, imanı olgunlaşmış bir mümin olmaya yettiğine inanmaktadır. Hüküm konusu, imandan ayrı olduğu gibi, ibadet konusundan da ayrıdır. Resûlullah (s.a.); "Bir kişiyi mescide devam ediyor gördünüz mü onun imanına şehadet edin." buyurdu.[35] Hadiste mescide devam zikrediliyor; başka bir husus değil, dolayısıyla bu yeter!

Resûlullah'ın (s.a.) sözleri sabittir. Tamamı da haktır. Fakat, imanın hakikat ve bozan unsurlarını sınırlayan diğer hadisleri bırakarak, belirli bir hadise yapışmayla doğru bir kavrayış elde edilemez. Resûlullah'ın (s.a.), "Lâ ilâhe illallah" ve imanı temelinden atan açık şirkine rağmen bir insanın somut mescide devam ediyor diye imanına şehadeti istemesi makul müdür? Bu hadiste geçmese bile, mescitlere devam, yani namaz kılmadan önce imanın başka gerekleri yok mudur?

Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) savaştığı dinden çıkanlar namaz kılıyor, mescitlere devam ediyorlardı ama kimse onların imanına şehadet etmedi. Tersine, diğer hükümleri ikrar ve yerine getirmeyle beraber, O'nun hükümlerinden tek birini reddettikleri için savaşıldılar ve öldürüldüler. Ya, Yaradan'ın hükümleri olduğu gibi tersleyen ve rızalarıyla başka yönlere doğru koşanlar?

35 Tirmizî, İbni Mace, Ahmed ve Darimi rivayet etti. Elbanî diyor ki, senedi zayıftır, bütün yolları da böyledir, bkz: "*Zaifu'l-Camiu's-Sağîr*" 1/184.

İnsanlar günümüzde, bu durumun İslâm'dan kopmak olduğunu ve imanın aslını yıkacağını bilmiyor olabilirler. Bu insanlar hakkında hüküm verme problemine dalmak istemiyoruz; onlar bu cehaletlerinde mazur mudurlar, değil midirler? Diğer kitaplarımızda açıkladığımız için burada değinmeyeceğiz o konuya.

Burada şunu ortaya koyuyoruz:

"Lâ ilâhe illallah" ve gereklerinin ibadet dairesinden çıkarılarak, ibadetin bazı ibadetlerle (namaz, oruç vb. gibi) başladığı ve onlarda kaldığı kuruntusunun yerleşmesi, günümüz müslümanının hayatında, İslâm'da uyuşmayacak büyük sorunlar getirmiştir. Müslümanların hayatını düzeltip, insanların içine düştükleri çukurdan (ki bu çukura düşmeleri onları, selin üstündeki çer çöp yapmıştır) çıkarmak için düşünce ve tavır olarak düzeltilmesi zorunludur.

İbadet kavramı sınırlı bir alana konduktan sonra onun dışında kalanlar arasında, bütün çeşitleriyle "amel" de vardı. Başta da siyasî amel, ümmetin yöneticiyi kontrol, ona nasihat, ona iyiliği emir, kötülükten de alıkoyma yoluyla Yaradan emri doğrultusunda hareket etmesini, O'nun emrettiği gibi ilâhî adaletin uygulanmasını sağlama, böylece de, toplumun İslâm nimetiyle yaşaması olanağı kaldırıldı. Allah Tealâ bu dini bir nimet olarak lütfetmişti kullarına:

"Bugün size dininizi bütünledim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak sizin için İslâmiyet'i beğendim." (Maide, 3)

Allah Tealâ buyurdu ki:

"Ey inananlar! Allah'a itaat edin. Peygambere ve sizden olan ulü'l-emre itaat edin. Eğer bir şeyde çekişirseniz, -Allah'a ve ahiret gününe inanmışsanız- onun hallini Allah'a ve peygambere bırakın. Bu hayırlı ve sonuç itibarı ile en güzeldir." (Nisa, 59)

Resûlullah (s.a.) da şöyle buyuruyor:

"Allah'ın benden önce bir ümmete gönderdiği her peygamberin ümmetinden havarileri ve ashabı muhakkak olmuştur; onun sünnetini alıp, emirlerine uyarlar. Sonra onların ardından yapmadıklarını söyleyip, emredilmediklerini yapanlar gelir. Onlarla eliyle cihat eden mümindir, onlarla diliyle cihat eden mümindir, onlarla kalbiyle cihat eden de mümindir. Bundan sonra ise imandan hardal tanesi kadar yoktur." (Müslim)

Ayet-i kerime otoritenin kaynağını belirliyor; O ve Resûlü. Allah ve Resûlüne kitabullah veya sünnette gelen her emir ve yasakta mutlak bir itaati emrediyor. Ayette daha sonra, ulü'l-emre (yöneticiye) itaat geliyor ama bu itaat ne kendi başına bir itaattir, ne de O ve Resûlüne olduğu gibi mutlaktır. Bilakis O ve Resûlüne itaate atfedilmiştir. Yani; Allah ve Resûlünden gelene muhalif olmayan emirlere Hâlık'a (Yaradan'a) isyan olan bir şeyde kullara itaat ise yoktur.

"İtaat, ancak iyiliktedir." (Buhari-Müslim)

Ardından ayet, müslümanların karşılaştıkları herhangi bir çekişmede başvuracakları yeri de belirtiyor: Yüce Allah ve Resûlü. Başka bir merci yoktur. Nitekim ayet bunu O'na ve ahiret gününe bağlıyor. Yani doğrudan akideye. Böylece en büyük problem bütün akidenin üzerinde durduğu temele bağlanır: "Lâ ilâhe illallah. Muhammedün Resûlullah."

Buraya aldığımız hadis ise, O'nun emirlerine muhalefet halinde ümmetin tavrını belirliyor ve bu muhalefetin el, dil ve kalple cihatı gerektirdiğini vurguluyor.

Bu tavrı da direkt olarak iman meselesine bağlıyor: Muhalefeti gördüğü halde, üç dereceden biriyle cihat edip, karşı koymayandan imanı tamamen silmektedir. Derecelerin en düşüğü kalple bağ etmektir. Resûlullah (s.a.); *"Bundan sonra ise, imandan hardal tanesi kadar yoktur."* buyurmaktadır.

Sonuç olarak siyasî amel, inanç ve ibadetin bir parçası olur, dışında kalmaz. Ümmet böyle anlamıştı onu. Hz. Ömer'e (r.a.) tebaasından biri çıkıp; *"Bugün bize seni dinlemek ve itaat yoktur, ta ki, giydiğin elbiseyi nereden aldığını açıklayıncaya kadar."* diyebilmişti. Mehirlerin artırılmamasını istediği zaman da bir kadın; *"Genişi daraltıyorsun, Allah, 'Onlardan birine servet dolusu da verseniz.' diyor, sen ise, insanları zorluyorsun."* demiş, Hz. Ömer (r.a.) de, "Ömer yanıldı, kadın isabet etti." demişti.

Ne var ki, ümmetin hayatında erken başlayan Emevîler'in siyasi baskısı ve ona ek olarak tekliflerden sıyrılma ve mistik hayat, imanı tasdik ve dille dile getirmeyle sınırlayan Mürcie akımı... Bütün bunlar, insanların hissinde ibadeti, belli ibadetlerde sınırlamıştır. Böylece insanlar İslâmî siyaset çalışmasından uzaklaştılar. Halbuki o, müslüman cemaatin en büyük özelliklerindendir, onun sebebiyle Allah, insanlar için çıkarılmış hayırlı ümmet niteliğini verdi ona:

"Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı ümmet oldunuz; iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah'a iman edersiniz." (Al-i İmrân, 110)

Yönetim işinin ibadet dairesinden çıkarılmasıyla İslâm'ın halkalarından biri çözülüverdi: Hüküm halkası. Gerçi ilk başta tamamen çözülmemişti. İnsanlar O'nun helâl ve haramlarını tanıyor, ondan başkasına da itaati zorunlu görmüyorlardı. Fakat, bu uygulamaya bazı zalim yöneticilerin zulmü ve baskıları karıştı. Bu karışma, uygulamayı O'nun emrettiği ve ilk dönem müslümanlarının uyguladığı olgunluktan uzak tutuyordu. Zulüm ve baskı karışan bu uygulama uzun yüzyıllar sürdü. Nihayet, bu yüzyılda -Arap ülkelerinde olduğu gibi- O'nun dinîne tamamen sırt çevrilip, yerine başka sistemler getirilince halka da sonuna kadar açılıverdi. En doğruyu söyleyen Allah Resûlü'nün (s.a.) buyurduğu gibi çözülen ilk halkaydı bu:

"Bu dinin halkaları tek tek çözülecektir, ilk çözülen hüküm, son çözülen de namaz olacaktır." (Ahmed'in rivayeti)

Sözünü ettiğimiz, yönetim işini ibadet dairesinden çıkaran sebeplerle beraber, yıkımın inanç ve ibadet kavramlarında kalması da düşünülemezdi. Normal olarak diğer amellere de sıçrayacaktı . İman ve ibadet dairesinden de derece derece çıkarıldı.

İnsanlar hiç çalışmıyorlar anlamında değildir bu. İnsanın dünya hayatında çalışmayı terk etmesi düşünülemez. Allah Tealâ onu sürekli bir çaba içinde yaratmıştır:

"Ey insan, muhakkak sen Rabbine doğru (varan bir yol üzerinde) çabalayıp durmaktasın, nihayet O'na varacaksın." (İnşikak, 6)

Dünya hayatında çalışmanın insanların hissinde iman dairesinden çıkması anlamında söylüyoruz bunu. Tasdik ve dille dile getirme sınırlamasıyla iman dairesinden, belli ibadetler sınırlamasıyla da ibadet dairesinden çıktı. Çalışmanın ibadet dışında dayanakları çıktı ortaya: Kazanç, mülk edinme, üstünlük ve egemenlik kurma vb. Artık insan, ibadet ederse, işten kalacağını çalışırken de ibadetten kalacağını düşünebilmektedir. İki birbiriyle ilgisi olmayan zamanı vardır: Çalışma ve ibadet zamanları. Bir de, çalışma ve ibadetin dışında üçüncü bir zamanı da olabilir: Eğlence ve dinlenme zamanı. Bu üç zaman ayrı ayrı, her biri kendi içine kapanık, insanın ancak diğer ikisinden çıkarak birine ulaşabileceği bir hal almıştır.

Resûlullah'ın (s.a.) terbiye ettiği ilk nesil, son nesillerin yaptığı bu uygulamayı böyle anlamamıştı. Onlar hayatın tamamını ibadet olarak anlıyorlardı: Onlara göre ibadet namazı, haccı ve bütün çalışmaları kapsıyordu. Onların ibadet anlayışı, dinlenme zamanlarını dahi içeriyordu insanın hayatında, onun bu dünyadaki varlık amacı olan ibadetin dışında kalmış bir şey yoktur. Her an değişik bir ibadete geçiş vardır. Alanı, çeşit ve konusu değişse de hepsi ibadettir.

Namaz ve hac ibadettir.

Çalışıp çabalama ibadettir. Siyasî, sosyal, ekonomik, fikrî ve amelî olması ibadet oluşunu değiştirmez.

Kalplerin yorulup bıkmaması için dinlenmek ibadettir.

Evet. Namaz ve hacda emir açık olduğundan açıklamaya gerek yoktur.

Çalışıp çabalamada da, Resûlullah'ın (s.a.) gözü önünde terbiye ettiği nesil için mesele son derece açıktı. Daha önce değindiğimiz gibi, O'nu, ayakta, otururken ve yanları üzere zikrediyorlardı onlar.

Hayat gerçeğinde çalışma, müslümanın yaptığı sürekli bir ibadettir. Yüce Allah'a ihlâs ve yalnız O'nun için, huşû ve takvayla yaptığı diğer ibadetlerle de güçlü bir ruhî gıda elde eder.

O çalışmada ibadet iki önemli meselede belirginleşir: Onunla Yaradan'a yönelme ve onu yaparken Yaradan'ın emirlerine uyma. Bunlarla da, O'na yaklaşacağı, O'ndan sevap almayı hakedeceği bir yapıya dönüşür o çalışma.

Dinlenmeye gelince: İlk nesil, Resûlullah'ı (s.a.) hanımlarıyla şakalaşıp evine güleryüzle girerken görüyor... Ashabıyla içli dışlı oluyor, onlarla bağlara ya da şehir dışındaki bahçelere çıkıyor.... Önünde binicilik yarışları yapılıyordu... Onları, kalplerindeki yorgunluk ve bitkinliği, günah olmayan ve diğer görevleri aksatmayacak bir şekilde gidermeye çağırıyor ve yönlendiriyordu. Onlar da bundan anlıyorlardı ki; yoğun işleri arasından fırsat bulabilmeleri durumunda bu şekliyle dinlenme, ibadette daha aktiflik veren bir özelliğe sahiptir, böylece o da ibadetin sınırları içindedir.

Hayatı böyle yaşıyordu onlar... Ruhun bütün faaliyetlerini, aklın ve cesedin faaliyetlerini kapsayan bir ibadet. Yeter ki bunlarla Yaradan'ın rızası amaçlansın ve O'nun dinine uyulsun. Aynı zamanda bunlar, insanın doğal eylemleri arasında olduğundan onu yormayan ve ona kaldıramayacağı bir yük getirmeyen ibadetlerdir. Normal yapısı gereği yapacağı bir eylemi aynı anda O'nu ve rızasını amaçlayarak ibadete çevirir.

İşte, ibadetin doğru olan anlamı budur. Yüce Allah'ın indirdiği şekliyle, kapsamlı ve geniş bir kavram:

"De ki: 'Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm hep âlemlerin Rabbi olan Allah içindir... O'nun ortağı yoktur." (En'am, 162-163)

Mesele, ilk neslin O'nun kitabı ve peygamberinin (s.a.) taliminden anladıkları şekilde kavranıldığı zamanlarda, müslümanın hayatında birbirine kapalı olan, belli aralıklarla bundan öbürüne geçilebilen bölümler yoktu. İbadet de müslümanın belli bir an için geçtiği ayrı bir bölüm değildi. Tersine, insanın çok amaçlı faaliyetlerde bulunabildiği geniş ve kapsamlı daireler vardı. Müslüman o dâirenin içinde bulunurken, otursa da hareket de etse Yaradan'a ibadet durumundaydı:

"Ayakta, otururken ve yanları üzerineyken Allah'ı zikrederler." (Al-i İmrân, 119)

Bu, diğerlerinin muaf tutulduğu, sadece onların yaptığı bir nafile ibadet de değildi. İbadet ve ona devam etmenin doğru anlanmış şekliydi. Ardından kendi aralarında yarışmaktaydılar ama bu ana cevherde değil, yani ibadetin bütün faaliyet çeşitlerini kapsamasında değil de, her biri, ibadet çeşitlerinde ortaya koydukları, O'nun başarılı kıldığı çaba miktarındaydı yarışları.

Onların (namaz ve oruç gibi) ibadetlere karşı olan titizlikleri, -daha önce dediğimiz gibi- ibadeti yalnız onlarda sınırlandırılmış, ruhî huzur ve huşünun tek kaynağı oluşlarından değildi. Yolun devamında insanın azığını ikmal ettiği istasyonlar olarak gördükleri -hakikati da budur zaten- için o özeni gösteriyorlardı. Ya da insanın sorumlu olduğu diğer ibadetlerin yerine getirilmesi için enerjinin yenilendiği kaynaklar da diyebiliriz. Azık bittikçe veya yolcu önündeki istasyona her uğrayışında yeni bir enerji ve azık aldığı yerler...

Namaz, günde beş defa tekrarlanan bir azıktır. Oruç, yıllık ama bir ay süren, insanın ibadetten ibadete koştuğu yoğun bir faaliyet mevsi-

midir. Zekât da yıllık, insanın, cimrilikten arındığı, ruhi ve maddî ihsanları yaşadığı bir mevsimdir. Hac, ömürde bir defa insanın, yeryüzünün bütün geçici varlığından arınıp, O'na yöneldiği bir mevsimdir... Hepsi, yolun geri kalanı için azıktır... İbadet bütün yolu kapsar...

Ashabın (r.anhüm) tavırlarında bu köklü ve hassas konunun örneklerini görelim: İbadetin onların hissinde her fikir ve düşünceyi, ömrün her ânını kapsadığı, sürekli aralıklarla eda edilen belirli ibadetlere sınırlandırılmadığı gerçeğini görelim.

Şu Arabî'ye bak: Resûlullah (s.a.) ganimetten hissesine düşeni verince; "Ben sana bunun için tâbi olmadım, fakat -boğazını işaret ederek- bir okla buradan vurulayım, ölüp cennete gireyim diye uydum." diyor. Resûlullah (s.a.); "Allah'a doğru söz verirsen O'da seni doğrular." buyuruyor! (Nesaî'nin rivayeti.)

O, bunu yaparken ibadetin de zirvesinde değil miydi? Evet, namaz, oruç gibi bir ibadeti yapmıyordu o anda, sadece bulunduğu ânın gerektirdiği ibadeti eda ediyordu. Hem de zirvede bir eda ile!

Bir de şu kadına bak: Sarasından dolayı açılıp savruluyordu. Resûlullah'tan (s.a.) şifa bulması için dua etmesini isteyince ona;

"İstersen sabret, cennet senin olsun; istersen de Allah'a dua edeyim sana afiyet versin!" buyurunca; "Sabredeceğim, (yalnız) açılıyorum, Allah'a dua et de, açılmayayım." dedi. Ve ona dua etti.

O bu sözleri söylerken ibadetin doruğunda değil miydi? Ama günlük ibadetlerden birini de yapmıyordu o ânda. Sadece bulunduğu ânın gerektirdiği ibadeti eda ediyordu. Hem de zirvede bir eda ile!

Ve Selman-i Farisî... Hz. Ömer (r.a.) minberde insanlara;

"Ey insanlar! Dinleyin ve itaat edin." diyor. Selman; "Bugün bizim için, seni dinlemek ve itaat etmek yoktur!" diyor. Hz. Ömer -kızmadan- "Niçin?" diyor? Selman diyor ki: "Üzerindeki elbiseyi nereden aldığını açıklayıncaya kadar..." Hz. Ömer sinirlenmeden oğlu Abdullah'ı çağırı-

yor ve, "Allah için söyle; bu giydiğin elbise senin değil mi?" diyor. Oğlu; "Evet." diyor Selman da; "Şimdi emret, dinler ve itaat ederiz." diyor.

İkisinden biri, günlük ibadetlerden herhangi birini mi eda ediyorlardı? Ama ibadet halindeydiler. Selman, yöneticinin eylemlerini gözetleyip, ilâhî adaletin uygulamasını sağlamakla, Hz. Ömer de, tebaasından bir metreyi aşmayan fazlalık bir kumaş için hesap soran kişiye kızmamak suretiyle ibadet halindeydiler.

Şu fakir adama ve hanımına bak: Adam fakirliğinden Resûlullah'a (s.a.) şikayetlenip, gereksinimini giderecek bir şey vermesini istemeye niyetlenirken hanımı; "Allah'ı peygamberine mi şikâyet edeceksin?" diyor. Ve adam oturup sabrediyor!

O ân, ibadet değil mi? Hem de ibadetin zirvesi?

Bir de şu adama bak: Savaş için çıkmış, elinde de hurmalar... Cennetin kokusu her şeyi unutturuyor ve elindeki hurmaları atarak şöyle diyordu: "Şunlar bitinceye kadar gecikebilirim, çok uzun bir müddet!"

Eğer şu emsalsiz tavırlar ibadet, hem de zirvede bir ibadet değilse, nedir?

İşte ashab-ı kiram (r.anhüm), Rablerine böyle ibadet ediyorlardı.

Namazla, hacla ibadet ediyorlardı... Çalışmayla ibadet ediyorlardı... Kalplerdeki körelmeyi giderecek, güzel dinlenme yollarıyla ibadet ediyorlardı.

İbadetin, namaz, hac ve günlük ibadetlere özgü kılınıp, amel ve dinlenmenin ondan çıkmasıyla, hepsinin "ibadet" olması arasında büyük bir fark vardır. İnsan birinden öbürüne geçer ama hiçbir vakitte, kalbin O'na yöneldiği ve O'nun emirlerine bağlandığı ibadet dairesi dışına çıkmaz.

İç temizlik ve tavırlar farklıdır, insanın yeryüzünde, fert veya cemaat olarak gerçekleştirdiği ürün farklıdır.

Temiz olmadaki fark açık: Çalışma ibadet olursa, ona aldatma, hıyanet, yalan, sahtekârlık, insanların zulüm ve baskısıyla haklarına tecavüz ve de kazanç, tasallut ve mal için yasakları çiğneme karışmaz.

İstirahat da, ibadet olursa, alçaklık, basitlik buluşmayacağı gibi, çağdaş cahiliyenin her yerde yaygın olan "eğlence" -ki, normal anormal her fuhşu insanlara süslü göstermektedir- çeşitlerinde olduğu gibi, insanın insanlığını da ona kaybettirmez.

Üretim meselesinde bazı insanlar şöyle bir zanna eğilim gösterebilirler: Tarihin en büyük ürünleri, Avrupa'nın bu yüzyılda ortaya koyduklarıdır. O da bunları "dinden" ve "Allah"a ibadetten tamamen uzak olduğu halde gerçekleştirdi...

Burada bazı gerçeklere değinmek lâzım...

Modern maddeci medeniyetin hayatın bazı bölümlerinde büyük eserler ortaya koyduğu şüphesizdir. En belirginleri de büyük ilmî öncü olmasını ve hayatın kolaylaştırılıp, insan emeğinin azaltılması için ilmin verilerini kullanan teknoloji, hayatın kolaylaştırılıp, emeğin hafifletilmesi, vaktin tasarrufunda katkısı olan üstün düzen ve oradaki insanların, yararlandığı "hukuk" ve "garantiler" gibi bazı insanî yönler...

Ne var ki, içindeki bütün parlak yönlerine rağmen, maddeci medeniyet "insan" için parlak ve onu yükselten bir tablo olmaktan uzaktır. Siyasi, ekonomik, sosyal baskısı, sömürgeciliği, yasak tanımazlığı, hissi ve manevî pislikleri, ahlâkî çözülmesi, ruhî tersliği, insanı Yaradan'ın onun için yarattığı ve değer verdiği mevkiden sonunda O'nun dışında, herşeye egemen bir köle olmaya indirgemesi...

Avrupa'nın gerçekleştirdikleri ile, İslâm ümmetinin İslâm'ın doğru uygulamasıyla yaşadığı zamanlarda gerçekleştirdikleri arasındaki fark da buradan geliyor.

Bugün Avrupa'nın ortaya koydukları, -bazı zihinlerde portreler karışmış olsa bile- İslâm ümmetinin ortaya koyduklarının aynı olmadığı gibi yakınlığı da yoktur.

Önceki İslâm ümmetinin gerçekleştirdiği somut bir genişleme, fetih, kazanma ve egemenlik ya da dünyanın maddî imarı değildir. Bunlar Yaradan'ın kâfirlere de müminlere de bağışladığı ilâhî lütuflardır:

"Hepsine, onlara da, onlara da Rabbinin vergisinden imdat ederiz. Rabbinin ihsanı kesilmiş değildir." (İsra, 20)

Tarihî cahiliyetlerden çoğununsa bunda payı vardı:

"Yeryüzünde gezmediler mi ki kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğuna baksınlar. Onlar kendilerinden daha güçlü idiler; (sular, madenler çıkarmak, ekin ekmek, ağaç dikmek için) toprağı (kazmış) alt üst etmişler ve onu, bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Onlara da elçileri, delillerle gelmişti. Demek ki, Allah onlara zulmeden değildi. Fakat onlar, kendi kendilerine zulmediyorlardı."

"Sonra kötülük edenlerin sonu çok kötü oldu. Çünkü Allah'ın ayetlerini yalanladılar. Ve onlarla alay ediyorlardı." (Rûm, 9-10)

"Peygamberleri, onlara açık mucizeler getirince, yanlarında bulunan bilgi ile sevin(ip övün)düler. Sonunda alay edegeldikleri şey, kendilerini kuşatıverdi." (Mümin, 83)

İslâm ümmetinin yaptığı, bu imar ve medeniyetin, üstün kuvvetin, gerçekte ancak bu ümmetin eşsiz tarihinde görülen şekliyle bazı değer ve abideler üzerine kurulmuş olmasıdır.

İsteyen İslâmî fetihle, emperyalist sömürgecilik arasında, müslümanların dünyada uyguladıkları ilâhî adaletle, modern cahiliyenin uyguladığı "adalet"i, Amerika'daki ve Güney Afrika'daki siyah ve beyazlar arasında, Siyonist haçlılarla, Filistin, Habeşistan, Eritre, Çad, Filipin, komünist blok ya da müminlerin gayr-ı müslimlerin yönetiminde yaşadığı dünyanın herhangi bir yerine baksın ve kıyaslasın! Müslümanların, sözlerine bağlılığı ile, antlaşmalar imzalayıp bozmak için fırsat kollayan devletleri kıyaslasın! İslâmî ilim hareketinin hayra hizmeti ile modern cahiliyenin ilmi insanların Yaradan'a olan imanlarında fitneye düşürülmesinde, vahşî yıkımlarda ve ahlâkın ifsadında[36] nasıl kullandıklarını oranlasın. İslâm medeniyetinin ruhî ve maddî olarak "insanın" bütün yönlerini kuşatmasıyla, bu medeniyetin, ruhî yönü aksatarak, hissi olan hayata ağırlık vermesini karşılaştırsın.

Kesin ölçüyle, hayatı ibadet hissiyle (yani Allah'a kulluk), bilerek veya bilmeyerek -çeşitli şekilleriyle- şeytana kul olarak yaşamak arasındaki fark budur.

İslâm ümmeti "çalışma"yı (amel) ibadet hissiyle yaptığı zaman zirvedeydi. Ama çalışma, ibadet kavramından uzaklaştırılınca düşüş başladı.

İbadet belli kalıplarda sınırlanınca, dışta kalan, bütün çeşitleriyle çalışma değildi yalnızca. Felâket "ahlâkın" da ibadet dairesinden çıkmasıyla devam etti.

Bu dinin en büyük meziyetlerinden biri de, insanın bütün tavırlarını kapsayan geniş bir ahlâk kuralına sahip olmasıdır. İnsanın hayatında ahlâk çerçevesini aşan bir şey yoktur. Ne tavrı, ne düşüncesi, fikrine de siyasî, ekonomik veya sanat alanındaki hiçbir faaliyeti... Aksine bütün faaliyetleri ahlâkla iç içe ve insanın Allah'a kulluğunu dille dile getirdiği mîsaktan (sözden) kaynaklanan bir kurala dayalıdır:

"Şimdi Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse (bunu kabul etmeyen) kör gibi olur mu? Ancak akıl sahipleri öğüt alır."

"Onlar ki Allah'ın ahdini yerine getirirler ve mîsakı bozmazlar."

"Ve onlar ki Allah'ın, bitiştirilmesini istediği şeyi bitiştirirler (akraba ile, müminlerle ilgiyi kesmez, birbirinden ayırt etmeden bütün

[36] Doğum kontrol haplarının dünyada fuhşun yayılması içinde kullanılmasında olduğu gibi.

peygamberlere inanırlar). Rablerine karşı saygılı olur ve kötü hesaptan korkarlar."

"Ve onlar ki Rablerinin yüzünü (rızasını) arzu ederek (nefsin gücüne giden şeylere) sabrederler; namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan gizli ve açık olarak (hayır yoluna) harcarlar ve kötülüğü iyilikle savarlar. İşte bu (dünya yurdu)nun (güzel) sonucu, onlarındır." (Ra'd, 19-22)

Söz, *alem-i zer'de* alınan söz olabileceği gibi, her peygamberin insanlardan, ortak koşmadan yalnız O'na kulluk için aldıkları söz de olabilir:

"Rabbin, Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak; 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim,' (demişti). 'Evet, (buna) şahidiz.' dediler." (A'raf, 172)

"And olsun biz, her millet içinde; 'Allah'a kulluk edin şeytan(a tapmak)tan kaçının diye bir elçi gönderdik." (Nahl, 36)

Önemli olan, üslûbun bazı gerekleri açıklıyor olmasıdır. Onlar da aslında "ahlâkî" gereklerdir. Her ne kadar itikadî vb. bazı meseleleri kapsıyor olsa bile "... ve onlar ki Yaradan'ın bitiştirilmesini istediği şeyi bitiştirirler..."

Buradan bize, İslâm'da ahlâkın yeri hakkında bilgi çıkmaktadır. İlahlıkta kesin inanmadan ve Resûlüne (s.a.) indirdiğinin hak olduğu itikadından sonra, Yaradan'a ibadettir ahlâk. Yani o, kelime-i tevhidin gereğidir.

Bu ayetlerden ve Kur'ân-ı Kerim'deki diğer ayetlerden, Yaradan'la olan misakın (sözleşmenin) -İslâm'daki ahlâk ilkesi de ondan kaynaklanıyor- bütün amelleri içerdiği anlaşılmaktadır:

"Rahman'ın kulları ki, yeryüzünde mütevazı olarak yürürler, cahiller kendilerine laf atarsa 'selâm' derler."

"Onlar ki, gecelerini Rablerine secde ederek, (O'nun huzurunda) ayakta durarak geçirirler."

"Onlar ki: 'Rabbimiz, cehennemin azabını bizden öteye çevir, doğrusu onun azabı sürekli bir azaptır.' derler."

"Orası ne kötü bir karargâh ve ne kötü bir makamdır (derler)."

"Ve onlar ki, harcadıkları zaman, ne israf ederler, ne de cimrilik ederler, (harcamaları) bu ikisinin arasında dengeli olur."

"Ve onlar ki, Allah ile beraber başka ilâha yalvarmazlar. Allah'ın haram ettiği canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa günahı(nın cezasını) bulur."

"Kıyamet günü onun için azap kat kat yapılır ve o (azab)ın içinde hor ve hakir olarak kalır."

"Ancak tevbe edip inanan ve faydalı bir iş yapanlar, işte Allah onların kötülüklerini iyiliklere değiştirecektir. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

"Kim tevbe eder ve faydalı iş yaparsa o, makbul bir kimse olarak Allah'a döner."

"Onlar ki, yalan şahitlik etmezler (yalan konuşulan yerlerde bulunmazlar), boş laf (konuşanlar)a rastladıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler."

"Ve onlar ki, kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman, onlara karşı sağır ve kör davranamazlar."

"Ve onlar ki; 'Rabbimiz, bize gözler sevinci (gönüller açan) eşler ve çocuklar lütfeyle ve bizi (senin azabından) korunanlara önder yap!' derler."

"İşte onlar, sabretmelerine karşılık (cennetin en yüksek) oda(ları)yla mükâfatlandırılacaklar ve orada bir sağlık dileği ve selâm ile karşılaşacaklardır."

"Orada ebedî kalacaklardır. Ne güzel karargâh ve ne güzel makamdır orası!" (Furkan, 63-76)

"Kurtuluşa erdi o müminler."

"Ki onlar, namazlarında huşû içindedirler."

"Onlar boş şeylerden yüz çevirirler."

"Onlar zekâtı verirler."

"Ve onlar ırzlarını korurlar."

"Ancak eşleri yahut ellerinin sahip olduğu (cariyeler) hariç (bunlarla ilişkilerinden dolayı da) onlar kınanmazlar."

"Ama bunun ötesine gitmek isteyen olursa, işte onlar haddi aşanlardır."

"Ve o (mü'mi)nler emanetlerine ve ahitlerine riayet ederler."

"Onlar namazlarını (vakitlerinde kılarak) korurlar."

"İşte varis olacaklar onlardır."

"Onlar Firdevs'e varis olacaklar, orada ebedî kalacaklardır." (Mü'minûn, 1-11)

Resûlullah'ın (s.a.) hadisleri de ahlâkı -var veya yok olma noktasından- imana sıkı bir şekilde bağlamaktadır:

"Allah'a ve ahiret gününe iman eden komşusuna iyi davransın; Allah'a ve ahiret gününe iman eden, misafirine ikramda bulunsun; Allah'a ve ahiret gününe iman eden, ya hayır söylesin ya da sussun." (Müslim'in rivayeti.)

"Komşusu açken onu bilerek tok geceleyen, bana iman etmemiştir." (Taberanî'nin rivayeti)

"İman yetmiş küsur (ya da altmış küsur) şubedir. En efdali Lâ ilâhe illallah sözü, en aşağısı da, yoldan bir engeli kaldırmaktır. Hayâ imandan bir şubedir." (Buhari-Müslim)

"Dört (şey) kimde varsa halis münafıktır. Kimde de onlardan bir huy varsa, terk edinceye kadar onda nifaktan bir huy vardır: Konuşunca yalan söyler, ahdedince bozar, vadinde durmaz, husûmette aşırı gider." (Buhari-Müslim)

Hz. Aişe'ye (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.) ahlâkından sorulunca;

"Ahlâkı Kur'ân-ı Kerim'di." demiştir. (Müslim'in rivayeti)

"Nefsim elinde olana yemin olsun ki, sizden biriniz kendi nefsi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş olmaz." (Buhari-Müslim)

Süfyan b. Abdullah es-Sakafi'den: Dedi ki:

"Ya Resûlallah, bana İslâm'da senden sonra (ya da senden başkasına) sormayacağım bir söz söyle." dedim. Buyurdu ki: "Allah'a iman ettim de ve istikamet üzere ol. (Müslim'in rivayeti)

Bunların tamamından anlaşılıyor ki, ahlâk bu dinin asıl bölümlerinden biridir; direkt Allah'a imandan kaynaklanır ve mümin onu O'na ibadet olarak yaşar. Mü'minin hayatında kenarda kalmış bir mesele olmadığı gibi onun hissinde, O'na yaklaştığı ibadetin dışında da değildir.

Ne var ki, ibadet kavramının sarsılması ve günlük ibadetlere özgü kılınması, ahlâkı, ibadet dairesinden çıkarmıştır. Ya sonuç ne oldu?

Sonuç şudur:

İslâm dünyasında, mescide devam edip, orada namaz kılan birinin yalan söylediğini görebilirsiniz. Halbuki Resûlullah'a (s.a.) mümin korkak olabilir mi diye sorulmuş O'da, "Evet." demişti. Sonra "Mümin yalancı olabilir mi?" denmiş, "Hayır." cevabını vermişti. (Malik'in *Muvatta'da* rivayeti.)

Adamın mescitte kıldığı namazdan çıktıktan sonra müslümanları aldatması olağan duruma gelmiştir. Halbuki Resûlullah (s.a.); *"Bizi aldatan bizden değildir."* buyurmuştur. (Müslim'in rivayeti).

Namazdan çıkan birinin verilen emanete hıyaneti ya da verdiği sözden cayması olağan duruma gelmiştir. Halbuki Resûlullah (s.a.) bunu münafıklık belirtilerinden saymıştır.

İnsanların ahlâkî bağlardan kaçması anormal bir şey değildir. Gerçekten Allah Tealâ'nın hidayet ettikleri dışındakiler için ağır bağlardır ahlâkî kurallar. Asıl anormal olan, -ümmetin hayatındaki bütün yıkıcı etkileriyle- bu kaçınmanın, insanların hissinde ibadetin dışında tutulmasıdır. İbadet namaz, oruç vb. olduğuna göre onları eda eden gerekli ibadeti yapmıştır. Ya, şu ahlâkî düşüklükler? Eh onlar da ayıptır... Vaizler her konuşmalarında onları dile getirir, ama ibadet dışında bir alana sokarak. İbadet, sadece namaz, oruç gibi ibadet çeşitleriyle dondurulmuştur!

Bu ümmetin ar duygusu bir mesele haline gelen problemlerden olmuştur bu: Çağdaş cahiliye, günlük hayatındaki işlemlerinde vaadinde durur, (yalanı siyasî konularda sınırlandırırlar) emaneti yerine getirir, aldatmaz, hıyanet etmezken, "İslâm" ümmeti, -O'nun rahmet ettiği dışında- boğazına kadar yalan, aldatma, hıyanet ve vaadinden caymaya batmıştır.

Bizim inancımıza göre Avrupa, köklü ve gerçek bir ahlâka sahip değildir. Günlük işlerinde görülen ahlâk da çıkarcılığa dayanır; hedefi, dünya hayatında çıkar sağlamaktır. Avrupa, son iki yüzyılda (özellikle de son yüzyılda) Avrupa'nın varlığına egemen olan kurnaz Yahudi tüccarından, bu konuda çok şey öğrendiler.

Onlar uygarlığın zirvesinde olduklarına inanıyorlar ve bunu söylüyorlar.

Bizse bundan çokça şüphe ediyoruz. Çünkü Batı'da egemen olan kapitalizm daha fazla kâr edebilme amacıyla çeşitli sahtekârlık, yalan ve aldatmacaya dayanır.

Hangi yoldan olursa olsun kâr ilk hedeftir; doğruluk, emanet ve benzeri faziletler değil. Onlardaki bu faziletler, daha kârın sebeplerinden olduğu için vardır. Daha fazla kâra götürmemesi halinde Avrupalı kolaylıkla bu ahlâkını bırakabilir. Siyaset sahtekârlığında, sömürüde, uluslararası ilişkilerde, siyah beyaz ilişkisinde olduğu gibi...

İslâm'ın gerçek uygulamasında ahlâk, hakikî ve asil değerlerdir; zira hedefi maddî kazanç olmadığı gibi onun üzerine de kurulmamıştır. Hedefi, Yaradan'la yapılan "mîsaka" (sözleşmeye) vefadır ve O'nun için "ibadet" ilkesine dayanmaktadır. Aynı zamanda da asıl uygarlık ilkeleridir. Çünkü, bir renk veya cinsle sınırlı olmayan, tersine mümin bir insan niteliğiyle "insandan" çıkıp, müslümanlann inandığına inanmayan biri de olsa "insana" yöneltilen bir "insanî" özelliği vardır.

Ümmet hakikî imanını ve hakikî ibadetini koruduğu zamanlarda, "ahlâk" onun hissinde, mümin müslümana farz olan, tarihte tekrar edilmemiş mucizelerin kaynağı olan ibadetin bir parçasıydı.

Yarım yüzyıldan az bir zamanda İslâmî fetihler doğuda Hindistan'a ve batıda da Okyanus'a kadar uzamıştı. Tarihte bir benzeri olmayan müthiş bir fetihtir bu. Kazanç, fethedilen "toprak" değildi, müslümanlar da, Arap yarımadasından topraklarını genişletmek için çıkmamışlardı. Onların hedefi, Ribî b. Âmir'in, Furs'un komutanı Rüstem'e dediği şu sözdü:

"Dilediğini, kullara kulluktan Allah'a kulluğa; dünyanın zorluk ve sıkıntısından dünya ve ahiret genişliğine çıkarmamız için Allah gönderdi bizi.

Büyük kazanç, Yaradan'ın nuruyla hidayet bulup, O'nun dinine giren 'kalplerdi.'

Bu, fatihlerin otoritesinden korkma veya zorlamalarından kaynaklanmıyordu. Tersine, onlara canları ve inançlarında güven vermişlerdi; insanlar, kendi dinlerinde kalıp, İslâm'a girmek istemeyenlere müslümanların bahsettiği güveni gözleriyle görmüşlerdi.

Fatihlerin "ahlâk"ı, insanların kalplerini bu dine açan en büyük sebeplerdendi. Evet. Daha önce Resûlullah'ın (s.a.) ahlâkı da, insanlardan hidayete erenlerin hidayetlerinde en büyük sebeplerdendi:

"Sen büyük bir ahlâk üzeresin." (Kalem, 4)

"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki, sen onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi." (Al-i İmrân, 159)

Mucize, fetihlerin tamamlandığı müthiş hızda veya fatihlerin getirdiği dine milyonlarca insanın arzu ve isteğiyle girmesiyle ya da hidayete erenlerin, kimsenin baskı ve zorlaması olmadan inandıkları akideye ihlâsla bağlanmaları, yeryüzünde neşri için cihat etmeleriyle bitmiyor. Mucize daha önce veya sonra tekrar edilmeyen bir gerçekle uzuyor: Bu milyonlarda insanın, hatta İslâm'ı benimsemeyip dinlerinde kalanlar bile "Arapça"ya girmeleri... Mısır, Şam ve diğer fethedilen bölgelerdeki insanlar konuştukları ve ibadetlerini eda ettikleri dillerini unuttular ve Arapça konuşmaya, yazmaya, -hangi dinde iseler ona göre- ibadetlerini Arapça yerine getirmeye başladılar.

İslâm, Asya ve Afrika'da -savaşsız- davet için değil de, ticaret için giden tüccarların eliyle geniş bir alana yayıldı. Onların İslâmî ahlâkı, insanlara onları ve onları terbiye eden dini sevdirdi ve bu dine girdiler...

Buna karşılık bugün, "müslümanların" kötü ahlâkı yüzünden O'nun yoluna nasıl engel olduklarını düşün istersen!

Yüce Allah'ın zikrini terk edeni uyardığı sıkıntılara bugün kendi düşmüştür:

"Ama kim benim zikrimden yüz çevirirse, onun için de dar bir geçim vardır. Kıyamet günü onu kör olarak haşrederiz." (Tâhâ, 124)

Psikolojik bir sıkıntı ve darlıktır bu. İçinde yaşadıkları maddî, ilmî, teknolojik, ekonomik ve medenî ilerleme onu hafifletemez. "Refah toplumu" noktasını aşıp "bolluk toplumu" haline gelen bazı halkların

içinde bu durum zirveye çıkmıştır. Bunalımlar, çıldırmalar, intiharlar, sinirsel ve psikolojik hastalıklar, içki ve uyuşturucu alışkanlıkları, suçlar, anormallikler ve yaratılışın bozulması...

Orada insanlar kurtuluş yolunu arıyorlar. Kimi Budizm'i, kimi Krishna'yı benimsiyor, kimi de orada burada tökezliyor...

İslâm, kurtuluş yolu; Yaradan onu, insanların karanlıklardan nura çıkması için indirdi.

Batıda her yıl yüzlerce insan İslâm'a giriyor.

Fakat, Avrupalıları İslâm'dan alıkoyan engeller olmasa bu yüzler, binler, milyonlar olabilirdi. Şüphesiz engeller arasında haçlı duvarı ve Avrupa'da kilisenin dinin yapısını sarsan tavırları yüzünden meydana gelen dinden genel nefret de vardır. Ama sebeplerden biri de, müslümanların durumudur!

Batıda pek çok insan İslâm'ı anlatan davetçileri dinledikten sonra, adeta hal dilleriyle diyorlar ki "Eğer İslâm bu anlattığınız güzellikte ise, niçin siz böylesiniz? Kendi aranızda küsmüş, darılmış, bir şeyde birleşmez oluşunuz bir yana; niçin aldatıyor, hile yapıp vaadinizde durmuyorsunuz?"

Evet, böylece, müslümanların durumu, şaşkın milyonlarca insanın kurtuluş yolunu bulmasına engel oluyor.

Yine de, insanlardan çoğu bu kritik meseleyi defalarca gördüğü halde, geçici bir üzüntüden başka bir iz bırakmıyor onlarda. Omuzlarını silkip geçiyorlar. Ahlâkın -onların hissinde- ibadet dairesi dışında kalmasından bu tutumun kaynaklandığında şüphe yoktur. İnanç ve ibadet birbirine kapalı iki dairedir onların hissinde, ne bağlıları ne de gerekleri vardır?

Davet alanında önemli hizmetleri olan birinin bir öğrencinin üniversite tezini tartışırken; "Ahlâkın 'Lâ ilâhe illallah'la ne ilgisi vardır... Akide, bizim öğrendiğimize göre, ilâhiyatla, (nakille gelen gerçek-

lerle) ilgilidir, daha ötesi yoktur. 'Lâ ilâhe illallah'la ahlâk arasında kurmak istediğin ilgiliyi nerden getirdin?" dediğini hâlâ hatırlıyorum.

İnanç ve ibadet dairesinden çıkarıldıktan sonra ahlâka böyle bakılıyor. Fazladan bir şeyi bulunursa, ne iyi, bulunmazsa da sakıncası yok! İman "Lâ ilâhe illallah"la tamam, ibadet de, günlük olanlarıyla eda ediliyor. Ama şu nafile gerekleri hesaptan çıkarmanızda bir şey yok! Tabiî bütünüyle de onu hesaptan düşmüyoruz. Haftalık ve mevsimlik vaazlarda, hutbelerde konuşuruz onu. Konuştuktan önce de sonra da, boş bir söz olduğunu da biliriz. Yine de insanların hidayeti için vaazdan el etek çekmeyiz!

Resûlullah'ın (s.a.) hadisinde *"İman şu kadar şubedir..."* zikredilenlerden ne kalıyor acaba ahlâk kaldırılınca?

Yeni nesillerde ibadet kavramı daraltılıp, günlük ibadetlere sıkıştırılınca, günlük faaliyetler -siyasî, sosyal veya ekonomik vb.- ibadet dairesi dışında kaldı, "Lâ ilâhe illallah" gerekleri da çıktı bu arada. Buna bağlı olarak, günahlar ve asiler çoğaldı. Toplumun seyri darbe yedi, sapıklıklar ve zulümler arttı, toplum çok defalar kahredici bunalımlara düştü.

Yine de bu, ibadet kavramına isabet eden kötülüğün tamamı değildi. Sadece düşüş yolunda bir aşamaydı.

Buraya kadar anlattıklarımız, ibadet kavramının, diğer ibadetlerden arındırılıp, günlük ibadetlere sıkıştırılmasını içeriyordu. Halbuki bu konu, doğal olarak, çöküntünün belli oranlarla artmasını getirdi.

Birinci derecede; günlük ibadetlerin kendi bünyesinde gerekleri olmayan şekillere sokulması vardı. Öyle ki, onun eda edilmesi, insandan istenen ibadetin tamamıdır! Şüphesiz, bilgisini kitap ve sünnetten alan ilk nesil, konuyu böyle anlamamıştı.

Kitap ve sünnet bize her ibadet için, psikolojik ve sosyal bir açı koymuştur.

Allah Tealâ kitabında diyor ki:

"Namazı kıl. Çünkü namaz, kötü ve iğrenç şeylerden vazgeçirir." (Ankebût, 45)

"Ey inananlar, sizden öncekilere yazıldığı gibi korunmanız için sizin üzerinize de oruç yazıldı." (Bakara, 183)

Resûlullah (s.a.) da buyurdu ki:

"Yalan sözü ve onunla ameli kim terk etmezse, Allah'ın onun yemeyi ve içmeyi terk etmesine ihtiyacı yoktur." (Buhari)

"Ne oruçlu vardır ki, orucundan onun için, açlık ve susuzluktan başkası yoktur." (Ahmed ve İbni Mace)

Yine Allah Tealâ buyuruyor:

"Onların mallarından bir miktar sadaka al ki onunla onları temizleyesin." (Tevbe, 103)

Resûlullah (s.a.) buyuruyor:

"İnsanlar! Allah temiz(iyi)dir; ancak temizi (iyiyi) kabul eder. Allah müminlere, Resûllere emrettiğini emretti ve buyurdu ki: "Ey Resûller, güzel şeylerden yiyin ve yararlı iş yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı bilmekteyim.'" (Mü'minûn, 51)

"Ey inananlar, size verdiğimiz rızıkların iyilerinden yiyin." (Bakara, 172)

Sonra da yolculuğu uzayan, toz toprak içindeki bir adamı anlattı: Ellerini göğe kaldırıp; "Ya Rab! Ya Rab!" diyor. Yediği haram, içtiği haram, giydiği haram, haramla gıdalanmış. Ona nasıl icabet edilsin? (Müslim'in rivayeti)

Allah Tealâ buyurdu ki:

"İnsanlar içinde hakkı ilân et; gerek yaya, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler. (Gelsinler) ki kendileri için birtakım faydalara şahit olsunlar ve (Allah'ın) kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine belli günlerde (onları kurban

ederken) Allah'ın adını ansınlar. Onlardan yeyin, sıkıntı içinde olan fakire de yedirin."

"Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Eski Ev'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler."

"İşte bu, kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, o (hareketi) Rabbinin yanında kendisi için iyidir."

"Size (ayetlerle) oku(nup açıkla)nanlar dışındaki hayvanlar sizin için helâl kılınmıştır. Artık o pis putlardan ve yalan sözden kaçının."

"Allah'a ortak koşmadan, halis olarak Allah'ı tevhit edenler olun. Kim Allah'a ortak koşarsa o, sanki gökten düşmüş de kendisini kuş yapıyor veya rüzgâr onu, uzak bir yere sürüklüyor gibidir."

"İşte bu, kim Allah'ın işaretlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu (hareket), kalplerin takvasındandır." (Hac, 27-32)

Resûlullah (s.a.) da şöyle buyurdu:

"Hacc-ı mebrûrun (günahı olmayan hac) cennetten başka bir karşılığı yoktur." (Buhari-Müslim)

"Kim bu eve (Kâ'be'ye) gelir ve günah, fısk işlemezse, annesinden doğmuş gibi döner." (Buhari-Müslim)

Bu ayet ve hadislerin özü şudur: İbadetlerin bazı gerekleri vardır, sade bir eda ile sona ermezler. Onlara gerçek anlamını, müslüman ümmetin hayatında gerçek fonksiyonu oynayan gerekleri vardır.

Allah Tealâ'nın bu ümmetin bu ibadetleri yapmasını istediği doğrudur. Yüce Allah, dilediği hükmü verir, itiraz edilemez O'nun kararına. Dilediğine dilediği ibadeti emreder:

"O yaptığından sorulmaz ama onlar sorulurlar." (Enbiya, 23)

Kimse de Yaradan'ın farz kıldığı veya hoşgördüğü ibadet türlerinden başkasıyla kulluk yapamaz. Bu açıdan diyoruz ki: Bu ibadetlerin

kendileri istenmektedir. Kul kendi çapında ne kadar uğraşırsa uğraşsın, ortaya çıkardığı uydurma ibadetlerle O'nu razı ettiğini ne kadar iddia ederse etsin, o ibadetlerin yerini tutmazlar. Ancak, ayetlerden ve hadislerden açıkça anlaşılan bir şey var. Bu ibadetlerin daha büyük bir hedefleri var; herhangi bir zorlanma veya çaba olmadan anlaşılacak şekilde vurgulanmıştır bu amaçlar. Sadece kendi çapında bir amaç değil de, gerekleri uygulanmadan emredilişindeki hikmet ve maksadı kaybeden bir amaçtır bu.

Yüce Allah bunları, sadece kulları ibadet etsinler, gaypta O'na kimin itaat, kimin isyan edeceğini görmek için emretmiştir, farz edilmelerinde insanlar için bilinmesi zorunlu bir hikmet de yoktur; hikmeti O'nun indindedir, şeklindeki bir söz, doğru olmakla beraber, ibadetlere gerçek değerini vermemekte, her yönüyle ibadeti kuşatmamaktadır.

Allah Tealâ, bu ibadetlerin emrindeki hikmeti veya bazısını açıkladığına göre, biz Allah ve Resûlü'nün vurguladığı bir şeyi kaldırıp, ibadetler farzdırlar, gerilerinde istenen bir şey yoktur, diyemeyiz.

İbadetin bizzat kendisi amaçtır. Ama sadece bu kadar değil. Tersine, onun önünde ve onun ardında bazı gerekleri vardır. Biz, ibadetin kendisini eda edip, üzerine vurgulanan gereklerini kulak ardı edersek, O'nun emrettiği ibadeti yapmış olur muyuz?

İşte, yeni nesillerin, ibadeti bazı dar kalıplara ve yalın bir edaya sıkıştırdıktan sonra, içinden çıkamadığı sorun budur.

Evet, insanlar bu yıkımın sonuçlarını çirkin gördüler. Baktılar ki, kimileri ibadetleri eda ediyor ama gereğini yapmadıkları gibi tersini yapıyorlar. Namaz kılıyorlar fakat namaz onları kötülükten alıkoymuyor; oruç tutuyorlar ama oruç onları takvaya götürmüyor; zekât veriyorlar, malları ya haram ya da haram karışığı; hacca gidiyorlar, hac onların takvasını artırmıyor, Yaradan'dan korkmaya götürmüyor, yalan şahitliklerine engel olmuyor.

Çirkin gördüler, çünkü nefis fıtratıyla bunları çirkin görür. Ne var ki bu, o çirkinliği değiştirmeye götürecek bir tepki değil. Tepki gösterenlerin benliğinde bile, onların ibadeti eda ettikleri bilinci vardır.

Asla! İbadeti eda etmemişlerdir! Şekil yerini bulmuştur, evet. Ama şeklin edasıyla ibadetin edası arasında açık bir fark vardır! İslâm'da, somut bir şekle sıkıştırılmış tek bir ibadet yoktur. Doğru olan şudur: İbadet eda ile başlar ve ancak edasından beklenen gereğin tamamlanmasıyla tamamlanır. Başka bir ifadeyle: İbadetin tek başına şekil olarak edası, dünya hayatı için "İslâmî kişilik" verebilir ve yapanını da müslüman hükmüyle uygulatır. Ama yalın haliyle bu, O'nun indinde makbul değildir.

"Lâ ilâhe illallah" sözünün söylenmesi, İslâm'ın hakikati olan tevhidi gerçekleştirmez. İnsanın tavırlarında uyması zorunlu olan noktalara bağlanması şarttır: İnançta şirk olmayacak, ibadetler sadece O'nun için yapılacaktır, her meselede O'nun dini uygulanacak.

Namaz da Yaradan ve Resûlü'nün açıkladığı şekliyle eda ile başlar ve bu eda İslâmî kişilik verir. Ancak gereklerinden olan, kötülük bırakılmadıkça O'nun katında muteber sayılmaz. Allah Tealâ bu noktada buyuruyor ki:

"Şu namaz kılanların vay haline ki, onlar namazlarından yanılmaktadırlar. (Kıldıkları namazın değerini bilmezler, ona önem vermezler.) Onlar gösteriş (için ibadet) yaparlar. En ufak bir yardımı esirgerler." (Maun, 4-7)

Diğer ibadetler de böyle...

İbadet anlayışındaki bozukluğun, sözünü ettiğimiz bu noktaya gelmesi, şüphesiz büyük bir bozukluktu. Yine de bozulma o noktada kalmadı. İnsanlar, farkında olmadıkça çöküntünün büyümesi normaldir. Onlar, görevlerinde yetersiz, doğru yoldan sapmış durumdadırlar...

İlk nesiller ibadetlere apayrı bir önem veriyorlardı. Dar kalıplara sıkıştırmamış olmakla beraber, günlük ibadetler onların titizlikle eğil-

dikleri işleriydi. Daha önce de dediğimiz gibi ibadetler, yolcunun yol boyunca azık için gereksinim duyacağı istasyonlar gibi görülüyordu.[37]

Onların hissinde namaz, -olması gerektiği gibi- O'nun huzurunda durma ve önünde olmaya yaraşan bir huşû ve ciddiyetle oluyordu. Yüce Allah onların kalbinde hazırdı ve bu huzur duruma egemen oluyordu. Allah Tealâ onlara yakındı ve onları gözetliyordu. Namaza hazırlanırken onları görüyordu. Namazı kılarken, Kur'ân-ı Kerim okurken, rükû, secde ve kıyamda iken görüyordu onları. Her an O'nun yakınlığını hissediyorlardı; hareket ve duruşlarını kontrol ediyor, kalplerinin iç sırlarına vâkıf oluyor, takvalarını kabul edip dualarına karşılık veriyordu. Bütün bunların onların benliğinde etkisi vardı, namaz da buna paralel olarak hayatlarındaki fonksiyonunu işliyordu. Onların Yüce Allah'a yakınlığını artırıyor, kötülük onları alıkoyuyordu. Allah Tealâ'ya ve Resûlüne itaat arzularını güçlendiriyordu. Çünkü onlar bu itaatle dünya hayatında ve büyük günde O'nun rızasına erdirirdi.

Oruç da onların hissinde -olması gerektiği gibi- ibadet ve Yaradan'a itaat için önemli bir mevsimdi. Kuru bir gündüz açlığı, gece tokluğu değildi.

Kutsal bir alana girmeye hazırlanan biri gibi, nefsen ve ruhen hazırlandıkları bir mevsimdi oruç. Ayağını basmadan nefsini huşû ve takva ile doldurarak, o alanda atacağı her adımdan etkilenen ve sanki orada sonuna kadar doyuma ulaşan biri gibi.

Oruç, insanın sürekli hayatında nefsine bulaşan kirlerden aklandığı, hayatın akışını değiştirerek, yeni bir sisteme girdiği kapsamlı bir ibadettir.

Yemek sisteminin değişmesi, vücuttaki hücrelerin faaliyetini artırıp canlılıklarını yenilediği gibi, oruçla gelen ruhî değişim de ruhun hayatını yeniler. Daha önce yükselemediği veya yükselmiş olup da ruha al-

---

[37] Azık kelimesi şu ayette açık bir şekilde geçmektedir: "*Kendinize azık alın, azığın en iyisi takvadır. Ey akıl sahipleri benden korkun.*" (Bakara, 197)

gılanan eşyadan, daha az önem vererek, günlük hayatın meşgaleleri ile düştüğü seviyeden parlak ufuklara yükselir. Bu mübarek ay ruh gücünü yeniler, insanın yapısını restore eder, nefsindeki duygular ve istekler dengelenir.

Oruç aynı zamanda da, nefsin güçlendirilip, şehvetlere karşı koymadan eğitilmesidir. Kalbinde O'nun korkusu ve takva gelişir.

Şehvetlerin üstünlüğü altında takva olmaz. Takva, Yüce Allah'ın çizdiği hallerle nefsi bağlayan kurallarla mümkündür:

"Bunlar, Allah'ın hadleridir, bunlara yaklaşmayın." (Bakara, 187)

Kural ise, normal duruma gelip nefis ve cesedin şehvetinin insan iradesine teslim olması, egemenliği elinde bulundurması (istediği zaman salıp, sınırlayabileceği) hazırlıkla olur.

İşte oruç bu hazırlıktır! Ceset ve nefsin en güçlü etkenlerini ele alıyor: Yeme-içme ve cinsellik. Bunun için de oruç takvaya bir hazırlıktır:

"Ey inananlar! Sizden öncekilere yazıldığı gibi korunmanız (takva) için sizin üzerinize de oruç yazıldı." (Bakara, 183)

Zekât da onların hissinde -olması gerektiği gibi- nefis ve malın arındırılması, hissi ve manevî hayatın temizlenmesiydi.

Devlete verilen bir "vergi" değil, Yaradan'a sunulan bir ibadetti.

Bir şeyin, verenin hissinde devletin baskı ve gücüyle aldığı bir malî veya zatî vergi olmasıyla, edasıyla aklanacağını, kirlerinden temizlenip, rızkı mücadelesinde yeni bir safha başlatacağına inandırması arasında fark vardı.

Ayetin işaret ettiği temizlik (Tevbe, 103), sadece cimrilikten temizlenme değildir. Malın zekâtı konuşulduğunda zihne ilk takılan o ise de, yeryüzünde rızık için yapılan çalışmalara haramın girmesi veya harama yönelmeden korunması da buna dâhildir.

İslâm'ın yeryüzündeki hilâfeti uygulaması için hedeflediği salih insan, bir yandan mal şehvetine egemen olurken, diğer bir yandan da kendisi ve diğer müminler arasındaki kardeşliği de hatırlamalıdır. Güçsüzlerine yardım ve İslâm'ın bütün insanlar için öngördüğü üstün hayatın sağlanmasına çalışmayı zorunlu kılan kardeşlik.

Yol bulabilen için ömürde bir defa ve sayılı günler olan hac da ibadeti geniş anlamıyla yaşayan ilk nesiller gibi eda etmesi halinde müslümanın hayatında derin izler bırakan bir ibadettir.

Açık bir şekilde tevhide ağırlık vermesiyle beraber yapısında bütün ibadetleri birleştiren kapsamlı bir ibadettir.

Hac, ihlâs ve O'nunla olma halidir. Nefsin dünya hayatında bağlı olduğu aile, barınak, vatan ve varlıktan, hatta insanın giyinip süslendiği dikişli elbisesinden bile uzak kalması halidir. Bütün bunlardan Allah için arınmadır. Telbiye, zikir, namaz, ibadet vb. olarak.

Hayrı hatırlatan bir toplantı da...

Çaba ve eziyette... Ama mutat hayat uğraşında alışılmayan türde dünya varlığından arınarak insana ahiret gününü hatırlatan bir uğraşı...

"Sayılı günler" ama nefiste derin izleri var. Nefsi tamamen değiştirip, yeni bir hayata, daha önce olmayan, doğduğu âna çeviren bir değişiklik...

Bu noktada hac, Resûlullah'ın (s.a.) sözünü teyit ederek müslümanın hayatında gerçek fonksiyonunu ortaya koyar.

"Kim bu eve (Kâbe'ye) gelir, fısk ve günah işlemezse, annesinden doğduğu gün gibi döner."

İbadet kavramındaki değişmeyle beraber bütün bunlar da büyük bir değişmeye girdi.

Yıkımla karşılaşan neslin zihninde ibadetin girdiği şekil artık şuydu:

Namaz, huşû ve takvasız, okunan ayet ve zikirlerdeki anlama iltifat etmeden sade bir hareketler dizisi... Namaz kılan namazı bitirdiğinde nefsinde bir eser bırakması veya tasarruflarından birini değiştirmesi gerektiğini neredeyse bilmez. Bu, kıldığı namazda başka bir âlemi, kârını, zararını veya günlük uğraşlarından birini düşünmediği zamanlar!

Oruç, gündüzün belli saatlerinde yemek ve içmekten uzak kalıp, iftardan sonra da israf sınırına varacak kadar yeme-içme halini aldı. Sanki oruç ayı değil de yeme ayı! Bir de Ramazan gecesi radyo ve TV'nin başında dizilerin takibi ve daha da ilginci ve kötüsü, bazı ileri İslâm ülkelerinde (!) gözde basının "gazinosunda gece yarısına kadar dansöz... Ramazan gecelerini ihya edecek..." şeklindeki ilânlarıdır. Danstan önce ve sonra oruçlu (!) olanların da burada bulunması olağan duruma geldi. Geceyle gündüz arasındaki çelişkiye dikkat çeken yok. Eh bu başka o başka. (Allah korusun bu sözden.) Çağdaş cahiliyede yaygın olan "biraz Rabbine biraz kendine" felsefesi.

Mal sahibi zekât verirse onu bu faiz yemekten alıkoymaz, göğsünü de sıkmaz. Bu ibadet, o da iş. İşle ibadet arasında bir ilişki yoktur ki. Bir de zekât verenin, malını bin bir hile ve oyunlarla nasıl alışı var...

Hac da "hacı" unvanı için iyi bir fırsat. Haccından sonra hacının, ticarî çıkarı veya herhangi bir işi için yemin etmesinde de bir sakınca olmaz! Nerede kaldı ki, müslüman ve mümin biri şöyle dursun, akıllı bir insanı bile hayrete düşürecek olayların meydana geldiği hac: Şeytan taşlama veya tavafı bitirmek için, ne olursa olsun mümin kardeşlerini ve hac arkadaşlarını çiğneyen "hacılar"! Bilmedikleri için, haccı geçersiz duruma getirecek rükünleri terk edenler ya da kusurlarından ve eksiklerinden dolayı vermeleri gereken fidye ve ceza kurbanlarına aldırış etmeyenler!

Bazı âlimlerimiz diyorlar ki: Eda nasıl olursa olsun onunla (edayla) vacip düşer; onunla bir sevap kazanılmasa bile... Ve irşat seli bile yeterli olacak kolay bir mesele de değildir.

Başka bir ifadeyle; defter kapanır ve iş biter.

Yine âlimlerimiz diyorlar ki: "Öyle veya böyle, vacibi (emri) yerine getirdiğine göre mümindir, ateşte ebedi kalmaz..."

Âlimlerin bu sözünü, delil kabul ettikleri ayet ve hadislerin günümüze uyup uymadığını önceden, tartışmanın yön değiştirmemesi için kabul ediyoruz!

Ve önümüzde -O'nun rahmet ettiği dışında- ebedî kalmadıkça ateşe girmeye aldırış etmeyen, orada sonsuza kadar kalmaktan kurtuluşu yeterli gören bir ümmet var! Kimse, ateşte elli bin yıl kalıp sonra O'nun rahmetiyle kurtulmak, sürekli orada kalmak gibidir demiyor!... Böyle bir ümmetin sel üstündeki çer çöp olması, ulusların üzerine üşüşmesi de gayet normaldir, ne bir değeri ne de bir kıymeti olur.

İbadet kavramının, O'ndan inip, Resûlullah'ın (s.a.) öğrettiği ve ilk neslin anlayıp uyguladığı gibi olmasıyla, sonraki nesillerin -uygulasın veya uygulamasın- anlayışı arasında büyük bir fark vardır.

Birinci şekil; "İnsanlar için çıkarılmış hayırlı ümmeti" oluşturdu. İkinci şekil de; "çer çöp'ü."

"Bir millet kendi durumlarını değiştirmedikçe Allah onların durumlarını değiştirmez." (Ra'd, 11)

"De ki: Murdarla temiz bir olmaz. Murdarın çokluğu hoşuna gitse bile." (Maide, 100)

Mesele, dipnotta veya sıralamada ikinci bir mesele değildir. Halli için biraz vaaz ve irşat, hatta vaaz ve irşat seli bile yeterli olacak kolay bir mesele de değildir. Yeniden bir oluşumu gerektiren bir meseledir.

Felç olmuş, yıkılmış, bu şekliyle ibadet, bir okyanustan öbürüne yaşayan milyonlarca insan eda etmiş olsa bile onları bulundukları halden kurtarmayacak, onları her taraftan kuşatan zillet ve pasiflikten çıkarmayacaktır.

Sebep kolaydır: Çünkü o, Yaradan'ın yazdığı, doğru yapanlarına izzet ve yeryüzü egemenliği vaat ettiği ibadet değildir:

"Allah sizden, inanıp iyi işler yapanlara vaat etti: Onlardan öncekileri nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine sağlamlaştıracak ve korkularının ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir. Onlar hep bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar." (Nur, 55)

Belirgin bir şekilde anlaşıldığı gibi ayet, Allah Tealâ'nın yazdığı şekilde yapılması halindeki "ibadet" etrafında dönmektedir.

Ama bugün, mevcut "çer çöp"ün bir okyanustan öbürüne eda ettiği ibadet, -Rabbinin koruduğu dışında- gereğinden "Lâ ilâhe illallah"ın soyutlandığı, sadece söylenen bir kelime haline getirildiği ibadet, yeryüzünde sürünen bu "çer çöp"e ancak, içinde bulunduğu bu yıkımı getirecektir. Ve kendini kurtarmaktan âciz kalmaktan da öte ardından gelenlere de engel olacaktır...

Müslümanların içinde bulundukları medenî, bilimsel, askerî, siyasî, maddî, ekonomik, sosyal, fikrî ve ruhî kalmışlığın sebebi müslüman oluşları değildir.[38] Tarihî yargılar veya ekonomik uygulamalar da değildir.[39] Asıl sebebi müslümanların tavırlarındaki bozulma, düşüncelerinin bozulması ve İslâm'ın bütün içeriğinden arındırılmasıdır.

"*Onlara karşı gücünüz yeten yığınağı hazırlayın.*" emri ibadet olduğu zamanlar, kimse müslümanların topraklarını işgale cesaret edemiyordu.

"*İlim talebi farzdır.*" ibadet olduğu zaman, ilmî geri kalmışlık yoktu. Tersine müslüman ümmet, ilim ümmetiydi, Avrupa onun medrese ve üniversitelerinde öğrenim görmüştü.

[38] Batı'nın, müslümanları bir nebze, kalan dinlerinden de uzaklaştırmak için fikir emperyalizminde kullandıkları bir sözdür.

[39] Bu sözü de komünistler, komünizmin tek çare olduğunu düşündükleri için kullanıyorlar.

"Sırtlarında dolaşın, rızkından yiyin" ibadet olduğu zaman İslâm toplumları, yeryüzünün en zengin toplumlarıydı. Müslümanlar yeryüzünün imarından kendilerinin sorumlu olduğunun bilincindeydi. İslâm toplumunda fakirlik problemi yoktu. Fakirlik problemine karşı ilâhî çare, İslâm toplumunda Yaradan'a kulluk olduğu için uygulanıyordu.[40]

"Onlarla iyilikle geçinin" ibadet olduğu zamanlar müslüman kadının problemleri yoktu! Çünkü ona ait olan Yaradan'ın emrettiği bütün haklar ve güvenceler, ona, Yaradan'a boyun eğme ve ibadet olduğu için veriliyordu.

Bu ümmetin sonu, ancak başının düzeldiği ile düzelir.

Önce kavramlar düzeltilecek. Sonra da İslâm'ın doğru anlaşılan kavramları üzerine yeni bir yapı oluşturulacak.

Geri kalmışlığı ve güçsüzlüğü bir anda atıp, öncü olmakta ve güçte değiştirecek bir sihir yoktur ortada.

İnsanların dünya hayatlarının yürüdüğü ilâhî kanunlar vardır. Sağlıklı kanunlarla çalıştığımız zaman sağlıklı çareler de gelecektir önümüze. Dinimizi bozup da; "Ya Rab! Ya Rab!" demek önümüzdeki kapalı kapıları açmaz.

Allah Tealâ dünya hayatı için;

"Allah sizden, inanıp iyi iş yapanlara..." (Nur, 55)

[40] Yahya b. Said diyor ki: "Ömer beni Afrika zekâtları için gönderdi. Topladıktan sonra, verecek fakir aradım, bulamadım. Ömer b. Abdülaziz bütün insanları zengin etmişti. O mallarla köle satın alıp, azat ettim." Hafız Ebu Ubeyd el-Kasım b. Selam'ın (ö. 1244) "*el-Emvâl*" adlı kitabında şu kayıt vardır (sh. 357-358): "Said b. Ebi Meryem anlattı bana... Dedi ki: Ömer b. Abdülaziz Irak'taki Abdülhamid b. Abdurrahman'a şunu yazdı: 'İnsanların haklarını ver.' Abdülhamid de şu cevabı yazdı: 'İnsanlara haklarını verdim.' Müslümanların 'beytü'l-mâl'inde (hazinesinde) yine de birikmiş mal kaldı. Yeniden şunu yazdı ona: 'Malı olmayıp da evlenmek isteyen bekârları bul. Onları evlendirip, mehrini ver.' Cevabı şu oldu: 'Bulduğum herkesi evlendirdim, yine de beytü'l-mâl'de mal kaldı.' Bundan sonra ona şunu yazdı: 'Arazisine yardım olacak kolaylığı göster onlara.'"

Ahiret hayatı için de;

"(İş) ne sizin kuruntunuza, ne Kitap ehlinin kuruntusuna göre olmaz. Kötülük yapan, cezasını çeker ve kendisine Allah'tan başka ne dost, ne de yardımcı bulamaz. Erkek veya kadından her kim inanarak iyi işlerden bir iş yaparsa, işte öyle kimseler cenneti görürler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar." (Nisa, 123-124) buyurmuştur.

Ayetlerden net bir şekilde anlaşılmıştır ki: Dünyadaki kurtuluş yolunun aynısı ahiretteki kurtuluşun da yoludur.

Dünyada egemen olanlar; "*İnanıp iyi iş yapanlar*", ahirette kurtulanlar; "*Erkek veya kadından her kim inanarak iyi işlerden bir iş yaparsa...*"

Dünyayı âhiretin tarlası, yeryüzünde O'nun emirlerinin uygulamasını, ilâhî adaletinin araştırılmasını, ilim tahsilini, rızık için dünyada dolaşmayı, aileyle iyi geçimi, O'nun düşmanları için yığınak yapmayı ve üstün ahlâkla ahlâklanmayı ibadetin bir parçası yapan; namaz, zekât, hac ve oruç gibi istenilenler arasına koyan bir dinde tuhaf değildir bu.

Ama ameli iman dairesinden ve ibadet kavramından bütünüyle çıkaran Mürcie'nin yolu, dünya ve ahirette zarara götüren yoldur:

"De ki: Herkes kendi(hali)ne uygun yolda hareket eder." (İsra, 84)

"Her birinin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır." (En'am, 132)

Üçüncü Bölüm
KAZA VE KADER KAVRAMI

Kaza ve kadere iman, müslümanın itikadında temel bölümlerdendir. Cibril (a.s.) hadisinde belirtilmiştir bu:

"İman Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrı ve şerriyle kadere inanmandır." (Buhari ve Müslim)

Bu iman ümmetin uzun tarihî süreci içindeki özelliklerindendir.

Ancak söz konusu iman, ümmetin ilk nesillerinde etkin bir güç ve hareket kaynağı olduğu halde, aynı oranda sonraki nesillerde olumsuz ve yıkıcı bir güce dönüşmüştür. Bu da kaza ve kader kavramının önceki nesillerin yaşayıp, uyguladığı doğru şeklinden saptırmasından sonra oldu.

Dışarıdan bakıldığında ikisi de aynıdır. Ama işin aslında ikisi arasında ne kadar fark vardır? Ümmetin hayatındaki her olayda olduğu gibi...

İlk müslümanların söylediği kelime-i şehadet, sonrakilerin de dilinde olan aynı kelime-i şehadettir: "*Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.*" Fakat birincisi bütün yeryüzünü sarsıyor ve harekete geçiriyordu. Çünkü yeryüzü gerçeğinde uygulama alanı buluyordu. İkincisi ise, yeryüzünde bir şey yapamaz oldu. Hatta, askerî, siyasî ve ekonomik emperyalizmin, hepsinden de tehlikeli olan

fikir emperyalizminin önünde İslâmî varlığı koruyamaz oldu. Çünkü hedefi ve azığı olmayan bir kelime haline gelmişti.

Namaz hareketleri; kıyam, kâde, rükû, secde... Okunan Kur'ân-ı Kerim ve tekrar edilen sözler... Hep aynı... O zamandan bu yana değişmedi hiç. Ama o zaman yapıldığında güçlü kuvvetli bir ümmetin varlığını gösteriyordu bu hareketler; çünkü gerçeğine uygun olarak eda ediliyor, gerekleri de yapılıyordu ve gerçek dünyasında insanın varlık amacını gerçekleştiren bir ümmetin varlığının habercisiydi bunlar. Yüce Allah'ın yeryüzündeki kanunları gereği de bunları başaramayan her ulusa karşı bir üstünlükleri vardı:

"And olsun Tevrat'tan sonra Zebur'da da; 'Arza mutlaka iyi kullarım varis olacak (bu yer onların eline geçecek)' diye yazmıştık." (Enbiya, 105)

Allah Tealâ'nın bu ümmete olan vaadi de gerçekleşiyordu. (Bkz. Nur, 55)

Kaza ve kader inancı da böyle: Dış görünümü, evrende ve insan hayatında olan her şeyin O'nun kaza ve kaderi ile olduğuna ve bu büyük evrende, insan hayatında Yaradan'ın takdiri dışında bir şey olmayacağına imandır:

"Biz her şeyi bir kadere göre yarattık." (Kamer, 49)

"Yeryüzüne ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce O, kitapta bulunmasın. Doğrusu bu Allah'a kolaydır." (Hadîd, 22)

"Başa gelen hiçbir musibet Allah'ın izni olmaksızın olamaz: Allah'a kim inanırsa onun gönlünü doğruya yöneltir. Allah her şeyi bilendir." (Teğabûn, 11)

"De ki: 'Allah'ın bize yazdığından başkası başımıza gelmez. O bizim Mevlâmızdır, inananlar Allah'a güvensin." (Tevbe, 51)

Ancak, ilk nesillerle sonraki nesiller arasında bu inançta meydana gelen büyük farklılık, ilk nesillerin uyguladığı Allah Tealâ'ya tevekkülle, daha sonra, yıkılma ve çökme yüzyıllarında meydana çıkan tevekkül arasındadır. Bu fark, "Lâ ilâhe illallah," namaz ve diğer ibadetlerde iki nesil arasındaki farklılıktan daha kolay değildir.

İlk müslüman inanıyordu ki: Onda ve evrende meydana gelen her şey, O'nun kaza ve kaderi iledir. Allah Tealâ'nın ezelde Levh-i Mahfuz'da[41] yazdığını da hiçbir şey değiştiremez.

Bu imanın sonucu olarak nefsine diyordu ki: "Savaş meydanına gitsem, oraya gittiğim için mi öldürülürüm, yoksa Yaradan'ın benim için yazdığı kader mi meydana gelir? Eğer bana orada şehadeti yazmışsa, O'nun kaza ve kaderi ile öldürüleceğim, burada da olsam öleceğim; o halde niçin savaştan geri kalayım? Her durumda bana takdir edilmiş olan ölüm korkusu mu, yoksa, her durumda ancak Yaradan'ın takdir ettiği bana etki edecek olan eziyet korkusu mu? Asla! Rabbimizin emrini edaya gidelim, O'nun bizim için yazdığından başkası gelmez bize. O Mevlâmızdır, müminler O'na tevekkül etsinler." Sonra da aynı yiğitlikle savaşa gidiyor ve kendilerini ölüme atıyorlardı. Allah Tealâ da yeryüzündeki kaderini yürütüyor ve bu dini zafere erdirip, egemen kılıyordu. Onlar hakkında da bu O'nun kaderi oluyordu: Ya şehitlik ya da zafer:

"De ki; bize iki iyiden, gazilik ve şehitlikten başka bir şeyin gelmesini mi bekliyorsunuz?" (Tevbe, 52)

Uhud hezimetinden sonra münafıkların ve zayıf imanlıların göğüsleri daralınca, bu gerçekleri müminlerin kalplerinde perçinleştirip, kuvvetlendiren ayetler indi:

[41] Levh-i Mahfuz: Allah'ın ezelî ilminin, kâinatta olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha. (Mütercim)

"Kaderden sonra, birtakımınızı kendinden geçirecek şekilde size huzur ve emniyet indirdi; oysa birtakımınız da kendi dertlerine düşmüşlerdi. Haksız yere Allah hakkında cahiliye devrinde olduğu gibi inanıyorlar. 'Bu işte bizim bir fikrimiz var mı?' diyorlardı: De ki: 'Buyruğun hepsi Allah'ındır.' Sana açmadıklarını içlerinde gizliyorlar. 'Bu işte bizim fikrimiz alınsaydı, burada öldürülmezdik.' diyorlar. De ki: 'Evlerinizde olsaydınız, haklarında ölüm yazılı olan kimseler, yine de devrilecekleri yere varırlardı.' Bu, Allah'ın içinizde olanı denemesi, kalplerinizde olanı arıtması içindir. Allah gönüllerde olanı bilir." (Al-i İmrân, 154)

"Ey inananlar! Yolculuğa çıkan veya savaşa giden kardeşleri hakkında 'Onlar yanımızda olsalardı ölmezler ye öldürülmezlerdi.' diyen inkârcılar gibi olmayın ki, Allah bunu onların kalplerinde bir hasret olarak bıraksın. Dirilten de öldüren de Allah'tır. Allah işlediklerinizi görür."

"Allah yolunda öldürülür veya öldürseniz, size Allah'tan onların topladıklarından hayırlı bir mağfiret ve rahmet vardır."

"And olsun ki, ölseniz de, öldürülseniz de Allah katında toplanacaksınız." (Al-i İmrân, 156-157)

İlk müslümanlar böyleydi: Davetin neşri, ilim tahsili, rızık peşinde koşmak, imar için yeryüzünün bilinmeyen yerlerini keşfediyor, sıkıntılara ve tehlikelere katlanıp, dünyanın sırtlarında dolaşıyorlardı.

Onların kuralı "Çalış ve Yaradan'a tevekkül et" idi.

O halde bu çalışma ve aktivite, pasiflik ve oturup O'nun kaderini beklemeye nasıl dönüştü?

Evet, ilk müslümanın hissinde kaza ve kadere imanı, hataya düştüğü zaman göreceği cezadaki sorumluluğunu kaldırmıyordu.

Uhud olayındaki ders müminlerin benliğinde büyük bir etki bırakmıştı.

Okçular, komutanları ve Peygamberleri'nin (s.a.) emrine muhalefet etmişlerdi. Onlara, müslümanları kuşların parçaladığını görseler bile yerlerinden ayrılmamaları emri vardı. Ancak zaferi görüp, savaşın tamamen bittiği zannına kapılınca, ganimet sevdası Resûlullah'ın (s.a.) emrini onlara unutturdu. Ganimetlerden pay kalmaz endişesiyle yerlerini terk edip indiler! Müşrikler de, dağın tepesindeki okçuların saldırısından emin olunca atlarıyla müslümanların ordusunu kuşattılar. Müslümanların saflarında ağır bir bozgun ve sarsıntı oldu. Resûlullah (s.a.) isabet almış, kâfirler de onun öldürüldüğü söylentisini yaymışlardı. Bu durum ordunun birliğinde parçalanmaya etki etti.

Kur'ân-ı Kerim, yaptıklarından dolayı müminleri şiddetle kınadı. Aynı anda da bir yorum getiriyordu olaya:

"Başkalarını iki misline uğrattığınız bir musibete kendiniz uğrayınca, 'Bu nereden?' dersiniz. De ki: 'O kendi tarafınızdandır.' Doğrusu Allah her şeye kadirdir."

"İki topluluğun karşılaştığı günde başınıza gelen Allah'ın izniyledir. Bu inananları da, münafıklık edenleri de belirtmesi içindir." (Al-i İmrân, 165-167)

O kendi tarafınızdandır, aynı anda da O'nun izniyledir. Hatanın sorumluluğu ve Yaradan'ın kaza ve kaderine iman aynı anda ve zıtlık göstermiyorlar.

Bu, İslâm ümmetinin öğrendiği ve belirginleştiği en önemli hususlardandır: İnsanın yaptığından sorumlu olduğuna inanması ve O'nun kaza ve kaderine inanması arasındaki çelişkinin olmayışı. İkisini de insanın kalbinde aynı anda dile getirip dengede tutuyor ve yeryüzündeki hayatını da onlarla dengeliyor. Büyük ve küçükte daima O'nun kaderini algılayıp ona yönelme ve kendi tavırlarını doğru-yanlış kefelerine koyarak kontrol etme...

Peki bu üstün denge, O'nun kaza ve kaderi iddiasıyla bütün sorumluluktan sıyrılmaya nasıl dönüştü?

Ümmetin öncülerindeki düşünce buydu: Kaza ve kadere iman, sebeplere yapışmayla zıtlık oluşturmuyordu.

Bir yandan Yaradan'ın bu evren ve insan hayatında değişme kabul etmez kanunları olduğunu, yine O'nun herşeyi yapmaya kadir, hiçbir şeyin O'nu âciz bırakamaz ve sınırlayamaz olduğunu, çünkü O'nun dilemesinin bütün kayıtlardan sıyrılmış bulunduğunu bildiği halde, Allah Tealâ dünya hayatındaki kanunların sabit olmasını, olağanüstü hallerin istisna olmasını ve her iki durumun da O'nun dilemesine bağlı olmasını istemiştir. İşte bunun için de onların hissinde, hayat gerçeğinde belli bir sonuca ulaşmak için geçerli olan bu kanunlarla iç içe olmanın kaçınılmazlığı vardı. Yani, o kanunlara göre sonuçlara götürecek sebeplere yapışma zorunluluğu.

Allah Tealâ bu gerçeği onlara kitabında açık bir şekilde belirtmiştir.

Allah Tealâ dinine dünyada zafer ve egemenlik, kâfirlerin tuzaklarına da yokluk takdir etmiştir;

"Müşrikler istemese de dinini bütün dinlerden üstün kılmak için, peygamberini, doğruluk rehberi Kur'ân-ı Kerîm ve gerçek dinle gönderen O'dur." (Saff, 9)

"İnkâr edenler, asla öne geçtiklerini sanmasınlar, çünkü onlar âciz bırakamayacaklardır." (Enfal, 59)

Dini için zafer yazan Yaradan'ı aciz bırakamayacaklardır. Kaderini de geçemeyeceklerdir.

Bununla beraber onlara: Ben dinime zafer ve egemenlik yazdığıma göre, siz oturun ve takdirimin sonucunu bekleyin, nasıl olsa uygulanacak o, dedi mi? Asla! Tersine onlara, bu din hakkındaki kaderini ve kesin uygulanacağını açıkladığı anda cihat edip, yığınak yapmaları zorunluluğunu da açıkladı:

"İnkâr edenler, asla öne geçtiklerini sanmasınlar, çünkü onlar âciz bırakamayacaklardır."

"Onlara karşı gücümüzün yettiği kadar -Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında Allah'ın bilip sizin bilmediklerinizi yıldırmak üzere- kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda sarfettiğiniz her şey size haksızlık yapılmadan tamamen ödenecektir." (Enfal, 59-60)

"Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, O da size yardım eder, ayaklarınızı savaşta sabit kılar." (Muhammed, 7)

Zafer O'nun indinde kesin kader olsa bile, başarı için sebepleri elde tutmak kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Müslümanın hissinde Yaradan'ın kaderine imanı ve geçerli kanunlar paralelinde sonuçlara götürecek sebeplere yapışmaya olan inancı beraberce bulunur. Bu ümmet başıboş bırakılsa, sebepleri tek başına, -modern cahiliyenin yaptığı gibi- O'nun kaderine gerek olmadan yeterli bulurdu. Huneyn dersi bu anlamın müminlerin benliklerinde sabitleşmesi içindi;

"And olsun ki Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti."

"Bozgundan sonra Allah, peygamberine, müminlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi. İnkâr edenleri azaba uğrattı. İnkârcıların cezası budur." (Tevbe, 25-26)

Bu, ümmetin yeryüzü hayatında, sebepleri elde tutmakla, sebeplere yaslanmak arasında bir denge oluşturması için... öğrenip, eğitildiği en önemli konulardan biriydi.

Peki bu üstün denge nasıl bozuldu ve Yaradan'a dayanma iddiasıyla sebeplerden uzak kalmaya dönüştü?

Evet ümmetin ilk dönemlerinde, O'nun kaderine teslimiyetle, -olduğu zaman- kötü durumları değiştirmek için çalışma arasında bir çelişki yoktu. Varlıkta ve beraber hayatındaki her şey O'nun kaza ve ka-

deri ile oluyor. Müminler açısından bunda bir şüphe veya tartışma konusu yoktu.

İnsanların hayatında kötü bir durum varsa o, Yaradan'ın kaza ve kaderi ile olmuştur. Bu, Uhud'da müminlerin Resûlullah'ın (s.a.) emrine muhalefetleriyle insanlardan gelen bir sebeple olabileceği gibi, Ömer b. Hattab (r.a.) zamanında meydana gelen Amvas vebası gibi sorumluluğu onlarda olmayan bir sebepten de olabilir (O günler için vebanın sebepleri ve tedavi yolları bilinmiyordu. O zamanda kimse sorumluluk altına alınamazdı.) Ya da O'nun kanunları arasında arasıra oluşan, müminleri sınama gibi bir nedenle O'nun katından olabilir:

"And olsun, biz kendilerinden öncekileri de denemişken, insanlar, 'inandık' deyince, denenmeden bırakılacaklarını mı sandılar? Allah elbette doğruları ortaya koyacak ve elbette yalancıları da ortaya çıkaracaktır." (Ankebût, 22)

Bu ve insanlara yeryüzünde isabet eden diğerleri O'nu kaza ve kaderi ile oluyor.

Ama Yüce Allah insanlara, içinde bulundukları kötü durumu değiştirmek için çalışmama anlamında bir teslimiyet emretmemiştir. Tersine onlara Yaradan'ın kaderine, eylem olduktan sonra, telâfisi mümkün olmayan kesin bir kader olduğu anlamında razı olmak şeklinde bir teslimiyet emretmiştir. Fakat, meydana gelen olay ânında oturup, değiştirmeye çalışmama başka bir şeydir. Allah Tealâ onu emretmemiş, teşvik de etmemiştir. Olanın Yüce Allah'tan gelen kesin bir kader olduğuna rıza ile de ilgisi yoktur.

İşaret ettiğimiz üç örneği misali olarak alalım.

Müminlerden doğan sebeplerle ve aynı anda da O'nun kaderi ile meydana gelen Uhud bozgunu:

"De ki: O kendi tarafımzdandır. Doğrusu Allah her şeye kadirdir. İki topluluğun karşılaştığı günde başınıza gelen Allah'ın izniyledir." (Al-i İmrân, 165-166)

Allah Tealâ müminlerden bu kesin kadere teslim olmalarını istemiştir:

"Kaybettiğinize ve başınıza gelene üzülmeyesiniz diye Allah sizi kederden kedere uğrattı. Allah, işlediklerinizden haberdardır. Kederden sonra, birtakımınızı kendinden geçirecek şekilde size huzur ve emniyet indirdi." (Al-i İmran, 153-154)

Fakat bu, bozguna teslim olup oturarak içinde bulundukları kötü durumu, O'nun kesin kaderidir, ne yapılsa ondan kurtulunamaz gerekçesiyle değiştirmek için çabalamalarını mı emrediyor? Asla! Komutan, arkadaş ve bir mürebbi olan Resûlullah'ın (s.a.) o durumdaki tavırları bu olasılığın tamamen tersinedir. Müslümanları (yaralı olmalarına rağmen) düşmanla yeniden karşılaşmak için topladı. Bozgunun izleri ne vücutlarından ne de benliklerinden henüz silinmemişti. Allah Tealâ müminlerin bu tutumunu övmüştür:

"Kendileri savaşta yara aldıktan sonra Allah ve peygamberin çağrısına koşanlara, hele onlardan iyilik edip sakınanlara büyük mükâfat vardır."

"İnsanlar onlara; 'Düşmanınız olan insanlar size karşı bir ordu topladılar, onlardan korkun.' dediler. Bu, onların imanını artırdı da; 'Allah bize yeter, o ne güzel vekildir!' dediler."

"Bu yüzden kendilerine bir fenalık dokunmadan, Allah'tan nimet ve bollukla geri döndüler; Allah'ın rızasına uydular. Allah büyük, bol nimet sahibidir." (Al-i İmran, 172-174)

Onlar (aynı anda kendilerinden olan sebeplerle de olsa) O'nun kaderiyle bozguna uğramışlardı. Diyorlar ki: "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" Kötü durumdan yeni bir duruma çıkmadan Yaradan'a tevekkül ediyorlar onlar. Allah Tealâ'nın önceki kaderi de yeni bir kaderini aramalarına engel olmuyor. Yüce Allah'ın önceki kaderi işledikleri bir hata yüzünden onlara musibet getirdiyse, Yaradan'ın başka bir kaderine, ortaya koydukları bir amelle koşuyorlar: Allah'a ve Resûlüne

uyma. Yani, hataya düştükleri tavırlarının ardından doğru olan bir tavırla. O da Yüce Allah'a tevekkülle beraber, sebepleri de elinde tutmak... Böylece onların hissinde, Allah Teala'nın kaderine teslim olmakla, olayı değiştirmek için çalışma arasında bir çelişki kalmıyordu.

Anvas vebasında, Halife veba haberini öğrenince askere geri çekilme emri verdi. Ebu Ubeyde b. Cerrah (r.a.) ona; "Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" deyince; "Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyorum." demişti. Halife Ömer'in (r.a.) kaza ve kader konusunu anlayışındaki üstünlüğe işaret eden veciz bir sözdür bu. Veba, insanlara bilfiil isabet etmiş bir kaderdir. Ama henüz, Hz. Ömer ve ordusuna bulaşmamıştır da. Kaçınmaya çalışması zorunludur. Bu da O'nun kaderiyle olacaktır. Allah Teala'nın veba takdiri, vebadan kaçma takdirine engel değildir. Hz. Ömer, kurtarıcı zannettiği sebepleri denemiş ve O'nun takdiri ile de kurtulmuştur.

Kureyş'ten müslümanlara gelen işkenceler (ki, Yaradan'ın davetinin başında cahiliyelerle yüzleşen mümin cemaatlerden hiçbirinde değişmeyen kanundur) O'nun kaderi ile meydana gelen bir olaydı. Ve de O'nun bildiği bir hikmeti vardı:

"Allah elbette doğruları ortaya koyacak ve elbette yalancıları da ortaya çıkaracaktır." (Ankebût, 3)

Bu, Resûlullah (s.a.) ve müminleri değiştirme çabalarından alıkoydu mu? Kimi zaman bazı müşriklerden himaye istiyor, bazen de Habeşistan'a hicrete izin veriyordu. Ta ki, son olarak Medine'ye hicret izni gelinceye kadar.

Asla! İşkencenin varlığı, Yaradan'ın kaderi ve O'nun kesin olan kanunlarından bir kanun gereğiydi. İşkenceden kurtulmak için çalışma onun Yaradan'ın kaderiyle olması açısından engel teşkil etmez. Çabalar sonuç verirse bu da O'nun kaderiyledir!

İşte bunun için ümmetin ilklerinde Yaradan'ın kaderine teslimiyet, O'nun yeni bir takdirini arayış çabalarıyla çelişmiyordu. Ümmetin

özelleştiği noktalardan biridir bu: İradeyi kaldıran kuru bir teslimiyetle, teslimiyet tanımayan serbestlik arasında dengeyi bulma...

Peki bu denge, sonunda O'nun kaderine teslimiyet iddiasıyla, değişiklik için çalışmaya terke nasıl dönüşüverdi?

Doğru bir kaza-kader inancı müslümanın bilincinde, hayatını o inanca göre yürüttüğü, büyük ve değerli bir dengeye ait noktaları temsil eder. Bir de bu, Allah Teala'nın zatı, isimleri, sıfat ve fiilleri ile ilgili bir hakikattir; bu açıdan da inancın aslındandır. "Lâ ilâhe illallah"ın özündendir. Çünkü, Yaradan'ın mülkünde O'nun takdiri olmadan bir şeyin meydana geldiğini kabul etmek, açık bir şirktir.

Aynı zamanda da mümin bir insanın hayatında önemli gerekleri olan bir inançtır bu. Bu, insanın tavır, düşünce ve tasavvurlarında doğru ilâhî bir yöntemle hareket etmediği zamanlarda karşılaştığı çok yönlü olaylarda denge unsurudur. İnsanın O'nun bir sınırı olmayan azametini ve her şeye olan egemenliğini, her şeyin O'nun iradesiyle olmasını kavraması, insanı hiçbir şey yapmayan bir şey üretimine götürmeyen olumsuz bir olgu olabilir!

İnsanın kendi kişiliği, çalışma ve tasarruf gücünü, düşüncesi ve cismiyle ürettiğini görmesi de eylem ve olumluluğuna aldanarak onu ilâhlık, inkâr ve azmaya götüren bir olgu olabilir. Başka bir açıdan da insanın, Yaradan'ın azametini ve kudretini ve her şeyin O'nun dilemesiyle olmasını bilmesi, insana, O'nun evrenin yapısına ve insan hayatına koyduğu kanunları unutturan bir olgu da olabilir!

Nitekim insanın evrenin ve insanların hayatının üzerinde yürüdüğü kanunlardaki düzeni bilmesi insanı, Yaradan'ın kaderini tamamen unutmaya ya da görmezden gelmeye ve sebeplere adeta onlarla kesin sonuçlara gidecekmiş gibi kesin kanunlar olarak bağlanmaya da götürebilir.

Üçüncü bir açıdan da, o çalışsa da çalışmasa da, istese de istemese de her şeyde Yaratan'ın dilemesinin egemen olmasını tanıması, insanı olayların akışını değiştirmede etkili olamaz gerekçesiyle çalışmayı ter-

ke ya da sonuca götürmeyecek kadar kolay bir çalışmayla yetinmeye de götürebilir!

Aynı şekilde insanın olayların, seyrinde çalışmasının etkisini ve olayların çalışmasının çeşit ve miktarına bağlı olduğunun bilincinde olması onun, çalışmasıyla aldanmaya ve kendi kaderini kendisinin yaptığı, dilediği gibi ona egemen olabileceği zannına götürebilir!

Hinduizm ve Ruhbanlık birinci tip sapmanın örneğidir: Olumsuzluk, sebepleri tamamen unutma, amel ve üretime gerek duymama... Modern cahiliye de ikinci tipin açık örneğidir: İnsanın büyük bir kişilik bilinci, sebeplere aldanma, çalışmasına güvenip kendi kaderini kendisinin yaptığını zannetme...

Avrupa "kalkınma"sına kilise ve dine karşı bir düşmanlıkla başladı. Yani, gerçekte o, soğuk Hıristiyan kilisesinin cahiliyetinden çıkıp, son yüzyılda zirvesine vardığı çağdaş cahiliyeye girdi.

Onlar için karanlık olan Ortaçağ cahiliyesinde insan, çeşitli baskılar altında haklarından mahrumdu. Ruhî, fikrî, malî ve siyasî aşırılıkları ile kilisenin baskısı, siyasi, ekonomik ve sosyal baskısıyla derebeylik, yaygın cahiliyet, yüzeysel tasavvurlar, dar ufukluluk ve önemsiz amaçlar; hep bu baskı çeşitlerindendi.

Ortaçağ'dan sonra Avrupalılar bir yandan müslümanlardaki bilimlere kapılarını açarken bir yandan da haçlı seferleriyle onlarla içli dışlı oldular. Ve durum değişti. Oradaki "insan" varlığını algılamaya başladı. Ama İslâm'ın koyduğu istikamet ve ölçülerde değil. Müslümanlardan bilimlerini alıp, maddeci uygarlıklarını kurdular ama İslâm'ı almayı kabul etmediler. Bunun için de orta yolu bulamadan çelişkiden çelişkiye yuvarlandılar.

Ortaçağ cahiliyesindeki insanın itilmişliği oranında çağdaş cahiliyede benlik bilinci belirdi . Sebepleri bilmeme oranında da sebeplere aldanma ortaya çıktı. Çalışma ve çalışmanın hayat gerçeğindeki etkile-

ri o yüzyıllarda ne kadar önemsiz görüyorsa, bu yüzyılda da çalışma o derecede, bir fitne ve etkileriyle aldatıcı bir hülya durumuna geldi.

Avrupa'daki kalkınmayla beraber, ilmî ve maddî açıdan öne geçme geldi. Bu da şişirildikçe şişirildi ve insanlara bu çağdaş cahiliyelerinde ilmin ilâh, kader ve her şeyi yapan, egemen olan olduğu hayali sunuldu.

Çağdaş cahiliyenin hissinde dini bütün kimse kalmadı. Ona göre -insan- hayatını, hoşuna gittiği gibi düzenliyor, kaderini o yazıyor, tarihi ve olayları o meydana getiriyordu.

Kendisiyle bu derece aldanırken başka bir taraftan da dış sebeplerle aldanıyordu. Bilim ona diyordu ki: "Tabiat kanunları adı verilen kesin kanunlar vardır. (Kilisenin ilâhını reddettiklerinden) Kainattaki kanunları da Yaradtan'a nisbet etmiyor ve kilisesi, yükümlülükleri olmayan yeni bir ilâha nisbet ederek ona "tabiat" adını veriyorlar. Yaratma ve yürütme de ona ait oluyordu."

Eh, kanunlar -onlara göre- kesin olduğuna göre kadere de yer yoktur! Olacağı kesin olan bir şeyi değiştiremeyeceğine göre kaderin fonksiyonu ne? Halbuki gafletlerinden, evrende yürüyen belli kanunların varlığının bizzat, yaratıcı Allah Tealâ'nın göklerin ve yerin yaratılmasında belirlemiş olduğu kaderin ta kendisi olduğunu unutuyorlardı. Kendi kafalarına göre de (gafletlerinden) -bu kanunların, dilediği zaman O'nun iradesiyle değişebileceğini de reddetmişlerdir- mucize ve harikulâdeleri, O dilediği zaman evrendeki düzenin tamamen değişmesini de kabul etmediler!

Bilimleri (ya da gafletleri) geliştikçe, insan hayatına (hatta insana) maddî âlemde olduğu gibi kesin kanunların egemen olduğunu ortaya çıkardılar. Bu kesinlikte maddeci tarih görüşünde,[42] duyguların şekilli

42. Marksizm'e göre.

ifadesinde[43] ve insan tavırlarının cinsel yorumunda[44] ortaya çıkmıştır. Sosyal, ekonomik ve diğer teorilerde insan bu kesinlerin rahmetine terk edilir, hatta açık zulmüne bırakılır.

Sonra da -cahilî inatlarıyla- insanlık hayatındaki hidayet dönemlerini görmezlikten geldiler. Halbuki hepsi O'nun takdiri ile olmuştu. Ve kasten, bu hidayet dönemlerinin, özellikle İslâm'la gelen büyük hidayet döneminin insanlık hayatındaki etkilerini yok saydılar!

Tarihte, başka cahiliyeler de bulunmuştur: Negativizm, pasiflik ve ilâhların ne yapacağını bekleme, fert ve toplumların hayatında olacak şeyleri gözetleme...

Budizm, Hinduizm ve ruhbanlık ve mistisizm ve boş oturmanın, insanın dünyada faal bir güç olduğuna veya çalışmasının hayatında bir eseri olacağına inanmamasının çeşitlerindendir.

Hepsi insanın "fena"sına[45] çalışmıştır. Bu fenaya, onların ilâhı temsil eden "en büyük varlıkta" en büyük fenaya götüren ruhların değiş tokuşunda veya cesedin kahredilip ezilmesi yoluyla (ruh ondan sıyrılarak) fenaya ulaşma veya kilise içindeki negativizmle fenaya erme ya da herhangi bir fena çeşidi...

Bu saplantıların hepsinin belirgin özelliği, üzüntü, hüzün ve içine kapanık olmaktır. Bir diğer saplantıda da aşırı delilik, lezzetler peşinde koşma, içyapının ıslahından uzaklaşma ve benliğin dışına taşma olarak karşı tarafı oluşturabilir.

Şu iki zıt uç arasında, İslâm'daki doğru şekliyle kaza-kader inancı gelip, evrende ve insan hayatında oluşan herşeyde Yaradan'ın egemen-

43 Praktisizm'e göre.
44 Freud'a göre.
45 Fena: Yok olma, son bulma, insanın varlığının, benliğinin bütünüyle yok olması veya başka bir varlıkla kaybolması (Mütercim)

liğini vurgular: Aynı anda da insanın faaliyetini kaldırmaz, çalışmayı ve sebeplere sarılmayı yasaklamaz.

Müslüman tam bir denge içinde evrende ve onun hayatında olan her şeyin o, insanî ortama çıkmadan önce O'nun tarafından takdir edildiğine inanır:

"Yeryüzüne ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce O, kitap'ta bulunmasın. Doğrusu bu Allah'a kolaydır." (Hadîd, 22)

Aynı zamanda da ona çalışmak ve sebeplere tutunmak düştüğü ve dünyada olanların tuttuğu (ya da bıraktığı) sebepler ve yaptığı işin çeşidine göre olduğuna da inanır:

"İnsanların elleriyle işledikleri yüzünden karada ve denizde bozgun çıkar..." (Rûm, 41)

"Eğer kasaba halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı, onlara göğün ve yerin bolluklarını verirdik." (A'raf, 96)

"Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklarına yola gelmelerini emrederiz ama onlar yoldan çıkarlar. Artık o şehir yok olmayı hak eder." (İsra, 16)

Böylece (müslüman) zatî varlığını hisseder, çalışır, kendi nefsiyle, ameliyle ve sebeplerle aldanmadan sebeplere de bağlanır. Ve inanır ki: Olacak her şey, Yaradan'ın katında takdir edilmiştir ama bu onu çalışmadan, sebeplere bağlanmadan da alıkoymaz.

Kimi insanların hissinde bir çelişki olabilir fakat müminin hissinde, yeryüzündeki halifelik görevinde yardım edip, dünyada çalışırken kalbi O'na açılmış duruma getiren güzel ve üstün bir dengedir.

Sebeplere, Yaradan'a ibadet ve O'nun işleyen kanunuyla hareket etmek için bağlanır o. Elde ettiği sonucu da, tuttuğu sebeplerin sonucu değil de, O'nun belirlediği kader olarak görür. Çünkü sebeplerin bizzat

kendisi sonuca kesinkes götürmez; ancak Allah'ın kaderi ile olabilir bu. Allah Tealâ, sebeplerin sonuca götürmemesini dilerse, bilfiil uygulanan, Allah Tealâ'nın iradesi olur, sebepler değil.

İşte, müslümanla, oradaki veya şuradaki cahilî rakipleri arasındaki asıl fark da budur. Biri oturup, insan olarak bulunmasının kıymetini belirleyemez, öbürü de, onun hissinde rablermiş gibi sebeplere aldanır.

Gerçek bir müslüman O'nun kaderine imanda, varlıktaki hiçbir müminden aşağı kalmaz. Kendi yeryüzündeki misyonunu da unutmaz. Çünkü O'nun takdiri insanın yeryüzünde halife olmasını, göklerdekilerin ve yerdekilerin hepsinin onun hizmetine verilmesini, yarattıklarının çoğundan üstün ve değerli olmasını, yeryüzünde kaderine bir perde olmasını dilemiştir.

Öbür taraftan sebepleri elde tutmayı, sebep-sonuç kanununu kavramada, sebeplere en çok yapışan insandan da aşağı kalmaz. Ama onun hissinde, Yaradan'ın kaderi olmadıkça ne kesin ne de nihaî değildirler.

Modern cahiliye, İslâmî düşünceye yüzeysel bir gözle bakıp, o gaybî, sebebiyet kanununa inanmayan bir düşüncedir, diyor. O bu sözüyle, dar ufkunun kavrayamayacağı bir konudaki cahilliğini ortaya koymaktadır. Evet doğru, İslâmî düşünce gaybîdir. Çünkü gayba inanır, Yüce Allah'ın kaderine inanır. Ama aynı anda da aklî ve ilmîdir. İlmi araştırmalardaki deneysel yöntemi bulup, Avrupa'ya sunan odur. Bu yöntem baştan sona, tecrübe, sebep-sonuç ilişkilerine dayanmaktadır. Fakat Müslüman Allah Tealâ'nın kanunları ile yürürken O'nun asla sınır tanımayan uçsuz bucaksız iradesine de kalbini kapamaz.[46]

[46] Müslümanlardaki gerçek kaza-kader inancını kavramaktan âciz olduğunu iddia eden veya gerçekten âciz olan çağdaş cahiliyenin tuhaflıklarından biri de, insanın faaliyetine inanmasıyla, insana hakikî bir varlık ve irade tanımayan tabulara inanması arasındaki çelişkisidir. O, ya bu çelişkiyi fark edemedi ya da varlığında bir sakınca görmüyor. Bir yandan da müslümanın inancında bir çelişkinin varlığına işaret ediyorlar. Ama gerçekte müslüman, bir dengededir, rahattır. Yeryüzünde O'nun kaderinden mutmain olarak yapacağını yapar.

Aynı anda aklî, ilmî ve gaybî olan bu düşüncenin özelliği, dış sebeplerin oluşudur. Bilir ki, O, Yaradan'ın kaderi ile olmuştur. Hitler'in başına gelen onun başına gelmez: İnsanın yapabileceği her şeyi yapmış fakat, çabaları boşa çıkınca intihar etmiştir. Allah Tealâ'nın bütün sebeplerin ötesindeki takdiri olan sonuca dayanamamıştır.

İşte bu üstün inanç, ümmetin ilk nesillerinde mucizelere benzer eserler koymuştur ortaya... Ya yüzyıllar geçtikçe ne oldu bu inanca da, Budizm'in, Hinduizm'in ve Ruhbanlığın düştüğü duruma düştü?

Sorumluluktan uzak, değiştirmeyle ilgisi olmayan umutsuzluğa nasıl dönüştü? Sonunda hepsi bu, fikrî, ilmî ve maddî zaafı ve bütün şer güçlerinin her taraftan İslâm'ın köklerini dünyadan kazımak, müslümanların halini gündeme getirerek, İslâm'ı bu dar iddiasıyla İslâm'dan nefret ettirmeye çalışanları üzerine çeken geri kalmışlık nedir?

Dediğimiz gibi, inancın şekli değişmedi. Ama cevher, kesinlikle büyük bir değişmeye uğradı. Ona da, "Lâ ilâhe illallah"a ve diğer ibadetlerin başına gelen isabet etti: Gerçek içeriğinden çıkarıldı.

Kaza ve kader inancı da bu arada, grupların etrafında tartıştığı, İslâmî eğitim için bir yöntem olmayan kelâm konuları haline geldi! Çözüm bulabilmek için zihnin yorulduğu felsefî problemler... Ümmetse eğitilmiyor. Kimse de, kaza-kader inancının gerçek İslâmî şekliyle eğitimdeki kıymetine dikkat etmiyor! Tıpkı, tevhit inanışının, somut ve soğuk kelâm araştırmalarına dönüştüğü gibi, zihnî, vicdanı hareketlendirmez, amelî bir tavra götürmez... Kalpte imanı yerleştirecek yerde, şüpheleri artırır! Araştırmacılar da onu "inanç" diye ele alırlar. Böylece insanların canlı yaşamından, davetin ve eğitimin gereklerinden uzaklaşıp, "kelâm"la beraber dönerler!

Ve "çağdaş müslümanların" daha önce Avrupalı beylerinin sıyrıldığı gibi kaza ve kader inancından sıyrıldıkları dönem gelir. Derler ki: Gerilememizin sebebi olan gaybî düşünceyi bırakmak istiyoruz. Bizim ilmî ve ilerici bir düşüncemiz olmalı... Kaza ve kaderle beraber hep,

anarşi, cahillik, çözülme ve gerileme vardır. Kader nasıl karışsın, herşey bin defa hesaplanmıştır!

Allah Tealâ'nın şu sözündeki anlamı unutuyorlar bunlar:

"Kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında, onlara her şeyin kapısını açtık; kendilerine verilene sevinince ansızın onları yakaladık da umutsuz kalıverdiler." (En'am, 44)

Hatta, gerçekleşmesi ileriye yönelik olan bu gayptan da önce gözlemleri altında olan daha yakın hissî olayları bile unutuyorlar. Hesaplarıyla, O'nun kaderine bütün kapıları kapadıklarını zanneden plancılar, hesap adamları önlerinde ansızın yayılıveren hastalıkları görmezden geliyorlar. Her çeşitten hastalık: Psikolojik, sinirsel, aklî, vücut, ahlâkî, sosyal, fikrî, siyasî, ekonomik... Hiçbiri hesapta yoktu!

Alerjik hastalıklar hesapta var mıydı? AIDS hastalığı hesapta var mıydı? Yaralama olaylarının bu denli artışı hesapta var mıydı? Avrupa'nın batısı ve Amerika'daki anormallikler, uyuşturucular hesapta var mıydı?

Bu ve diğerleri gayptaki Yaradan'ın kaderiyle gerçekleşmesinden korkulan bir şeye işaret ediyor:

"Kendilerine verilene sevinince ansızın onları yakaladık da umutsuz kalıverdiler. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi." (En'am, 44-45)

Bugün müslümanlar, yüzyıllar boyunca zihinlerinde sarsılan kaza ve kader kavramını düzeltmeye muhtaçtırlar. Son yüzyılları kuşatan negativizm de değil, bugün Batı cahiliyesinden gelen fikir emperyalizmiyle İslâm âlemini kuşatmasından korkulan sebeplere aldanma yoluyla da değil.

Müslümanlar, insan hayatında -doğru olan şekliyle- üstün dengeyi temsil eden inanca muhtaçtırlar.

Dördüncü Bölüm
DÜNYA-AHİRET KAVRAMI

İlk müslüman nesillerin zihinlerinde sonraki nesillerde görülen dünya ve ahiret arasındaki kesin ayrım yoktu. Onların duygularında ahiretten tamamen kopmuş yalnız dünya için olan ve dünyadan kopmuş yalnız ahiret için olan ameller yoktu.

Evet, bazı ameller vardır ki, onlarda doğası gereği ruhî yön ağırdır: Namaz, dua, zikir ve genelde ibadetler. Bir de fikrî yönün ağır bastığı ameller vardır: İlim tahsili ve ilimde ilerleme, siyasî, ekonomik ve savaş-barış gibi hayata ait işlerin yönetimi... Ve his yönünün ağır olduğu ameller de vardır: Yeme-içme, giyme, mesken edinme ve cinsel tatmin gibi. Fakat bu, birtakımıyla öbürünün arasını ayırmaz. Çünkü, bağlantılı ve tekleşmiş bir insanî yapıdan çıkmaktadır hepsi... Başka bir açıdan da bazısı sadece dünya için ahiretle ilgisiz bazısı da sadece ahiret için dünya ile ilgisiz duruma getirilemez.

Onların hayatlarına egemen olan, düşüncelerini yönlendiren ibadet kavramının doğru şekliydi:

"De ki: 'Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur.'" (En'am, 162-163)

"Cinleri ve insanları ancak bana kulluk etmeleri için yarattım." (Zariyât, 56)

Bu kavramda ibadetlerin amelden veya dünyanın ahiretten kopması mümkün değildir. Bunun için de onların anlayışında hayat, biri öbüründen ayrılmayan birleşik halkalardı. Onda namaz, hac, yeme-içme, cinsel ilişki, Allah Tealâ yolunda cihat, rızık peşinde koşma, ilim tahsili, dünyanın imarı... Hepsi ibadettir. Hepsi aynı anda dünya ve ahiret içindir. Gündüz veya gece insanın geçirdiği bilinçli her an ve O'na yönelerek O'nun indirdiğine uyarak yaptığı her amel, ibadet çeşitlerinden biridir, birbirine de bağlıdır. O sürekli bir ibadetten öbürüne geçer; bütün varlığını ve O'na yönelişini kapsayan insan olarak bulunuşundaki amacın yerine gelmesi için...

Namaz, zekât, oruç ve hac gibi ibadetler ruhî yönü ağır olanlarsa, bunun anlamı yalnız onların ibadet olması veya onların dünya için değil de yalnız ahiret için oldukları değildir. Her birinin dünya hayatında gerçekleşmesi zorunlu olan gerekleri vardır. Namaz kötülükten ve münkerden alıkor, zekât nefsi ve malı aklar, oruç takvaya alıştırır, hac iyiliğe çağırır... Her biri dünya ve ahiret için olur aynı anda...

İnsanın hayatında yaptığı diğer akıl veya hissin ağırlıkta olduğu ameller de, geniş anlamıyla ibadet sınırının dışında değildirler; tabiî onlarla Yaradan'a yöneliş amaçlandığı ve O'nun emirlerine uyulduğu sürece. Böylece onlar da ahiretten kopmuş ve yalnız dünya için değillerdir.

İnsanın hayatının tamamı ve dünyadaki faaliyetlerinin tamamı bütünleşerek, varlık amacını gerçekleştirir ve duygularında dünya ile ahiret birleşir.

İlk müslüman nesillerin mantığında meseleler böyleydi. Bütün hayatlarını toplayan, aralarını birleştiren, görüşlerini birleştiren, derin ve köklü anlamıyla "Lâ ilâhe illallah"tı. O zaman da "Lâ ilâhe illallah" Allah Tealâ'nın birliğine kesin ve yakınî itikat ve O'nda insanın dünya hayatını düzeltip ahirette güvene ulaştırması için indirilen kapsamlı bir din

olur, O zaman da bu dinde bir meseleyle öbürünün, arası ayrılamaz. Bu yöntemde bölümlerden birinin öbürüyle arası bölünemez.

Cahiliye Arapları çok ilâhlara tapındığı zaman, hayatları da parça parça ve birleşemez haldeydi. (Gerçi onlar kendi dilleriyle Yaradan'ı rablerin rabbi olarak görüyor ve diğer ilâhlara ancak O'na yaklaştırıcı olsunlar diye tapmıyorlardı.) Ahirete inanmıyorlardı; hislerinde dünya ile ahiret arasında bir bağ da yoktu. Tapınılan rabler çoktu; ibadet de dağınık ve bölünmüştü.

Biraz putlar, biraz kabile, biraz da baba-dede göreneği veya arzu ve şehvetlere tapınılıyordu. Ya da hepsi, hislerinde bir bağlantı ve iletişim olmadan aynı anda tapınılıyordu. Hayat, gerçek bir hedef ve amacı olmadan yaşanıyordu:

"Hayat, ancak bu dünyadaki hayatımızdır. Ölürüz ve yaşarız; bizi ancak zamanın geçişi yokluğa sürükler, derler." (Casiye, 24)

Madem böyledir, sonrasını düşünmeden içinde yaşanılan şu an yaşanır:

Bunun için de parçalanma tarihteki bütün cahiliyeler gibi o cahiliyenin de niteliğiydi; tarih sürecinde cahiliyetten cahiliyete parçalanma oranı farklı olsa bile.[47]

Sonra o cahiliye "Lâ ilâhe illallah"a iman etti. Başka bir halk oluverdiler. Dağılıp parçalananlar, geniş bir birlik için toplandılar. Savaşan kabileler, tarihlerinde ilk defa, "ümmet" oluşturmak için birleşti. Onlar halbuki uzun süre bu birliği başaramamışlardı. Çünkü, birleştirme unsurundan mahrumdular.

Cinsler, renkler, diller ve ayrı ayrı kültürler birleşti. Hepsi, tarihte örneği olmayan bir yapıda bir ümmetin içinde içli dışlı oldular. Akıl

[47] Çağdaş cahiliye, cahiliyeler arasında insan birliğini ve hayat yönünü en fazla parçalayan cahiliyedir. Bunun için de intiharlar, çıldırmalar, bunalımlar, psikolojik ve sinirsel olaylar onda daha çok oluyor ve yokluk bilinci de fazlalaşıyor.

bir tarafa, ceset bir tarafa, ruh da başka bir tarafa yönelmiyordu. İnsan Yaradan'ın koyduğu fıtrat üzere olgunlaşıyordu. Bir yönü öbüründen ayrılmıyor, hayat parçalanmıyordu. Fıtrî bağlantısı ilâhları ve ibadetleri çoğaldığı zamanlar bozulmuştu. Mabudu ve ibadeti birleşince, parçalanmış, dağınıklar da birleşmişti. "İnsanın" hoşlandığı O'nun yarattığı şekle dönmüştü.

İnsanın tavrı da tek bir yöntemde birleşti.

Artık, bir defasından bir şey çıkmaz, diyen insan yoktu. Bugünle yarının farkı ne? Bugün bir ilâhın yarın da başka bir ilâhın mı? Yoksa O tek bir ilâh mı; bugün de yarın da ve bütün hayat onun mu?

...Ve tek olan Yaradan'a dayanmış, O'na yönelmiş bir metodun düzenlemesi için çeşitli faaliyet alanları birleşti. Müslümanın hayatı, hepsi: Yemesi-içmesi, tartısı-ölçüsü, alış-verişi, namazı, işi, savaşı-barışı... Tek bir dinin yönetimine girdi: Allah Tealâ'nın dini, müslümanın haramı O'nun haram ettiği, helâli O'nun helâl ettiği, mubahı O'nun mubah ettiği, müstahabı O'nun hoş gördüğü ve mekruhu da Yüce Allah'ın sevmediğidir. Böylece meseleler ne kadar değişirse değişsin yön hep aynıdır. Gündemlerin değişmesine rağmen tavırların şekli hep aynıdır: Allah Tealâ'dan gelene uyma özelliği "ve bu da o insanın" genel niteliği oluverdi.

Bu, dünya ile ahiret yollarını birleştirdi.

Niçin iki ayrı yol olsunlar?

Bu bir ilâhın öbürü de başka bir ilâhın mı? Dünyaya egemen olan ilâh, kıyamet günü insanları hesaba çekip ödüllendirilecek ilâh değil midir? Onları, neye göre hesaba çekecek ve ödüllendirecektir?

Ahiret hayatının ölçüsü, dünya hayatının ölçüsünden değişik midir? Bir iş dünya ölçüleriyle güzel, ahiret ölçüleriyle çirkin olabilir mi? Veya tersi?

İkisi de aynı ölçü vermiyor değil mi ikisi de: Dünyada güzel olanın ahiretteki karşılığı da daha güzel, dünyada şer olanın da ahirette karşılığı ceza değil mi?

"İyi davrananlara; daima daha iyisi ve üstünü verilir. Onların yüzlerine ne bir karalık, ne de hakirlik bulaşır. İşte onlar cennetliklerdir. Orada temelli kalırlar."

"Kötülük işleyenlere kötülükleri kadar ceza verilir; onların yüzlerini hakirlik burur, Allah'a karşı onları savunacak yoktur; yüzleri, geceden kara bir parçayla örtülmüş gibidir. Bunlar cehennemliklerdir." (Yunus, 26-27)

"Kim zerre kadar iyilik yapmışsa onu görür. Kim de zerre kadar kötülük yapmışsa onu görür." (Zilzâl, 7-8)

"Bunlar Allah'ın yasalarıdır. Allah'a ve peygamberine kim itaat ederse onu içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır, orada temellidirler, büyük kurtuluş budur."

"Kim Allah'a ve peygamberine baş kaldırır ye yasalarını aşarsa, onu temelli kalacağı cehenneme sokar. Alçaltıcı azap onadır." (Nisa, 13-14) (ve bkz. Ra'd, 19-25)

O halde dünya ahiretten ayrılıp, nasıl iki ayrı yol olabilir? Asla! Yol tektir. Başı dünyada, sonu ahirette... İki şeritlidir bu yol. Yönlerden birini iyi amel sahipleri tutuyor ve onları cennete götürüyor... Diğerini de kötüler tutuyor ve onları azaba götürüyor... Ama o bir yoldur, dünya ve ahiret arasında bölünmüş değildir:

"Sizi yarattığı gibi yine O'na döneceksiniz. Allah insanlardan birtakımını doğru yola eriştirdi, fakat birtakımı da sapıklığı hak etti, çünkü bunlar Allah'ı bırakıp, şeytanları dost edinmiş ve kendilerini doğru yolda sanmışlardı." (A'raf, 29-30)

İlk müslümanlarda dünya-ahiret birliği öyle bir noktaya gelmişti ki, gerçekte dünya hayatında yaşarlarken düşünce fikirleri âhirete bağlıydı, önlerinde duruyormuş gibi yaşıyorlardı onu.

Kur'ân-ı Kerim'in öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza üzerindeki yoğun tekrarı, kıyamet sahnelerini canlı ve çekici bir üslûpla sunuşu, müslümanlara his ve hayalleri ile, önlerinde o an görüyor ve olaylarını yaşıyormuşçasına âhireti yaşatıyordu. Hatta, bütün gerçekleriyle dünya geçmiş, ahiret de olaylarıyla hazır, şu anda yaşanıyor gibi!

"Birbirlerine dönüp soruşurlar: 'Doğrusu bundan önce ailemizin yanında bile korku içindeydik; Allah lütfedip bizi kavurucu azaptan korudu; doğrusu bundan önce de O'na yalvarıyorduk; şüphesiz O iyilik yapandır, acıyandır.' derler." (Tûr, 25-28)

Ahiret gününe, yakın derecesindeki bu köklü iman ve vicdanı şiddetle sarsan bu canlı takdimle onlardan biri mevcut durumu yaşıyor, sonra da ahiretteki karşılığını yaşıyordu! İşte şu, dünya hayatında bir amel yapıyor ve ardından da amelinin Allah Tealâ'ya itaat olması durumunda cennetteki yerini hayal ediyor... Şu da, dünya hayatında yaptığı veya yapmaya niyetlendiği bir amelin ardından, korku ve endişeyle, amelinin O'na günah olması halinde cehennemdeki yerini düşünüyor!

Böylece -büyük bir çoğunlukla- dünyadaki amelleri düzgün oldu. Hatta, mucizelere benzeyen yüksek ufuklara yükseldi.

Melek değillerdi. İnsanlıklarından çıkmaları da istenmiyordu onlardan. Masum olan, peygamberler dışında insanlar hataya maruzdur. Ama onlar hataya düştüklerinde hemen tevbe ediyorlardı:

"Ve onlar bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman, Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Ve onlar, bile bile yaptıklarında ısrar etmezler."

"İşte onların mükâfatı Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Çalışanların karşılığı ne güzeldir." (Al-i İmran, 135-136)

"Bütün Âdemoğulları hata eder, hata edenlerin hayırlıları da tevbe edenlerdir." (Hadis-i Şerif)

Evet, onların duygularında dünya ve ahiret, birleşik tek bir hesaptı, iki ayrı hesap değildi.

Doğrusu dünya Kur'ân-ı Kerim'de yerilmiş, Resûlullah'ın (s.a.) diliyle lânetlenmiştir, insanlara onun sevgisini ve ona bağlanmayı terki önermiştir. Ama bu öneriler Kur'ân-ı Kerim ve hadiste hangi alanda gelmiştir?

İki durumda geldiğini görüyoruz: Dünyanın -sevgisi ve ona bağlanmanın- insanlarla Yaradan'a ve ahiret gününe iman arasında bir engel oluşturduğu ya da onlarla O'nun yolunda cihadın arasına girdiği zaman:

"Dünya hayatıyla sevindiler. Oysa âhiretin yanında dünya hayatı, bir geçimden ibarettir." (Ra'd, 26)

"Bize kavuşmayı ummayan, dünya hayatına razı olup onunla rahat edenler ve bizim ayetlerimizden gaflet edenler..."

"İşte kazandıkları işlerden ötürü onların varacakları yer, ateştir!" (Yunus, 7-8)

Bunlar ve benzeri insanları Yaradan'a ve ahiret gününe imandan alıkoyan dünya sevgisi için gelmiştir.

Canlarla ve mallarla O'nun yolunda cihattan alıkoyan dünya sevgisi için de şu ayetler ve benzerleri gelmiştir:

"De ki: 'Babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabalarınız, elde ettiğiniz mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz ticaret, hoşunuza giden evler sizce Allah'tan, peygamberinden ve Allah yo-

lunda savaşmaktan daha sevgili ise, Allah'ın buyruğu gelene kadar bekleyin. Allah fasık kimseleri doğru yola eriştirmez." (Tevbe, 24)

'Allah'a inanın ve peygamberin yanında savaşın.' diye bir sûre inmiş olsa, onların gücü yetenleri sizden izin isterler ve 'Bizi bırak oturanlarla beraber kalalım.' derler."

"Geri kalan kadınlarla beraber bulunmaya razı oldular. Kalpleri kapanmıştır, bu yüzden anlamazlar." (Tevbe, 86-87)

Bu ayetlerde sözü edilenlerin hepsi ya açık kâfirlerden ya da nifak ve ikiyüzlülük için İslâm olduklarını açıkları halde içlerinden mümin olmayan münafıklardandır. Onlar ateşin en alt katmanlarındadırlar, O'nun hükmünde de kâfirdirler:

"Doğrusu münafıklar cehennemin en alt tabakasındadırlar. Onlara yardımcı bulamayacaksın." (Nisa, 145)

"Verdiklerinin kabul olunmasına engel plan, Allah'ı ve peygamberini inkâr etmeleri, namaza tembel gelmeleri, istemeye istemeye vermeleridir."

"Artık onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Allah bunlarla onlara dünya hayatında azap etmek ve canlarının inkârcı olarak çıkmasını ister." (Tevbe, 54-55)

Bu iki alanda, ayetlerde açıklanan sebeplerle dünya yerilmiştir.

Fakat bu iki alandaki gerçek durum nedir?

Gerçek durum burada, dünya ve insanın hissinde ahiretten kopuktur. Ya hiç inanmadığı için ya da inancı zayıf, karmakarışık ve hissinde açık bir tablo sergileyemediği böylece de düşünce, duygu ve tavırlarına etki edemediği için...

Onun hissinde problem şudur: İnanmadığı (ya da varlığıyla yokluğu eşit olan bir iman) bir cennet, can ve maldan fedakârlıklarla vaat edilmiş, o halde bu, varlıktan mahrum olmaktır. Çünkü, Allah Tealâ'nın

mubah kıldığıyla yetinmek istemiyor, tersine, şehvetlerinin paralelinde yürümek arzusundadır.

Problem böyle olunca dünya hayatını tercih etmektedir:

"İşte, azıp da dünya hayatını tercih edenin varacağı yer şüphesiz cehennemdir." (Naziât, 37-39)

"Ama sizler dünya hayatını tercih ediyorsunuz. Oysa ahiret daha iyi ve daha bakidir." (A'lâ, 16-17)

"Durakları ateş olduğu halde kâfirler zevklenirler ve hayvanlar gibi yerler." (Muhammed, 12)

Arzularının sınırsız tatminini yeğlemiştir; çünkü ondan mahrum olmak onun yanında Yaradan'ın onu uyardığı azaptan daha şiddetlidir. Ya, âhirete aslından inanmadığı için ki, onun hissinde korkutulduğu azap bir kuruntudur, gerçekliği yoktur: Ya da âhirete imanı zayıftır, o azap hayalinde, elindeki nimetten mahrum olmanın acısından daha hafif gelmektedir.

İki durum da anormaldir, sahibinde denge bozukluğu getirir. Çünkü ancak duyuların algıladığına inanmaktadır.[48] Duyularının algıladığına işaret edecek olan manevi işaretten de giderek uzaklaşmaktadır.

"Onların kalpleri vardır ama anlamazlar; gözleri vardır ama görmezler; kulakları vardır ama işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da sapıktırlar." (A'raf, 179)

Ya da o, gözünde ancak net olanı yakından görebildiği görme kusuru olan gibidir. Algılama organı ancak yakında olanı varsayıyor, uzaktakini ise karışık, müphem, birbirine karışmış görüyor.

---

48 Her ne kadar bu yaratılıştaki parçalanma "bilim" ve gereklerine bağlanıyorsa da çağdaş cahiliyenin özellikle belirgin niteliğidir. Sanki bilimden insanın özünü silmesi istenmiştir.

"Rahman olan Allah'ın anmayı görmezlikten gelene yanından ayrılmayacak bir şeytanı arkadaş veririz. Şüphesiz onlar bunları yoldan alıkorlar, bunlar da doğru yola eriştiklerini sanırlar." (Zuhruf, 36-37)

Normal bir insanın hissinde ise, olay tamamen değişiktir...

Normal bir insan ilk anda ruhunu gayp dünyasına kapatmaz, nefsini sadece organlarının algıladığı alana hapsetmez. Yaratıcısı ona (yaratılış amacı olan halifelik misyonuna yardımcı olsun diye) iki karşılıklı güç belirlemiştir. Her biriyle misyonunun bir bölümünü gerçekleştirir, ikisiyle aynı anda dengede kalır. Oradan veya buradan dengesini bozmaz.

Birincisi organların algıladığına iman, ikincisi de gayba imandır. Birinci güçle, yakındaki algılanan eşyaya, çevresindeki maddî varlıklara muamele eder. Maddenin özelliklerini öğrenir. Yeryüzündeki durumunu güzelleştirmek için Yaradan'ın hizmetine verdiği göklerde ve yerdeki enerjinin kullanılması için bilgisini geliştirir. İkinci güçle de (varlıklarının izlerini kavrasa bile) hissinin kavrayamadığı, onlara iman ve onlarla muamele ve bağlantı halinde olma özelliğinin fıtratına konduğu doğrularla muamelesini sürdürür. İlâhlık, peygamberlik, vahy-i ilâhî, öldükten sonra dirilme ve ceza hakikatları gibi... Diğer bir taraftan da (gerçekte en önemlisi) dünyanın maddî imarını ilâhî yönteme uygun olarak gerçekleştirmesidir. Somut bir maddi imar veya cesedin istek ve lezzetlerine cevap veren bir imar olmamalı. Tersine gerçek anlamıyla bir "uygarlık" olarak. Yani, yüksek değerlerin kuşattığı, Yaradan'ın dünyadan bir avuç toprak ve O'nun ruhundan bir nefesle yarattığı "insana" lâyık bir gerçeğin belirlediği bir imar. İnsandaki ruhî nefesin gereklerinin yerine gelmesi de ancak bu ilâhî vahiyden kaynaklanarak mümkündür. Onsuz insan, çamura boğulmuş kalır, ondan çıkamaz. Çünkü, kendisindeki kurtuluş gücünü iptal etmektedir.

Hayat düzenini ilâhî yöntemden alan insanın bilincinde konu değişik bir şekil alır.

Dünya hayatında birtakım şeyleri Âdem ve hanımı dünyaya indiğinden beri, Allah Tealâ insanlara mubah kılmıştır.

"Onlara; 'Birbirinize düşman olarak inin, yeryüzünde bir müddet için yerleşip geçineceksiniz.' dedik." (Bakara, 36)

Allah Tealâ'nın ilmi ve hikmetiyle belirlediği bu dengenin insan yapısı için en uygun olan ve yeryüzündeki halifelik görevini yerine getirmesinde ona yardım edecek bir kusur olduğunu Allah Tealâ biliyordu. Diğer bir yandan da insanın yaratılış sebebi olan sınav ondadır. Yüce Allah insanî yapıyı şehvetlere eğilimli yaratmıştır:

"Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir. Bunlar dünya hayatının nimetleridir..." (Al-i İmrân, 14)

Aynı zamanda da Allah Tealâ sınırlar belirlemiştir:

"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onlara yaklaşmayın." (Bakara, 187)

"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onları aşmayın" (Bakara, 229)

Rahmeti gereği, insanın yapısını bozmadan yaşamda makul dengenin gerçekleşmesi için o sınırları belirlemiştir. Fakat sınav noktası; artmasını isteyeceği şehvetlerin ona güzel görünmesi, öbür taraftan da, mubah sınırının getirilip, nefsi daha fazla istese de onu aşmaya izin verilmemesidir.

Fakat Allah Tealâ'nın insan için böyle bir sınır koyması onun kendi yararı içindir. Yüce Allah'ın zenginliği sonsuzdur, insanı önünde süslenmiş yasak şehvetlerle kendi yararına da olsa üzerine konmuş kayıtlar arasında yasağın acısını çekmesi için terk etmemiştir. Ona, yararı ve etkisi büyük, yasak baskısı hissetmeden şehvet duygusunu kontrol edebileceği, hatta onunla bir üstünlük ve iktidar hissedeceği (şehvet çöplüğünden yükselme ve kontrole gücü yetme) bir araç lütfetmiştir. Bu büyük bilinç onun, ilk anda hissedebileceği yokluğu doldurur ve nihayet ona alışır.

O büyük araç, "kalp", "akıl" ve "fuad"dır.[49]

"Allah sizi annelerinizin karnından bir şey bilmez halde çıkarmıştır. Belki şükredersiniz diye size kulak, göz ve kalp vermiştir." (Nuh, 78)

"Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, orada olanları akledecek kalpleri, işitecek kulakları olsun. Ama yalnız gözler kör olmaz, fakat göğüslerde olan kalpler de körleşir." (Hacc, 46)

Meselede sınama noktası şudur: İnsan Allah Tealâ'nın ona lütfettiği bu büyük aracı kullanıp, şehvet hislerini kontrol ederek bu kontrolle ona lâyık olan yere yükselip, gerçek anlamıyla bir uygarlık kurup, yeryüzündeki gerçek fonksiyonunu icra edecek mi? Daha da ötesinde ahirette:

"Hiçbir gücün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir beşerin kalbinden geçmeyen." (Buhari-Müslim)

Cennetin ödüllerine, en iyiye ulaşabilecek mi? Yoksa bu büyük aracı bir kenara atıp, şehvetinin kucağına düşecek, şahıs ve cemaat olarak nefsini helâk ederek, ona lâyık olan uygarlığı oluşturamayacak mı? Daha da ötesinde, nefislerin kaldıramadığı ve cesetlerin dayanamadığı korkunç cezaya mı düşecek?

"O ayetlerimizi inkâr edenleri yakında bir ateşe sokacağız, (öyle ki) derileri piştikçe azabı tatsınlar diye onlara başka deriler vereceğiz! Şüphesiz Allah daima üstün ve hikmet sahibidir."

"İnanıp iyi işler yapanları da altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada ebedî olarak kalacaklardır. Orada kendilerine tertemiz eşler de vardır ve onları (hiç güneş sızmayan) eşsiz bir gölgeye sokacağız." (Nisa, 56-57)

Bu normal bir insanın hissindeki bir olaydır. Hikmete yakın, Allah Tealâ'nın ona lütfettiği "kalbe" uygun olan kendisine mubah kılınanla

[49] Bu üç kelime Arapça'da müteradif olarak kullanılır. Kalp ve fuad kelimeleri de Kur'ân-ı Kerim'de akıl anlamına kullanılır.

yetinip, nimetlerde O'nun haram ettiğine kaçmamak, dünyada hayatını istikamet üzere sürdürüp, Yaradan'ın korkunç azabından kurtularak, ahirette Cennet ve Rıdvan'dan faydalanmaktadır.

Bu dinin saf kaynakları, Allah Tealâ'nın kitabı ve Resûlü'nün (s.a.) sünnetiyle yetişen ilk nesillerin hissinde konu böyleydi. Buna bağlı olarak da dünya ve ahiret, düşüncelerindeki tek yol ve tek hesaptı:

"Allah'ın sana verdiği içinde ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma." (Kasas, 77)

"O yeri sizin için uygun hâle getirdi. Haydi onun omuzlarında yürüyün ve Allah'ın rızkından yeyin. Dönüş O'nadır." (Mülk, 15)

İslâm'ın insanlığın benliğinde geliştirdiği ve müslümanlardan ilk nesillerin de -tarihin de kaydettiği gibi- meydana getirdikleri ve insanlığa başka bir etkiyle ölçülemeyecek şekilde etki eden şu güzel denge... Bu güzel denge, ilk nesillerden sonra bozulmaya başladı.

Arap cahiliyesinde bozulma, insanların hissinde dünyanın ahiretten kopması şeklindeydi; ahiret, öldükten sonra dirilme ve cezaya imanları olmadığından dünya hayatı tercih ediliyordu. Şimdi ise, insanların hissinde dünyanın ahiretten kopması şeklindedir ama dünya hayatının kolaya alınıp, egemen görülmesinden dolayı; ahiret hayatı da rağbettedir.

İlk anda, iman da budur zaten, mümin bir insanın elde etmeye çalışması gereken aşama budur, denilebilir.

Evet, uzun yüzyıllar boyunca İslâm topraklarında gelişen ve hâlâ orada ve burada izleri mevcut olan tasavvufun sunduğu âhiretin dünyaya tercihini benimseyenlerin de zihinlerini meşgul eden buydu.

"Allah Tealâ, şöyle demiyor mu? 'Ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulan kimse artık kurtulmuştur. Dünya hayatı, zaten, sadece aldatıcı bir geçimden ibarettir.'" (Al-i İmrân, 185)

Aldatıcı varlıktan uzaklaşıp, "asıl hayat"[50] olan ahiret yurduna bağlanan, gerçek kazanç sahibi, dinin özünü meydana getiren, en güzel örneği ortaya koyan değil midir?

Ancak, dikkat edildiği zaman bu akımın ilk anda gizli kalabilecek yönleri ortaya çıkıyor...

Onlar bununla Yaradan'ın rızasını amaç edinmemişler miydi? Evet.

Peki, bu amaç için O'nun emrettiği yolu izlemiş oldular mı? Hayır.

Şimdi tasavvufun aşırılıklarından, vahdet-i vücuddan, hulul... vb. inanç sapmalarından söz etmeyeceğiz. Türbelere tapınma ve etraflarında oluşan bidat, sapıklık ve masallardan, Allah Tealâ ile kullar arasında aracılar konmasından da söz etmeyeceğiz. Bu din, bütün aracılıkları kaldırıp, insanın kalbini onlardan arındırması, kalbini aracısız ve ortaksız direkt O'na bağlaması için gelmiştir:[51]

"Kullarım sana beni sorarlarsa, bilsinler ki Ben, şüphesiz onlara yakınım. Benden isteyenin, dua ettiğinde duasını kabul ederim." (Bakara, 186)

Sapmalardan ve onlardaki şirklerden söz etmeyeceğiz. Şu anda konumuz, "dünya ve ahiret kavramı"dır. Sözümüz de bizzat bu alanda tasavvufun bozduğu konular etrafında olacaktır.

---

50 Ankebût sûresinin 64. ayeti şu anlamdadır: *"Bu dünya hayatı sadece bir eğlence ve oyundan ibarettir. Asıl hayat ahiret yurdundaki hayattır."*

51 Yazarın bu bölümde işlediği ve eleştirdiği bazı çevrelere, tasavvufun kendisi gibi gösterilmeye çalışılan mistik hareketler, doğup büyüdüğü Mısır toplumunda, her insanı tiksindirecek boyutlardaki sapmalardır. Belli törenler için kadın-erkek camilerde "raks", Beytullah'a kıyasla belli türbelerin etrafında yedi defa tavaf etmeleri... vb. maalesef yaygındır o toplumda. Yazar da bu körükörüne sürdürülen geleneği eleştirmektedir. Konunun devamından da anlaşılacağı gibi, Hindistan'dan Avrupa kapılarına kadar İslâm ordularıyla gidip, hem cihat edip hem de dini tebliğ eden, Afrika'da Batı emperyalizmine karşı silahlı mücadele veren ve hatta bu mücadeleleri başlatan Allah Tealâ'nın veli kullarının sahip olduğu zühd anlayışının egemen olduğu saf tasavvuf anlaşılmaz bu cümlelerden. (Mütercim)

Bazı düşünceler genelde dünyayı yeren ayetlere ve lânetleyen hadislere dayanmıştır.[52]

Dünya varlığını terk edip, ona bağlanmayan Resûlullah'ın (s.a.) ashabından zahidlerin[53] durumunu örnek aldılar...

Dünyaya bağlanmanın müminin hayatında Rabbin gazabını üzerine çekip, onu ahirette azapla yüzleştiren isyana götüreceğini söylediler çoğunlukla. Dediler ki: günahları terk etmenin tek yolu, dünyanın hakir görülüp, atılması, süs ve güzelliklerinden kaçınılması ve imkân dâhilinde ondan uzaklaşılmasıdır...

Ayetlerse, kâfirler ve münafıklar hakkındadır...

Evet mümin, kâfirlerin düştüğü bazı hallere düşerse ondan bir pay alır, doğrudur (gerçi imanının aslını koruduğu sürece bununla kâfir olmaz). Müminlere seslenen şu ayette olduğu gibi:

"Ey inananlar! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda savaşa çıkın' dendiği zaman yere çöküp kaldınız? Ahireti bırakıp dünya hayatına mı razı oldunuz? Oysa dünya hayatının geçimi âhirete göre pek az bir şeydir."

"Çıkmazsanız Allah size can yakıcı azapla azap eder ve yerinize başka bir millet getirir. O'na bir şey de yapamazsınız. Allah her şeye kadirdir." (Tevbe, 38-39)

Nitekim Hz. Ömer de (r.a.) Allah Tealâ'nın şu ayetlerine muhatap olmaktan sürekli korkuyordu. İkisinin de kâfirler hakkında indiğini biliyordu: İnkâr edenler, ateşe sunuldukları gün, onlara;

"'Dünyadaki hayatınızda sizin için güzel olan her şeyi harcadınız...' denir." (Ahkâf, 20)

---

52 Resûlullah'ın (s.a.) şu sözü gibi: *"Dünya melundur, içindeki de melundur; Allah'ı zikir, alim ve müteallim hariç."* (İbni Mace ve Tirmizi'nin rivayeti)

53 Zahid: Şüpheli şeyleri bile terk ederek günahtan kaçan, Allah korkusuyla dünya nimetlerinden el çeken kimse. (Mütercim)

"Sonra o gün size verilmiş olan her nimetten sorguya çekileceksiniz." (Tekâsur, 8)

Doğrudur bu. Ahireti unutturacak şekilde dünyaya bağlanma, ceza onunla bunun arasında değişik de olsa, Allah Tealâ'nın müminden de kâfirden de kabul etmediği bir şeydir.

Bunların hepsi bir tarafa, dünya ve âhireti karşılıklı iki olgu, öyle ki insan birini seçerse mecburen öbüründen kopmaktadır, bu yüzden de birini seçip diğerini atmak gerekiyor şeklindeki bir düşüncenin aslı yoktur. Allah Tealâ'nın dininde bir dayanağı yoktur.

Allah Tealâ'nın sözünü dinleyelim şimdi:

"...Allah'ın sana verdiği şeylerde, ahiret yurdunu da gözet, dünyadaki payını da unutma." (Kasas, 77)[54]

"Yeryüzünü, size boyun eğdiren O'dur; öyleyse yerin sırtlarında dolaşın, Allah'ın verdiği rızıktan yiyin; sonunda dönüş O'nadır." (Mülk, 15)

"De ki: 'Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir? Bunlar, dünya hayatında inananlarındır, kıyamet gününde de yalnız onlar içindir' de." (A'raf, 32)

Ve Resûlullah'ın (s.a.) sözü:

"...Ben Allah'a en çok ibadet edeniniz ve O'ndan en çok korku duyanınızım; oruç tutuyor ve iftar ediyorum, gece kalkıyor ve uyuyorum, kadınlarla evleniyorum. Sünnetimden yüz çeviren benden değildir." (Buhari, Müslim)

Allah Tealâ'nın şu sözünde özellikle duralım:

"De ki: Allah'ın kulları için yarattığı ziynet ve temiz rızıkları haram kılan kimdir."

54 Bu söz Karun'un kavminden nakledililiyorsa da, sözün gelişinden Allah katında makbul bir söz olduğu anlaşılıyor.

Burada ziynetin anılmasında özel bir anlam vardır. Ziynet güzelliktir. Güzellik ise, zaruretten fazla bir şeydir. Yani, Allah Tealâ'nın kullarında mubah kıldığı, nasıl olursa olsun hayatı koruyacak somut bir zaruret değil, zaruretin de ötesinde güzellik noktasına varan bir şeydir. Kur'ân-ı Kerim'de bu anlamda çokça işaretler vardır:

"Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indirip onunla, bir ağacını bile bitirmeye gücümüzün yetmediği güzel güzel bahçeler meydana getiren mi?" (Neml, 60)

"O gökten su indirendir. Her bitkiyi onunla bitirdik, ondan bitirdiğimiz yeşilden -birbirine benzeyen ve benzemeyen- yığın yığın taneler, hurmaların tomurcuklarından sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar çıkardık. Ürün verdiklerinde ürünlerine, olgunlaşmalarına bir bakın.[55] Burada, inananlar için, şüphesiz deliller vardır." (En'am, 99)

"Hayvanları da yaratmıştır. Onlarda sizi ısıtacak şeyler ve birçok faydalar vardır. Onların etlerini de yersiniz. Onları getirirken de, gönderirken de zevk alırsınız." (Nahl, 5-6)

Hadis-i şerif ise, Yaradan'ın kulları için razı olduğu ibadette, dünya geçiminden el etek çekme ve ondan tamamen kopmanın bulunmadığını vurguluyor. Çünkü bu el etek çekme ibadet ve O'ndan korkunun doğruluğunun bir göstergesi değildir. Halkın hepsinden daha çok ibadet eden (s.a.) ve O'ndan en çok korku duyan onu yapmamış ve emretmemiştir. Tersine onu yapar, onları yapmayanları sünnetinden kopmuş kabul ediyor ve yoldan ayrılmakla uyarıyor: "*Sünnetimden yüz çeviren benden değildir.*"

55 Aynı sûrenin 114. ayetindeki "*ürünlerinden yeyin*" ifadesini kullanmıyor burada. Çünkü burada istenen insan için yararlı olan Allah Tealâ'nın nimetlerini hatırlatmaktır. Vicdanı Yaratan'ın yaratmasındaki üstün ve harika güzelliğe yöneltmek... Bu güzellik de, lekesiz fıtratları imana götüren O'nun ayetlerinden bir ayettir.

Mistiklerin örnek aldıkları "zahid"ler ise, tasavvufun dışında bir yoldaydılar. İlk anda, zahidle mistik arasında kimi yönlerin benzeştiği zannı uyanabilir: İkisi de varlıktan uzaklaşmış, zamanının çoğunda ondan kopmuştur. İkisi de mubah varlıkla uğraşacak fırsat bırakmayan bir ibadete vermiştir kendisini.

Ama, bundan sonrasında ayrılıyorlar. O kadar ki, aralarındaki fark neredeyse iki uç noktadır. Her birinin yöneldiği ibadet çeşidinde ayrılıyorlar. Yani, gerçekte onlar "ibadet kavramında" ayrılıyorlar. Buna paralel olarak da hayat yöntemi ve tavırlarında da ayrılıyorlar.

Bazı şehvetlerden el etek çekmek ilk başta, o şehvetlerin önünde duracak seddin oluşması için güçlü bir azme muhtaçtır. Sonra bu el etek çekmenin kendisi, şiddetli şehvet akımının önünde durduğunda nefiste yükseğe yönelen, o yüksekte hareket eden üstün ve güçlü bir birikim oluşturur. Barajın suyun önünde durduğu gibi, bir yandan suyun akışını durdururken seviyesi de yükselir, asıl yatağında çıkamayacağı bir seviyeye çıkar.

Buraya kadar, zahidden ve mistikten çıkan psikolojik tavır aynıdır. Zahidin de mistiğin de nefsinde yüksek seviyede, sahibinin şehvetlerle beraberken yükselemeyeceği noktaya yükselmeye uygun bir birikim oluşur.

Sonra ufuklar değişir...

Başlarında zahidlerin efendisi (s.a.) olmak üzere ilk neslin zahidlerini zühdlerinin[56] dünya varlığına karşı kendilerini hangi tavra ilettiğini gördük: Yüce Allah yolunda cihat. Allah Tealâ'nın sözü en yüce olsun diye cihat. Yeryüzünde ilâhî adaletin uygulanması için cihat. İnsanların ideal dünyasında hayal ettikleri ideal bir toplumun oluşması için cihat. Sapıtmış bir ortamı düzeltip, yerine normalini getirmek için çalışma.

[56] Zühd: Dünyaya rağbet etmemek. Nefsanî zevk ve arzudan kendini çekerek ibadete verme. (Mütercim)

İyiliği emretme, kötülükten alıkoyma; ki bu iki şey Allah Tealâ'nın hayırlı olması için çıkardığı ümmetin mesajıdır:

"Siz, insanlar için ortaya çıkarılan, doğruluğu emreden, kötülükten alıkoyan, Allah'a inanan hayırlı bir ümmetsiniz." (Al-i İmrân, 110)

Zühdün yükselttiği birikimin hareket edeceği yüksek ufuklar, gerçek dünyasında gözleri kamaştıran yüce yapılar kuruyor, nurunu dünyaya yayarak, Allah Tealâ'nın aydınlanmasını takdir ettiği insanlığın karanlıklarını aydınlatıyordu... Yarım yüzyılda nurunu yayarak batıda okyanusa, doğuda da Hindistan'a ulaşıyordu... Önünde engeller duramıyor, karanlıklar yerini aydınlıklara bırakıyordu.

Başlarında Resûlullah (s.a.) olmak üzere zahidler varlığı yasaklamıyor, onun üstüne tırmanıyorlardı. Mücadele ettikleri o yüksek ufuklar da onları cihattan alıkoymuyor, gerçekler dünyasında ortaya koymak için çalıştıkları hedefler için çalışmalarını engellemiyordu.

Sevgili ailesi Hz. Aişe (r.anhâ) Resûlullah'ı (s.a.) kuru toprağın üzerine serilmiş yeleğin üzerinde uyuyor bulunca ona acıyor ve bedeni için daha yumuşak olsun diye ikiye katlıyor. O ise (s.a.) kızarak, eskisi gibi yapmasını emrediyor, bu nisbî yumuşaklığın, bütün gücünü Yüce Allah yolunda cihatta sarf etmesine engel olmasını istiyor. Yine de şu söz O'na aittir:

"...Fakat ben oruç tutuyor ve iftar ediyorum, gece kalkıyor ve uyuyorum, kadınlarla evleniyorum. Sünnetimden yüz çeviren benden değildir."

Ya mistikler, "eşya"dan yükselmek için nefislerinde oluşturdukları o yüksek birikimi ne yaptılar?

Onu cihadın başka bir çeşidine harcadılar. Nefislerin içindeki şeytanla cihada. Fakat bu uğurda Allah Tealâ'nın kitabındaki bütün cihatla ilgili ayetleri, hatta açık bir ifadeyle kâfir ve münafıklarla savaştan ve onlara ağır davranıştan söz eden ayetleri bile yorumladılar.

Şeytanla cihat emredilmiştir; bunda şüphe yoktur. Sözün anlaşılması için biz de diyoruz ki: O eşsiz neslin ortaya koyduğu yüksek örnekler arasında, şeytanla cihat da vardır. Tarihin bildiği en büyük zaferi de kazanmıştır şeytana karşı. Ama onlar şeytanla olan savaşlarını turun sonu yapmadılar... Hatta, Allah Tealâ'nın şehadetiyle onlara baskısı bittikten sonra bile:

"Doğrusu şeytanın, inananlar ve yalnız Rablerine güvenenler üzerinde bir nüfuzu yoktur." (Nahl, 99)

Bu bütün müminler için geçerli bir niteliktir fakat Allah Tealâ'nın imanlarına şehadet ettiklerine özellikle geçerlidir:

"Peygamber ve müminler, ona Rabbinden indirilene inandı." (Bakara, 285)

"İşte Allah, imanı bunların kalplerine yazmış, katından bir nur ile onları desteklemiştir. Onları, içlerinden ırmaklar akan, içinde temelli kalacakları cennetlere koyar. Allah onlardan hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnut olmuştur. İşte bunlar Allah'ın hizbinden olanlardır. İyi bilin ki, saadete erecek olanlar, Allah'ın hizbinden olanlardır." (Mücadele, 22)

Onların şeytanla savaşları ve ona karşı zaferleri esas hedeflerine yönelik hareketlerinde bir başlangıç noktasıydı, cihada... İyiliği emredip kötülükten alıkoymaya... Dünyada Rabbinin adaletini gerçekleştirmeye... Şirk kalesinin yıkılıp iman kalesinin kurulmasına... Tağutların kaldırılıp, ilâhî doğruların getirilmesine... Allah Tealâ düşmanlarının korkacağı gücün oluşturulmasına...

Nefislerindeki şeytanla cihatla bağlamasalar veya şeytanla olan savaşlarında kesin bir sonuç olmadan savaşı bıraksalardı bunlardan hiçbirini gerçekleştiremezlerdi. Ama onlar, bu kadar yeter, hedefte buydu zaten, diyerek durmadılar hiç...

Şeytanla yapılan savaşta dikkat çeken başka bir konu var:

Tasavvufun şeytanla savaşındaki yolu, şeytanın sığınak bulduğu "nefsi" öldürerek, onun sığınak olanağını kaldırıp ondan kurtulmaktı. Onun barınağı, insana süslenmiş şehvetlerdir, tutuşturuncaya kadar onları üfler durur, sahibi de söndürmekten âciz kalır ve ateşi artar gider. Ama şehvetler ölürse, şeytan nefiste sığınak bulamaz, zulmettiği fonksiyonunu işleyemez:

"...Elbette onları saptıracağım, onlara kuruntu kurduracağım, onlara emredeceğim..." (Nisa, 119)

Sen gücünün yettiğini yerinden oynat, onlara karşı yaya ve atlılarınla haykırarak yürü, mallarına ve çocuklarına ortak ol, onlara vaatlerde bulun.

"Ama şeytan sadece onları aldatmak için vardır." (İsra, 64)

İşte bunun için mistik, "çabalar, gayret eder." Sonunda şeytanın ondan uzaklaşması için şehvetlerini öldürebilmeyi başarmak uğruna sıkıntılara katlanır.

Fakat şeytanla savaşta zahidin yolu şehvetleri öldürme yoluyla "nefsin öldürülmesi" değildir.

Onun ilâhî yöntemden aldığı yolu, şeytanın saptırmalarına karşı gücü oranında "nefsin kuşatma" altında tutulmasıdır. Allah Tealâ'nın insan nefsinde yarattığı bu güdüleri boşuna yaratmamıştır, tersine, bir amaç için yaratmıştır. İnsan, yeryüzünde halife olsun diye yaratılmış ve onun imarı ile sorumlu tutulmuştur:

"Rabbin meleklere 'Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim.' demişti." (Bakara, 30)

"Sizi yeryüzünde yaratıp orayı imar etmenizi dileyen O'dur" (Hûd, 61)

Bir hikmetten dolayı da onu dünyanın bir kabza çamurundan yarattı ve ona ruhundan üfledi. Melekleri yarattığı gibi onu saf nurdan yaratmadı:

"Rabbin meleklere şöyle demişti: 'Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan ona üflediğim zaman ona secdeye kapanın." (Sad, 21-22)

Bir kabza çamurla da insanlığın nefsinde, insan için süslü olan o şehvetler bulundu.

"Kadınlara, oğullara, kantar kantar altın ve gümüşe, nişanlı atlar ve develere, ekinlere karşı aşırı sevgi beslemek insanlara güzel gösterilmiştir. Bunlar dünya hayatının nimetleridir." (Al-i İmrân, 14)

Fakat kutsal nefesle de karanlık bir çamur olmaktan ve kaba hayvanlar gibi bir yaşamdan kurtuldu. Onunla, toprak olduğu halde, onu toprağın katılığından koruyan onda "Allah Tealâ'nın üstün tuttuğu "insana" lâyık değerler, ilkeler, hedef ve ufuklar yayan bir ruhî şeffaflığı oldu.

"And olsun ki, biz insanoğullarını şerefli kıldık, onların karada ve denizde gezmesini sağladık, temiz şeylerle onları rızıklandırdık, yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık." (İsrâ, 70)

Lütfu bol olan ve her şeyi bilen yaratıcı bu şehvetlerin (güdüler de diyebilirsiniz) insanlığın varlığı ve onu yeryüzü halifeliğinin gereği olan çalışma, ürün, üretim, faaliyet, hareket, yapı ve imara yöneltmesi için gerekli olduğunu biliyor. Ta ki, pek çok olan engeller ve maniler insandan istenen fonksiyonunu icrada ona engel olmasınlar.

Yine o, normal görevinden sapıp, insanın yıkımı olmaması için bazı kayıtların da zorunlu olduğunu biliyordu.

İlâhî yöntem, bu dengeyi oluşturur: Öldürmeden şehvetlerin zaptedilmesi ve aynı anda da setleri yıkacak şekilde salıverilmemesi!...

Evet bu şehvetlerin (veya güdülerin) insanın hayatındaki imtihan noktası olduğu doğrudur:

"İnsanların hangisinin daha iyi iş işlediğini ortaya koyalım diye, yeryüzünde olan şeyleri onun süsü yaptık." (Kehf, 7)

Tasavvufun dikkatini yoğunlaştırdığı yön de budur. Görüyorlardı ki: İnsan sınavı şehvetler yüzünden kaybetmektedir. Onları söndürmeyi ve öldürmeyi başardığı zaman sınavı kazanacaktır.

Fakat onların var edilmelerindeki ve insan nefsinde canlı olarak bırakılmalarındaki hikmeti anlayamadılar. Halbuki O'nun indirdiği ve Resûlullah'ın (s.a.) açıkladığı gibi ilâhî yöntem böyle istiyor: "Ben sizin Allah Tealâ'ya en çok ibadet edeniniz ve O'ndan en çok korku duyanınızım. Fakat oruç tutuyor ve iftar ediyorum. Gece kalkıyor ve uyuyorum, kadınlarla evleniyorum."

Bu hikmet unutulunca sonuç ne oldu?

Tasavvufun şehvetlerle yaptığı cihatta azmettiği gibi, insan saf nur olamaz! Bir başka açıdan da insan cesedi ve şehvetleri öldürmekle şeffaf nûranîliğe ve ruhîliğe ulaşsa, kendisinden istenen ibadetleri bütün tafsilatıyla yerine getirmiş olur mu?

Hakikî bir mutasavvıfın, ruhunu kendisinin maddî arzularından uzak tutmakla parlak ufuklara, ulaşacağını kimse inkâr etmez. O noktada ruhunu cesedin ağırlığından kurtarır, şehvetlerin çekiciliğinden sıyrılır, şehvetlere boğulmuş olanın erişemeyeceği dünyalarda dolaşır...

Fakat mutasavvıf, bir yandan da öyle bir yere gelir ki, artık ulaştığı hayaline kapılır ve çalışmaz! Çünkü çalışma (amel) "normal" insanın bu ulaşımı için sebepse, o, bilfiil kavuşmuştur. Sebebe ihtiyacı yoktur! Sebeplere koşanlar, "vuslat"a eremeyenlerdir. Kavuşanlara olanlara ise "vuslatları" yeter!

Böylece nefsinde onu, dünya gerçeğinde amelden alıkoyan pek çok etkenler oluşur... Ve bu etkenler onu, Yaradan'ın sözünün en üstün olmasını, dinin tamamının O'nun olmasını, batılın kaldırılmasını, hakkın gesini, dinin tamamının O'nun olmasını, batılın kaldırılmasını, hakkın getirilip, yüceltilmesini, yapı ve imar, artma ve gelişme, O'nun düşmanlarını ürkütmek için yığmak uğruna; yaptığı cihattan geri bırakır.

Birinci etken dünyaya bakışıdır: Onun hissinde âhirete ilgisi yoktur. Kurtulmaya çalıştığı bir zindandır...

Dünya bir zindan olunca, mahkûm zindanı imar eder, onun sıkıntısıyla ilgilenir mi hiç? Tersine, düşüncesiyle ondan uzaklaşır, onda telef olanla, yıkılanla ilgilenmez. Ondaki bir şeyin ıslahına çalışmaz. Ondan kurtulacağı günü gözetler o!

İkinci etken de: İstekleri hareketlendiren güdülerin yok edilmesiyle isteklerin de yok olmasıdır...

İnsan, yeme-içme, giyme, barınma ve cinsel ilişkiye rağbet eder. Güce, sahip olmaya, bilgiye, üstünlüğe, mevkiye, önde olmaya, hissî veya manevî bir yapıya rağbet eder. Hareket halinde olur hep... Nefsindeki rağbetleri gerçekleştirmek için hareket eder. Yüksek veya alçak, normal veya anormal, kanunî veya tersi olmasına dikkat etmez.

Fakat, ruhunu, kendi kendine maddî arzulardan uzak tutmanın amacı nefsi onlardan arındırmak için o istekleri öldürmek olunca ne için hareket edecek, ne için çalışacak? O bu dünya hayatından hiçbir şey istemiyor ki. İstese de somut bir hayat ve onu koruyacak en basit bir külfet ister...

Üçüncü etken de "ruh"a manaların doğmasıdır. Buna, sahibine kavuştuğu hayalini veren yer de diyebilirsin veya "fena" lezzeti...

İsim ne olursa olsun, sonuçta o, nefse rıza ve kanaat veren bir bilinçtir; olanla yetinme, başkasına rağbet etmeme. Veya rağbet etse de daha yüksek makamlara rağbet eder ve ruhunu maddî arzulardan uzak tutmasını artırır. Nefsi öldürmeyi ve fenayı artırır.

Bu üç etken, yanlış kaza-kader anlayışıyla da (çünkü onu değiştirmeye çalışma, O'nun kaderine müdahaledir) birleşince, mistiği, hayatın akışında harekete geçirecek ne kalmıştır?

Tasavvuf son olarak da günahlara götüren ve ancak tuzaklarından uzaklaşmak için nefsin şehvetlerini öldürmekle korunabilecek dünya fitnesini gündeme getirdi.

Bu alanda da Kur'ân-ı Kerim ve sünnetin yönlendirmelerinden bolca yararlanmaktadırlar.

"Ey insanlar! Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir; dünya hayatı sizi aldatmasın. Allah'ın affına güvendirerek şeytan sizi ayartmasın." (Fâtır, 5)

"Onlara, dünya hayatı misalinin tıpkı şöyle olduğunu anlat: Gökten indirdiğimiz su ile yeryüzünde yetişen bitkiler birbirine karışır, ama sonunda rüzgârın savuracağı çer çöpe döner. Allah her şeyin üstünde bir kudrete sahip olandır." (Kehf, 45)[57]

"...Vallahi sizin için fakirlikten korkmuyorum. Ama sizin için sizden öncekilere açıldığı gibi dünyanın size açılmasından korkuyorum. Onlar yarıştığı gibi siz de yarışırsınız, onları meşgul ettiği gibi sizi de meşgul eder." (Buharî)

Ashab (r.anhüm), Yüce Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün (s.a.) hadisinde bu uyarıları işitip, kalpleri haşyetle doldu. İyice anladılar ki, dünya varlığı geçici, ahiret nimetleri de üzerinde durulması gereken gerçek nimetlerdir. Böylece dünya varlığına karşı *zühdü* tercih ettiler. Ama bu *zühd* sahiplerini cihat, mücadele ve muvaceheye iten öncü ve yapıcı bir *zühddü,* içine kapanık bir ruh hali değildi. Nefsi fitneye karşı koruyan bir *zühddü*, fitneden korunmak için öldüren bir *zühd* değil!

Bu uyarılar hatırlatma için gelmiştir. Ta ki insanlar dünyaya aldanıp âhireti unutmasınlar. Dünya hayatındaki eylemleri, hareket ve faaliyetleri yasaklamak için gelmemiştir. Yol kenarındaki, insanları heyelan bölgelerine karşı uyaran trafik işaretlerine benzer, trafiği engellemek için değildir onlar! Bir grup çıkıp da; 'biz bu yolda yürümeyiz, yolda, heyelana karşı uyaran işaretler var' deseler, tedbirde aşırı olduklarında şüphe yoktur. O kadar ki tedbir onları gidecekleri yere ulaşmalarını en-

---

[57] Ayrıca bkz. Lokman, 30; Hadid, 20.

gelleyebilir de. Nefsine güvenen yola girer ama heyelandan da korunmaya çalışır. Korkak ise, yoldan kalır!

Resûlullah'ın (s.a.) şu hadisine bakıver:

"Nefsim elinde olana yemin olsun, eğer günah işleyip tevbe ediyor olmasaydınız, Allah sizi kaldırıp, günah işleyen ve Allah'tan istiğfar edip, Allah'ın da onları mağfiret edeceği bir kavim getirirdi." (Müslim'in rivayeti)

Bu hadis günah işlemeye mi teşvik ediyor?

Asla! Kesinlikle!

Allah Tealâ'dan gelen elçilerden birinin (O'nun salât ve selâmı hepsine olsun) insanları günah işlemeye teşvik etmesi olacak şey değildir. O insanları Yaradan'a boyun eğmeye ve takati nispetinde günahlardan kaçınmaya çağırıyor!

Tersine bu, amele teşviktir!

İnsan, hayat gerçeğinde çalıştığı zaman, ondan günahların sâdır olması kaçınılmazdır: "*Âdemoğulları hata etmektedir.*" O zaman, hayat gerçeğinde çalışıp, günaha düşen müminin yapacağı iş istiğfar olacaktır:

"Onlar fena bir şey yaptıklarında veya kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı anarlar, günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları Allah'tan başka bağışlayan kim vardır? Onlar yaptıklarında bile bile direnmezler. Onların hareketlerinin karşılığı Rablerinden bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde temelli kalacakları cennetlerdir, iyi davrananların ne güzel mükâfatı vardır." (Al-i İmrân, 135-136)

Fakat hiç günah işlemeyene (eğer böyle bir insan varsa) hiç çalışmayandır! Ve onun dikkat etmediği en büyük hatası da çalışmıyor olmasıdır! Tartıda ağır bir hatadır bu; çünkü insanın üzerine farz kılınan görevleri aksatmadır!

İnsanın, başında eşyayla dolu bir sepeti taşıyıp, sepetten bir şey düşmesin diye hareket etmeden durakalması bir maharet değildir! Çünkü o, bu duraklamada ne kadar sıkıntı çekse, meşakkate katlansa da ondan istenen hareketi terk etmemelidir!

"Hayır; Allah'ın kendisine buyurduğunu hâlâ yerine getirmemiştir." (Abese, 23)

Asıl maharet kendisinden istenenleri yaptığı halde, sepetin yere düşmemesi ve içindeki eşyanın dağılmamasıdır. Gayret ve çabasına rağmen ondan bir şey düşerse işte o zaman, Allah Tealâ affı ve mağfireti ile lütufta bulunur işi basite almayan ve düşeni küçük görmeyen yaptığına devam etmeyip, tevbeye ve zikre koşan için...

Burada Yüce Allah'ın rahmeti insana günahkâr olduğu halde ortaya çıkmaktadır; istenene devam ettiği, hatta ondan, görevini yaptığı sırada meydana geldiği sürece... Otururken veya yüz çevirmişken değil!

Aynı şekilde ilâhî yöntemin "insana" olan muamelesindeki azamet de ortaya çıkmaktadır.

İlâhî yöntemde insandan istenen, günah işlemekten kurtulması için arzularını öldürmesi değildir. Gerçekte ise ebediyyen kurtulamaz onlardan. Çünkü bu, Yaradan'ın insanı yarattığı halifelik misyonundan pek çok yönleri işlemez duruma getirir.

Tersine ondan istenen, dünyayı ilâhî yönteme göre imar edip, gücü oranında Allah Tealâ'dan korkarak mubah olan bütün alanlarda çalışıp hareket etmesidir:

"Gücünüz kadar Allah'tan korkun, dinleyin, itaat edin." (Teğabün, 16)

Yeryüzü, insanlığın takati kadar temiz olmasıyla beraber faaliyet, hareket, güç ve gelişmeyle dolar, Kur'ân-ı Kerim'in ifadesinde yerini bulan "dünyanın ıslahı" da budur.

"Düzeltilmişken, yeryüzünde bozgunculuk yapmayın." (A'raf, 56)

Ardından, bozguncuların bozmasından sonra yeryüzünde savunma ve püskürtme hareketi çıkar ortaya... Yeniden ıslahı sağlamak için:

"Allah'ın insanları birbiriyle savması olmasaydı, yeryüzünün düzeni bozulurdu. Fakat Allah âlemlere lütufkârdır." (Bakara, 251)

"Allah insanların bir kısmını diğeriyle savmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın adı çok anılan camiler yıkılıp giderdi. And olsun ki, Allah'a yardım edenlere O da yardım eder. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür." (Hacc, 40)

Müslüman fert ve müslüman ümmet dünyadaki görevini böyle uygular. Ve bu görev, insanlar dünyada oldukça bitmez.

Böylece müslüman fert ve müslüman ümmet geniş ve kapsamlı anlamıyla istenen "ibadeti" yerine getirir ve insanın varlık amacını Allah Tealâ'nın istediği gibi yerine getirir.

"*Zahidler*" bu işi ihsan derecesinde yaptılar:

"'İhsan nedir?' dedi. Buyurdu ki: 'İhsan, O'nu görüyor gibi Allah'a ibadet etmendir; sen O'nu görmesen de O seni görüyor.'" (Cibril hadisinden, Buhari, Müslim)

Ama mistikler namaz, oruç ve zikre çekildiler. Dediler ki: Ahiret için istenen ameller bunlardır. Dünya işlerine ise bizim gereksinimimiz yoktur. Şeytanın ağına düşüren fitnedir onlar.

Sonra...

Yeryüzünde yürümekten, rızık peşinde koşmaktan tamamen koptular. Tıp, astronomi, matematik, mühendislik, fizik ve kimya bilimlerini, fani dünya ile ilgilidir diye terk ettiler. Tehlikeye götüren dünya hayatının süsleridir diye maddî kalkınmayı terk ettiler. Batılla savaşı ve onu yıkmaya çalışmayı bıraktılar. Çünkü Allah Tealâ kulları dilediği konuma yerleştirdi. Başka türlü isteseydi öyle yapardı. İstediği zaman da O kendiliğinden değiştirir ve sebepler yaratır...

Sonuç İslâm dünyasının başına gelen fakirlik, cahillik, hastalıklar, güçsüzlük ve bütün maddî alanlardaki geri kalmışlık oldu!

Din bu şekilde yürümez, ümmetin hali de böyle kalamaz. Kaldığı takdirde Yaradan'ın ona yüklediği mesajı yerine getiremez; bütün insanlığa önder ve yol gösterici olamaz:

"Böylece sizi insanlara şahit ve örnek olmanız için tam ortada bulunan bir ümmet kıldık. Peygamber de size şahit ve örnektir." (Bakara, 143)

Hepsi oturan, hepsi fakir, hepsi cahil, hepsi hasta bir ümmetin hali ne olur? Her insan sadece geçineceği asgari rızkı temin için çalışırsa, devlet Yüce Allah yolunda harcayacağı fazlalığı nereden bulacak? Ki şu ilâhî emir buna bağlıdır:

"Ey inananlar! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah'ın düşmanları ve sizin düşmanlarınızı yıldırırsınız onunla." (Enfal, 60)

Dünya bilimleri ve maddî ilerleme olmadan düşmanların yıldırılacağı güç nasıl hazırlanacak?

Hastalık yayılmış, bir taraftan tıptaki cehalet, diğer bir taraftan da Allah Tealâ'nın kaderine teslimiyet ve rıza adında ilgisizlik yüzünden tedavi yapılmazsa, düşmana karşı silâh kullanacak kuvvetli vücutlar nereden bulunacak?

Asla! Diğerleri şöyle dursun, şu ilâhî emir bile tek başına hayat için tamamen ayrı bir yöntem gerektirmektedir.

İnsanların dünyevî bilimlerle ilgilenip kavramaları ve düşmanlardan üstün olmalarını, maddî gelişme için çalışıp düşmanları aşmalarını, ellerinde düşmana galibiyet için gerekli güçte harcayacakları bol mal bulunmasını zorunlu kılıyor.

Her konuda ve her alanda bol üretimleri olmalı.

Gerçekten dünya hayatının varlığında *zühd*, imanî tavrın zirvesidir, müminin ulaşabileceği makamların en yükseğidir.

Fakat varlıkta *zühd*, üretimi durdurmaz.

Hakikî mümin çalıştığı alanda en üstün gücüyle üretim yapar. Sonra da kendisi için hoş şeylerden en az oranı harcar ve gerisini O'nun yolunda harcar. Bununla da toplumda üstlenme ve bağlantı sağlanır. Güçlüler güçsüzlere katlanırlar. İnsanların yaşam seviyesi birbirine yakın olur. Aşırı zengin veya helâk noktasında fakir bulunmaz. Devlet de artırdıklarını İslâm mesajının yayılmasında kullanır. Bu mesaj ise bütünüyle düşmanları ürküten bir güçte olmadıkça yerine ulaşmaz.

Tasavvufun zulmederek ümmetin içine düştüğü zaaf ve geri kalmışlığı (ki, düşmanlar her fırsatta hücum için kullanıyorlar onu) bütünüyle ona yüklemek istemiyoruz. Onunla beraber Mürcie akımı, despotizm, tekliflerden kaçınma ve dine yamanan diğer şeyler, günahlar, sapmalar da vardı.

Nitekim tasavvuf ehli arasında davetin neşri için kılıcı ile cihat eden, düşmanlara karşı savaşta ordular yöneten, zalim sultanın önünde dikilip zulmüne tepki gösterenler de vardı... Onlar sufi adıyla da anılsalar *zahid*dirler.

Aynı şekilde tasavvuf ve fırkalarına mensupların, âlimlerin azaldığı zamanda halkın O'nun dinine bağlı kalmasında amil kişileri de vardı. Tasavvuf kapısı dışında halkın dine gireceği bir kapı kalmıyordu.

Ümmetin siyaset ve savaşlarla bölündüğü devletlere ayrıldığı zamanlarda da birliğin sağlanmasında onlar vardı. Fakat gösterdikleri bu çabaların tamamı onların yöntem hatalarını -ki kavram bozgununa sebep olmuştur- örtmez: Dünyanın ahiretten koparılması ve ikisinin karşılıklı zıt köşelere konması... Öyle ki birine yönelmek öbüründen kopmayı gerektiriyor. İbadetin dar kalıplara sıkıştırılıp, üzerine yoğunluk verilmesi ve ibadetin insanın bütün faaliyetlerini kapsayan kapsamlı anlamını aksatma.

Ne bu İslâm'dandır, ne de o!

Resûlullah (s.a.) Medine'ye girdiğinde mescit yapılmasını emretti. Sonra da ashabı (r.anhüm) çarşıya yöneltti. O gün çarşıda faize ve insanların malını haksız yere yemeye dayanan insanların ekonomik egemenlikleri vardı.

Büyük zahid (s.a.) ashabını ekonomik konularda zühd edip (son nesillerin hissinde dünya işlerindendir bu) âhireti kazanmalarını, dünyayı bozmakta güçlerini artırması için ekonomik egemenliği o tür kişilere terk etmelerini mi emretti?

Resûlullah'ı (s.a.) ashabını, o insanların elinden ekonomik egemenliği almak için gayretle çağırmasında bir anlam vardır:

Yapımına başlanan mescide gelince: Dünyaya egemen "Lâ ilâhe illallah" ümmetinin varlığını duyuran namaz orada kılınıyordu... Ümmet Resûlullah'ın (s.a.) irşadıyla orada eğitildi. Müslümanlar arasındaki hüküm orada işliyor, savaş ve barışları orada belirleniyordu. Müslüman ümmetin hayatının direği olan çarşıda da ekonomik hayat yürütülüyordu:

"Allah'ın sizi başına diktiği mallarınız..." (Nisa, 5)

O da bu da zorunludur, hayra çağıran, iyiliği emredip, kötülükten alıkoyan felâha (rahata, huzura) eren bir ümmet yapısının oluşması için:

"Sizden, iyiye çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten alıkoyan bir cemaat olsun, işte başarıya erişenler yalnız onlardır." (Al-i İmrân, 104)

Ama ahirette başarıya götüren sadece odur gerekçesiyle, Yaradan'ın insana farz kıldığı ibadetlerden bir bölümünü alıp, dünyevîdir, dünya hayatıyla ilgilidir, terk edilmesinde O'na yakınlık vardır, diye başka bir bölümü aksatmak yoktur. Terk edilenlerin en önemlisi, ümmetin hayatında en ağır izler bırakan da Lâ ilâhe illallah'ın uygulanması gereğidir. Başka bir ifadeyle; "Lâ ilâhe illallah"ın toplumsal gerekleri...

Beşinci Bölüm
UYGARLIK VE DÜNYANIN İMARI KAVRAMLARI

Ümmet bütün bu sapıklıklara düştükten sonra: Yani "Lâ ilâhe illallah" gereklerinden sıyrılıp, dille söylenen ne bir işareti ne de bir hedefi olmayan bir kelimeye çevrildikten; ibadet kavramı dar kalıplara sıkıştırıldıktan; kaza-kader inancı, sebeplere tutunmadan miskinlik içinde oturma ve insanın dünyadaki fonksiyonunu bir kenara bırakmaya dönüştürüldükten; dünya ve ahiret karşı kamplar ve seçenekler haline getirilip, ahiret seçilerek dünya aksatıldıktan sonra, evet bütün bu sapıklıklar müslümanlara sirayet ettikten sonra uygarlık kavramının da bozulması ve dünyayı imarın aksatılması tuhaf karşılanacak bir şey değildir.

Müslümanların ilk neslindeki uygarlık anlayışı İslâm'ın ruhundan kaynaklanıyordu.

İslâm'ın öncesinde de sonrasında ya da çıktığı günlerdeki modern olan cahiliyetler, uygarlıkta ruhî yöne ağırlık verip, dünya hayatını aksatmış, hisse daha yakın işlerdir, cesede yakındır, ceset de lânetlidir, ha kirdir ve pisliktir gerekçesiyle dünyanın imarını aksatmışlarsa...

Veya aynı cahiliyetler uygarlığın maddî yönüne ağırlık verip, âhireti ve ruh âlemini, gerçekle ilgisi olmayan kişisel işlerdir, hatta çok defa

uygarlığın ilerlemesi için engeldir gerekçesiyle aksatmış ve his-madde âlemine yönelip, bütün maharetlerini onda gösterip, enerjilerini değerlerden, ilkelerden uzak kalarak onda harcamışlarsa...

Lütfu bol olan ve her şeyi bilen; insanın yaratıcısı, onun durumunu ve gereksinimlerini, ona yarayan ve yaramayanı en iyi bilen Allah Tealâ'dan inen İslâm, insanın hiçbir yönünü aksatmayan, bir bölümünün gereksinimine öbürünün hesabına cevap vermeyen ve O'nun yarattığı normal fıtrata cevap veren kapsamlı ve tam bir programdır:

"Rabbin meleklere şöyle demişti: 'Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan ona üflediğim zaman, ona secdeye kapanın.'" (Sâd, 71-72)

İnsanın, bir avuç çamurunu, ruhî nefesten veya ruhî nefesi, bir avuç çamurdan ayırmayan dengenin cesedi de ruhu da aksatmayan bir yapısı vardır.

İlâhî program bu yapının gerek duyduğu gerçekçi programı verir.

Kapsamlılık, uyum ve denge ilâhî programın en belirgin özellikleridir. İnsanın ve beşer hayatının bütün yönlerini kapsama, aralarında sağlam bir uyum ve çeşitli yönlerinde denge...

Bu İslâm'ın büyüklüğüdür. İnsanların hayatlarına doğru bir akideden yani "Lâ ilâhe illallah"tan kopuk olarak hükmeden cahiliyetlere üstünlüğüdür: Allah Tealâ'nın şu ayeti bunu kapsıyor:

"Cahiliye devri hükmünü mü istiyorlardı? Yakinen bilen bir millet için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır?" (Maide, 50)

Yüce Allah'ın iradesi ve hükmü hadlerin infazı ile sınırlı değildir. Allah Tealâ'nın hükmü, insanın hayatındaki her küçük ve büyüğü içine alır; zahirî bir iş veya vicdanda gizli bir niyet vs. hepsi dâhildir.

Uygarlık ve dünyanın imarı da, "Lâ ilâhe illallah" ve Allah Tealâ'dan inen programla sıkı bir bağı vardır.

İslâm'ın uygarlık anlayışı ibadet anlayışıdır. Allah Tealâ'nın; *"Cinleri ve insanları ancak Bana kulluk etmeleri için yarattım"* (Zariyat, 56) diye belirlediği insanın varlık amacının gerçekleşmesidir. Amaç budur. Ölçü de budur. İnsanlığın gerçeğinde, insanın varlık amacının gerçekleşmesinden gelişecektir uygarlık. İniş ve çıkışın, istikamet ve sapmanın ölçüleceği ölçek te odur.

İnsanın varlık amacına bakış değiştikçe uygarlığa ve tarihe bakış da değişecektir.

İnsanın varlık amacı Nerefan'ın dediği gibi büyük varlıkta fena bulmak ya da cesedin boyunduruğundan kurtulup yaratıcıyla birleşmek için ruhun yükselmesi olursa, uygarlık ve dünyanın imarı ruh âleminin oluşması olacaktır!

İnsanın varlık amacı, haram-helâl, hayır-şer, fazilet-rezilet gibi değerler dikkate alınmadan dünya imkânlarından yararlanmak olursa, uygarlık da dünyaya sadece maddî iman olacaktır. Ama aynı anda da daha fazla kazanç elde etmek için başkalarına üstünlük, başkalarını güç ve kahırla bastırma (maddî, askerî, siyasî, ekonomik veya ilmî ya da hepsiyle birden) çabaları çıkacaktır ortaya.

Fakat, amaç geniş ve kapsamlı anlamıyla Yaradan'a ibadet olursa, uygarlık anlayışı da bunlardan daha değişik olur. Tarih de böyle... Çünkü onu yorumlayan ölçü insanın varlık amacını ne oranda gerçekleştirdiği, ne kadar başarılı ve ne kadar da başarısız olduğudur.

İbadet bölümünde açıklamıştık: Allah Tealâ rahmetinden dolayı, insanın bedensel, aklî ve ruhî bütün alanlardaki doğal eylemlerini -insan onunla Allah Tealâ'yı arzuluyor ve O'nun programından onu kaynaklandırıyorsa- ibadet saymıştır. Hatta o eylemleri insandan istenen ve yapmasıyla varlık amacı yerine gelecek ibadet saymıştır.

İşte bu faaliyet uygarlığı doğuracaktır. Uygarlık da insanlığın çeşitli alanlardaki faaliyetlerinin ürününden başka bir şey değildir zaten...

Konuyu inceleyince beden, akıl ve ruhun her faaliyetinden bir uygarlığın oluşmadığını görüyoruz. Çok açık bir gerçektir bu. Ancak insanın varlık amacına hizmet eden faaliyetler olabilir onlar.

Yeryüzünde yürümek ya da kazı yapmak, kendi başına uygarlık değildir. Ancak belli bir hedefle yapılan gezi, örneğin; dünyanın bilinmeyen yörelerinin keşfi, yerleşim için kullanılıp imar edilmesi amacıyla yapılan bir gezi ve toprağın altındaki madenlerin çıkarılıp imarda kullanılması amacıyla yapılan bir kazı, uygarlığı oluşturan ya da bu uğurda olan faaliyetler olabilir.

Akıl ve ruhun faaliyetleri de böyledir: Bir uygarlık oluşturmaları için, hedefleri olması ve hedeflerinin insanın varlık amacına yönelik olması, bugüne ters olmaması şarttır.

Buradan, güvenle ilgili şunu söyleyebiliriz: Cahiliyetlerin meydana getirdiği maddî ve aklî (bazan da ruhî) ürünler, kimi zaman büyük görünse ve ilk bakışta gözleri büyülese bile, gerçek bir uygarlık değildir. Çünkü insanlığın faaliyet ve ürünlerini uygarlık yapan -insanın varlık amacına yönelik olması, ona ters düşmemesi- esas şarttan yoksundurlar.

İnsanın, hissî ve maddî yönden üne önem vermeyerek ondan kopuk bir halde sadece ruhî yönünün gerçekleştirilmesi, ilâhî programın ortaya koyduğu insanın varlık amacını gerçekleştirmez. Aynı şekilde insanın, ruhî yönüne önem vermeyerek, ondan kopuk bir halde insan ve insanî hayatta hissî-maddî yönün tahakkuk gerçekleştirilmesi de insanın varlık amacını gerçekleştirmez. O'nu yıkıma ve helâke sürükler. Böylece her iki akım da uygarlığın doğru olan anlamıyla bir uygarlık oluşturamaz. Ya da -deyim yakışık alırsa- cahilî bir uygarlık oluştururlar.

Sağlıklı bir temele dayanmadan iki tarafın birleşmesi de, -Firavun'un cahiliyetinde olduğu gibi; madde ve ruhu birleştirmiş ama Firavun'un ilâhlığı ve Yaradan'a rağmen ona kulluğa dayanan bir ilkeyle- doğru anlamıyla bir uygarlık oluşturmaz. Dediğimiz gibi bu bir cahiliye uygarlığı oluşturur ancak.

Sağlıklı bir uygarlık ise, insanın dünyadaki varlık amacının normal bir şekilde yerine getirildiği bir uygarlıktır.

Allah Tealâ bu gerçeği belirlemiştir de.

"Cinleri ve insanları, ancak Bana kulluk etmeleri için yarattım." (Zariyât, 56)

"De ki: 'Namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur." (En'am, 162-163)

Namaz ve ibadetler İslâm'ın, gerçek işareti ve asıl gerekleri ile uygarlık anlayışının bir bölümüdür. Dünyada O'nun dininin geçerli kılınması, "Lâ ilâhe illallah"ın direkt gereğidir, İslâm'ın uygarlık anlayışının da bir bölümüdür.

İlâhî adaletin dünyada (Allah Tealâ'nın olmasını dilediği ve bu ümmeti uygulanması için çıkardığı) uygulanması da İslâm'ın uygarlık anlayışından bir bölümdür. Allah Tealâ, ümmeti yönlendirip, büyük emaneti yüklemeye hazırlarken şöyle buyuruyor:

"Ey inananlar! Kendiniz, ana babanız ve yakınlarınız aleyhine de olsa, Allah için şahit olarak adaleti gözetin, ister zengin, ister fakir olsun, Allah onlara daha yakındır. Adaletinizde heveslere uymayın. Eğer eğritirseniz veya yüz çevirirseniz bilin ki, Allah işlediklerinizden şüphesiz haberdardır." (Nisâ, 135)

"Ey inananlar! Allah için adaleti ayakta tutup gözeten şahitler olun. Bir topluluğa olan öfkeniz sizi adaletsizliğe sürüklemesin; adil olun; bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır." (Maide, 8)

Hayatın, bütün eylemleriyle, Yaradan'dan korku ve O'nun haşyeti etrafında dönen bir ahlâka dayandırılmasıyla, siyaset ulul-emrin (yöneticinin) mutlak hakikatlerle hükmetmesi, ümmetin de, Allah Tealâ'nın dinine uygun olarak emrettiklerinde ulü'l-emre itaati, O ve Resûlü için nasihat, iyiliği emretme, kötülükten alıkoyma, iyilik ve

takvada yardımlaşma, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmama, işlerin şûraya göre düzenlenmesi şeklinde çıkar ortaya... Ekonominin da bir ahlâkı olur ve Allah Teâlâ'nın haram ettiği faiz, karaborsa, aldatma, vurup-kırmalar, çalma, gasp, işçinin hakkını yeme, insanların mallarını haksız yere yemeden uzak, malın zekât ve sadaka suretiyle aklanması, lüks, israf, günah ve gösterişe harcanmamasına dayanır... Toplum ilişkilerinde sevgi, saygı, üstlenme, iyilik ve takvada yardımlaşma; kan, ırz ve malın haramlığı, kinlerin örtülüp, insanların bağışlanması, alay-eğlence, gıybet, nemime, tecessüs ve sırları araştırmadan uzak bir yapıda ortaya çıkan ahlâkla yürür. Aile ilişkileri de ahlâkla yürür. Cinslerin ilişkileri de ahlâklıdır... Hayatın tamamıyla bu ahlâkî kural üzerinde yürütülmesi İslâm'ın uygarlık anlayışından bir parçadır.

Kişisel veya uluslararası antlaşmalar ve sözleşmelerde ahde vefa İslâm'ın uygarlık anlayışına dahildir.

Yüce Allah'ın dini veya Yaradan'ın evrendeki kanunları ve maddenin özelliklerini öğrenmek -ki bunun anlamı, O'nun insanın hizmetine verdiği gökler ve yerdeki güçlerin ortaya çıkarılıp dünyanın imarında kullanılmasıdır- bütün çeşitleriyle ilim tahsili, çeşitli yönleriyle ve çeşitleriyle ilmin elde edilmesi de İslâm'ın uygarlık anlayışına dahildir.

Evren ve insan hayatındaki güzelliklere dikkat çeken ve onları iyi bir üslûpla ortaya koyan güzel sanatların varlığı... Yalnız fuhşu süslemeyecek bu sanatlar; çünkü fuhuş güzellik değil düşüklüktür gerçekte. Zaaf ânını da süslemeyecek; çünkü o da bir güzellik değil, insanın varlık amacını idrakten gafil olduğu, ya da o varlığın tahkikinde yetersiz olduğu bir andır. Sapıklık ve anormallikleri de süslemeyecek; çünkü onlar da güzellik değil, güzellikten sapma ve uzaklaşmadır. Şeytana kulluğu, arzu ve şehvetlere tapınmayı da süslememeli, onlar güzellik değil, Allah Teâlâ'nın üstün tutup, kıymetlendirdiği ve onun yapısına ters olan, onu hakirliğe düşüren her şeye kulluktan kurtulmasını istediği insanın düşüklük ânıdır. İşte böyle bir sanat anlayışı da, İslâm'ın uygarlık anlayışından bir bölümdür.

Evet, bunlar ve bu yönde olanların tamamı, İslâm'daki uygarlık kavramının manevî yönüdür. İslâm'ın kavramında bulunan insan uygarlığının bir de maddî yönü vardır ki, o da önemli bir bölümü oluşturur.

İnsan, Allah Teâlâ'ya ibadet için yaratılmışsa da, dünyanın imarı, insanın dünyadaki misyonunu gerçekleştiren geniş ve kapsamlı ibadet kavramının bir yönüdür:

"Rabbin meleklere 'Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim.' demişti." (Bakara, 30)

"Sizi yeryüzünde yaratıp, orayı imar etmenizi dileyen O'dur." (Hûd, 61)

"Lâ ilâhe illallah"ın yerine gelmesi, yani şirkin kaldırılıp tevhidin getirilmesi, ilâhî adalet ve imanî ahlâkın getirilmesi "imar"ın bir bölümüdür. Çünkü dünya da gerçek iman ancak, onu sapıklık, bozgun ve serden koruyacak olan bir şemsiyenin gölgesine girdiği zaman mümkündür.

İmanın bu yönü zihin ve bilek çabasını gerektirir ortaya çıkması için. Maddenin özelliklerinin, Allah Teâlâ'nın bu evrenin akışını sürdürdüğü kanunların (modern cahiliye, Allah Teâlâ'yı inkâr edip, O'nun yerine tabiata tapındıktan sonra, "tabiat kanunları diye isimlendirdi bunları) bilinmesi ve bu bilginin fizik, kimya, tıp, mühendislik ve diğer alanlarda uygulamasıdır.

Çağdaş cahiliye, uygarlığın bu yüzünü itibara almış veya uygarlığın en önemli yönü kabul etmiştir. İnsan ürünleri de ön planda tutulmuştur. İslâm ise, bu ürünlerin uygarlık kapsamına alınması için bir şart koşmaktadır: Hepsinin ilâhî prensiplere uygun ve onun gereklerine ters düşmüyor olması.

Evrendeki enerjinin ortaya çıkarılması, onunla aya, Merih'e varmış olsa bile, insanın dünyada yapacağı en önemli iş değildir. Asıl daha önemli olan, onun ardındaki gizlenmiş amaç ve meydana geldiği üslûpla ona egemen olan yöntemdir.

Biz "daha önemli" dediğimizde bazı insanlar, "alternatif" dediğimizi zannediyorlar. Yani biz, manevî değerleri maddî değerlere bedel olarak getiriyoruz! Akıllı biri bunu söylemez. Manevî değerler tek başına, ekmek olmadan boş mideleri doyurmaz. Arabaları, trenleri, uçakları kayıt olmadan hareket ettirmez. Fabrika ve aletler olmadan top, tank ve füze de yapamaz.

İnsanın hatırlatmaya gerek duymadığı doğal bir şeydir bu. Ama bunun karşısında en az onun kadar doğal olan, önem bakımından ondan aşağı kalmayan bir gerçek daha vardır. Tek başına ekmek, yakıt, fabrikalar, aletler, arabalar, trenler, füzeler, tanklar ve toplar uygarlık oluşturmazlar, uygar bir insan da meydana getiremezler, dünyanın gerçek bir imarını da... Çünkü "değerler" olmadan maddî gelişmeler tek başına yıkıma götürürler.

İşte çağdaş cahiliyenin kabul etmediği ya da kabul etmek istemediği bir şeydir bu. Bütün tarihî gerçeklere rağmen. Hatta onu her taraftan kuşatan korkulara ve safları arasında yayılan yok oluşa rağmen.

İnsan, ürettiği bütün maddî ürünlerle, insanı insan yapıp, hayvan seviyesinden yükselten değerlerden uzak kalması durumunda alçaklar alçağı seviyesine düşebilir.

Çağdaş cahiliye bunun adresi ve örneğidir.

Elinde insanlığın görebildiği en büyük ilmî imkanlar ve tarihte görülmüş en büyük maddî ürünler var... Hiçbir insan neslinin kavuşamadığı buluşlar, maddi kolaylıklar da onun elindedir. Bir anahtara basma, harika eşyalar yapabiliyor, büyük aletleri çalıştırıyor... Sesli veya görüntülü yayınla dünyadaki haberleri veriyor... Ya da seni fezaya, ay ve Merih'e naklediyor...

Evet. Ama, "insan" nerede?

Modern çağın insanları arasında, sapıtmış olanlar vardır. Ya da düşük cinsel ilişkilerde boğulmuş, suçsuz insanlara saldıranlar... Akıl

hastanelerinden birinde veya psikoloji doktorlarından birinin muayenehanesinin kapısında sıra bekleyenler, ya da sinirlerini bozan, mutluluğunu dağıtan bunalım, şaşkınlık ve yokluk bilinci içinde intihar etmek üzere olanlar.

Olay bütün bu durumların bulunmasıyla bitmiyor. Yaşadığı değerleri ne olursa olsun bu durumlardan birinin bulunmadığı bir toplum da yoktur yeryüzünde. Vahim olan, bu durumların ürkütücü derecede çoğalması ve sosyal görünüm halini almasıdır. Ve yirminci yüzyıl cahiliyetinin açık niteliği halini almasıdır.

O halde, İslâm'ın uygarlık anlayışı, bir tutam toprakla, Allah Teâlâ'nın ruhundan bir nefesten yaratılan insanın uygarlığıdır. Oluşumu itibariyle bütün değerleri, ahlâk ve ilkeleri reddeden Darwin'in hayvanı olmadığı gibi, arzusuna uyup, yeryüzünde Yaradan'a kullukta büyüklenerek zalimleşen ilâh da değildir.

Bu esas üzerine İslâm uygarlığı tarihte "tek" olarak kurulmuştur.

Hem de en sıradan maddî olanaklarla: Birkaç çadır, toprak evler, hurma bahçeleri, atlar, develer, koyunlar, oklar ve kılıçlarla.

O bu haliyle tarihin mucizelerinden biriydi!

O imkanların maddî imar araçlarının eşsiz bir uygarlık şöyle dursun, sıradan bir uygarlık bile geliştireceğini tasavvur edemezdi insan. Ama tarihte örneği olmayan değerler bolluğu, fezaya salınmış sloganlar şeklinde değil de gerçekte uygulanan değerler, imardaki maddî eksikliği telâfi edip örtmüş ve "insanlar için hayırlı ümmeti" çıkarmıştır.

Bununla beraber bu tablo o uygarlığın son tablosu değil doğum ânıydı sadece. Ancak biz, beşeriyetin yaşadığı bu eşsiz tablo önünde bir süre duralım. Şu sorunun gündeme gelmesi için gerekli bir duraklamadır bu.

Bir eksiklik bulunması durumunda, uygarlığın hangi yönü, diğer yöndeki eksikliği doldurabilir; manevî (değerler) yönü mü yoksa maddî yönü mü?

Çağdaş cahiliyeye mukabil, İslâm bu soruya kesin cevap veriyor. Yüksek değerlerin bolluğu maddî geri kalmışlığın yerini doldurmayı ve insanlığın gördüğü hayırlı nesli, O ve Resûlü'nün (s.a.) şehadetiyle ortaya çıkarmışken, maddî, ilmî ve teknolojik ürünlerdeki büyük ilerleme ruhî, manevî ve ahlâkî boşluğu doldurmamış ve tarihin en şerli cahiliyetini çıkarmıştır ortaya.

Fakat, "doğum" tablosu, nihaî tablo değildi; olması da gerekmezdi. Fakat bu doğumda, daha sonra ortaya çıkan, gelişme ve güçlenmenin bütün unsurları saklıydı.

Bu eşsiz doğum bu ümmeti bütün kaynaklarından ilim tahsiline, Yunanca ve Latince'yi ve o yüzyıldaki bilim dillerini öğrenmeye itti. Ardından da kendi ilmî hareketini başlattı. İlmî araştırmalarda deneysel yöntemin en güzelini keşfetmişlerdi... Avrupa'nın modern ilmî hareketi de müslümanların medreselerinde öğrendikleri üzerine kurulmuştur.

İslâm şehirlerinde görülen sanayi, ticaret ve sürekli hareketle maddî kalkınma ve yeryüzünün düzenine de müslümanları iten odur. Yönetimsel sistemler, kaza, devlet maliyesi, öğretim sistemi, vakıf kurumu, savaş düzeni, haksızlıkların ve diğer fıkıh konularının görüldüğü yüce makamlar vb...

Dünyanın meçhul yörelerini keşfe, haritalar çizip alanlar tahdidinde... Tarihteki en büyük keşif hareketlerine ki, daha sonra, Vasco de Gama, Colomb ve Magellan gibilerin keşifleri de bulunan Avrupa'daki keşif hareketi de onun üzerine kurulmuştur... Bütün bunlara müslümanları iten de odur.

Modern nesillerin, bu asalet, bu derinlik, bu bolluk nasıl elde edildi diye hayret ettiği büyük fikir mirasını da geliştiren odur.

Edebiyat, imar ve diğer sanat dallarını geliştiren de odur.

Ama bu uygarlığın en çok özelleştiği şey, dünyanın imarında gerçekleştirdiği her şeyi doğru inanışın gölgesinde gerçekleştirmiş olmasıdır, hatta onunla paralel hareket etmiştir. Dünyada yaptığı imarda, Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe iman ediyor, O'na ve ahiret gününe imanın gereklerini yapıyordu.

Bu uygarlık, daha sonra lükse düşünce, ümmetin tarihinde çözülmenin ve yıkılmanın da başlangıcı oldu bu. O da burası yeri olmayan-insanlığın sorunlarındandır. Ancak biz, uygarlık ve dünyanın imarı kavramından söz açılmışken kısaca buna değinelim.

Ulusların gelişmesinde, toplanmış azimler, bilenmiş amaçlar ve geniş çabalar vardır; çünkü bir yığın meydan okumalarla karşılaşacaklardır. Bu da amaçları biler, azimleri toplar ve çabaları artırır. Var olma gerçekleşip, güven ve egemenlik sağlanarak, karşıt taraflar susturuluncaya kadar birkaç nesil devam eder bu. Daha sonra, bilfiil ortaya konan ürünle bir nevi rahatlık ve onunla beraber de erteleme, amaçların parçalanması, lükse ve israfa kayma başlar. Özellikle, çoğu zaman maddî başarılarla gelen mal bolluğuyla.

Lüks başlayınca yıkım da başlar.

Tehlikeler gelir, millet nimetler içinde, önündeki dünya varlığı ile meşguldür Kendisine yaklaşan tehlikeyi takdir edemez, gücüne aldanır. Ya da rahat ve barış, dünyaya bağlılık fısıltıları ile uykudadır, uyarıcı seslere kulak vermez.

Ve ilâhî kanun işler:

"Bir şehri yok etmek istediğimiz zaman, şımarık varlıklarına yola gelmelerini emrederiz, ama onlar yoldan çıkarlar. Artık o şehir yok olmayı hak eder. Biz de onu yerle bir ederiz." (İsrâ, 16)

İlâhî kanunlar, kendilerine hoşgörünün haklılığını ne kadar tanısalar da, hiçbir halka hoşgörülü davranmaz:

"Yahudiler ve Hıristiyanlar, 'Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz' dediler. De ki: 'Öyleyse günahlarınızdan ötürü size niçin azap ediyor? Bilakis siz O'nun yarattığı insanlarsınız." (Maide, 18)

İlâhî kanun, lükse kayıp dünyaya bağlandığı zaman İslâm ümmetine de uygulandı. Zira Allah Tealâ'nın kanunları değişmez:

"Sen Allah'ın yasasında bir değişiklik bulamazsın. Sen Allah'ın yasasında bir başkalaşma da bulamazsın." (Fâtır, 43)

Lüks bir yandan yıkıcı iken, ona tepki olarak da başka bir tehlikeyi getiriyordu. İnziva ve dünyanın maddî imarından çekilme, dünya lânetlidir, insanları ahiretten alıkoyuyor gerekçesiyle maddî kuvvetin sebeplerini terk etme...

Böylece uygarlık aynı anda iki taraftan da çöküyordu: Aşırı lüks ve israf ruhî ve manevî yönü (değerler, ahlâk ve ilkeler), dünyanın imarından el çeken mistik hareketler de maddî ve his yönünü...

İslâm ümmeti için aşırılık uygun olmadığı gibi, düzeltilmesinde, inziva ve dünyanın imarını terk de doğru bir yol değildir. İkisi de, İslâm ümmetinin düşmanlarını, Allah Tealâ'nın dinini imha için, doğudan ve batıdan hücuma geçirten zaafın sebeplerindendir.

Her alanda yayılan çöküntü dalgaları başladı.

Fikir ve ilim alanında, edebiyat ve sanat alanında, siyaset, ekonomi ve savaş alanında, sanayi ve ziraî ürünler üretimi alanında, ahlâkî tavır alanında... Ve her şeyden önce, sahih inanç alanında, ibadet kavramı ve "Lâ ilâhe illallah" kavramında...

Bu hal, birkaç yüzyıl sürdü. İslâm dünyası her gün biraz daha çökerken, düşmanları güçleniyorlardı. Savunmadan hücuma geçiyor, İslâm dünyasından her gün bir bölümünü paylaşıyorlardı. Müslümanları hakirliğe düşürüyor, köleleştirip, İslâm'ı kaldırmaya çalışıyorlardı oradan.

İslâm dünyası her şeyin içten çökmeye başlaması ve düşmanların avucuna düşmesiyle bunalımla yüzyüze geldi. Yıkım, yüzyıllar süren sapmaların doğal bir sonucuydu.

Kelime-i tevhit kavramına isabet eden boşluk, ibadet kavramına isabet eden boşluk, Allah Tealâ'nın düşmanları için hazırlanmasını emrettiği güç kuvvet araçlarının bir kenara atılmasını isteyen tevekkül düşüncesi...

Ama asıl şiddetli darbe iç çöküntüyle geldi. Dinin hakikatına dönüp, o gerçeği uygulama alanına koyanların dışında "modern müslümanlar" henüz uyanamadılar bu darbeden: Benliklerinde fikir emperyalizminin kabulünü tartışmadan, düşünüp taşınmadan kabulünü hazırlayan ruhî bozgun!

Fikir emperyalizminin, kalplere ve kafalara soktuğu sapık fikirler arasında uygarlık ve dünyanın imarı kavramı da vardır. O etkiyle, geri kalışlarının, Mnüslüman olmalarına dayandığına inandılar.

Bu kuruntu, hakikattan ne de uzak! Geri kalışları İslâm'dan değildi. İslâm'ın gerçeğinden uzak kalmaları onları bu ayıplı geri kalışa götürdü.

Ne var ki bu kuruntu onları, kurtuluşu, koptukları İslâm'da değil de çağdaş cahiliyede aradılar... Çağdaş cahiliye onlara dedi ki: Uygarlık, maddî, ilmî ve teknolojik ilerleme, insandan yükünü ve çabasını alıp alete vermektir. Çektiği acıyı da haplarla unutturmak!

Çağdaş cahiliye onlara -sözüyle inkâr etse de (hal diliyle) dedi ki: Değerler, ahlâk, ilkeler boştur, hesaptan düşmüştür!

"Modern müslümanlar"da medenîleşmeye koyuldular! Geri kalmışlığın tozlarını üzerlerinden atmaya birkaç yılda yüzyıllar boyu kaybettiklerini kazanmaya çalıştılar!

Yüce Allah'ın yolundan kaçarak veya koparak, Batılı anlayışa göre "medenîleştiler."

Maddî gücün ancak bazı olanaklarını alırken, boğazlarına kadar batılı lükse boğuldular: Yeni evler, döşemeler, arabalar, uçaklar, fırınlar, buzdolapları, zevk eseri giyimler, içki, kumar, cinsiyet anarşisi ki bütün bunların hepsi "hürriyet" diye adlandırılıyor.

Kendi içlerinde memnun, artmasını istedikleri, işledikleri pisliklerin geçerli akçe olacağı günü iple çekiyor olsalar da, herkesin zararlarında müttefik olduğu bozgun noktalarını bir kenara koy... Ve becerdikleri maddî ilerleme yönünün gerçek çehresini al: Sanayileşme ve üretimi artırma faaliyeti, yaşam şartlarını yükseltme ve fazla elektrik üretimi...

Bütün hepsi değer, ahlâk ve ilkesiz ne işe yarar? Kopup attıkları İslâm'sız kıymetleri nedir?

Onlar bununla, içinde bulundukları hakirlik ve insanların gözündeki pasiflikten çıkabilecekler mi?

Gerçek müslümanların, yirminci yüzyıl cahiliyetindeki, sapıtmış insanlığa sunacakları çok şeyleri vardır...

Dünyanın maddî imarını diledikleri yerden alsınlar! Fakat bu isme lâyık asil ve gerçek bir uygarlık geliştirmeleri için onu, ilâhî programa uygulasınlar. Bilimi ve maddî, teknolojik ilerlemeyi alsınlar ama onları nerede kullanacaklarını belirlesinler: Alçak şehvetlere kullukta mı? Ahireti unutma noktasında dünya hayatına batmada mı? Yüce Allah'a kulluğa bedel şeytana kullukta mı?

O zaman ne onlar kendileri hakirlik ve pasiflikten kurtulabilir, ne de insanlığı yokluk ve zarardan kurtarabilirler.

Ama ilâhî programın uygulamasında kullanıldığında... Yüce Allah'ın dininin hükümranlığını tekrar sağlamada... Yüce Allah'ın dilediği gibi ilâhî adaletin uygulanmasında... Siyaset, ekonomi, toplumsal ilişkiler, ailevî ilişkiler, cinsler arası ilişkiler, fikir, edebiyat ve sanatta... Ahlâkî kurallar üzerine bir kuruluş için...

Başka bir ifadeyle: İnsanın varlık amacını yerine getirirler... "Lâ ilâhe illal'lah"ı gerçek dünyasında gerçekleştirirler... İbadet kavramının doğru şeklini yerine getirirler...

O takdirde de kendilerini içinde bulundukları durumdan kurtardıkları gibi, kurtuluş yolu arayan, şaşkın ve sapıtmış insanlığa da kurtarıcı eli uzatırlar.

Allah Tealâ için zor değildir bu:

"Allah sizden inanıp iyi işler yapanlara vaat etti: Onlardan öncekileri nasıl hükümran kıldıysa, onları da yeryüzünde hükümran kılacak ve kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine sağlamlaştıracak ve korkularının ardından kendilerini (tam) bir güvene erdirecektir. Onlar hep bana kulluk ederler ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar." (Nur, 55)

"Böylece sizi orta bir ümmet yaptık ki, insanlara şahit olasınız, Peygamber de size şahit olsun." (Bakara, 143)

"Onlar (o kimselerdir) ki, kendilerine yeryüzünde iktidar verdiğimiz takdirde (zorbaların yoluna sapmazlar, bilakis) namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeğe çalışırlar. Bütün işlerin sonu Allah'a aittir." (Hacc, 41)

Altıncı Bölüm
GELECEĞE MESAJLAR

Kitabın geçen bölümlerinde İslâm'ın bazı ana kavramlarını sunduk ve dini doğrudan Resûlullah'tan (s.a.) alıp onun gözü önünde yetişen ilk neslin ve o nura yakın kuşakların hissinde nasıl anlaşıldığını, daha sonraki nesillerde de mihverinden nasıl tehlikeli bir şekilde saptırıldığını açıkladık. Bu değişme, müslümanların hayatına nasıl etki etmiş, onları bulundukları zirveden bugün yaşadıkları bataklığa, çer çöp durumuna nasıl indirmiştir?

Doğal olarak, "Peki ne olacak?" sorusu geliyor akla... Meseleler bu noktaya geldikten, ümmet İslâm'ın gerçekliğinden tamamen uzaklaştıktan sonra.

Bu sorunun cevabını, "İslâmî uyanışı" ortaya çıkaran Allah Teâlâ'nın takdiri cevap veriyor:

"Allah, işinde egemendir, fakat insanların çoğu bunu bilmezler." (Yusuf, 21)

İslâmî uyanış, O'nun kazanan kaderidir. Yüce Allah onunla bu ümmetin yaşadığı yokluktan onu selde çer çöp haline getiren durumundan çıkarıp, doğru yola, köklerin yeniden uzamasına ve hayatında yeni bir dönemin başlamasına vesile kılmıştır. İçine düştüğü pasiflik ve

hakirlikten kendisini kurtarırken, doğru yola hidayeti umulan yolunu kaybetmiş insanlığı da nur demetleri sunacaktır.

Yalnız, uyanışın önündeki yol engellerle doludur. O yolda dikenler, çukurlar vardır. Yürüyenleri tek tek kapmaya çalışan zararlı vahşîler vardır. O vahşîler iyi bilirler ki, eğer bugün kendileri onları parçalamazsa, yarın onlar yolu önlerine kapatırlar!

Ama müjdeler engellerden daha büyüktür. Allah Tealâ'nın kaderi yönünü değiştirmeden yürümektedir. Yoluna hiçbir şey engel olamayacaktır:

"İnkâr edenler, asla öne geçtiklerini sanmasınlar. Çünkü onlar (sizi) âciz bırakamayacaklardır." (Enfâl, 59)

Ancak uyanış, sürçmemek için yoldaki engebeleri, hazırlıklı olması için önüne dikilen tepeleri bilmek durumundadır. Onlarla yapacağı savaşın doğasına vâkıf olup, mücadele alanını ve çeşitlerini tanıması ve düşmanlarından bazılarının diğerlerine göre müslümanlara daha yumuşak olduğu ya da bazılarının yoldakilere hoşgörülü davranacağı zannına kapılmaması için düşmanlarının doğasını da iyi kavramalıdır!

Her şeyden önce kendisiyle Allah Tealâ'nın düşmanları arasında olacak bu savaşın zafer öncülerini bilmelidir, istese de istemese de girmek zorunda olduğu bir savaştır bu. Çünkü düşmanların İslâmî uyanıştan memnun olmaları mümkün değildir, savaşmaktan da geri durmayacaklardır:

"Kendi dinlerine uymadıkça, Yahudî ve Hıristiyanlar senden asla hoşnut olmayacaklardır." (Bakara, 120)

"Güçleri yeterse, dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşa devam ederler." (Bakara, 217)

Uyanışın öncelikle şunu iyi kavraması gerekiyor. Savaş o veya şu cemaatin savaşı değildir. Ya da şu veya bu düşmanla da değildir. İslâm ümmetinin tamamının bütün düşmanları ile olan bir savaştır. Asıl düşmanlık Allah Tealâ'nın düşmanları ile İslâm arasındadır. Düşman nerede olursa olsun, İslâm'da nerede olursa olsun...

Bunun gereği olarak da mücadele, düşmanlarla, orada veya şurada yalnız başına savaşan cemaat arasında olursa zafer gerçekleşmez. Zararlı vahşîler onları tek tek yakalar ve ezer... Zafer ancak, O'nun yardımıyla, "İslâm ümmetinin" onca genişliği ile -onun dışında her şeyde ayrılığa düşmüş olmalarına rağmen- İslâm'a karşı savaşın önünde tek vücut olan düşmanlarla yapıldığı savaşta gerçekleşir.

Biz bütün ümmet dediğimiz zaman bazıları bununla bütün fertlerini kastettiğimizi zannediyor; bu mümkün değildir. Tarihte tek bir toplum dahi, tek bir kalp ve aynı seviyede, aynı şecaatte, hayırda aynı yönde olmamıştır. Nerede kaldı ki, bugün sayıları bir milyara varan bir ümmet!

Peygamberin toplumu da böyle değildir. Nitekim çok yerde açıkladık bunu.

Kastettiğimiz şudur: Bu ümmetin içinde, Resûlullah'ın (s.a.) toplumunda olduğu gibi güçlü bir birlik bulunsun. Gücü ve kuvvetiyle zayıf imanlıları, tembelleri, ağırdan alanları ve münafıkları hareketlendirsin, hepsini hedefine yürütsün. Rasülullah'ın (s.a.) gözü önünde eğittiği güçlü birliğin yaptığı gibi... Bunların varlığı onları, O'nun düşmanlarına karşı kesin zafere ulaştırmıştır.

Uyanış için şu da çok iyi bilinmelidir: Savaş insanlardan iki grup arasındaki bir savaş değildir sadece, halklardan iki halk veya iki silâhlı kesim arasında da değildir. Bunlardan önce ve daha önemli olan iki inanç arasında, bir hayat programı ile diğeri arasındadır.

Allah Tealâ'ya ve ahiret gününe inanan bir inanç ve O'na imanına başka ilâhları ortak eden ya da hiç inanmayan bir inanç... Tevhit inancı üzerine kurulu ve onunla paralel, Resûlullah'a (s.a.) inen rabbanî kaynağa dayalı bir program ve şirk ya da küfre dayalı, onunla paralel, ilâhî vahiy dışında herhangi bir kaynaktan beslenen bir program...

Bundan çıkan sonuç şudur: Bu inanç, sahiplerinin benliğinde yerleşip, saflaşıncaya ve ona dışardan karışan bütün benzerlerden arınıncaya kadar zafer gelmez. Bu karışım ne boyutta olursa olsun, ne zaman karışırsa karışsın.

Cahiliye, tevhit akidesi önünde, bugünkü gibi yüz yüze daha önce ancak bir defa gelebilmiştir: İslâm'ın ilk dönemi Muhammed'in (s.a.) peygamberliği günlerinde... Şu kadar ki: İlmî açıdan öncü olma, teknolojik ilerlemeler, nakil ve reklam araçlarının getirdiği bir farklılık vardır, o da: İslâm'ın karşısında duran kütle daha birbirine bağlı, daha birleşiktir.

Ama mücadelenin özü değişmemiştir...

Tevhit ve şirk mücadelesi... İslâm ve cahiliye mücadelesi...

İslâm yeryüzü egemenliğine sahip olduktan sonra cahiliyelerden çok saldırılar gördü. Kimi zaman Haçlılardan... Kimi zaman Tatarlardan... Başka bir zaman da Yahudîler'den... Fakat, dünya cahiliyeleri topluca iki defa önünde durdular: Hz. Muhammed'in (s.a.) peygamberliği, yani İslâm'ın ilk döneminde ve bu yüzyılda...

Bu da -daha önce değindiğimiz gibi- inancın sahiplerinin benliklerinde arınması, imanın kökleşmesi, amacın yalnız Allah Tealâ için olmasını zorunlu kılıyor... İlk karşılaşmada olduğu gibi...

İyi bilinmesi zorunlu olan üçüncü bir mesele de şudur: Bugün cahiliye, İslâm'la karşılaşırken maddî kalkınmasının ve uygarlığıyla övünmenin zirvesindedir. Müslümanlarsa o alanda şiddetli bir geri kalmışlık içindedirler.

Bunun sonucu olarak müslümanların o uygarlıkla da yüzleşmeleri gerekiyor... İlk müslümanların Fars ve Bizans uygarlıklarıyla, onlar maddî imkanların zirvesinde iken yüzleştikleri gibi... Yani, cahiliye uygarlığına karşı uygarlıktaki değerlerimizle...

İslâm ve cahiliye arasındaki ilk karşılaşmada müslümanlar hemen hemen, maddî uygarlık imkanları ve örgütlenmelerinden tamamen mahrumdular... Halbuki iki "büyük" devlet -Fars ve Bizans- maddî uygarlığın ve örgütlenmenin zirvesindeydiler. Tarihte, onlardan önce o noktaya gelebilen yoktu... Fakat İslâm kazandı...

Bilinen kanunlarla kazandı... Harikalarla değil... Gerçi o da O'nun kaderi ile olur.

Yüce Allah'ın işleyen kanunlarından biri: Hakkın olmadığı anlarda batılın yayılması, hak gelince batılın zail olmasıdır:

"De ki: 'Hak geldi, batıl ortadan kalktı. Zaten batıl ortadan kalkmaya mahkumdur.'" (İsrâ, 81)

Allah Tealâ'nın işleyen kanunlarından biri de, dünyanın bozgundan arındırılması için hak ve batılın rekabet etmeleridir:

"Allah'ın insanları birbiriyle savması olmasaydı yeryüzünün düzeni bozulurdu. Fakat, Allah âlemlere lütufkârdır." (Bakara 251)

Yine O'nun kanunlarından biri de, Hakk'ın ona inanan erlerinin bulunmasıdır. Çünkü Hak, erleri olmadan başarı kazanamaz. Bu erler de Allah Tealâ'ya ihlâslı, inançlarına bağlı, kalpleri onunla atıyor olmalıdır:

"Seni aldatmak isterlerse, bil ki şüphesiz Allah sana kâfidir. Seni ve inananları yardımıyla destekleyen, kalplerini uzlaştıran O'dur. Eğer yeryüzünde olan her şeyi sarf etsen bile, sen onların kalplerini uzlaştıramâzdın ama Allah onları uzlaştırdı. Doğrusu O güçlüdür, egemendir." (Enfâl, 62-63)

Bu erler Allah Tealâ'ya tevekkülde sadıktırlar:

"Ey peygamber! Allah'ın yardımı sana ve sana uyan müminlere yeter." (Enfal, 64)

Cihat gerektiği zaman da karşılığını Allah Tealâ'dan umarak sabırla cihat ederler:

"Ey peygamber! Müminleri savaş için coştur. Sizin sabırlı yirmi kişiniz onlardan iki yüz kişiyi yener. Sizin yüz kişiniz inkâr edenlerden bin kişiyi yener; çünkü onlar anlayışsız bir güruhtur. Şimdi Allah yükünüzü hafifletti, zira içinizde zaaf bulunduğunu biliyordu. Sizin sabırlı yüz kişiniz onlardan iki yüz kişiyi yener; sizin bin kişiniz, Allah'ın izniyle, iki bin kişiyi yener. Allah sabredenlerle beraberdir." (Enfal, 65-66)

Yüce Allah'ın yürüyen kanunlarından bir diğeri de, hakkın olmadığı zamanlarda maddî gücüyle yayılan batılın asıl olmayışıdır. Çünkü o batıldır. Ama yine de Allah Tealâ'nın dilediği bir hikmetten dolayı -ve kanunuyla- bir süre yeryüzünde egemen olur:

"Kendilerine hatırlatılanı unuttuklarında, onlara her şeyin kapısını açtık; kendilerine verilene sevinince ansızın onları yakaladık da umutsuz kalıverdiler."

"Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi." (En'am, 44-45)

Tek başına asil olan hak gelip, unsurları tamamlanınca, yani imanlarında ihlaslı, sabırlı, ecrini Allah'tan uman mücahit mümin erler oluşunca, kendisindeki asaletle, zafer kazanır. Erleri ve yığınakları azınlık bile olsa... Çünkü Allah Tealâ'nın beka ve geçerlilik yazdığı değerlerin sahibidir o:

"Köpük uçup gider, insanlara fayda veren ise yerde kalır." (Ra'd, 17)

"Allah, 'And olsun ki Ben ve peygamberlerim üstün geleceğiz.' diye yazmıştır. Doğrusu Allah kuvvetlidir, güçlüdür." (Mücadele, 21)

"And olsun ki, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak iyi kullarımın mirasçı olduğunu yazmıştık." (Enbiya, 105)

"And olsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir: Onlar şüphesiz yardım göreceklerdir. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir." (Saffat, 171-173)

Bu ve benzeri kanunlar Allah Tealâ'nın ilminde İslâm'ın o günkü iki "büyük" devlet önünde zaferini takdir etmişti. Yine o zamanlar mevcut olan diğer cahiliyelerden sonra... Değerlerden ve İslâm'dan onu koruyacak asil "Hak'tan" yoksun maddi güçler. Ve Rabbinin sözü doğruluk ve adalet olarak tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek de yoktur. Hak kazançlı, batıl zail oldu...

Bugün cahiliye iki "büyük" devletiyle yine aynı konumdadır...

Maddî güçte, ilmî, maddî, teknolojik kalkınmada daha önce varılmamış bir zirve...

Ama asalet yok... Asalet haktır.

Çağdaş cahiliyede insan, Darwin'in istediği gibi, bir hayvan, aynı anda da azan, Yaradan'a ibadetten büyüklenen bir ilâh durumuna geldiğine göre (ikisi de Hakk'ın gölgesi bile olmayan kuruntudur) o da asaletsizdir...

Uygarlık, "ruhî nefesten" kopuk "bir avuç toprak" uygarlığı olunca o, asaleti olmayan bir uygarlıktır. Çünkü ruhî nefesten kopuk bir avuç toprağın gerçekte varlığı yoktur... Üzerine kurulan her yapının da.

Hakkın önünde yersiz ve yetersiz olan bu uygarlıkların, ilmî ve örgütsel sonuçlarında olduğu gibi, büyük ürünler meydana getirmesine engel değildir dediklerimiz. Bu mümin ve kâfirine, bütün insanlığa ilâhî bir lütuftur. Tarihteki cahiliyetlerden her birinin payı vardı bunda:

"Onların ve bunların her birine Rabbinin nimetinden ulaştırırız. Esasen Rabbinin nimeti kimseye yasak kılınmış değildir." (İsra, 20)

Aynı şekilde bazı yararlı fikir ve değerlerin olmasına da engel değildir. İnsanî yapı, Hak'tan ne kadar uzaklaşırsa uzaklaşsın tamamen şerde kalmaz, Resûlullah'ın (s.a.) da şehadetiyle de insanların bütünü cahiliye dönemlerinde şerde olmazlar:

"Cahiliyedeki hayırlılarınız -öğrendikleri zaman- İslâm'da da hayırlılarınızdır." (Müslim'in rivayeti)

Fakat, hak-batıl savaşında ibret sondadır, itibar sonadır; ne kadar yararlı ve büyük olursa olsun maddî ürünlerde değildir. Cahiliyede olabilecek cüz'i fikir ve değerlerde de değildir... Önemli olan yapının üzerinde durduğu direktir.

Fars ve Roma cahiliyetlerinin herbirinde büyük ve yararlı maddî ürünler ve örgütler vardı şüphesiz. Yine her birinde bazı faydalı fikir ve değerler vardı muhakkak...

Ama bütün bunlar o iki cahiliyeyi İslâm'ın önündeki çöküntüden kurtaramadı. İslâm'ın tamamı, sağlam ve sağlıklı kurullar üzerine kurulması insanın varlık amacı olan Allah Tealâ'ya ibadetin geniş ve kapsamlı anlamıyla, o günkü müslümanların ve varlıklarının azlığına ve zikredilmeyecek kadar az olan maddî ürünler ve örgütlenmelere rağmen gerçekleştirmişti.

İşte bu, işleyen bir kanundur. İşleyen bir kanunun anlamı, Allah Tealâ'nın takdiri ile unsur ve gereklerinin gerçekleşmesi ve yüzleşmenin de onun gereklerine göre olması halinde yerine getirme imkanının olmasıdır.

Cahiliye tarafında bütün unsurlar ve gerekler vardı: Büyük bir maddî güç, değer ve ilkeler, ahlâk dünyasında büyük bir boşluk...

İşleyen kanunlara göre -her defasında Allah Tealâ'nın kaderi ile yürümektedir- müslümanlar da buna karşılık ilk yüzleşmede olduğu gibi, gerekli şartlara sahip olmalıydılar. Ve Allah Tealâ'nın kaderi ile zafer daha ince olduğu gibi gerçekleşip, daha önce olduğu gibi yeryüzünün çehresi değişecekti...

Yüce Allah ve Resûlü'nün (s.a.) vaadinde şüphem yoktur... Bu gerçekleşecek... Ancak uyanış, bu karşılaşmada zafer elde etmek için gerekli şartları kavramalıdır...

Müslümanlar şu anda, çağdaş cahiliyeyi ilmî, maddî, teknolojik ve örgütsel kalkınmada geçememişlerdir. Ama yine de cahiliyenin bugün, yarın ve hiçbir zaman sahip olamayacağına sahiptirler. Sahih bir inanç ve sahih bir yöntemin sahibidirler. Her şeyi bilen Allah Tealâ'nın yeryüzünün ve insan hayatının rahatı için indirdiği kapsamlı, kâmil (olgun) ve dengeli bir yöntem...

Onların benliğinde sahih inancı ve hayat gerçeklerinde de doğru programı gerçekleştirdikleri an, Allah Tealâ'nın takdiri ile kanun işleyecektir ve İslâm cahiliye ile olan yüzleşmesinde kazanacak, yeryüzünün çehresi değişecektir...

Ne var ki, inanç saflıkta, güzellikte ve netlikte samimî olamalı ki, yeryüzü gerçeğinde, insanlar onun çarpıcı tablosunda gerçek farkını görebilsinler. İlk defa, olduğu gibi, ona koşup, gölgesine girebilsinler... Eşsiz değerleri, üstün ahlâklılığı, doğruluğu, derinliği, köklülüğü, egemenliği, kapsamlığı ve dengesi ile bu yöntem, insanların kendilerinde gerçekleşmelidir. Böylece bunlar diğer insanlara gerçek yaşamda İslâm'la cahiliye arasında önemli farkı göstermelidirler. İlk defa olduğu gibi... İnsanlar yöntemi sevmeli ve ona girmeliler...

İşte o zaman -işleyen kanunlara göre- hakkıyla zafer elde edilecektir. Çünkü haklılığını bilfiil ispat edecektir. İnsanların hayatında da önemli bir fonksiyonu olacaktır o zaman. Zira insanlara gerçekten ihtiyaçları olanı verecektir; onlar bu gereksinimi hissetmeseler bile... Hatta her cahiliyede olduğu gibi ilk anda hayra ve hidayete karşı dursalar bile... Ama insan fıtratı onu, gerçek dünyasında uygulanıyor görünce, takdir edecektir. İnsanlar ondaki netliği gördüklerinde, kendilerindeki eksikliği anlayıp, kemale koşacaklardı.

İlâhî yönteme güvenleri artacak, ona yöneleceklerdir. Deney görüldükten sonra da İslâm'ın ilmî, teknolojik ve örgütsel kalkınmalarını yıkmayacağını, sadece, sahih bir iman ilkesi üzerine kuracağını, bütün

maddî kalkınmalara "insana" yaraşır ürünler vermesini sağlayacak "ruh"u ekleyecektir...

Bütün bunlardan dolayı uyanış, konuyu hakkıyla takdir etmeli ve meydana gelmesi için gerekli çabayı esirgememelidir.

Bu çok ciddi bir iştir... Tehlikelidir de... Kısa bir gezinti değildir o. Yalnız onları ilgilendiren bir iş de değildir. İslâm ümmetinin tamamının, istikamet bulmak isteyen insanlığın sorunudur o.

"İnsan" içinde bulunduğu çamur bataklığından çıkarılmalıdır.

Önemli bir konu... Ek çalışmalar yetmez onun için... Hangi seviyede olursa olsun somut bir İslâm için verilen çabalar da yetmez...

Bütün İslâm topraklarındaki uyanışın mensupları, sağlam bir kaide üzerine en üstün bir şekilde yetişecek ve yığınları ona çağıracaklardır. Biz burada gerekli eğitim programı veya yığınları davet programını açıklamıyoruz. Burada sadece, gerek eğitimde ve gerekse davette temel bir konuya değiniyoruz: Önce kavramların düzeltilmesi zorunludur... İslâmî bakımdan hatalı bir temel üzerine yapı nasıl kurulabilir?

İman tasdik ve dile getirmedir, amel iman ismine dahil değildir, "Lâ ilâhe illallah" diyen İslâm amellerinden hiçbirini yapmasa da mümindir, diyen bir Mürcie düşüncesi üzerine sağlam bir yapı nasıl kurulabilir?

İbadeti dar kalıplara sıkıştıran ve ameli ibadet dairesi dışına çıkarıp, ahlâkı ibadet dışı yapan, hayatı bölüp biraz kalbin biraz da Rabbin için diyerek, kalbe ait bölümde boş işlere, diğer bölümde de tavırlarda etkili olmayan bazı ibadetlere yönelen bir kavram anlayışı üzerine sağlam bir yapı nasıl kurulur?

Sebeplere yapışmayan, tevekkülün aşırı olması sonucu çalışmayı bırakma ve miskinlik yanlısı olumsuz bir kaza-kader anlayışı üzerine nasıl İslâmî bir yapı kurulabilir?

Dünya ile âhireti ayıran, biri için diğerinin önemini inkâr eden yanlış bir düşünce üzerine nasıl kurulabilir?

Yeryüzünün kapsamlı ve gelişmiş ilâhî programa göre imarını aksatan bir anlayış üzerine nasıl kurulabilir?

Böylece bir anlayış, cahiliye ile savaşta ne yapabilir? Hakkı benimseyip, ona girmeleri için insanca ne verebilir? Yığınlara yöneltilen davete ne yapabilir? Yük olmak yerine, onun için bir dayanak olabilir mi?

İnsanlardaki yanlış kavramları değiştirmeyeceksek niçin ve neye davet ediyoruz onları?

Eğer onlara, iman tasdik ve dile getirmedir, amel iman ismine dâhil değildir, "Lâ ilâhe illallah" diyen, İslam amellerinden hiçbirini yapmasa da mümindir, diyerek hangi hedefe çağırıyoruz onları?

Yoksa onları, kendilerini yokluğa ve zarara sürüp seldeki çer çöp yapan sebepleri sabitleşmeye mi çağırıyoruz? Şu veya bu sebeple (îtikar veya ittiba şirkiyle) düştükleri şirk önemli değildir mi diyeceğiz?

Hayır, biz onları, kendi nefislerindekini değiştirmeleri için çağıracağız, Allah Tealâ da onları değiştirecek.

Her durumda kavramların düzeltilmesi kaçınılmazdır.

Kavramlar bilfiil düzeltilip, sağlam yapı ve doğru kavramlar üzere eğitim yapıldığı ve gerçek dünyasında, İslâm'ı yaşayan müminler topluluğu bunu kavrarsa, işte o zaman Resûlullah'ın (s.a.) vaadi gerçekleşecektir:

"Aranızda Allah'ın sürmesini dilediği kadar Peygamberlik olur, sonra Allah kaldırmak dileyince kaldırır onu. Sonra Peygamberlik yolunda (gerçek) Hilâfet olur. Allah'ın sürmesini dilediği sürece sürer (kalır), sonra Allah kaldırmak dileyince kaldırır onu, sonra ısırıcı (zalim) krallık olur. Allah'ın sürmesini dilediği kadar sürer (kalır). Sonra Allah kaldırmak dileyince kaldırır onu, sonra zoraki

krallık olur, sürmesini dilediği kadar sürer (kalır). Sonra kaldırmak dileyince kaldırır onu."

Ve o zaman yeryüzünün çehresi değişir...

İslâm için yeni bir dönem başlar o gün... İnsanlar karanlıklardan nura çıkarlar... Kullara kulluktan Allah Tealâ'ya kulluğa... Dünyanın darlığından dünya ve ahiret genişliğine...

"İşte o gün, müminler, istediğine yardım eden Allah'ın yardımına sevineceklerdir." (Rûm, 4-5).